

Apare
sub egida
Uniunii
Scriitorilor
din România

POEZIA

revistă de cultură poetică
Anul XXIX, nr. 4 (114) / 2025

POEZIE ȘI IDEE

iarnă 2025

POEZIA/ iarnă 2025

APARE SUB EGIDA
UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

POEZIA

revistă de cultură poetică/ trimestrială
nr. 4 (114)/ iarnă 2025

114

Tema numărului
POEZIE ȘI IDEE
iarnă 2025

Editor: FUNDAȚIA CULTURALĂ POEZIA
Număr apărut cu sprijin de la bugetul local

REDACTIA:

DIRECTOR FONDATOR: Cassian Maria SPIRIDON
REDACTOR ȘEF: Marius CHELARU
REDACTORI: Liviu PAPUC
SECRETARIAT DE REDACȚIE: Doina BUCIULEAC

COLEGIUL:

Güner AKMOLLA (Constanța)
Lucian ALEXIU (Timișoara)
Diana Dobrița BÎLEA (Constanța)
Cristina CHIPRIAN
Teo CHIRIAC (Chișinău)
Dragoș COJOCARU (Iași)
Ion HADÂRCĂ (Chișinău)
Mircea PLATON (Iași)
Mircea M. POP (Germania)
Cristina RUSU (Iași)
Christian W. SCHENK (Germania)
Luan TOPCIU (Albania, România)

Pe coperta 1: lucrare de **Ciprian ROMANIUC**

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Str. I.C. Brătianu nr. 22, etaj 1

700037, Iași

Tel.: 0744 629591; 0799 987449

e-mail: poezia95@yahoo.com

www.poezia.usriasi.ro

RO53RNCB0175033618300001- BCR IASI

CUI 11850040

ABONAMENTE pe adresa **REDACTIEI** sau în **contul** revistei
**(cu condiția expedierii pe adresa revistei a documentului de plată
precum și a adresei poștale complete unde să fie expediată revista).**

Costul unui exemplar este 16 lei.

Costul unui abonament anual este 64 lei + 24 lei taxe poștale.

ISSN 1582-0890

SUMAR 114

Cassian Maria SPIRIDON: *Fiecare idee se visează poezie* / 5

Mă îngrijorează dispariția satului românesc

– Marius CHELARU în dialog cu Emilian MARCU / 12

POEME de: Valeriu STANCU (18), Emilian MARCU (20), Doru-Mihai MATEICIUC (23), Simion BOGDĂNESCU (26), Marcel MIRON (28), Angela BACIU (30), Daniela OATU (32), Cristina RUSU (34), Paula BÂRSAN (36), Liliana BĂDĂRĂU (39), Constantin GUZGĂ (43), Daniela ANDRONACHE (47), Luminița POTÎRNICHE (49), Petruț PÂRVESCU (52), Alexa PAȘCU (53), Viorel CÂTEA (58), Constantin NOVĂCESCU (60), Norina IONESCU (62), Mirela MAREȘ (64), Alexandru BOȚOROGA (67), Viorel BIRTU PÎRĂIANU (69), Ottilia ARDELEANU (69), Marioara VIȘAN (71)

POEZII DE IERI PENTRU AZI: Ion Budai-DELEANU / 74

ARTE POETICE LA ROMÂNI: E. LOVINESCU – *Etnicul* / 77

POEME ROMÂNEȘTI de: Dimitrie CANTEMIR (79), Ileana MĂLĂNCIOIU (82), Valeriu STANCU (84), Cassian Maria SPIRIDON (84, 90), Maria MĂNUCĂ (86), Cristina CHIPRIAN (87), Costică CIOCAN (89), Florina ZAHARIA (89)

Traduse de: de Cătălina FRÂNCU, Ana MUNTEANU, Ligia CONSTANTINESCU, Mircea M. POP, Ana VRĂJITORU

Marius CHELARU – *BIBLIOTECA HAIKU* / 93

P O E Z I E de: LI BAI (102), Marcus MANILIUS (104), Sylvestre CLANCIER (109), Thomas MANN (114), Edna SAINT VINCENT MILLAY (115), Eli URBINA (118), Hugo MUJICA (122), Tiziana MARINI (128), Danila di CROCE (129), Alfonso GRAZIANO (130), Monica MESSA (132), Antonella CORNA (134), Lino ANGIULI (135), Gesualdo BUFALINO (136), Luca CIPOLLA (139), Vinicius de MORAES (142), Le VAN TRUYEN (146), Menachem M. FALEK (149), ALiki TELESKU (152), Dániel Levente PÁL (155)

În românește de: Constantin LUPEANU, Mihaela PARASCHIV, Maria STANCU, Valeriu STANCU, Mircea M. POP, Cătălina FRÂNCU, Marius CHELARU, Eliza

MACADAN, Luca CIPOLLA, Ana VRĂJITORU, Menachem M. FALEK, Alik
TELESKU, Ada D. CRUCEANU, Ingrid TOMONICKSA

POEZIE ȘI IDEE

- Radu ȘERBAN – *Haiku și noemă* / 159
Diana Dobrița BÎLEA – *Ideea, un miracol al spiritului* / 165
Emilia STAJILĂ – *Liturghia ideii: Dimensiuni metafizice
în poezia lui Cassian Maria Spiridon* / 169
Daniela ANDRONACHE – *Esența transcendentă a ideilor poetice* / 177
Cristina RUSU – *Dumnezeu ca idee, lumină, frumusețe și sens
în imagografie* / 181
Maria TRANDAFIR – *Surprinzătoare întâlnire a ideilor poetice
cu filozofia* / 185

ESEU

- Emil DINGA – *Textul poetic – institutiv sau reprezentational?* / 191
Teodor MUTESCU – *Trăirea vieții.
O seamă de cuvinte dintr-o perspectivă creștină (II)* / 207

ISTORIA POEZIEI

- Livia CIUPERCĂ – *Nicolae Labiș
– „poetul încă fără egal” al generației sale* / 216

CRONICI ȘI RECENZII

- Marius CHELARU – *Biblioteca de poezie* / 222
Theodor DAMIAN – *Matematica, poezia și taina* / 228
Diana Dobrița BÎLEA – *Muzicalitate, sensibilitate și viziune socială* / 231
Marius MANTA – *Tatiana Ernuțeanu – „Sentimental Scara C”* / 233
Cristina RUSU – *Miteme orientale
în poezia românească a secolului XX* / 236
Otilia ARDELEANU – *Pe propria răspundere* / 240
Christian W. SCHENCK – *„Atractor. Catedrale de vânt”,
de Viorel Surdoiu* / 242

ÎNSEMNĂRI

- Florentina NIȚĂ – *POEZIA DIASPOREI – Italia (XXXVII)* / 245

Mihai EMINESCU: *În fereasta despre mare* / 250

Cassian Maria SPIRIDON

Fiecare idee se visează poezie

În Dicționarul de filosofie – Oxford (Univers enciclopedic, 1989, Simon Blackburn, traducere Cătălina Iricinschi, Laurian Sabin Kertesz, Liliana Tarres și Mihaela Czabar) la *idee* citim: „(gr. *Eidos*, formă vizibilă). Noțiune care se întinde de la polul unde desemnează o prezență internă, subiectivă în minte, considerată într-un fel ca reprezentând ceva despre lume, până la celălalt pol unde reprezintă o formă sau un concept etern, veșnic neschimbător: de exemplu, conceptul șirului numerelor sau al dreptății, considerate ca obiecte independente ale cercetării și eventual ale cunoașterii. Acești doi poli nu reprezintă sensuri distincte ale termenului, deși ridică multe probleme de interpretare, ci definesc între ei un spațiu al problemelor filosofice. Ideile sunt, pe de o parte, acelea cu ajutorul cărora gândim, sau, în termeni I lui Locke, orice din minte care poate fi folosit în procesul gândirii. Privite în acest mod, ele par a fi în mod inerent prezențe individuale efemere și instabile. Pe de altă parte însă, ideile furnizează modalitatea în care poate fi exprimată cunoașterea obiectivă. Ele sunt componente esențiale ale comprehensiunii și orice propoziție inteligibilă care este adevărată trebuie să poată fi înțeleasă”.

Sintetic, o idee este *un obiect al gândirii în măsura în care acesta este gândit*.

În *Republica* lui Platon, în definirea ideii cuprinde și noțiuni abstracte care se constituie ca esență a lucrurilor: „noi numim frumosul în sine, binele în sine, și așa mai departe, fiecare din lucrurile pe care le vedem mai întâi ca multiple, dar pe care apoi le orînduim sub ideea care le este proprie, postulând astfel unitatea acesteia din urmă”.

În *Critica rațiunii pure*, Kant pune în evidență trei mari domenii în care ideile își afirmă prezența: esența sufletului (idee psihologică), natura materiei (idee cosmologică) și cauza primă a lumii (Dumnezeu, idee teologică).

După cum se poate observa cu ușurință, toate aceste idei sunt manifeste în poezie dintotdeauna.

Să evidențiem, între acestea, cu trimitere la ideea poetică, *ideea emoțională* a lui Titu Maiorescu sau cele ce țin de *logosul poetic*, cercetate de Liviu Rusu. Ideea artistică, în general, se împlinește prin sinteza între senzorial, afectiv și ceea ce ține de intelect.

Filosofia și poezia, ideile pe care le cercetează prima și haina lirică în care le îmbracă a doua sunt puse în concordanță de Novalis prin Însemnarea 382: „Poezia este eroul filozofiei. Filozofia înalță poezia la rang de principiu. Ea ne învață să cunoaștem valoarea poeziei. Filozofia este *teoria poeziei*. Ea ne arată ce trebuie să înțelegem prin poezie, faptul că aceasta este totul în chip absolut”.

În *Dialogurile* platoniciene frumosul nu este un rezultat al unor judecăți relative, lucrurile sunt frumoase pentru că sunt raportate *la ideea absolută, eternă și imuabilă, comună sufletelor luminate*.

Însemnarea 610 a lui Novalis vine ca o confirmare a ideii de absolut a frumosului: „...Putem înțelege prin cuvântul poezie toate gradele *tehnicii verbale*. Corectitudine, claritate, puritate, completitudine, ordine sunt *predicate* sau *caracteristici* ale speciilor inferioare de poezie. Frumusețea este idealul, țelul – posibilitatea – scopul în general al poeziei”.

În articolul său *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, publicat inițial sub titlul *Despre poezia română* în *Convorbiri literare* în numere consecutive începând cu 1 martie 1867, (când apărea primul număr al revistei) până în 15 iunie 1867, aflăm un cuprinzător text despre *Condiția materială a poeziei*, unde, din primele fraze citim: „Poezia, ca toate artele, este chemată să exprime frumosul; în deosebire de știință, care se ocupă de adevăr. Cea dintâi și cea mai mare diferență între adevăr și frumos este că adevărul cuprinde numai idei, pe când frumosul cuprinde idei manifestate în materie sensibilă”.

Rămânând în arealul românesc, apelăm la Paul Zarifopol autorul *ideilor gingașe*, care în *Pentru arta literară*, în marginea ideilor platonice consemnează: „... Dacă esența și valoarea frumuseții nu stau în aceea ce se arată, ci în ce se gîndește, în idee, o, atunci, mînuirea este asigurată. Căci, în sfîrșit, ideea este cuvîntul, și cuvîntul este eminenta legătură dintre oameni. Vă întreb: la ce ar fi bună frumusețea și păstrătoarea ei, arta, dacă nu ca să vorbim de ele? Arta ornează pe om. [...] Tot astfel muzica trebuie ascultată. Poezia cetită cu o nobilă distracțiune, trecînd ușor peste materialitățile acustice, pentru detaliile plastice ale acordului, ale vorbeii și imaginii, pentru a prinde cît mai direct înalta unitate, miezul adînc sufletesc al lucrării. Privește și ascultă cît de puțin, gîndește cît de mult – acesta-i imperativul adevăratei contemplațiuni. De nu-l urmezi, te încurci în mizerii tehnice, ca un simplu zugrav sau un vulgar capel-maistru.

În artă, comunitatea cît mai completă și mai superioară (!) între membrii cetății nu-i posibilă decît pe calea ideilor. Și este, trebuie să recunoaștem, un noroc minunat și de supremă utilitate, în cazul că, ce ne interesează, că absolut orice lucru are ideea lui, ca noțiune și ca ca prototip

înțeleasă, și că fiecare lucru are mai mult decît una, deoarece poate fi definit și clasat aproape la discreție”.

Tudor Vianu, în *Filosofie și poezie* (Editura Enciclopedică, 1981, cu un studiu introductiv de Mircea Martin), face câteva delimitări între cuprinderile lirice și cele filosofice: „Trebuie, în adevăr, limpede deosebit între intenția poetului de a comunica o idee și aceea care nu consideră ideea decît ca un resort al vieții emotive. Întocmai ca orice aspect al naturii sau al vieții interioare, ideile pot și ele să devină materialul creației poetice. Sunt poeți care cântă iubirea, natura, sau moartea; alții însă ideile lor despre iubire, moarte sau natură. Unii pornesc de la experiența acestor realități, alții de la reflecția cu privire la ele”.

Tot aici, vorbind despre *Permanența frumosului*, cu trimitere la *cele trei mari idealuri ale conștiinței*, adevăr, bine și frumos, care se afirmă și argumentează *dintr-o comună nevoie de unitate a spiritului omenesc*, notează: „Dacă adevărul este armonia ideilor, frumosul este armonia aspectelor sensibile. Cât despre bine, el pare a nu fi altceva decît armonia faptelor și tendințelor, perfecta lor încatenare în planul moral al sufletului individual și în acela al societății”.

Pentru a concluziona: „Idea «unității», sub categoria căreia modernii aduc și adevărul și binele și frumosul, este o idee de proveniență estetică, un vechi rezultat al oamenilor care au reflectat asupra frumuseții”.

Iar Liviu Rusu, în impresionantul său op *Eстетica poeziei lirice* (Casa școalelor, 1944), pune într-o firească lumină comuniunea dintre idee și poezie, vorbind despre *Raționalitatea și iraționalitatea în poezia lirică*: „Lumea eului originar are un caracter impersonal, datorită căruia pulsația lumii subiective se pune de acord cu pulsația lumii obiective tălmăcindu-ne existența ca un tot armonic. Sensurile, semnificațiile acestui acord suprem vibrează în poezia lirică. Dar aceste sensuri prin forța lucrurilor sunt de natură *unitară*, fiindcă altfel pur și simplu n-ar avea sens. Ele, în fond, nu sunt altceva decît anumite *idei*, pe care le exprimă poezia. Ele imprimă poeziei unitatea de sens. Bineînțeles nu e vorba despre idei abstracte, ci despre idei *vii* – ceea ce însă nu împiedecă să fie clare, făcând apel la înțelegerea noastră. Aceste idei sau sensuri sunt elucidate prin mijlocirea cuvântului, care prin definiție chiar are o logică intrinsecă. Năzuința formativă a eului poetic nu este altceva decît setea după elucidarea ideii prin mijlocirea cuvântului. Despre poezie se poate vorbi în măsura în care prin mijlocirea cuvântului s-a elucidat un sens, o idee, adevărată în măsura în care întunecimile iraționale au fost luminate, raționalizate. E vorba deci despre un dat rațional, condiție de bază a oricărei creații poetice și artistice”.

În demonstrația sa întru raționalitate și spre a nu se trece peste acest caracter, subliniază prin ce se vădește acest *dat obiectiv*: „1. Orice poezie are o idee unitară. 2. Cuvintele întrebuințate au un înțeles, o logică inerentă. 3. Oricât ar clătina poetul formele sintactice obișnuite, el nu poate elimina înlănțuirea logică a propozițiilor. 4. Poetul în cele din urmă se referă tot la imagini din lumea externă, care își are logica ei. Aceste patru serii de factori dau suficientă raționalitate oricărei creații lirice”.

Nu altfel raționează H. Bergson pe urmele lui Kant: „Idea este un element al inteligenței noastre, ea însăși este un element al realității”.

În *Critica facultății de judecată* (traducere Vasile Dem. Zamfirescu – Alexandru Surdu, studiu introductiv Mircea Florian, Editura științifică și enciclopedică, 1981) Immanuel Kant, vorbind *Despre idealul de frumusețe* în marginea gustului, notează: „...Modelul suprem, prototipul gustului, este o simplă idee pe care fiecare trebuie s-o producă în sine însuși și conform căreia trebuie să aprecieze tot ceea ce constituie obiect al gustului, exemplul al aprecierii prin gust și chiar gustul celorlalți. *Ideea* este de fapt un concept al rațiunii, iar *idealul*, reprezentarea unei ființe particulare ca fiind adecvată unei idei. De aceea, acel prototip al gustului, care se bazează, desigur, pe ideea nedeterminată a rațiunii despre un maximum, dar care nu poate fi reprezentat prin concepte, ci printr-o întruchipare particulară, poate fi numit mai curând idealul frumosului; și atunci când nu suntem în posesia lui, ne străduim totuși să-l producem în noi. El va fi însă doar un ideal al imaginației, tocmai pentru că nu se bazează pe concepte, ci pe întruchipare; iar facultatea de întruchipare este imaginația”.

Pentru matematicianul și fizicianul francez Pierre Gassendi, despre care vom constata ca fiind în consonanță cu filosoful de la Königsberg, și nu doar cu el: *Omnias idee ortum ducit a sensibus* (Orice idee își are obârșia în simțuri).

Autorul *Criticii rațiunii pure*, în tratatul amintit, scriind *Despre facultățile sufletești ale geniului*, în rezonanță cu înaintașul său galic, notează: „Asemenea reprezentări ale imaginației pot fi numite *idei*; pe de o parte, pentru că cel puțin tind spre ceva care se află dincolo de limitele experienței, încercând astfel să se apropie de întruchiparea conceptelor rațiunii (a ideilor intelectuale), ceea ce le dă aparența de realitate obiectivă; pe de altă parte, mai ales pentru că lor, ca intuiții interne, nici un concept nu le poate fi total adecvat. Poetul îndrăznește să prezinte în mod sensibil idei ale rațiunii despre ființe invizibile, raiul, iadul, eternitatea, creația etc.; de asemenea, el înfățișează sensibil evenimente sau sentimente, pentru care experiența îi oferă într-adevăr exemple, cum ar fi moartea, invidia și toate viciile, iubirea și faima, depășind însă limitele experienței cu ajutorul imaginației, care încearcă să egaleze rațiunea în

atingerea unei culmi. Această înfățișare sensibilă deține o perfecțiune pentru care nu găsim în natură nici un exemplu. Și tocmai poezia este aceea în care facultatea ideilor estetice își poate da întreaga măsură. Dar această facultate considerată doar în sine nu este de fapt decât un talent (al imaginației).

Dacă subordonăm unui concept o reprezentare a imaginației care aparține întru chipării lui, dar care prin sine prilejuiește o gândire a cărei bogăție nu poate fi cuprinsă niciodată într-un concept determinat, extinzând deci estetic conceptul într-un mod nelimitat, atunci imaginația este creatoare; ea pune în mișcare facultatea ideilor intelectuale (rațiunea), determinând-o printr-o reprezentare să gândească mai mult (ceea ce ține, ce-i drept, de conceptul obiectului) decât poate cuprinde și înțelege limpede”.

După câteva exemple prin care ilustrează comuniunea dintre idee, concept și imaginație, sensibilitate, cale de a *activa sufletul*, consideră că *ideea estetică este o reprezentare a imaginației, asociată unui concept dat, și care este legată cu o astfel de diversitate a reprezentărilor parțiale utilizate liber, încât pentru ea nu poate fi găsită o expresie care să desemneze un concept determinat; deci ea ne face să gândim multe lucruri inexprimabile în jurul unui concept, iar sentimentul provocat de ele activează facultățile de cunoaștere și adaugă spirit limbii, ca simplă literă scrisă.*

Facultățile sufletului a căror îmbinare (într-o anumită proporție) constituie geniul sunt deci imaginația și intelectul. Numai când este utilizată pentru cunoaștere, imaginația este supusă constrângerii și limitării intelectului, trebuind să corespundă conceptului său; însă utilizată estetic, imaginația este liberă, nu mai trebuie să se acorde cu conceptul și oferă intelectului o materie bogată și nedezvoltată pe care aceasta nu o lua în considerație în conceptul său; el o folosește nu atât obiectiv, în vederea cunoașterii, cât subiectiv, pentru activarea facultăților de cunoaștere, indirect deci tot pentru cunoaștere. Ca atare, geniul constă în proporția fericită a îmbinării facultăților pe care nici o știință nu o predă și care nu poate fi învățată prin sărguință; ea permite, pe de o parte, găsirea ideilor printr-un concept dat, iar pe de altă parte, găsirea expresiei pentru idei prin care dispoziția sufletească subiectivă produsă astfel, ca însoțitoare a unui concept, să poată fi comunicată altora.

Avem o sublimă definiție a poeziei, care nu-i epuizează valențele, dar pune în firească rezonanță ideile și emoțiile care se încorporează liric, pe măsura talentului celui în care vibrează toată bucuria și suferința de care are parte un om.

Pentru Kant artele cuvântului sunt *elocința* și *poezia*, iar definirea lor, în care *elocința este arta de a prezenta o activitate a intelectului ca pe un*

joc al imaginației, în timp ce poezia este arta de a prezenta un joc liber al imaginației ca pe o activitate a intelectului.

Ca o concluzie, o îndreptățită recunoaștere și afirmare a ceea ce se întâmplă sub jocul inspirat al Muzei cu ceea ce creează poetul este, ne spune filosoful, că *anunță doar un joc distractiv cu ideile și totuși de aici rezultă atât de mult pentru intelect, încât ai impresia că el a urmărit doar realizarea activității intelectului. Legătura și armonia celor două facultăți de cunoaștere, sensibilitatea și intelectul, care, deși nu pot exista una fără alta, totuși nu pot fi unite fără constrângere și fără a-și dăuna reciproc, trebuie să fie spontane și să pară că se realizează de la sine; altfel nu există artă frumoasă.*

Cum spune Benedetto Croce în *Poezia* (Univers, 1972, traducere Șerban Stati), în concordanță cu filosoful *Criticelor...*, *poezia are ca unic țel pe sine însăși.*

În *Eстетica* (Univers, 1974, traducere Constantin Floru, studiu introductiv Alexandru Boboc), Nicolai Hartmann, în partea a doua, secțiunea III, *Adevăr al vieții și frumuseții*, comentând locul spre care înalță poetul prin poemul său, subliniază, *firește, numai către un loc a cărui intuiție el a avut-o deja în Idee. El trebuie deci să anticipeze «Ideea». Aceasta nu e nevoie să fie «Ideea» platonică sau hegeliană, ea poate fi orice gând mare care depășește empiricul, orice ideal etic sau chiar religios.*

În sprijinul argumentației în favoarea esenței adevărului care-i potențează trăsăturile și «Ideea» care îi dă direcția sunt justificate dinlăuntru unui întreg, adică se legitimează ca aparținându-i și nu fac impresia de a fi adăugate din afară, esteticianul de la Riga, apelează la exemple din marea literatură, precum *Don Quijote* și *Regele Lear*.

Nicolai Hartmann pledează întru viața în idee grație artei, există, ne spune cel care a scris *Logica ființei la Platon, fără îndoială, o „viață în Idee” – mai corect, poate, o creație dinăuntru Ideii. Dar ea nu este ceea ce își reprezintă idealistii printr-însa; și ea nu privește întreaga artă, ci numai arta mare. căci nu este vorba aici de viziune a Ideilor – nici de cea platonică, nici de cea fenomenologică – nici de o sesizare a „Ideii nice” în sensul lui Hegel – ceea ce ar presupune întreaga lui metafizică a spiritului – ci de ceva cu totul diferit.*

Acest lucru diferit este viziunea activ-creatoare, sintetic modelatoare, a ceva care se află deasupra a tot ce există. O viziune deci care nu mai are de a face cu sesizarea a ceva existent, ci introduce oarecum non-existentul – adică ceea ce n-a existat niciodată – în lume.

O viziune care nu-i este specifică doar artistului, ci, inclusiv politicianului căruia i se cere implicare și muncă asiduă spre a o împlini. „Artistul nu are nevoie de aceasta. El în genere nu realizează, el face numai

să apară, reprezintă. De aceea, el are acel alt fel de libertate, care stăruie cu drept asupra posibilității pure, fără necesitate și fără lungile lanțuri reale de condiționări.

Dar nu numai prin aceasta e în avantaj artistul față de omul de practică a vieții. El are în plus cu totul alt dar: el poate arăta intuitiv și obiectiv cum e alcătuită Ideea sesizată. Aceasta este caracteristica sa cea mai proprie, pe care el nu o împarte cu nimeni altul. O «viață în Idee» duce omul etic nu mai puțin decât el, tot astfel omul politic, omul de acțiune practică de orice fel, în măsura în care el privește dincolo de ceea ce e dat. dar ei toți nu pot împărtăși ceea ce au intuit în Idee, nu îl pot face concret vizibil și palpabil, și astfel să facă din el un factor determinant al vieții. Singur artistul poate face aceasta; întrucât el îl «face să apară» viu și fierbinte, și prin aceasta convingător, deși el rămâne ireal. Artistul singur poate ceea ce, potrivit credinței credincioșilor, altfel numai Dumnezeu poate: să reveleze”. (Nicolai Hartmann).

Context în care esteticianul se simte dator să constate: „Ne lovim aici iarăși de darul profetic în artist, de acel *vates* din poet, de rolul de conducător etic și de purtător de Idei într-însul. El însuși nu este nevoie să o știe. El trebuie numai să fie astfel încât Ideea intuită să acționeze prin întreaga sa creație”.

Paul Zarifopol exclamă: „Ideile sunt cărămidile. Dar pe mine mă interesează arhitectura”.

Astfel vedem cum orice cărămidă se vrea cupolă, la fel cum o notă muzicală își dorește să fie parte într-o simfonie, iar o pată de culoare să fie prezentă într-un tablou și, în aceeași măsură, fiecare idee se visează poezie.

Viitoarele numere vor avea ca temă:

- 2026** – *Poezie și sublim, Poezie și simbol, Poezie și metaforă, Poezie și retorică*
2027 – *Poezie și suferință, Poezie și glorie, Poezie și înfrângere, Poezie și revelație*
2028 – *Poezie și stare, Poezie și tristețe, Poezie și trup, Poezie și întrupare*
2029 – *Poezie și zeitate, Poezie și emoție, Poezie și infinit, Poezie și limită*

„Mă îngrijorează dispariția satului românesc”

Interviu cu poetul, prozatorul și criticul **Emilian MARCU**

Născut în 28 septembrie 1950, în comuna Heleșteni, județul Iași, absolvent al Institutului de Biblioteconomie, București, 1973, debut în presă în anul 1967, în revista „Miorița” a Liceului „G. Ibrăileanu”(astăzi „Ion Neculce”), din Tg. Frumos, debut în presa literară în revista „Familia”, în aprilie 1974, prezentat de Șt. Aug. Doinaș, și „Amfiteatru”, decembrie 1974, prezentat de Constanța Buzea. Debut editorial cu *Nunta în sâmbure*, editura Junimea, 1974. Scrie poeme, proză, critică, eseu ș.a. Pentru creațiile sale a primit distincții, premii prestigioase, între care premiul *Academiei Române* – „Ion Creangă”, *Premiul Uniunii Naționale a Ziaristilor Profesioniști*, *Premiul Revistei Convorbiri literare*, pentru critică literară, *Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova* ș.a. Este Cetățean de Onoare al Municipiului Iași.

Marius CHELARU: *Emilian Marcu, să vorbim, te rog, despre meleagurile copilăriei, și de ce biblioteconomie, apoi Casa studenților ș.a., apoi cum ai ajuns la scris, până la debutul în revista liceului.*

Emilian MARCU: Bună ziua, dragă prietene, iată că încercăm să facem o boltă peste timp și să ne afundăm într-un trecut care este tot mai îndepărtat pentru mine, pentru că au trecut deja 75 de ani de când m-am născut și cam 70 de ani de când păstrez în memorie o sumă de întâmplări, mai mult sau mai puțin importante. Dar acestea, pentru mine, înseamnă foarte mult. Satul în care m-am născut, căci așa cum am mai spus sunt copil de țărani, este Heleșteni, jud. Iași, un sat de oameni gospodari, în care a poposit Ștefan cel Mare și Sfânt cu o seară înainte de a fi miruit ca domn, adică pe 11 aprilie 1457, în trecerea sa spre Fălțiceni și apoi spre Suceava. Să fi avut un oarecare ecou această întâmplare în destinul meu? Nu pot ști! Copilăria a fost una specială pentru mine și foarte obișnuită pentru ceilalți. De ce biblioteconomie și nu altceva? Pentru că această meserie mi se părea cea mai potrivită pentru un viitor scriitor. Mama voia să mă fac preot și tatăl meu voia să mă fac inginer agronom, dar soarta m-a îndreptat spre munca cu tot ce înseamnă cartea, meserie care se potriveau cel mai bine cu preocupările mele.

La Casa Studenților am ajuns printr-o întâmplare, găsind postul de bibliotecar liber și având studiile necesare pentru a ocupa acest post. Mă logodisem astfel cu această instituție, cu care m-am căsătorit în 1974. Și căsnicia mea a durat până în martie 2020. Mult, puțin, nu pot să știu!

Debutul meu, în revista liceului „G. Ibrăileanu” (pe atunci) din Tg. Frumos s-a produs în revista „Miorița”, în anul 1967 cu o poezie, *Primul rod*, poezie comentată favorabil de Nina Casian în Revista România literară, sub îndrumarea a doi scriitori: *Costin Merișca și Emanoil Florens*, ambii remarcați la rândul lor de G. Călinescu. A fost un debut fast, zic eu, pentru că apoi am tot publicat în reviste, dar și cărți la diferite edituri din țară și din străinătate.

Spuneai într-un poem al tău că „țărani nu mai sînt” (ai chiar un volum cu titlul Muzeu de sate, apărut în 2001). Și, totuși, lumea satului e adînc în sufletul tău. Deschizi în poezia ta „ușa de pământ” (cum scrii în încheierea volumului Dansul pe eșafod și alte poeme) spre această lume care pare atacată tot mai mult de ceea ce, spune-se, ar fi considerat „progres” azi.

Dragă prietene, universul unui scriitor, cel mai bine se poate cunoaște, deduce, simți, și uneori chiar trăi, abia după o lectură atentă a cărților sale, după o „călătorie” prin lumea personajelor sale, atâtea câte vor fi fiind, bine realizate sau mai puțin bine realizate, după lecturarea cu, multă răbdare, a poeziilor sale, inspirate sau mai puțin inspirate, pentru că acestea toate la un loc formează ceea ce numim *universul unui scriitor*.

Sigur că la mine nu se poate pune problema universului într-un singur vers, așa cum inspirat l-ai definit, ci a multitudinii de versuri, pentru faptul că am scris multe versuri, deschizătoare de... universuri. Dar, dincolo de această chestiune, există și un univers predilect, un univers pe care încerc să-l prezint cititorului sub cât mai multe fațete.

Sunt profund legat de universul satului și totodată preocupat de soarta satului românesc, de soarta țaranului român, mereu considerat talpa țării, talpă pe care calcă, mereu cu multă nepăsare, de cele mai multe ori, cei care se cred „superiori”, cei care se cred elitiști, sfidând, grosolan, pe cel care le realizează pâinea cea de toate zilele. Nu m-aș situa pe latura idilismului dar nici pe aceea a supra-realismului când e vorba de țaranul român.

Mă îngrijorează foarte mult problema dispariției satului românesc, a dispariției tradițiilor, datinilor și obiceiurilor noastre fundamentale, a religiei creștin-ortodoxe, a dispariției acelei filosofii primare, ancestrale, prin care s-a zidit, în timp, și peste timp, acest popor.

Mă simt profund atașat de toate aceste valori morale din mai multe motive, dar cel mai profund motiv este acela că primii pași prin acest univers uman i-am făcut la țară, într-un sat cu o mitologie aparte, unde și stelele răsăreau altfel și apuneau altfel decât în altă parte, un sat cu un nume fabulos, Heleșteni, satul lacurilor, satul străjuit de două drumuri, unul cu două șiruri plopi, pe o parte și pe alta a drumului, plopi cu o

vechime de aproape o sută de ani, iar celălalt, în partea de la ieșirea din sat, străjuit de două șiruri de brazi.

Din nefericire ambele drumuri au fost depozitate de aceste podoabe, aliniind satul cu celelalte din jur. Primul drum a fost vandalizat de regimul de până în 1989, iar celălalt de marea ofensivă capitalisto-democratică, de după 1989. Niște indivizi, care nu au plantat un pom sau un copac (fac această distincție între un pom și un copac pentru că pomul face roade, iar copacul numai umbră) în viața lor, au venit cu topoare și cu drujbe și au pus la pământ această măreție a naturii. Au distrus aceste uriașe uzine de oxigen după care tânjim tot mai mult în ultima vreme. *Fapte și oameni, din nefericire, oameni și faptele lor.*

Am scris și un poem pentru această întâmplare, care se află volumul de poeme *Muzeu de sate*, publicat la Editura *Junimea* din Iași, în anul 2000. Pentru că a venit vorba despre acest volum, ar trebui să spun că acolo, în acel *muzeu al meu*, am expus, pe larg, preocuparea mea pentru tema dispariției satului românesc, pentru felul cum, din nefericire, încet-încet, această vatră de cultură și civilizație ancestrală, autentică și profundă, această mare magmă vulcanică de spirit, își trage rănilor-n pământ și, și le oblojește cu iarbă, trecând într-o lungă și nemeritată uitare, cu sentimentul dispariției definitive.

În cei câțiva ani din copilărie, pe care i-am petrecut aici (sau mai degrabă acolo), în satul natal, la Heleșteni, am participat și ca spectator dar și activ, la multe din evenimentele majore ale satului.

Era emoționant și pentru că spectacolele cu masații de anul cel nou începeau din acea noapte. Într-un anume fel se dădea startul spre petrecerea generală, petrecere la care întreaga comunitate era prezentă.

Noi, copiii, mai ales, așteptam tot anul, această primă manifestare a masaților. Știam și simțeam că Anul Nou se apropie, iar noi, copiii, ne puteam scoate de prin cele cotloane *echipamentul* prin care voiam să cucerim lumea satului și totodată, așa credeam noi, universul stelar. Că se întâmpla asta, că nu se întâmpla, nu aveam să aflăm niciodată, dar eram foarte mulțumiți de ceea ce făceam. O bucurie imensă ne cucerea, de parcă am fi contribuit la facerea lumii în fiecare *Ajun de An Nou*.

Și, la fel, legătura satului, dar și a individului cu Divinul este o trăsătură a poeziei tale... Satul, țaranul, biserica.

Biserica a jucat și joacă un rol extraordinar în viața mea și, desigur, și în creația mea. Am publicat trei cărți la editura *Doxologia*, este vorba de *Muzeu de sate* (ediția a treia), *Plâns de clopot* și *Clipa de înveșnicire*, cărți în care se poate descoperi foarte ușor apropierea mea de sacralitate și pentru

că spațiul în care m-am născut este unul sacru. Poezia și psalmii se interpătrund și definesc ființa umană, dându-i dimensiune cosmică.

„Mirări din lumi uitate mă caută o vreme”... , spuneai într-un poem, cu același titlu. Dar să vorbim și de proza, și de poezia ta. Sînt știute preocupările tale privitor la istoria patriei, o altă „lume” care pare azi că mulți o vor uitată. De la, să zicem, Sub zodia Traciei la Atlet moldav și pînă la volumele recente...

O altă latură a poeziilor mele, dar și a prozei pe care am publicat-o este *Istoria*, cu faptele de eroism ale multor dintre personalitățile remarcabile din viața României, de-a lungul timpului încărcat de fapte remarcabile puse în slujba existenței acestui popor, adeseori pus la diferite încercări. În semn de prețuire a faptelor acestor eroi cu nume, sau, cel mai adesea, anonimi, am considerat că este de datoria mea să-mi pun talentul și harul, atîta cu care am fost înzestrat, pentru a le prețui faptele și a le face cunoscute.

Vorbeai la un moment dat, cred că ai și scris despre asta, despre faptul că puțini poeți mai scriu astăzi poezie patriotică. Sînt voci conform cărora e desuetă, și suntem în „alt tip de istorie”...

Știu, și am tot auzit aceste voci de scriitori care vor mai întâi să fie universali și abia apoi, dacă se poate, și naționali. Și înainte de Revoluție, dar și după, eu am continuat să public mai multe cărți cu poezie patriotică, și nu cred deloc a fi poezie desuetă, o poezie degradantă. Desueți sunt cei care cred altceva în afara spațiului românesc, în afara spiritului național, asta fără a fi anti-european. Eu cred într-o Europă puternică, o Europă în care să locuim în siguranță, dar să fie o Europă care să respecte fiecare națiune din care este compusă și nu una dictatorială.

Nu vom putea să ne oprim la toate temele din poezia și din proza ta în această conversație a noastră. Dar vorbește-ne tu despre alte teme pe care le-ai dori amintite.

Una dintre temele predilecte în poezia mea dar se observă asta și în proză este iubirea. Acest sentiment nobil ar trebui să fie predilect pentru toți scriitorii, pentru că în afara iubirii este zadarnică existența noastră efemeră. Nu cred că oricât de globalist ai fi să nu fi avut o clipă de emoție idilică, o clipă când inima ți-a luat-o razna și o flacără misterioasă a luminat un vis frumos.

Sunt convins că iubirea adevărată merită atenția fiecărui scriitor mai mult decât multe dintre banalitățile pe care le cultivă unii sau alții.

Discutînd, cu ani în urmă, cu Radu Cîrneci mi-a spus că în opinia sa ești unul dintre sonetiști de remarcat din literatura română. (Cum știi, asta e și opinia mea.) De altfel, ești și antologat în frumoasa Antologie a sonetului românesc a sa, un eveniment editorial, străbătînd două secole de viață ale acestei forme poetice în literatura română. În acest al treilea secol cum vezi tu sonetul românesc? Și, în general, poemele cu formă fixă.

Mulțumesc mult poetului, de subtil rafinament, Radu Cîrneci, pentru vorbele și gândurile frumoase pe care le-a spus despre mine. Radu Cîrneci era unul dintre marii cunoscători în arta sonetului, el însuși un sonetist de rară stirpe, cred că se baza pe ceva făcînd astfel de afirmații

Poezia cu formă fixă, și în mod special sonetul, este forța pe care fiecare poet o poate folosi spre a dovedi faptul că este cu adevărat poet. Sonetul românesc este, cred, la nivelul mării poezii universale, cu vîrfurile ei.

Trebuie să recunosc faptul că haina sonetului mă prinde foarte bine și mă simt ca într-un costum lucrat cu multă eleganță.

Premiul Academiei Române pentru Tărîmul inocenților nu pentru vreun volum de poezie. Au convins mai mult Sașa Ilici cu „armușca” sau/ și Ion Alnimănuși decît poezia sau așa a fost să fie?

În anul 2017 am căzut la un vot pentru obține Premiul Academiei, pentru un alt roman: *Tobe mute*, deși am fost inițial la egalitate cu un coleg, dar...

Cînd mi-a fost înmănat Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române, în 2019, regretatul Acad. *Eugen Simion*, cînd m-a felicitat mi-a spus: aș fi dorit să vă ofer premiul Academiei pentru un volum de poezie. I-am răspuns că Sașa Ilici cu *armușca* și Ion Alnimănuși (două dintre personajele romanului *Tărîmul inocenților*), cum bine spui, pentru suferințele lor au meritat mai mult acest premiu să mă bucur să le împlînzesc suferințele cu un asemenea dar.

Avem amîndoi rubrici de actualitate în „Convorbiri literare”. Ai publicat și cărți de critică de întîmpinare. Cum ți se pare poezia de azi? „Hălăduiam fără de orizont ca pe-ntinsele ape,” sau...

Spre bucuria mea, suntem colegi de rubrică la „Convorbiri literare” și pentru asta mulțumesc poetului și eseistului *Cassian Maria Spiridon*, care de 25 de ani mă suportă lună de lună. Am publicat recent *Vitrina cărților* (cu toate articolele de la această rubrică), un tom masiv, de 1500 de pagini, tom în care vorbesc despre 1000 de scriitori și 1500 de cărți ale lor.

Ai mare dreptate că unii „Hălăduiesc fără de orizont ca pe-ntinsele ape” și sunt gata să se înece.

Și, dacă tot vorbim de rubricile de semnalare din „Convorbiri literare”, se vorbește mult despre cum este critica azi, subiect mult discutat în fel și chip, ce (mai) înseamnă...

Critica de astăzi, dacă este scrisă cu bune intenții, are rolul de a direcționa, de a asana și, când este cazul, de a elimina ceea ce este trecut pe coala de hârtie și nu de puține ori devine carte, fără discernământ și mai ales fără de har, ci dintr-un orgoliu nemăsurat. Se parte că meseria de scriitor încă mai tentează pe mulți, mai ales după ieșirea la pensie. A scrie, cred eu, este destin și jertfă. Această eterică boală trebuie să te bântuie din fragedă pruncie și să nu fie doar o formă de a alunga plictiseala la bătrânețe. De aceea, critica literară are o misiune foarte grea, dar să fie corect aplicată.

Emilian Marcu, să încheiem, nu înainte de a-ți mulțimi că ai acceptat să avem convorbirea aceasta pentru cititorii revistei noastre, în care, de altfel, ai fost publicat nu o dată, cu proiectele tale. Gîndesc că vei mai publica alte și alte volume, știind și că ai spus la un moment dat că „singurul punct de sprijin în Univers: arta”.

Pentru un scriitor adevărat nu cred că există alt punct de sprijin decât arta.

Îți mulțumesc pentru incitantele întrebări care m-au plimbat prin viața mea, ca într-o barcă a timpului, barcă în care te-am avut vâslaș pe tine, un poet de excepție, un bun tălmăcitor din poezia lumii și un fin analist critic. Publicarea acestui interviu în valoroasa revistă *Poezia*, unde ești redactor șef este un bun prilej de bucurie pentru mine, și de a crede că sunt, cât de cât și eu un scriitor din această imensă literatură română.

Îți mulțumesc și pentru aprecierile la adresa revistei, și a noastră, a celor care o facem să ajungă la cititori.

Prezentare și consemnare: **Marius CHELARU**

risipire

„Muștele” lui Sartre s-au mutat,
cu toatele,
în cabana din munții Rodnei
în care m-am retras după moartea fratelui Adrian.
De toate mărimile,
de toate culorile,
neînchipuit de obraznice și de agasante,
sunt ca polenul din poemul *Risipei se dedă florarul* al lui Lucian Blaga:
„ne cad în gură când vorbim și-n ochi când nu găsim cuvântul”!
Și totuși,
de jur împrejur,
nu se văd decât poiene și păduri și pășuni alpine
(fără animale care să le secătuiască iarba!)
și, pe ici, pe colo, câte o casă
răzlețită parcă de turma localităților din vale.
De fapt, nu sunt case vechi,
uitate de vreme și de oameni,
ci construcții moderne, adevărate palate, termopanate,
care de care mai făloasă,
mai ochioasă, mai arătoasă, mai impunătoare,
făcută parcă în ciuda celor din jur.
Ce caut eu în atîta patriarhat modernizat?
Probabil, un trecut ce nu va deveni niciodată viitor!

7

Da, sunt un om al trecutului,
așa cum delfinii sunt ființe ale trecutului
din cauza dezmățului poluant al omului.
Care, și el, se va transforma într-un robot de plastic.
Cei pe care scriitorul belgian Francis Tessa îi numea
„les enfants polenta” deja nu mai există.
I-au înghițit bunăstarea vacanțelor exotice,
propria tăcere, vinovată și complice,
în fața aberației numite „political correctness”
(o cumplită, dar mascată, formă de cenzură,
mai perversă decât cenzura comunistă
pe care am trăit-o din plin,
fiindcă aceea era directă, legiferată, recunoscută)

și nepăsarea față de rosturile ancestrale ale lumii.
 Fir-ar să fie, sunt un om al trecutului!

fabulosul cotidian

Scriu, citesc, ies prin pădure, mă plimb și,
 ca să-mi amintesc de vremea când aveam casa de la munte,
 culeg hribi și piciorul căprioarei.
 Deși sezonul hribilor „bat son plein”,
 nu sunt prea mulți: poate din cauza altitudinii
 (cam mare pentru ca aceste minuni ale naturii să se simtă în largul lor),
 poate din cauza secetei.
 Nu știu cât a plouat în acest an în zonă,
 dar solul și vegetația nu arată că ar fi fost răsfățate de ploi.
 Oricum,
 în fiecare zi, mă întorc din expedițiile mele „de vânătoare”,
 asemenea lui Hogaș, cu o impresionantă recoltă de hribi
 („une impressionnante cueillette de cèpes”,
 cum ar spune prietenul meu Jean).
 Numai că neobositul Calistrat
 nu-i strângea în sacoșe de plastic,
 asemenea mie,
 iar eu nu-i frig pe grătar,
 asemenea lui,
 ci îi fac tocăniță cu smîntîină și mămăliguță.
 Chestie de gust și de posibilități!

9

Da, sunt un om al trecutului,
 așa cum fair play-ul, altruismul, generozitatea
 țin de domeniul trecutului.
 „Oamenii din ziua de astăzi”
 (am împrumutat sintagma de la Mihai Eminescu,
 înțîistătătorul universalizării poeziei românești,
 care, și el,
 trăia un sentiment de repulsie
 față de un prezent în care nu se regăsea)
 fac alergie la valoare, competență, adevăr
 și la versurile scrise cu har, pasiune și-nveșnicire

icoane din alte vremuri

Amintirile strâng pietrele străzii
pentru un lapidarium insurgent.
Realitatea e alergică la povești,
la ficțiuni,
la imaginație,
suferă de rău de fantasme,
iar poveștile, ca să-i facă-n ciudă,
se transformă în icoanele unor bunici
„cu furca-n brâu, cu gândul dus”
Care coboară noaptea din icoanele vechi,
misterioase și făcătoare de minuni.

Bunica știa să facă cea mai bună
„tarte aux fraises” din lume,
dar o dădea mereu săracilor,
așa că nu am gustat-o niciodată.

Emilian MARCU

Sunt nisipuri grele....

Sunt nisipuri grele căzătoarele stele
Sunt tăcere sau sunt vis ne-mplinit
Când bolta senină se-mparte cu ele
Sunt, sau poate, chiar îngerul de granit.

Grele nisipuri sunt căzătoarele stele,
Umbra ta demult în gând s-a rostit
Viscol greoi se simte acuma-n inele:
Ușoare sunt stelele căzătoare în infinit.

O lumină subțire pe bolta-n vâltoare
Numale cui îl mai scrie prin nori?
Și totu-i tăcere în stelele căzătoare
În umerii mei stelele cad înspre zori.

Grele nisipuri sunt stelele căzătoare
Par a fi ochii iubitei din depărtare!

Mă-ngâni cu tremur...

Mă-ngâni acuma cu tremur de uitate raze
Ecou discret, sfioase ți-s gândurile-n vis
Cuvinte nerostite se aștern în false fraze
De reci frunzare, purtate ca vraja în abis.

Mătăsurile infidele prin reci culori stelare
Pe trup se vor aprinde, în baie de parfum,
Sub ierburi umbra, iară, cu semnele regale
Se va-mbrăca-n tăcere în brume și în fum.

Iar noi, în tremurare, pe unde-n disperare,
Printre nisipuri fine, prin golul din oceane
Pe mâni, și pe tâmpile, cu-atavică ninsoare,
Vom urmări izvorul ce-a devenit ocean.

Și tu mă-ngâni cu tremur de raze în surpare:
Mătăsurile calde, pe umeri, acuma, sunt de sare.

Otrăvurile ucigașe...

Otrăvurile ucigașe-n recile parfume
De pleoapa ta se-aprind de-atâtea ori
Și mă îmbracă-n giulgiu greu și-n rune
Să poți, încet, de disperarea mea să mori.

Canaturile vechi cu ochi de grele sensuri
S-or strecura-ntre noi – un șarpe ucigaș –
Cum se strecoară-n rugăciuni eresuri
Și în destin, în taină, făgaș după făgaș.

Otrăvurile, blând, pe rând a-nțelepciune
Ne-nchid în lanțuri ruginind tăcut pe noi.
În sensuri mute gândul rece-apune
Cum fulgerele- apun, tăcut, în triste ploii.

Otrăvurile mute, ucigașe,-n reci parfume
Adorm subtil, așa cum valurile-n spume.

Pe sub cămașa tatei

Pe sub cămașa tatei, zăpada pământie
Se-aude-n iarba tot mângâind mistere
Ca-ntr-o logodnă-n care în abur de pustie

Ruga-nflorește, tainic, în nepătrunse sfere.

Cu luna ascute tata coasa, în tăcere,
Și iarba se supune trudei sale, poticnit
Că sub cămașa lui, în cuibul de mistere
Se-albește timpul de taină burdușit.

Pe sub cămașa lui, cu doruri și cu vânt
Iarba se-asprește-n sărutul de la coasă
Și munca lui dă-n floare sub pământ
Că umbra sa demult e tot mai joasă.

Iar iarba-n goana timpului, din veac
Cămașa lui o vântură și lumile lui tac!

Poem pentru marea călătorie

Mama mă trimite învelit în rouă,
Mă trimite tata lumii ca pe-un fulg.
Șerpi de promoroacă înfloresc în ouă,
Duc în spate câmpul spre amurg.

Sâmburul luminii peste gură-mi cade,
Peste gură-mi cade rugul ei curat.
Mă trimite mama lumii din izvoade;
Litere de fulger umblă peste sat.

Greierii duc luna poticnit în spate
Mama îmi trimite vindecarea sa
Învelit în iarbă dintre șerpi el scoate
Piatra-nțelepciunii arsă într-o stea.

Și-nvelit în rouă mama mă trimite
Lumii ca pe-un sâmbur gata de-ncolțit
Să păzesc lumina dintre oseminte
Ce de-atâta umblet, iată, s-au tocit.

Anul Nou

E Anul Nou și grâu-i încolțit,
Pe masa încărcată de lumină,
Vinu-n pahare-ncet s-a înăsprit,
Colindele de gânduri ni se-anină.

Zăpezile dau buzna în ferești
Și urătorii curtea ne-nconjoară,
Cu plugu-n brazdă-n clipele cerești,
Când odrăsleşte lacrima pe-afară.

Sub praporii semințelor din prag,
Cu care urătorii ne colindă,
Se-aud, la geam, colindători cum trag
O brazdă-adâncă iarna să ne-aprindă.

E Anul Nou și grâu-i încolțit
În țărna mai demult adusă-n casă
Și rodul tot în noaptea de granit
Pe rănilor-nflorite ne apasă.

Și urătorii toți cu teamă și mister
În Anul Nou se-aruncă în tăcere.
Ei știu că sufletul strămoșilor din cer
Aduce-acum, la ei, lumină și putere.

E Anul Nou, la geam lumina grea
De la colindele aduse către seară
Se-ntrupă-n grâul încolțit în câte-o stea
Și ne zidește-n cet în clopotul de ceară.

Doru-Mihai MATEICIUC

pe muzică de vivaldi

anotimp timp anotimp timp
mai putem nu mai putem
dacă tu nu vii
eu voi veni
până în ultima ta celulă
femeie
să te iubesc

ești scrijelită pe inima mea
cobori treptele îngenunchezi mă sorbi
cum niciodată nici o femeie
n-a făcut
ce faci ce faci

cu ai tăi craci
femeie

anotimp timp anotimp timp
mai putem nu mai putem
femeie
vreau o poză
cu sânul stâng
să am
inima ta aproape

pianul alb de angora

fruntea mea pe brațul frânt
în golul creat te construiesc
ești timpul care iubește
distrugând

semeni cu părul încâlcit
al unei femei absente
vasul cel gol
lichiorul ochilor de pisică

toarce porțelanul în lumina lunii
o rochie ușoară coboară
și coboară
de pianul alb de angora

unde
sub clape diferit colorate
săruturile tale
întârzie să se arate

remember

odată demult cu toții aveam
bujori în obraji

visul speranța iluzia nesomnul
mai tari decât viața păream
din nimic am început a vorbi
și nu ceream nimic nu cerșeam

odată demult cu toții aveam
bujori în obraji

nici aerul nu se mărturisește pe sine
nici eu nu mă spovedesc în oglindă
ninge cu cenușă peste ochii lipiți
lipiți cu cenușa strămoșilor de sute de ani

odată demult cu toții aveam
bujori în obraji

ce nu vezi făptuiești legiferezi
totul pare perfect
într-o cocă rotundă
nimeni nu mai evadează de-aici

odată demult cu toții aveam
odată demult cu toții aveam

tir

azi ești săgeata
nu vrei să știi
cine ține arcul

anti bellum

în muzica armelor voastre
ne vom ridica vom cânta
nu vă fie teamă
ne vom ridica și-apoi vom muri

însă mai întâi dorim
un pahar cu apă adevărată

apa ne sărută apa ne usucă
apa ne îneacă apa ne plutește
apa potolește apa-împerechează
apa domolește apa cântăcește

noi știm toate acestea. promitem
să murim liniștiți
dacă ne dați

un pahar cu apă adevărat

mirare

de ce m-ai trezit?

sărutul tău

îngheață păsările în zbor

Simion BOGDĂNESCU

Poezism

Schizoidie, schizofrenie, orb, autism,
Ce bine-i cu voi în suprem poezism!

Azul mi-i mut și eul mi-i tremurul greu,
Mi se rănește-n timpan luna Mai mai mereu

Octombrie frig și mort frunziș sigur pe loc
Schizoid, schizofren, autist, ventriloc.

Pasăre scrisă cu sânge pe neaună cu peana,
Eu între trele: Petra, Cartagina, Ana

Sap canion de muțenii și fete ferec în zid
Orb și aulic, schizofren, autist, schizoid

Mi se topește-n urechi un zeu de gând poezit!

Brâu în jos

O să pier înainte de moarte
într-un cristal departe

departe aproape
în statice ape

cum de nu m-ai mușcat
de picioare, șarpe,

când eram copil
de rouă de spânz?

Cum de nu m-ai mușcat
de picioare de mânz?

Cum de ce ?
Cum de ne ce?

de la brâu în jos
am ajuns de plâns

să-mi plângă picioare
slabe, de mânz

lângă inima umbrei mele pe drum?

esopică în auz

Graur de piatră
inimă în mijlocul zilei
mierlă de piatră
în lunecarea apei
ambuscadă
culcată fântână
infinită
aud înafară
de mine
suava-mi dispariție
lunecuș cu antene.

esopică tristă

esopică tristă,
esopică decapitată,
aș amesteca două râme
de ninsoare
să ne iubim sub pământ
noaptea cu lună sau
pe la două noaptea
spre zori
și razele soarelui
să nu le mai apucăm
iar o sanie albă
să se miște singură
fără noi

pe orizont...

O fi iubire mai strânsă
decât aceea
a râmelor?

Măcar

Măcar un vierme de rouă,
măcar un vierme dormind
într-o icoană veche,
un cariu de icoană veche
scurs pe ulei, măcar...
Măcar spânzurarea
de tril, în zadar...

Sânge de ziuă

A doua ziuă când bura amurg
Văzusem crima clipelor atee
Cum tu curgeai spre care toate curg,
Schelet iubit, cândva rănit, femeie,

Las către ziuă sângele tău mut
Și cu sclipiri mișcate în cornee
Mă uit, ciudat, la orbul Azimut
Întors în locul clipelor să steie.

Marcel MIRON

Călător

Gol pe dinlăuntru de lumină
lipsit pe dinafară de hlamidă
Viața
o frunză de sulfină
roasă de lacomă omidă.
Nervurile frunzei
cărările salvării.

Flori timpurii

Florile arse de ger
înfloresc în visele
celor neînfloriți

pe cărările anotimpurilor.

Ele nasc în mințile noastre
grădini în care se plimbă
zânele plecate
la venirea dimineții.
Florile brumate
reânfloresc în vise
cărările pavate cu jar
ce duc spre cer.

Numele

*În amintirea ieromonahului Ciprian Dabija
și a celor peste 4000 de monahi și monahii,
victime ale Decretului 410/1959.*

Numele de botez
se sfințește cu har
când se înscrie
în al cerului abecedar.

În viață facem legăminte
și ne legăm cu jurăminte
în pecetluite picături de sânge
pentru noul dat al cerului
de dincolo de umbra morții
spre geana tremurată a sorții.

Aurul calp din sacu-mi de piele
mă frige cu amăgirile
semnalate în închipuirile flăcărilor albastre
de după miezul nopții cu privegheri sihastre.

Acedia neluminii
spațiul dintre miezonoptică și somn

când omul e abur
și diavolulul domn

Întru amăgire de vis spre neființă
se zbate în pieptu-mi

pasărea conștiință
și mă strigă pe numele adevărat:
despre tine ce mai știi
dar despre părinții tăi
ce-ai mai aflat?

Iar ecoul zburând
cu aripi de botez înflăcărat
înfinge ghearele adânc
în lutul meu îndurerat

și germenele vieții
venit din străfunduri
a oftat.
Mulțumesc pasăre cerească
pentru că nu mai uitat!

Semițe

Literele Bibliei
semițe fierbinți
în mintea celui care
citește.

Iar în suflet
I se nasc lumi noi
atunci când acesta
vorbește.

Angela BACIU

despre moarte
în vârful muntelui
brazde pe cerul roșu
cerbul bătrân
numără firele de iarbă
ce-l despart
de-o moarte
fără să știe că
în locul lui
se va așterne
tăierea mieilor
de Paște...

*

în aşteptare
 uşa liftului
 s-a închis brusc
 n-am avut vreme
 să îmi trag piciorul
 a rămas așa agățat
 între ușă și
 perete
 liftul
 pornise deja
 undeva se auzea
 un scârțâit mirosea
 a hoit mirosea
 beznă – liniște – spaimă

*

durere: [tot despre un arici]
 nu-mi mai simt piciorul
 durerea s-a transformat
 într-o pungă cu apă
 închid ochii
 văd tangoul ăla
 cu tine
 zâmbeai
 eșarfa mea neagră
 mirosea a mosc
 nu pot deschide uşa liftului
 sângele îmi inundă
 pantoful
 ariciul se apropie încet
 pământul
 mă acoperă și el
 nu strig
 nu
 nu deschid gura
 cum să respir
 „dom’le, nu mai bateți în uşa liftului,
 e 2 noaptea, ce dracu’, n-aveți somn?“

ariciul trece
chiar acum prin fața mea
pământul m-a acoperit cu totul...

*

ce poți face
într-o seară de vineri
la tv un documentar
despre vulturi
sună telefonul
oferta nouă de la Vodafone
care era cea veche?
cică un vultur din Anzi
poate trăi și 70 de ani
asta-mi spunea și bunicul Radu
să mă feresc
de oamenii-vultur
dar pe la 40 și ceva
vulturul
moare sau își ia viața de la capăt?
apoi își lovește cu putere ciocul de stânci
până îi cade (ce forță incredibilă!)
după ce îi crește altul
își smulge ghearele
(da, iar sună telefonul,
vine comanda de pizza)
după ce îi cresc alte gheare
își smulge penele de pe aripi
să plutească mai ușor...

Daniela OATU

Puritate

viscolește în fotografia de grup
ne-afundăm în pădurea de oameni
până ne pierdem în celălalt

între rame un strat subțire de magie
imposibil de identificat
fetița blondă cu bucle

care desculță la patru ani
pășea pe vârfuri
să nu rănească zăpada

visa zile cu soare
când la prima atingere
pe mai multe voci
clapele vieții înfloresc

Învață seninul

se rotesc viețile
vânturați în toate colțurile
după ce s-au topit
anii știu unde să se întoarcă

o parte din cer
plânge în călimară

cealaltă
învață seninul
acestor file
să se înalțe spre tine

Secunde năvășe

o altă ficțiune
plimbarea prin ninsoare cu tine

viscolul poate să clatine-n voie linia orizontului
din clipa aceasta nu se mai moare
pentru cei întunecați la marginea iubirii
să sporească lumina în felinar

șerpuitor mi-e sufletul
până aproape e mult mai mult
decât foarte departe
pașii tăi prin nămeți urc-un deal

unii fulgi aleg să rămână în aer
până la altă plimbare prin poveste
unele secunde să nu treacă

Cu aripile abandonate

cu aripi de rezervă în trolere
urcăm
după ultimul semnal
de poftiți în vagoane
în viața aceasta interregio

între munți văi ape învolburate
veșnicii se clatină
doar câteva stații
înainte de a schimba locomotiva
sărim din mers
fără bagaje

atât de aproape cerul
și noi cu aripile abandonate

Cristina RUSU

Iubirea vorbește doar cu tine

pentru că
tu
ești cea mai sublimă întâmplare
a unei tăceri
ce a înflorit plăpînd
în sinea mea

și dacă iubirea s-a îndrăgostit
ea/
vorbește doar cu tine

și liniștea a coborît
din noi
peste buze absurd
de
/perfect arcuite
cuvintele se diluau discret
în parfumuri
ce lăsau umbre prelungi
prin nopți de cerneală

culorile emoțiilor se diluau în
extazul mistuitor
al timpului
ce încă ne întreba
de când suntem împreună

șoaptă/
rămii
întîrzie puțin
ești atît de frumoasă
atingerea ta e
cea mai poetică tristețe
ce ne coboară
pleoapele
cea mai suavă contopire
a privirilor noastre supuse
de o dulce încătușare
a unui vis
unde visăm
despre noi

și dacă iubirea a crescut
din palmele tale cuibărite
în mine

ea/
vorbește doar
cu tine

Am tresărit în tine
melancolii de chihlimbar
hoinăresc în
gîndurile mele
ce vorbesc doar despre tine
surîsul lor se pierde lin
în ecou

ești dependența mea de sublim
de nebunia sinceră
că/
te iubesc pur și simplu

tiptil mă strecor
între umerii tăi oboșiți
de-atîta tăcere
apăsați de dorul zilelor împreună

cînd o să vii?
cînd o să fii?

te rog să-mi/
fii
și te mai rog
să-mi ții
între bătăile pulsului tău
toate bătăile inimii mele
toate secretele

se reazămă de zare
o pasăre
ce s-a apropiat de soare
și soarele s-a apropiat de palmele tale
și palmele tale s-au apropiat
de /
trupul meu
fragil
învins

de/

o clipire
ce a strivit
nectarul din cuvinte

cînd pasărea a tresărit
în zbaterea de aripi

ființa mea
a tresărit în tine
de uimire

în mine Dumnezeu umblă desculț

în blînda adiere a serii Domnul
calcă cu lumină mîngîind îngerii
ce stau cumiînți pe marginea inimii mele și mîncă turtă dulce
calcă cu dor
ca să nu îmi tulbure amintirile
zilelor ce par vechi de cînd lumea

imaginile fericite erau rîsete
în obraji ca niște sîmburi grași desfăcuți din caise coapte și dulci
împărțite din castronul cel mare din dulapul mamei

pe străzile copilăriei
am hoinărit
cu un petec de cer
în loc de buzunare
un genunchi vindecat apoi altul
pe drum oglindit de amintiri inocente

astăzi
în mine Dumnezeu umblă desculț
lumină dintru lumină
pieptul meu se face fereastră
din bucurii ce le-am primit
și dăruit dragilor mei buni
candele pîlpîind sfios în ochii mei mirați
de copil

tiptil mă apropii de fiecare orizont
ce îmi tăgăduiește pașii
întîmplarea mă poartă în timp
peste astrele nerăsărite
de unde pot privi
trecutul meu
pe mine cea
din lumea aceea atît de fericită

Păduri boreale

Pe umeri, amintiri calde trezesc sfiala.

Pulsatil

Tivuri de cer, festoane, coagulează dorințe.

Foc

Păgână e marea, te surpră, vis de bărbat.

Începuturi

Strângerile de mână, cărări de suflet aprind.

Amurgul zeilor

Andante, adie ora, spulberă tăceri.

Voluptate

Stucaturi de neant cheamă faldul găsirii.

Sinceritate

Inimi plecate spre înalt, cer viteză.

Atingeri

Fericirea scufundă căldura, îmbrățișat.

Inima

Fluidizează o stea, e-n mintea mea visul.

Fragilitate

Barăci de cer abandonate, căldura aurului în albie.

Excava somnul

Visa o sare marină depunând amintiri.

Pălăvrăgeală

Încrustăm vânt trecerii noastre, timpul se stinge.

Realitate

Sfârtecăre de vis, lațul iubirii topește pe astru.

Vraja

Conduri de margarete pășesc voalul, prind stele.

Libertate

Arpegii de stea îndoită la cald, colaj.

Blanc

Frăgezimile dimineților, alb de morfină.

Ploaie

Frumoasa udă pământul în straturi de clipe.

Învăluire

Mă șifonează în noapte, mă simt la tine în gând.

De ce?

Îmi umple palmele de cuie inima ta.

Sedus

Abandonul e visul unde tace și ora.

Fericire

Catarge la submarine, timid flutură.

Liliana BĂDĂRĂU

De scris...

În pană suflă pânza vaporului pribeag
purtat în fluviul vremurilor gânduri
va ține suflul lirei peste furtuni de noapte

s-au îmbătat și cioburi pe sub pocaluri sparte
carafele bătrâne-au pierdut calea
ideea fierbe-n curgerea cernelii
și verbele albite...
corăbii pierdute prin soarta poeziei
sclavie în galere speranțelor deșarte
torcând frânghia morții muzezinde
ancoră aplecată de pânze albăstrite
suflarea mării țese metafore fantasme
vânează fericirea necată-n
adâncuri de miesmi pătrunzătoare

ascunși prin hanuri rătăciți
deșiră veselia-n dimineți
luxuriantă-i calea simțirii mincinoase
ghicită-n palma marelui nimic
bolnavi de rugăciunile iubirii desfrânate
cei care scriu
rescriu
la epopeea beției necurmate

albitele idei au îmbătat cetatea
izbită-n ziduri de cerneluri
de sepii care-și irosiră trupul
prin algele uscate să se-nscrie
miracol mort în sarea străvezie
furtuna trăirilor în noaptea albă
sorbea din vinuri vechi
cu palmele căuș
pe sânuri de fecioare
și scaldă poezia-n apa vieții

nu i-i străină slovei
șoapta îmbrățișărilor cu note
un matelot arde pe umbra lui Erato
pierdută uitată-n lupanare
din Babilon sub pietrele surpate
lira-ncântătoare e iar la Dumnezeu

deasupra nisipului
dedesubtul eternității
în porțile regale
peste pustiul mâinii
au înflorit inscripții
iar lupii urlă-n cercuri
să vină iar Nichita.

Lui Don Quijote

O moară părăsită
din tălpile minciunilor de vrăji
deschide-aripe de vedenii
ca vârful de lance

imaginația plăsmuiește vrăjmași
 în albe stânci moarte
 zgomotul sabiei fuge-n
 măruntaiele pământului
 donquijotesc

tu cel al tristei figuri
 cu iriși albiți
 căutător de patimi
 fugar de soartă
 cavalerism onoare bărbăție
 au încălecat pe luciul spadei
 n-a mai rămas nimic
 țelul s-a rupt și-i rătăcit
 sub zodia îndărătului
 pecetluit de jarul geniului pustiu
 porțile nopții s-au bătut în cuie
 diavolul meschin surpă
 montura hâdă a realității
 în rușinea grea a morii înghețate
 din nebunie moartea-și face zâmbet

se macină febril doar amintiri fugare
 scrise pe vânt
 foșnesc povești strivite
 în coșmaruri repetate
 gusturi insipide idei învechite
 constelația indescifrabilului
 fantoma vântului înfioară
 ascute închipuirea
 cu mersul aiurit
 lunecat sub maluri
 secate de ape dulci
 rătăcită pala vântului
 mână strânsă-n vremuri
 sub piatra întrebărilor
 moartea pândește nemișcată
 din spatele cenușiu al orizontului
 tăișul sabiei nu-și trădează strălucirea
 stoarsă-n umilița ultimilor temeri
 stropi de-amărăciune

te-ntorc în lume nevindecat
vechi zei te-nvețe
cum să trăiești alte vieți
pe ne-auzite

suflet pereche tristeții
ești vuiet nesecat
în crucea vânturilor
vânat de vulturii
morilor de vânt

Trecere

Te trezesc hoții de lemn
orbitând în jurul trunchiului
gros lanțul ruginii
în tandem liniștea
securea
iar liniștea
lovesc a plânsului
suc dulce de seve
forma norilor
se destramă-n brațe
asemenea unor
risipiri de tristeți

ieși din anonim
fii bolta bisericii
ori scoarța Bibliei
hârtie gofrată voalului miresei
frunzele zbat un zbor de îngeri

mort clocotești de viață
ieri cânt de vânturi
azi cânt liturgic tablă de legi
ieri verdele mort azi aurul slovei
sfârșit și viitor ți-s gemeni
timpul o cale bătătorită

ridurile aduc alte semne
emană stropi de amintiri
din carnea lemnului

tristețea câmpiei te-a ajuns
grumazul ochiului din munți
plânge orizontul curburii

te-i preumbla
prin săli prin biserici
leagăn de prunc ori pat sărman
strană ori jilț de rege
sau poate doar o dată
spre viața de apoi
ți-i preumbla apusul
sporind jocul de flăcări
orbit de liniștea cenușii
ți-i închide ochiul de jar
acasă-le tău e intrarea în flăcări
ocolită-n colind de Crăciun

trecere
de la gănguritul copilului
la susurul mierlei
arbore al iubirii
altoit
pe arborele vieții

Constantin GUZGĂ

Imn vieții

Rătăcesc pe căi necunoscute
Repere stelare
Se ascund în depărtări
De neatins;
Îndrept gândul
Spre mine însumi
Descopăr neliniștea
Și impulsul prim
Al existenței
Nu-mi mai lipsește
Niciun motiv
Să înțeleg

Bucuria vieții
Îmbrac haina cunoașterii
Calea desăvârșirii mă însoțește
În infinit
Unde lumina
Își are lăcașul
Sălășluind imperial
Frumusețe de neatins
De orice muritor
Nimicul și existența
În pacea lor eternă
Induc în mine
Gândul ființării...

Regăsire

Am deschis fereastra
Să privesc
La cerul albastru
O lume nouă
Am descoperit
Știu, pământului i-am fost
Numai povară;
Dar ce greu am urcat
Spre taină
Spre cerul curat
Strălucind de lumină
El m-a salvat
Când rătăceam prin lume
Umăr lângă umăr
Cu fiul risipitor
Călătorind
N-am obosit
Pătruns de o iubire
Fără sfârșit
Am respirat adânc
Și m-am trezit
Sub cerul albastru
Ștergând lacrimi
De pe obraz...

Petrecând în veghe

Înserări târzii
Apusuri roșiatice
La orizont
Pământul pare adormit
Dinspre noapte
Aud blesteme
Seamănă răni
Și moarte
Pustiul a înstăpânit zărilor
În somnul până spre zori
Mai mișună câte un vis
Sub pleoapele închise
Visarea vine de pe alt
Tărâm
Deschide enigmatice
Ferestre spre viitor
Dacă inima ta
Te face ușor
Grăbește pașii
Spre muntele sfânt
Să-nvingi
Toate înserările
Ce vor veni negreșit

Repere pe cer

Repere stelare
Inundă privirea
Candele se aprind
Pe cer și ard
În propria-i fire
Lumina lor
Îngeamănă în spațiu
Atârnă pe cer
Etern candelabru
Catedrală de lumină
În macrocosmos
Cât cuprinde privirea
Îmi surâde norocul
Eu, muritorul de rând
Îndrăznesc să pătrund

Căi printre stele
Și mă întreb – unde duc?
Încerc să adun
Pe pământ
Gând de lumină
De o-i afla calea
Ce mă duce la El!

Ultima stea

Înfrigurat am așteptat
Azi-noapte
Să cadă ultima stea
Dintre toate stelele căzătoare
Dinaintea miezului nopții
Dâra-i de lumină
Să cadă în palmele mele
Deschise ca un căuș
– N-a fost să fie așa –
Steaua devenise lumină
Cenușa ei s-a împrăștiat
Pe câmpii celeste
Acoperind sferile înălțimilor călăuzitoare
Spre care năzuiam
S-ating idealuri
Visate în tinerețe;
Înțelesuri fără număr
Încerc să dezleg
În nopți cu stele
Căzătoare
Ce-mi însoțesc
Veghea și somnul;
Eu și ultima stea
Ivită pe cer
Stăm mereu de veghe
Înaintea miezului nopții...

Limba rugului aprins

Fiind cu turma la păscut
pe Muntele Horeb,
Moise alergă într-un suflet
să vadă arătarea minunată
și să primească
promisiunea izbăvirii
în limba rugului
aprins.

Vocea celui Preaînalt
dogorea ca o văpaie
și în ochii profetului
se reflecta dumnezeirea.

Pentru cei aleși

Sătule de nonsens,
familii de cuvinte
au plecat
în căutarea înțelesurilor adânci,
rostite
în sonoritatea solemnă
a unui oracol
antic.

Înțelesurile s-au lăsat
cu greu aflate.
cuvintele au petrecut
ani în șir
prinse în fraze goale,
pe tărâmurile pustii
ale necunoașterii,
ale nerecunoașterii.

Dar odată ce-au descoperit
aceste înțelesuri,
ele au devenit
puternice
și-au creat o limbă
pentru gânduri înalte,

pentru zile senine,
pentru frumusețe revelată,
pentru cei aleși
să devină poeți.

Bucuria lui

Un copil râde
în fața mării.

Bucuria lui
face marea să strălucească,
face valurile
să i se plece,
face sufletul meu
să se unească în bucurie
cu sufletul lui...

Ispita de-a te naște

Îți spun ție, copile,
care te naști în aceste clipe:
lumea e un loc bun
în care oameni veșnic
tineri
pescuiesc povești
în râul fertilității,
călătoresc pe buza unui nor,
se hrănesc
cu seva cuvintelor,
respiră înțelepciune
și vorbesc
în limba dragostei.

Până departe

Cel care ajunge pe culmi
este cel care vede
până departe,
care trăiește cu mintea-n viitor
și străbate vremurile următoare
cum străbat norii
razele de soare.

Portal al timpului

Acum un veac
pictorul a pictat
apusul soarelui
în culori de octombrie.

Apoi vremea lui a apus
și tabloul a rămas
ca un portal
al timpului.

Celor trei păstori

Templul nu mai are nevoie
de oile
pe care aztăzi voi le pașteți.
mergeți de vă închinați
Celui care s-a născut
pentru a se da
ca un miel spre junghiere.

Iar cei trei păstori
au lăsat oile lor
în marginea deșertului
și-au pornit
să I se-nchine
Lui Iisus,
călăuziți de steaua
ce răspânda
o fărâmbă
din Lumina lumii.

Luminița POTÎRNICHE

duminica vieții

și iată e timp și pentru noi
mototolim duminica ne-o așezăm pe genunchi
începem să obosim numărându-i în liniște
pe oamenii cărora am fi putut astăzi să le dăm de mâncare

unii pe la casele lor
fac același exercițiu
dar mâinile lor nu se mai deschid
aveau o cheie sau o lumânare
descuiau sau aprindeau
acum nu le pasă
și nepăsarea lor cade pe duminica pe care o țin pe genunchi
și căreia îi cânt liste de invitați
feluri de mâncare
intenții de a dărui ceva cuiva neîntrebat
diminutivul care micșorează chiar și culpa
funda făcută pe degete oricărui lucru de nimic
deloc lucruri de făcut duminica
când nu se lucrează nu se face nu se drege
de aceea mă gândesc acum
la aceste erori banale
pot crede că nu sunt făcute
pentru că în general am ținut duminicile cu sfințenie
să nu se vadă între ele
doar uneori le arătam obrazul
pe care plânsul desenase o icoană
cu zăpadă
ar merge un ceai

ca să bei un ceai
trebuie să-ți tragi o pereche de ciorapi
din ăia stacojii văzuți într-o reclamă
aburul se ridică suplu
precum o cobră din coșul fachirului
și nu-ți dai seama ce cânti
sau dacă măcar cântă cineva
în serile astea destrămate
lumea bea ceai
cu disperarea setei a secetei și a uitării
și încearcă să își afle trecutul
răsturnând cana pe prag
apoi caută
înțelepții spun că în orice căutare
evidența te privește de acolo unde nu o cauți
chicotind cu o cană de ceai în mână

buruiana tristeții

o zi galeșă e ca și când ai fi găsit tristețea într-un parc
 ai adus-o acasă cu picioarele
 a urcat treptele
 s-a făcut ca grâul încolțit de câte ori vrea el
 a acoperit ferestrele
 dintre întâmplări
 ceilalți s-au urcat pe scări improvizate din tăcerile lor
 din grija lor pentru a doua zi după chenzină
 se opreau la fiecare palier
 treierau grâul
 îl măcinau făceau din el pâine
 și își astupau gura
 cu inima fierbinte
 a unui bob de vină
 nu știau că tu aduseși verdeața asta cu tine
 din neglijența pașilor mici
 și aproape imposibili
 și așa ai inventat urcușul pe rând ca la moară
 fiecare cu sacul lui de grăunțe în spinare

recapitulări

se încheie anul
 pe unele tristeți le-am învățat mai bine
 pe altele le-am avut în cartea de citire
 mi le-a citit și mama
 și s-au mai îmblânzit
 acum citesc din tomuri noi
 ale unor autori prea triști
 durerile astea noi fac să pară durerile vechi
 doar niște dulcegării
 se poartă răni deschise și psihanaliza morții
 împărtășim intimități tulburătoare
 și așteptăm nimic
 cui îi mai folosește astăzi
 un dicționar de suferință
 suntem pe jumătate amorțiți
 de resemnare
 fiorii de control sunt reci
 nu se mai alterează fricile
 totul este peren și perfect deplorabil

când nu mai putem suporta să citim
închidem ochii
punem semnul egal
și între cele două linii paralele
un sentiment arbitrar
ne dictează cuvintele de care să ne dăm cu capul
și să ne rotim aura
cu gradele de libertate
care nu au fost concesionate

Petruț PÂRVESCU

II. Mărturia păpădiei

„Eu sunt singurătatea devenită Om” (Nietzsche)

1.

stau și contemp lu acest echilibru frenetic
bile și cuburi linii și plane
gesturi arhitectonice ale celor trei timpuri obiective

măsurăm o DIMENSIUNE
mereu ACEEAȘI (.)
cu înverșunare până la lacrima duioasă pândim
încordați lama albastră a securii în aer
călăul plictisit asudând deasupra butucului verde

altoim veacul cu priceperi mărunte capul într-o parte (o căpățână de varză murată) burta într-o parte (cu toate măruntaiele grămadă)
degetele numărându-se cu-nfrigurare pe la spate
sunt TOATE

unu doi trei cinci șapte
ZECE
cu toate zece Fericitule
doar ochiul
un mugur zemos voluptuos trage fermoarul
pustiește totul

între brazde de carne aburind
veselii amorțite
sclipeșc în soare dogoritor

2.

merită toate acestea osteneala
te ridici în genunchi cu mâna streășină peste
obloane de frunze multicolore
vezi șiruri lungi de gânduri cum se strecoară în afară
amide cleioase deasupra copacului
în grădina omului

vino cu mine să-ți arăt și te ia viața de mână ca pe o păpușă de gumă uite
asta e fereastra asta e ușa pragul bine ții minte ograda pârleazul și poarta
reții privește de acolo începe CÂMPIA (o realitate mai puternică decât
visul) copia unor entități la care tu nu ai luat încă parte închipuiește-Ți
(dar din ce) interiorul unor nesfârșite ademeniri o peșteră săpată adânc în
aerul umed pulsând în afară dar n-avem timp să mergem mai departe vezi
un deal o potecă albă șerpuitoare o uliță două răsucite-ntr-un călcâi de
rouă o piatră ușoară o fântână de seară o frunză un cal un câine un pom o
pasăre-n zbor tăind ochiul ușor un Om (ai grijă!) ooo Un OOO un ooo un
GATA AJUNGE ești LIBER să ȘTII (liber liber!.. gândești) și îți dă drumul la
mână Liber Liber Liber prin viața toată

Alexa PAȘCU

Cel care sunt

Ceea ce vă voi spune de-acum încolo,
va fi precum cântecul privighetorilor
răsunând în codrul cel mai adânc;
un vis măreț
născut din vremea când
îmi luam zborul din al copilăriei câmp.

În inimă s-au adunat izvoare
ce susură blând și curg
în nesfârșite râuri melodioase
duse de gând.
Măine faptele mele

poate vor lăsa filoni de neuitare
pe muntele dimineții,
iar o binecuvântată ploaie
va revigora câmpia vieții,
sub curcubeul cel mare.
Și-n umbra serii,
când la răscruce de drumuri
drumeții se vor opri
la bătrâna fântână,
își vor potoli setea bând apa vie
din ciutura cu amintiri,
și-n gând cu versul meu vor adormi.

Extaz

Ce ploaie de gânduri
vine peste mine,
spălând neliniști firești,
și cât de multe stele
se aprind în noapte,
schimbându-se în ochi cerești!

O, câtă lumină
coboară din Spațiu
peste umerii mei,
stingând întuneric!
Parcă-i un soare
ce îmbăiază în aur
cărările cu flori de tei.

Ce ploaie de gânduri
melodioase mă inundă,
și ce frumos
sufletul meu vibrează,
când verbele-n cântări abundă!
Prelungește-mi, Doamne,
această secundă!

Pe treptele toamnei

Sunt la vârsta când toamna
mă bate ușor pe umeri,
iar dorințele de zbor

mă scot din singurătate.
 Îmi îmgădui un cântec,
 inspirat de steaua
 ce strălucește în noapte,
 în timp ce verdele gliei pornește
 pe drumul împerecherii.
 Ce taină a învierii!
 Deja iubirile se adună
 precum boabele în spice
 sub soarele dogoritor.
 În așteptarea rodirii,
 ca un semănător,
 admir țarina strămoșilor
 plecați fără de întoarcere.

Seară celestă

În seara aceea, când se năștea luna,
 luna cea nouă,
 raze albe au începută să danseze
 la ferestre,
 iar urechii i-a fost dat să audă
 muzici nemaiuzite în a lumii zestre.
 Apoi, mii și mii de stele,
 sclipind pe un altfel de cer,
 au început să scrie
 cea mai frumoasă poveste.

Acea a fost o seară celestă
 cum alta n-a mai fost,
 când neîncrederea mea,
 luată la rost,
 a fost zdrobită de cutezanță,
 iar visul, împlinindu-se,
 asemenea cântecului
 sub bagheta unui maestru,
 mi-a dăruit cea mai mare bucurie
 din viață.

Neascuns

Nu mai țin de nicio taină:
 pentru a chipului meu haină

îmi pun visele în palmă.
Dăruindu-vă cuvântul,
parcă vă adie vântul,
cu tot ce-mi culege gândul,
hoinărind pe tot pământul.

Neascuns rămân să fiu,
umblând ca argintul-viu
printre voi, în astă lume,
să vă înveselesc cu glume.
Și în vis și în trezire,
să vă cânt despre iubire
și de dor de nemurire.

Trăire

La ora când pădurea îmbracă
o mantie de arămit amurg,
precum fluviul
ce-adună zeci de ape,
prin gândul meu încep să curg.
Și trec din clipă în clipă-n căutare,
spre-a rostui zidire din cuvânt,
puterea gândului să fie
împlinire pe acest pământ.
Mă înalț ca pasărea în zboruri
spre întinse și albastre spații,
și-apoi cobor în mângâieri de vânt,
cu sufletul cuprins de adânci vibrații;
sunt coardă la vioară: cânt!
Și tot ce-n cale-mi se arată,
plin de încântare și lumină,
eu oglindesc în cântec,
de parcă aș zidi statui,
spre amintire să rămână.

Jocul luminii

Un chip deosebit dansează
în lumina ce mângâie fereastra
dinspre apus: jocuri multicolore.
Privirea, prinsă de coama serii,
încalecă noaptea,

așteptând să coboare apoi
în boabele de rouă
ce răsar spre dimineață.
Vise, izvorând la nesfârșit,
aduc trupul în starea de văpaie
a vulcanului trezit la viață,
iar sângele, fluviu albastru,
curgând prin delta inimii,
se preschimbă într-o roză,
în care,
odată cu boabele de rouă,
Luceafărul de ziuă
leagănă copilul ce râde
privind spre soare-răsare.

Ce-a trecut, nu mai revine!

Ah, cum trece timpul!
Tulburare
în suflet se declanșează.
Este glasul disperării?

Gânduri tot mai iute fug
pe un câmp de căutare,
cel ce poate să mai țină
cât de cât o minte trează.

Ești mereu în alergare,
cât mai multe să cuprinzi;
trăiești tot cu înfrigurare
și de dor de timp te-aprinzi.

Și oricât ai vrea să fie
depistat ce fi-va mâine,
nu se poate să se știe,
de vor fi clipe mai pline.

Cum a fost, așa rămâne!
Toți trăim vechea poveste:
ce-a trecut, nu mai revine!

Anima

Exilat în cuvânt mă simt deasupra
apartenența la un teritoriu
îmi asigură impresia de banal
înlătur ce nu mi-e cunoscut
sunt un învingător notoriu
al existenței mele pe care
o zugrăvesc extravagant

totuși realist, cum uneori sunt,
curat și cu spirit amar,
umplut de fior
descâlcesc imposibilul

acum încerc timpanul
ce nu distinge
totdeauna sunetul pur,
pendulând confuz,
încă imatur

străbătut de vorbe anodine,
ori muzici, șoapte angeline,
nu ascultă cotidianul,
se cufundă în somn pur,
intră sinestezic
în lumea unor forme sferice

poate așa-nțelege sufletul
ca o sferă plutitoare,
între valuri de albine,
ce-n zadar scutur-aripi
armonia din sulfine.

Oglindă și destin

Desfată clipa c-o umbră de veac,
sau dănțuiește c-o umbrelă albastră,
pe masă!

de ce să fim triști, critici, autocritici, când,
peste ani, sigur,

tenebrele peste pleoape o să se lase?
tenebre eterne, eterne,
dar mie de ce să-mi pese?

dacă la viață ne gândim prea mult,
ajungem ca un teolog
bătrân, gârbovit și nebun,
dănțuind singur pe masă,
fără grija ce apasă.

Țintirimul toamnei

Emergență de-nceput,
peste un sfârșit cam gri,
doar atât din cer s-a rupt,
iar din gri s-ar înnegri,
ochii cei erupți din frunze,
așternut pe trotuar,
cu castane-ncapsulate,
refuzate,
care-n taină, cu fior,
arțăgos hotar tomnatec,
îmbuibat propriu-amor
adumbresc din plin amar,
oseminte tot uitate,
pentru orice clopotar.

Imposibila întoarcere

Îmi strecor legile
prin sita imposibilei întoarceri...

e lungă ulița spre nicăieri,
toamna clătină din grumazul bătrân
singuratice giuvaere cu miros de mosc...

alienate subsoluri
ale sertarelor mustind de gânduri
respirară prin nările
bulgărelui de îndoieli...

aștept călăul!
pe-a lui coamă vreau

să macin plăpânde de grăunțe
prin ploaia-mi implorată,
înainte ca scutul să-mi cadă
în nesfârșitul gândurilor infinite...

Așteptând pe Adam

Așteptând pe Adam
în curtea casei
îmi place să mă duc
cu mărul de la Eva
spre Eva până la
ieșirea din noi

așteptând pe Adam
îmi place să vorbesc
cu îngerul căzut
pentru consumul excesiv
al produselor pământeste

așteptând pe Adam
pe un deal...
arborele mă ocrotește
măcar o simplă veșnicie
dintre două cuvinte excesiv
necuvântate...

Constantin NOVĂCESCU

toate-s la locul lor
în tăcerea eterică-a eonilor
se desfășoară
necuprinsa țesătură a timpului
și marea călătorie în singurătate
saltul în vid prin divinație
și-acel ceva aproape de nerostit
totul în unul

cuvîntul diadohului
(ultimul)
dezvăluie abisul nimicului
urcă unul înaintea totului

și deschiderea minții
întru cuprindere
dă viață
iluminării

spun
deasupra cerurilor dincolo de orice
în tăietura totului
domnește
cel fără nume
unul inefabil dintotdeauna
singur

de-atunci
cauza și
transcendența
se-mpletesc în lumina ființei
străfulgeră
în ordinea lumilor
dau liniștea locuirii

scânteii multiple
se răspândesc
ca-n oglindă spre lucruri
înnobilându-le cu miez proaspăt
și număr
atâtea-s cuvintele
limpezindu-le
atâta-i tăcerea

se simte mireasma răscolitoare a totului
blânda revărsare a unului în lucruri
și ieșirea din timp
în porțile deschise treziei

ochiul se desfătă
în culori de-o stranie frumusețe
proaspete miresme și cântec
mâna mângâie totul
timpul e rostuit în centru
cum ai putea
risipi clipa

să știi
să vrei
să poți
să odihnești cuvântul
în tăcere
dincolo de totul
dincolo de unul

Norina IONESCU

Te am așteptat sa-mi faci din viață basme

Să mă ajuți să mă descurc în mine
Și să mă-ncurc în lume
Am cusut începutul cu ață de sfârșit
Și sfârșitul cu ață de început
Cine sunt și încotro merg?
Îmi măsoar pasul cu iubire
Ca să mă aflu...
Acum, că te-am aflat

Păsări moarte

Îmi vorbesc azi despre lume
 Zbor frânt
 Aripă ruptă
 Cotrobăi nimicul cu mânecele suflecate
 Să aflu iubirea
 Și sensul
 Mă întâlnesc peste tot cu Sfârșitul
 Stăpân
 Care-mi grăiește
 Despre moarte.
 S-a încoronat împărat
 Peste „împreună”
 Și îngrijește ruine
 Din visurile noastre
 Promise păsări măiastre
 Plecate la drum
 Ținându-se de mână
 Până la capătul lumii.
 Le revăd sfărâmate
 De atâta strădanie,
 Mă uit timid către ele
 Și nu ne mai recunoaștem
 Suntem legate la ochi fedeleș.

Într-o viață ne-am întâlnit

Și am făcut lumină în jurul nostru
 Așa stelele ne-au mai dat o șansă
 Dintr-o fărâmă de infinit
 Să construim ani lumină
 Întărind iubirea din semnul crucii

Nu știi să mai adorm

de când ești tu.
 culoarea ochilor
 mi s-a schimbat în stele
 Unul Dumnezeu
 mă roagă să-I citesc
 păcatele scrisori
 din lacrimi lungi și grele
 e istovită vina

și-a-nceput
să dea-n vileag tot sensul
toata firea
iubirea sta-n zăpada tremurând
în șoapte care-i înțeleg menirea...

Mirela MAREȘ

plouă

cu stropi mari dezordonati și zgomotoși
peste noi
goi
peste doi
ba chiar și peste iarnă
a început să plouă

picură obsesiv
plouă amenințător
și sufletul se contorsionează
să protejeze ce a mai rămas
dintr-o iubire
visată
sau udată
sau dorită
sau trăită
nicăieri și totuși pretutindeni

fragmente de imagini ude
se amestecă și se șterg

totul se amestecă
și se șterge
ca o amintire amară
cerul
pământul
ticăitul obsesiv
al ceasului
care se ambiționează să măsoare
durerea rotundă

în mișcarea ei aproape perfectă
către cioburile lutului primordial

plouă
de la început și până la sfârșit
cu lacrimile propriului meu sânge
cu lacrimile propriului tău chip

pictură de-avril

plânge cerul rece și mohorât
încrustând inserții de toamnă
pe-un început de aprilie

ziua se frământă nervoasă
și crengile copacilor șuieră
disperarea unei ierni părăsitate
cu un vânt visceral
frământat până la furie

e atât de frig
încât mugurii au fugit înapoi în crengi
iar florile au dat buzna înapoi
în ideea de muguri

e atât de frig
încât imaginea ta recreată de mine
îngheață frigid și crispat
într-o grimasă
din care nu pot să te trăiesc
pe dinlăuntrul meu
precum nici primăvara
nu mă poate trăi
pe dinlăuntrul ei

dintr-un cearcăn
se scurg irosite câteva clipe
uitate în doi
pe un șevalet de seară
cu o îndârjire de culoare
care sapă în stânca obrazilor

duc în părul meu
lipsa totală a definiției
o dorință de adulmecare pregnantă

duc în pântecul meu lipsa
o lipsă definitivă
completată de fiecare cuvânt de-al tău
de privirea ta minerală
înfiptă până la prășele
în orele scurse
de-a lungul singurătății

din sensul unic al ființării curge o lacrimă de-avril

despre înfrunzirea jertfei în cuvânt

din totul tot
ce aș fi putut să fac pentru tine
în fiecare dospire a dimineții
am ales să dospesc în căușul palmelor mele roua
abia frământată
a ochilor mei
cea vinovată de împlinire a împletirii
să-ți astâmpăr cu ea setea de sânge

din totul tot
ce aș fi putut să fac pentru tine
în lenea fiecărei amiezi toropite
de liniștea parfumului firii
am ales să îți litografiez respirația mea pe umăr
cea dăruitoare de zefir
pentru a-ți odihni esența cuvintelor

din totul tot ce aș fi putut să fac pentru tine
întrând pe ușa înserării cu brațele pline
am ales să îți bandajez
rănile verzi ale trunchiurilor versurilor încă nescrise
cu lianele înfrunzite ale brațelor mele
cu parfum de femeie împlântată în trecerea
fecundă a timpului prezent

din totul tot ce aş fi putut să fac
 în fiecare anotimp
 pentru tine
 am ales să măsur aşteptarea
 măsurându-mi cu nemăsura dăruirii
 paşii
 versul
 visul
 până când toate au început
 să îmbătrânească rotund înflorind ridurile
 de la ora la care îmi eşti
 până la ora la care îmi vei fi
 înfruntând
 disperarea
 timpului care nu curge
 când păşeşti dincolo de urma
 ochilor mei
 jertfiţi
 celui ce se cuvine

Alexandru BOŢOROGA

Gând de toamnă

Octombrie e luna cu despărţiri alese,
 Sezon de nunţi bogate al celor ce-au trădat.
 În faldul plin de aur al crengilor sumese,
 Mai lesne faci rocada-ntre casă şi palat.

Nu cântărim cuvinte, bruftului şi gesturi,
 Melancolia face trecutul estompat,
 Arţari în foc alungă stingheritoare resturi:
 Ce-a fost atât de tragic să nu îl fi uitat?

Frunzişuri fac paradă pe vinovate drumuri,
 Festivităţi cu movuri ajung la apogeu,
 Eliberaţi, noi ardem cu ale jertfei fumuri,
 Tu te întorci la tine, revin la mine eu.

Când pensula se-nmoaie în ocrul din păduri,
 Nu-i vreme de bilanţuri, de lacrimi şi de uri.

Pe scenă

Actori suntem adesea, măcar pentru o clipă,
Dispuși să spunem replici, să smulgem un efect,
Cu machiaj sau fără, metodic sau în pripă,
Orgoliul fără vârstă spetindu-se direct

Să-și spună monologul de câteva cuvinte,
Alese să țintească în inimi mai ales.
Un ochi pentru-o privire și dinte pentru dinte,
Ce-ai semănat în roluri, aceea ai cules.

Sub ale zilei albe, solare reflectoare,
Dăm drumul, ca în Steinbeck, blamatelor stihii,
Iubirilor rănite, frustrării care doare.
Ce ai ales din vrajbă, ce iarnă reînvii?

Nu-i propriu-zis o scenă, nu ai nicio cabină,
Doar geanta, telefonul și cheia de mașină.

Te voi visa cu note

Sunt visele avute fidelă reflectare
A ceea ce, prin zile, cu patimă trăiesc?
O, nicidecum, iubito, prăpastie mai mare
N-a fost, între visare și cinul pământesc,

De când se află omul pe-a lumilor spirală
Și fantezia-l duce spre forme fără blat.
Eu sunt mereu cu tine și totuși ce croială
Au visele stupide, contur întortocheat...

De-or zice psihologii că este legătură
Între aceste linii și infinitul meu,
Eu nu le dau dreptate, iar visul n-are gură
Să îmi explice singur de ce-i așa pigmeu.

Și totuși, duc speranța că într-o bună zi
Te voi visa cu note, în la bemol și mi...

Viorel BIRTU-PÎRĂIANU

Necunoscuta

drumurile duc
nu știu unde
și totuși merg
ploaia desenează hieroglife pe țărni
taci nu le privești
surâsul tău are mereu tristețea unei despărțiri
uneori plângi
când te refugiezi în brațele mele
e ora înserării și drumul pustiu
tu, cine ești..

Tăcere

locuiam în patria lacrimii
unde ochii vorbeau în tăcere
în jur furtuni fără valuri
și o mare răsucită în vânt
dincolo de porți clipea neștiutul
se așternuse toamna pe umeri
printre frunzele-păsări rănite
se mișcau frunzele în tăcerea de aer

Otilia ARDELEANU

ar fi fost bine să schimb

când am rămas prima oară singură și
te-am putut chema să fim doar noi
credeam că lumea se termina
în canapeaua desfăcută
între perne și plușuri
au fost câteva ore în care am auzit doar suflarea noastră
nicio muzică nu ar fi întrecut notele afective
mângâierile devenite diezi
săruturile sincopate
alămurile astrelor cu luna ca un cercel
pe ramura cea mai înaltă a unei sălcii

aveai o foame pe care o trăiam în apropierea simțurilor tale

tinerețea se abandona în gândurile noastre
eram impregnați și nicio apă nu ar fi putut spăla clorofila iubirii

faptele erau muzele noastre le puneam între coperti la uscat
într-un ierbar inedit

gesturile ne miroseau a cafea deșteptătoare
nu voiam să ne pierdem o clipă în somn
voiam să ne degustăm cuvintele din buze fierbinți
făceam ritualul sorbirii cu aceeași cană în același loc de parcă ne-am fi
pupat crucea destinului

pe urmă voiai cartofi prăjiți ca un bărbat obosit abia sosit de la muncă
iar eu credeam că sunt pricepută numai că butelia era pe sfârșite
focul mic
niciodată nu poate prăji m-am scuzat fără niciun rost

iubirea e uleiul care sfârâie

despre rugină și alte trăiri

au și cuiele viața lor
de ce trebuie să le privești din unghiul răufăcător al sacrificiului
nu sunt mereu purtătoare de sânge și lovituri
ai replica
nu duc ele durerea milenară
nu ele bat crucile
de ce nu vrei să privești în viața lor compromisă
de ce nu vezi câtă rezistență și durabilitate aduc ele vieții
așezăminte obiecte folositoare
nu-i așa că ai nevoie de o masă un scaun
unde să visezi ori să scrii ca acum
ori poate de un gard peste care să împărtășești cu vecinul lipsurile
și chiar de o căruță să duci greul binișor

aș vrea să înțelegi că și cuiele au viața lor
într-o zi supărat am rupt o ulucă prin care izbise umil un trunchi de măr
am dat cu ea de pământ
doamne
când am privit-o

era ca o bancă de la țară pe care stăteau cuiul și cuia lui de vorbă
 poate chiar în acele momente își spuneau cuvinte de dragoste
 iar eu ce-am făcut
 le-am stricat rostul

de viața cuielor de rugina lor cine să știe vreodată

toamna o altă femeie ce simte

că trec avioanele și se dărâmă ca unul dintre turnuri și oamenii din ea se sperie
 mai întâi se îngălbenesc ca o pudră de frunze strivite soldățește
 țipă ca păsările în roată deasupra stârvului
 unii în picaj își dau drumul în libertate întorcându-se în pământ semințiile
 alții își sună rudele fac poze de groază cu celularul spun ultimul te iubesc
 unul în fața celuiilalt
 celălalt în fața altuia altul în fața unuia spun te iubesc în fața telefoanelor
 în fața camerelor de supraveghere în fața oglinzilor în fața monitoarelor și
 lumea se transformă într-un ecou te iubesc și într-o undă te iubesc
 toți spun te iubesc în loc de orice rugă
 acum ei își dau seama că iubesc cu adevărat
 că nu mai e timp să o spună că trebuie să urgenteze să o spună și
 din disperare urlă te iubesc iar unii chiar se aruncă în gol cu aceste cuvinte
 un șir lung care se deșiră până la ultima consoană
 de fiecare om în cădere liberă flutură un flag te iubesc
 și fiecare vocală și fiecare consoană scrijelește pe ziduri însă alții
 poate ușor optimiști se îmbrățișează se sărută se privesc și se resemnează
 dar femeia aceea sunt eu și oamenii aceia din mine nu-și mai găsesc
 astâmpăr
 mă dor și mă tulbură mă iubesc și îi iubesc și mă prăbușesc cu ei cu tot
 într-o emoție cu care
 doar toamna aceasta mă terorizează mă străpunge cu fuselajul cu aripile
 cu profundorul
 din iubire

Marioara VIȘAN

Mister

Un singur fluture
 pe o pălărie de
 floarea-soarelui,
 nu are valoarea

jocului de umbre
a singurătății
în care ne-am născut.
Ca un nedescifrat mister,
Scaunul sacerdotal
din dreapta sfinților
de pe aripa durerii,
pe eșafodul negru
al puterii
celor fără Dumnezeu,
s-a topit de dor de tinerețe.
La fel de misterios,
o frântură de la jocul luminilor s-a stins
în durerea celor plecați,
pe jos,
să caute tărâmul
cu viață fără de sfârșit.
Floarea soarelui se rotește a speranță
în fiecare zi, când răsare
fiecare rază de soare,
speranță de viață dătătoare
acestei lumi în agonie,
care crede în veșnicie.

Ceasornicar de clepsidre

Întunericul din poemul lumii,
se apropie de sfârșitul dimineților de dor
în care omenirea a uitat să numere
până la zece mii de ani lumină.
Clepsidra cu o mie și una de cuvinte,
a rămas afundată în nisipul auriu al uitărilor de sine.
Nu mai există nici o urmă de aripă de fluture
la vama dintre lumi.
Doar câte un cuvânt, rătăcit pe un grăunte de timp,
scăpat din clepsidra întrebărilor fără răspuns.
Poezia vieții fără de sfârșit,
a încăput pe mâna celor care nu cuvântă.
Nebuloasa de catran,
intrată în sufletele chinuite de neputință,
acoperă cu mazăga orgoliului nemăsurat,
Lumina din interior a catedralei care suntem.

Poezia Vieții stă să fie ascunsă de vălul negru
al puterilor care visează la lumi de scrum.
Orologiul infinitului ar trebui dus la reparat.
Ceasornicar de clepsidre celeste, mai dă-ne o șansă.

Ascunsă

Tu, în care viață m-ai căutat,
în care dintre lumi ai sperat să mă regăsești
și în câte limbi, șoptind, mi-ai spus că mă iubești?
Eu m-am ascuns neîncetat
în florile din grădinile împărătești,
să-ți mângâi, „talpa piciorului” cu care călcând
pe boabe de rouă, sperai să mă găsești.
Zefirul adiind a dor molipsitor, m-a aflat
ascunsă în visuri lumești
în glasul ce șoptește tremurând
„Iubito, e vremea să te trezești,
cafeaua e gata, spune-mi că mă iubești!”

POEZII DE IERI PENTRU AZI

Ion BUDAI-DELEANU

Ion Budai-Deleanu (1760-1820), reprezentant de seamă al Școlii Ardelene, filolog și istoric, este autorul celei mai importante epopei din literatura română, *Țiganiada*, „poemation eroi-comico-satiric” în douăsprezece cânturi, scris într-o primă formă înainte de 1800 și terminat în versiune definitivă prin 1812.

Varianta întâi s-a publicat prima dată în 1875-1877, iar varianta a doua abia în 1925. Au rămas de la Ioan Budai-Deleanu și patru cânturi dintr-un poem neterminat *Trei viteji*. O ediție a *Țiganiadei* a dat în 1953 I. Byck. O ediție critică completă, a operei poetice a lui Ioan Budai-Deleanu a întocmit F. Fugaru.

Țiganiada (Fragmente)

Cântul IX

42

Tânărul fecior grăi plin de dor:

„Dragă fecioară! fii-m lelișoară,

Iară eu, mă jor, ți-oi fi bădișor!”

Să îmbrățișoară atunci și strigară:

„Dulce clipită, zi fericită,

Fire-ai lungită, trei ori atâta!”

43

Mireasa ce ședea lângă masă

Cu fetele, nănașă și fină,

Era din toate mai rușinoasă

Ca una din cele fără vină;

Totuș spun că bine-au înțăles

Cele ce cântasă Neanăș.

44

Iară cimpoierul Viorel

Au cântat miresii pe cimpoi

O cântare, scornită de el

Când fusese-încă la Dorohoi

Fetele să făcea rușinoase,

Ș-afară acum să găta să iasă.

45

„Eram tânără ș-încă fragedă,

Mi-era lumea și zilele dragi;

Într-o zi fără nor și lucedă,
 Tocma pe vremea când să coc fragi,
 Toate mersără prunce tinere
 La fragi, vesele, cu-a lor pinere.

46
 Și eu ducu-mă cu-a mea pinără,
 Eu încă în codru la fragi roșii,
 Dar ah! iacă-mă în urmă sângură,
 De a mele soațe eu rătăcii.
 Eu strig, chiemu-le, dar zădarnice
 Sunt chiemările mele-amarnice.^[1]

47
 Eu vărs lacreme, stau în cumpănă
 Și mai că-mi vine de-urât să moriu,
 Iacă un tinăr când mă tâmpină,
 Cu chip și haină de vinătoriu,
 Care zise-mi: „Pruncă tinără,
 Ce verși lacreme, ce te supără?”

48
 „Oh, mă supără – ziși – că iacă-tă,^[2]
 De a mele soațe eu rătăcii!
 Acuși soarele mândru scapătă
 Și-ncă eu drumul nu nimerii!
 La drum scoate-mă; de oi fi trainică,
 O! bun tinere, ți-oi fi harnică.”

49
 Zâmbi tinăru ca și zorile
 Și-ți roși fața ca și rubin;
 Cu dinsu risără dalbe florile,
 Soarele răsă pe ceriu sărin.
 El s-apropie și mă împresură,
 Biata d-inimă mie-mi tremură.

50
 Iar în pinăra mea cu fragile^[15]
 El pusă o mură lin linișor,
 Nu de cele ce culeg dragile

Fete prin codru cel verzișor,
Dar cu murele foarte seamănă,
Poți-i zice tu mură geamănă.

51

Nu e fagure, mursă proaspătă
Așa de dulce, nice zahăr.
Zieii poate că numa s-oaspătă
În ceriu ș-închină cu cel păhar.
Nu-s a luncilor toate murele
Așa bune și mai mult vesele!

Note:

1. *Ziși*, adecă zisăi; la poesie poate să să trebuințască acest cuvânt învechit. M. P.
2. *Pinără*. Mult mi-am bătut capu ce va să zică acest cuvânt: am căutat anume și eu la original și am aflat tot așa. Însă preînvățatul Talalău însemnează că ar trebui să să zică *pániră*, fiindcă este de la *panis*, și va să zică corfă sau corfiță; am aflat și la unele manuscripturi scris tot acelaș' cuvânt, dar' almintrele, adecă, pinăr, de unde s-arată că cuvântu acesta s-au scris în multe feliuri. Însă eu socotesc că după firea limbii românești ar trebui să să zică pinără. C. Filologos.

Poezia română clasică, vol. I, Minerva 1970, p. 45-49

ARTE POETICE LA ROMÂNI

Eugen LOVINESCU

Etnicul

Înverșunarea cu care se discută încă în întreaga noastră publicistică problema caracterului etnic al literaturii române, sau chiar al artei în genere, ar putea să ne facă să ne îndoim de valabilitatea legii sincronismului: pretutindeni aiurea, în țările de veche civilizație, ea este inactuală. Inactualitate nu înseamnă însă și inexistență, ci, dimpotrivă, limitarea problemei în cadre firești și, până la o dezlegare definitivă pe cale de investigație științifică, rezolvarea ei cel puțin teoretică. La noi, ca probabil și la alte popoare de formație recentă, etnicul a devenit însă mărul de discordie a două concepții extremiste: unii publiciști îl consideră ca pe un element indispensabil, sesizabil și controlabil în cele mai neînsemnate producții artistice, și apoi, după ce i s-a stabilit realitatea și prezența, recunoașterea lui ca un principiu indiscutabil de valorificare artistică; din imposibilitatea determinării lui pe cale științifică și din contradicțiile tuturor celor ce se ocupă de caracterele specifice ale artei românești – după cum s-a dovedit dintr-o recentă anchetă – alți publiciști trag, dimpotrivă, concluzia inexistenței oricărei diferențieri etnice a expresiei artistice.

Problema etnicului există în realitate, după cum există și problema raselor: migrațiile, încrucișările, imposibilitatea precizării elementelor distinctive n-au reușit să distrugă conceptul rasei, ci i-au lărgit numai sensul: rasele nu sunt creațiuni biologice pure, ci formațiuni istorice, alterate, transformate și precipitate de condițiuni fizice, ca și de condițiuni morale și istorice. A te concepe în afară de rasă este un caz de bovarysm, posibil în teorie, dar contrazis în practica celor mai elementare manifestări sufletești și cu atât mai mult în artă. În acest sens, etnicul este o condiție a esteticului, care porcede de la o sensibilitate mlădiată de biologie și de determinismul istoric și realizată într-un material verbal, el însuși depozitarul milenar al psihei colective. Neputința de a preciza cu rigoare științifică caracterele specifice ale artei românești, neputința trădată prin incoerența răspunsurilor celor mai autorizați reprezentanți ai artei noastre, nu înseamnă inexistența unui teternism etnii, îi numai inexistența unei tradiții în mai toate ramurile creației artistice; faptul inexistenței unui stil românesc, de pildă, în muzică, în pictură sau în sculptură, nu înseamnă, așadar, și inexistența posibilității lui viitoare, ci califică numai stadiul procesului de formație a civilizației noastre. din pricina vicisitudinilor istorice, sensibilitatea artistică a poporului nostru nu s-a putut manifesta

decât în genuri și forme inferioare, ce nu pot servi ca punct de plecare ale unei arte dominate de imperativul sincronismului universal. Și în artă, ca și în celelalte manifestări, procesul formației noastre nu e evolutiv, ci revoluționar; sincronismul ne-a obligat deci la soluții de continuitate, pe care urmează să le anulăm printr-un proces de formațiune inversă. Din fuziunea tuturor influențelor streină cu spiritul modelator al rasei, va ieși, astfel, arta viitorului, cu suficiente particularități pentru a constitui un stil românesc.

Dar dacă problema etnicului în artă e o problemă existentă, ea trebuie menținută în cadrele ei firești: etnicul poate fi un determinat estetic în sensul limitării virtualităților estetice ale unei rase la anumite forme sau moduri de expresie, dar nu se confundă cu însuși esteticul și, prin urmare, în nici un caz, nu poate fi considerat ca un principiu de valorificare. Esteticul este o categorie specială a sensibilității omenești, ce se dezvoltă în cadre și în material etnic, dar se conduce după legi proprii: prezența mai evidentă a etnicului într-o operă de artă nu afirmă nimic asupra valorii ei, ci o determină cel mult sub raportul psihologiei rasei și o încadrează într-un stil național. Crearea stilului național este termenul ultim, de altfel, mereu evoluabil, spre care se îndreaptă orice artă realizată în mod fatal în material sufletesc etnic, fără a-și preciza prin aceasta și gradul de valoare estetică. Cât timp nu există un raport de reversibilitate între estetic și etnic, întrebuintarea etnicului ca un principiu de valorificare estetică este, așadar, numai o armă de reacțiune împotriva sincronismului. După ce s-a opus în toate direcțiile procesului de formație revoluționară a civilizației noastre, vechiul spirit evoluționist lucrează astăzi, cu deosebire în domeniul artei, și, din confuzia a două categorii deosebite și din ignorarea condițiilor speciale ale dezvoltării noastre, își scoate criteriile ce se străduiesc să anuleze realitatea sincronică.

(„Sburătorul”, IV, serie nouă, nr. 11/12, 1972, p. 133)

POEME ROMÂNEȘTI ÎN LIMBI STRĂINE

Dimitrie CANTEMIR

[OH, BROTHERS AND FRIENDS]

Oh, brothers and friends,
in great
anguish of heart
I find myself... exactly as
the proverb says,
that if I speak, I will die,
and if I am quiet, I crack,
and of two evils
to choose the better
my mind cannot imagine.
To begin, I tremble,
To not begin, of sorrow I am shaking
to speak, I fear,
and not to speak,
I have no strength left to endure,
like women in pain of birth, on time I arrived:
to give birth, the pains and torments –
terrify me,
to not give birth, my womb bursts...
To spoil two, I bargain one,
to bargain two, I spoil a thousand..

[THE WISE MAN'S QUARREL WITH THE WORLD]

1. The Wise Man:

Oh, world! Yet I know
that many others like me,
even stronger than me
have been;
but until the end
what became of them?
What became of the Persian emperors
the great, marvelous and famous?
Where is Cyrus and Chrysors?

Where are Xerxes and Artaxerxes?
These who
considered themselves God
and stronger than all
the people of the world considered themselves ...
Where is Alexander the Great, the Macedonian?..
Where is Constantine the Great,
the builder of Constantinople?
Where is Justinian
who built that wonderful
praised by the whole world and famous
in all the corners of the round Earth
the church
which is called Hagia Sophia?
Where are Diocletian,
Maximilian and Julian,
the mighty and great tyrants?
Where are Theodosius the Great
and Theodosius the Youngest?
Where are Basil Macedon
and his son Leo Sophos
and other mighty,
great and famous emperors of the Greeks?
Where are the emperors of Rome,
the city of all conquerors?
Where is Romulus, its builder,
and others before Augustus Caesar,
whom all parts of the world worshipped? (...)
And after their death,
tell me, of all the wealth
and treasury they had,
what did they lift and carry away with them?

2. The world:

Know that only
in a piece of cloth wrapped,
and placed in a coffin,
as if in the purple garment
gloomily dressed;
and thrown into the pit,
as if in the largest and most pleasant

Ottoman Palaces and Castels
they have gone,
and nothing else,
neither in their bosoms nor on their backs
they lifted,
to carry with them.

THE UNICORN

The unicorn, relying on justice,
and on given word to him
and oath being supported,
after the common torch
brings its light beneath the shadows
and the face of the earth
with the girdle of darkness it girds,
from the top of the mountains to the place
named in the gravel to descend,
where not long after
the Falcon also coming,
with honor and bowing
gives him homage.
(...) The unicorn, as to the steadfast word,
so to things is persistent
and to mind, unwavering he is
for he not only does not speak a lie,
but also does not even accept it when he hears it,
and just as he fasts with his tongue
from empty chatter,
so he stops his ears
from words without meaning.

Traducere de **Cătălina FRÂNCU, Ana MUNTEANU**

Limbaj funebru/ Funereal Parlance

- mostre bilingve/Bilingual Samples -

Ileana MĂLĂNCIOIU

Sora mea, împărăteasa

My sister, the queen
got cross with us
took away her wreathes and left
yet my mother and father
are harbouring the expectance
that she's going to come back.

She is sure to come along, is saying my father
how could you possibly step across
from one realm to another
with only your slippers on.

But my mother has a woman's heart
she is presaging that her daughter cannot come back
the wreath on her head and the slippers on
in the light of day.

She's likely to come back at night, says my mother
she's likely to come back tomorrow, says my father
it's only myself who realizes that my sister has left
and that's it!

I've seen the place that she used to be gliding past
as carpeted by the seven wreathes
so that her parents could hardly sort it out
and I got on to the trail of her slippers
in the other realm.

My Mother on her Knees

My mother getting down on her knees in front of you
whereas underneath there were the three skeletons
when they placed you over them she'd forgotten
that she was the mother of further three daughters.

By ourselves were we flickering enfeebled
and in a never-ceasing way
in like manner of the three skeletons
from beneath.

You took a flabbergasted look
to how everything has got fallen apart
under her eyes that were burying herself
into the clay that was getting loose.

Afterwards, you gently pushed us into the front
of that gloomy sight
only to tranquilly rest against
the three rows of bones.

It was then that I realized

It was then that I realized, you were facing up by yourself
to the tarnished ashes of this world
I myself was lingering by the side of your head
as from the other extremity of the world.

The priest was chanting his usual church service
the cantors were humming their pieces
I was staring at the way the clods were falling over you
while wondering about the reason why I'm not departing.

My Father was weeping, while carrying on living
my Mother's tears were running dry
your children were still learning how to weep
the breeze hadn't the faintest idea what it was blowing over.

It was swaying the wooden cross on which there was spelled
that you departed when thirty-three years, unturned yet,
in the same tranquil way it used to be swaying
over the blooming-tree coppice.

I can well recall, you were facing up by yourself
to the tarnished ashes of this world
I myself was lingering by the side of your head
as from the other extremity of the world.

A Resplendent Stance of Death

The butterflies of the twilight
in multitude, came to the window
they've enazured it.

They might have been under the delusion of
getting beckoned inside
by the turned on lamp left behind.

Only one of them managed to get into the house
it sipped water from the table alabaster pot
it got straight one of its antennae and,
it got closer to the lamp by drooping its wings
as token of love.

On the night-falling
anxious, the butterfly wasn't able to trace back the spot it had entered
through

While writhing, its wing pollen got to the winds
its azure flakes blanketed the window on its inside as well.
With the nervures of its broken wings, with its quivering antennae
with its last love look to the lamp,
the butterfly fell down.

The twilight got inside the house as well – a morgana of azure
a resplendent stance of death –.

Traduceri în limba engleză: **Ligia CONSTANTINESCU**

Manöverplan

Wer dieses Gedicht schreibt, hat eine Chance auf Erfolg.
 er verstrickt sich in seinen Bildern bis zur Welle.
 er wird bitter, er wird kalt, er wird schwarz
 er wird zum Dirigenten in der Sphärenmusik
 ah, wer dieses Gedicht zu schreiben gelernt hat, ist fast gerettet.
 Wer dieses Gedicht liest, hat eine Chance auf Erfolg
 er verstrickt sich in seinen Klängen bis zur Wolke
 er wird süß, er wird warm, er wird rot
 er wird zum Instrumentenstimmer in der Sphärenmusik
 ah, wer dieses Gedicht zu lesen gelernt hat, ist fast gerettet.
 Wer dieses Gedicht hört, hat eine Chance auf Erfolg
 er verstrickt sich in seinen Versen bis zur Flug
 er wird sauer, er wird lauwarm, er wird blau
 er wird zum Tanzbegleiter in der Sphärenmusik
 ah, wer dieses Gedicht zu hören gelernt hat, ist fast gerettet.
 Wer dieses Gedicht versteht, ist fast gerettet,
 sich in seinen Silben gefangen nehmen zu lassen, bis zum Traum
 er wird zu Feuer, er wird zu Wasser, er wird zu Schlacke,
 er wird zum Organisator von Shows in der Sphärenmusik.
 ah, wer dieses Gedicht verstanden hat, hätte sich beinahe erlöst.

Psalm II

Herr, bewahre dieses Gedicht in deinem Herzen
 es ist arm im Geiste
 sie haben es in der Schule abgelehnt
 sie haben es bei Handwerk abgelehnt
 sie haben es am Grenzübergang abgelehnt
 sie haben es beim Drachensteigen abgelehnt
 sie haben es beim Schützengrabenbau abgelehnt
 Herr, bewahre dieses Gedicht in deinem Herzen
 es ein schwaches Gemüt hat
 es hat nicht den Mut zu schwimmen
 es hat nicht den Mut zu atmen
 es hat nicht den Mut, nach Gold zu suchen
 es hat nicht den Mut, den Sand zu sieben

seine Wunden zu desinfizieren.
Herr, bewahre dieses Gedicht in deinem Herzen
es wird von der Idee abgelehnt
durch sein Herz die Sonnenexplosionen
durch sein Herz die Mondsicheln
durch sein Herz die Farben des Regenbogens
durch sein Herz die Verse der Schöpfung
durch sein Herz die Dominanten des Chaos
Herr, bewahre dieses Gedicht in deinem Herzen!

Das schwebende Gedicht

Ich habe vor langer Zeit versucht, dieses Gedicht zu schreiben
vielleicht habe ich es nicht einmal versucht
weil es keine Zeilen hat, nur Stufen
weil es keine Idee hat, nur Klang
weil es nicht gelesen, nur gehört wird
Ich habe vor langer Zeit versucht, dieses Gedicht zu schreiben
vielleicht wäre es besser, es zu beenden
weil es keine Distanz hat, nur Verlangen
weil es keinen Zusammenbruch hat, nur Zerstreuung
weil es nicht verstanden, nur geatmet wird
Ich habe vor langer Zeit versucht, dieses Gedicht zu schreiben
es wäre besser gewesen, es zu drucken
weil es kein Buch hat, nur ein Gewebe aus Zeichen
weil es keine Grenzen hat, nur die Ränder überschreitet
weil es nicht in den Händen gehalten, nur in der Luft gefangen wird
Ich habe vor langer Zeit versucht, dieses Gedicht zu schreiben
oder vielleicht habe ich mich nicht getraut
weil es keine Tage hat, keine Stunden
weil es keinen Körper hat, kein Blut
weil es nicht auseinanderrollt, er sucht nur nach seinem Zustand
und ich konnte ihm bei all dem überhaupt nicht helfen.

Aus dem Rumänischen: **Mircea M. POP**

Costică CIOCAN

Anregung

Sagte der alte Priester.
Wenn du weinen willst
weine nur vor Gott.
Er wird dir zuhören und nicht lachen.
Vielleicht kann er dir helfen.

Sonntags

Höre ich die Vögel zwitschern
und Sonnenlicht durchflutet mein Zimmer.
Ich lächle.
Ich lebe, mein Freund!
Ich lebe!
Ich hielt dich die ganze Nacht in meinen Armen,
dann verschwandst du.
Deine Hände und dein Rücken haben sich in imaginäre Linien
verwandelt,
und deine Seele in Wellen aus Energie.
Du bist die Kerze, die ich in meinen Händen halte
und mit der ich die Mächte des Bösen vertreibe.
Ich höre die Vögel zwitschern.
Es ist Morgen.
Ich lebe, oder?
Freund?

Aus dem Rumänischen: **Mircea M. POP**

Florina ZAHARIA

XXX

Ich verlasse dich immer
ich reise dich heraus von mir
mit alles mit meine Arme
ich entferne mich so viel ich kann
von den Herzschläge
die auch von Brust gegangen sind
um mehr alleine als ich zu sein

não perdoa
nem hoje
 nem amanhã
 nunca

o benefeitor
 com a espada da humiliação
 segue os teus passos
dunas mais e mais altas
elevam-se em frente
até a tua alma

o humus o acolhedor

caem folhas desde Primavera
 até no Outono
caem uma a uma
 de pressa amareladas
sob o Sol que aquecenta
 mais e mais intenso
no caminho a Verão

continua estender-se
 mais e mais rico
 tapete de ouro
quando sopra o vento
 e os grãos de uva adoçam
ficam só os ramos
 querida

como fica
 da nossa gloriosa vivência
 depois de longos tapetes de folhas
que percorreram juntos
a lembrança só
 que pouco a pouco
 ela também vai derreter-se
no húmus o acolhedor
 e frutífero

como entre iguais

é um mérito ou um castigo

estar por entre os vivos
um tempo não muito duradeiro
levantar o nosso inteiro corpo
cada manhã
acolher a luz
direitinhos como numa caserna
prestar na alvorada o relatório

é tarefa ou é alegria
darmos a saudação ao Sol
que eternamente vai levantar-se fervente
e vai pôr-se igualmente frio
ainda vivemos por entre trincheiras
temos na mão a bandeira crivada
de numerosos eclipses
como um estandarte para futuras lutas

vivemos! ou ainda não soubemos
extinguem-se no céu uma após outra
constelações estrelas pigmeias estrelas duplas
e ainda outras que
buracos negras absorvem
como uma esponja sedenta

e nós terrivelmente pequeninos
nanoparticulas em quais palpita a vida
como num pulsar
que refusa a sua extinção
atrevemo-nos a conversar
como entre iguais
com deuses

(din volumul *Cu o bufniță pe umăr*)

Traducere în portugheză: **Ana VRĂJITORU**

BIBLIOTECA HAIKU

Marius CHELARU

„**Haiku**”, Revistă de interferențe culturale româno-japoneze”, Serie nouă (4), anul 35, Nr. 74 / 2025, toamnă-iarnă

Revista SRH sub semnul celor 35 de ani de existență.

Revista Societății Române de Haiku din București, fondată de Florin Vasiliu la 10 martie 1990, condusă de o vreme de Valentin Nicolîțov, din colectivul de redacție făcînd parte și Magdalena Dale, Ana Irina Drobot, Vasile Moldovan, a împlinit 35 de ani.

De altfel, din partea colectivului de redacție, într-un editorial, este un excurs asupra activității revistei pînă acum, fiind amintită, în ce privește promovarea activității SRH, a autorilor acesteia, contribuția revistei „Poezia”, cu „Biblioteca haiku”.

Urmează o serie de „aprecieri”, note despre revista haiku, semnate de Radu Șerban – cunoscut autor de gen, dar și fostul nostru ambasador în Japonia, Diane Descôteaux-Canada, Jean Antonini – Franța, Djurdja Vukelici Rozici – Croația, Bruce Ross și Astrid Andreescu – SUA, fapt care reflectă și deschiderea dar și felul în care este privită revista. Probabil alte aprecieri vor fi publicate în numărul următor.

Urmează un articol, *Etic și estetic în haiku*, semnat de Radu Șerban, apoi prezentarea cărții lui Vasile Spinei, *Fuga de întomnare* (semnalată și la „Biblioteca haiku”, în acest număr), de către Vasile Moldovan, două rubrici, una de haiku, o alta de senryu, cu poeme ale autorilor membri ai SRH, Iulia Matei comentează un poem al lui Vasile Moldovan, poeme ale autorilor haiku membri SRH premiate peste hotare, poeme într-un vers, apoi tanka, pe urmă un grupaj de haibun ale membrilor SRH, prezentarea antologiei WHA (în care sînt antologați șase poeți din România membri ai S.R.H.: Marius Chelaru, Magdalena Dale, Ana Drobot, Vasile Moldovan, Valentin Nicolîțov și Radu Șerban), deja cunoscută cititorilor „Bibliotecii haiku”, semnalări de reviste, traduceri, anunțul despre ediția următoare a concursului revistei, și diverse alte anunțuri.

Un sumar bogat, o revistă căreia îi dorim viață lungă și cu care vom colabora și în viitor.

Radu Șerban, *Psalmii în metrică haiku*, Editura Agaton, Făgăraș, 2025, 82 p.

După o activitate diplomatică care s-a bucurat de aprecieri deosebite (motiv pentru care a fost decorat și de Împăratul Japoniei), Radu Șerban a început să publice mai intens (a scris, publicat scria și anterior), preponderent volume/ articole de/ privitoare la lirica de sorginte niponă,

dar nu numai. Însă, fiind la „Biblioteca haiku”, ne ocupăm de această latură a sa, în care este vizibil, cunoscut de ani de zile (creațiile sale fiind remarcate, comentate și în țară și peste hotare), și de apariția de la editura Agaton, reamintind că marea majoritate a volumelor sale în domeniu au fost prezentate cititorilor noștri.

În cuvîntul său înainte autorul notează că „psalmii au fost transpuși deja, în limba engleză, sub formă de haiku”, de către Marisa Marinac, în *Holy Haiku: Psalms of the Bible in Simplified Haiku Form*, în 2023.

Am amintit și cu alte ocazii că una din trăsăturile distinctive ale poemelor lui Radu Șerban este aducerea în haiku a elementelor tradiționale/ caracteristice poporului român, a celor care țin de credința noastră. În ce privește acest nou demers al său, Radu Șerban scrie că „dacă Nicolae Iorga afirma că «neamul românesc s-a născut în tinda bisericii», atunci cred că merită efortul să exprim, în cuvinte proprii, cea mai citită carte din Biblie, fără riscul să interpretez eronat literatura sacră”. Și face asta cu cei 150 de psalmi și al 151-lea, necanonic.

În ce privește modul său de a scrie haiku (deși, în acest caz, nu e de vorbit despre ce înseamnă haiku „clasic”, cerințe ș.a.), reamintesc, Radu Șerban este aproape de „regulile” clasice în unele privințe, cel mai strict în formula mai veche acceptată la noi, de 5-7-5 silabe.

M-a interesat, dincolo de ideea în sine, modalitatea în care a „transpus” (a se citi „sintetizat” în stil haiku) autorul psalmii, pornind și de la formularea titlului, și de la felul în care a ales maniera sintetizatoare, ce anume din psalm a „păstrat” în haiku.

Semnalăm acest demers al lui Radu Șerban, în nota felului de a înțelege, parafrazînd, „de unde vine, cine este și încotro se îndreaptă”, această „îmbrăcare” interesant în metrică haiku” a psalmilor, și invităm cititorii la lectură, reflecție, încheind cu trei exemple:

Psalmul 1 (al lui David): „Cel fără păcat,/ lângă izvor, ca pomul/ Rodi-va mereu.”; Psalmul 74 (l lui Asaf): „Judecătorul/ Împarte vin și-nalță/ Fruntea dreptului.”; Psalmul 137 (al lui David): „Când cad în necaz,/ Izbăvește-mă, Doamne!/ Mila Ta în veac!”

Sayumi Kamakura, *Aplause for a cloud*, ediție bilingvă japoneză-engleză, translated by James Shea, cuvinte coperta a patra: Joelle McSweeney, giovanni singleton, David Trinidad, Yasuhiro Yatsumoto, Black Ocean, Boston, Chicago, SUA, 256 p.

Sayumi Kamakura are o activitate impresionantă, cunoscută și recunoscută și în țara sa, Japonia, și peste hotare, și ca editor la Ginyu”, de exemplu, dar și ca autor. Numele ei, de altfel, a apărut foarte des în „Biblioteca haiku”, de exemplu, în toate acelea numere în care am semnalat

revista „Ginyu”, cel mai recent nr. 106. În România, între altele, i-am tradus și publicat cu ani în urmă un volum, *Furată de lumina Lunii*.

Cititorii săi știu, Sayumi scrie numai haiku.

Ce vedem în această carte, într-o formă sau alta se regăsește și în alte volume ale sale. Astfel, a ales să urmeze cerințele/ formulele „clasice”/ tradiționale de a scrie haiku atât de încetățenite, cum ar fi 5-67-5-, kigo, cezura etc etc., uneori „personalizînd” (de altfel, „personalizarea” este un procedeu pe care îl folosește în varii moduri)/ obiectivînd” cumva anotimpurile, primăvara putînd fi un obiect oarecare pe care îl poți purta în buzunar, ori vreun anotimp are oase ș.a. Sau stelele pot avea un „tea party”: „Orion întârzie iar/ de la tea party al stelelor/ seara asta”.

Pe de altă parte, ai senzația unui balans continuu între ternar/ pămîntesc și cosmic, universul mic/ banal, și cosmosul mare, folosind în manieră personală unele caracteristici ale limbii japoneze (lipsa distincției între singular și plural, tipologia sintaxei ș.a.). De asemeni, are un umor aparte: „Se face tot mai cald/ o unghie/ provoacă un ac”; sau: „Balega de vacă/ dimprejur poate fi/ sfârșitul primăverii”. Ori, un altfel de a vedea... lucrurile: „Nesigură în ceață -/ un tiranozaur/ ori soțul meu”. De asemenea, miza pe care o pune Sayumi Kamakura este pe efectul/ acel „spirit haiku” atât de discutat, mai degrabă decât pe alte procedee. Vedem, de multe ori, asocieri aparte, caracteristici ei, uneori tinzând spre un tip al ei de paradox(al): „șofranul primește tăcut/ ploaia/ și sunetul clopotului”. Ori: „Începi să mergi,/ încercînd să schimbi deșertul/ în aur”.

Volumul este împărțit, „în ton” cu titlul, în ciclurile: Lumină, Nisip, Nori, Vânt. Un alt fel de a vedea propriul univers, propriul „univers haiku”.

Sayumi Kamakura este, fără îndoială, un autor care are amprenta ei personală în „lumea haiku”, și acest volum întărește această imagine a ei.

Abhay K., *Haiku*, Mircea Petean, *Bătrânul și marea*, traducere în engleză: Olimpia Iacob & Bill Wollak, traducere în Hindi: Abhay K., traducere în malgașă: Mose Nijo, Editura Limes, Florești – Cluj, 2022, 98 p.

Abhay K. (pe numele său „oficial” Abhay Kumar, din India) este un autor care, în ultimii ani, grație versiunilor în limba română semnate de Olimpia Iacob, a fost prezent și în „Poezia”, și în „Convorbiri literare”. Tot Olimpia Iacob, împreună cu Bill Wollak (care, la rândul lui, este cunoscut cititorilor noștri și prin poeme publicate în cele două reviste ieșene, și prin faptul că ne-a vizitat orașul), semnează versiunile în și din română din acest volum, al cărui coautor este Mircea Petean. Atât cei doi autori, cât și traducătorii (mai puțin Mose Nijo) sunt cunoscuți cititorilor, cu felul de a scrie și activitatea lor.

Acest tip de volume sunt interesante din mai multe puncte de vedere. Propun viziuni diferite asupra lumii și/ sau despre ce înseamnă haiku, tendințele la care se realizează, revelează mentalitățile diferite ale celor doi, atât cât se pot desprinde din acest tip de poeme. În plus, unele aduc cu ele câte ceva din atmosfera, felul de a fi și a gândi, aspecte caracteristice țărilor din care provin cei doi coautori și/sau, cum este cazul și aici, călătoriile lor. La acest tip de lucruri vom face referire, și mai puțin la felul în care sunt scrise aceste poeme raportat la reguli/ norme privitoare la haiku.

Două exemple din care se pot desprinde câteva din aceste aspecte: Abhay K: „un ascet meditând –/ întors cu susul în jos/ baobabul”. Mircea Petean: „mormintele respectă o geometrie secretă/ pe-o cruce de lemn/ numele măicuței”.

Abhay K a ales calea haiku, Mircea Petean una compozită, în care sunt trei „cicluri” diferite, parte doar cuprinzând poeme tip haiku: *Bunicul și marea, Tăcerile bunicului, Întâmplări din grădinile Anei*.

Dincolo de aceste apropieri și depărtări dintre abordările celor doi, volumul este unul interesant, autorii reușind să construiască un mic univers într-o carte.

Semnalăm, așadar, succint, în tonul rubricii, acest volum a doi autori despre care am mai vorbit, și cel mai probabil vom mai vorbi (și) în „Poezia”, și încheiem cu câte un poem al lor; Abhay K.: „ploaie peste/ câmpuri de orez verde –/ cocor alb”; Mircea Petean: „obosit de zgomotul și furia lumii/ de prețioasele texte/ mă întorc la ce am”.

Editor: **Boris Nazansky**, *Petolisna djetelina: niz kasen-rengi/ A five – leaf clover: the renga string*, english versions: Djurdja Vukelici, Rozici, cuvînt înainte (Weaving personal expression into a synergistic whole) de Geethanjali Rajan, proof reding: croată: Boris Nazansky, engleză: Elisabeth Harrison-Pay, coperta și ilustrațiile: Mihael Štebih, Organak Matice hrvatske u Gospiću, Gospić, Croația, 2025, 2016 p.

De-a lungul timpului am semnalat în revista noastră, la „Biblioteca haiku”, diverse antologii, volume de autor din spațiu croat, de diverse tipuri. De data aceasta este o antologie în care poemele originale sînt semnate de 5 autoare: Djurdja Vukelici Rozici, Nina Kovacici, Silva Trstenjak, Mihovila Čeperici-Biljan, Miroslav Vurdelja (majoritatea prezentați deja cu alte ocazii cititorilor noștri sau/ și, cum e cazul Djurdjei Vukelici Rozici și în „Convorbiri literare”, cu volume de aforisme), și în afară de faptul că sînt traduse în engleză, sînt traduse unele poeme și în alte limbi, ca: Ban'ya Natsuishi, Ikuyo Yoshimura, Sérgio Ninguém, Marie Derley, Velka Ruzicka Kenfel, Silva Trstenjak, Toni Piccini, Judit Vihar,

Wiesław Karliński, Vasile Moldovan. În acest fel, favorizează accesul cititorilor din mai multe limbi, între care, prin intermediul lui Vasile Moldovan, și româna, la poemele din volum.

Despre tipologia, „regulile”, felul în care se scriu formele poetice antologate aici cititorii revistei noastre au citit deja la „Biblioteca haiku”, în detaliu.

În carte sînt antologate, și, în final, explicate schemele de lucru pentru diversele formule de kasen renga. Astfel, avem: Kasen-renga (cu teme precum: copacul, drumul, fructe/ și cu teme ca toamna, rafală de vînt/ vîntul), în formă tradițională – adică, citim în „explicații”, urmînd „structura normală și instrucțiunile de bază prezentate de Jane Reichhold (cu care am publicat o convorbire a noastră cuprinzătoare cu ani în urmă în „Poezia”) în seria de eseuri *Bare Bones School of Renga*”, kasen renga, tot în forme tradiționale, create de autori, cu teme ca: lumina/ Anul Nou, efemeritate/ „cinci anotimpuri”, banii, sărbători (în formă senryu), kasen renga fără reguli – cu teme ca jocul, focul, apa, Croația, apoi, în final, cartea cuprinde date despre autori, traducători, ilustrator și despre formele tradiționale (schemele de lucru pentru formulele abordate). Nu putem reproduce, din lipsă de spațiu, un întreg kasen pentru ca cititorii să constate felul în care l-au scris cei cinci autori, dat fiind și faptul că ar trebui explicate schemele de lucru, felul în care s-au evidențiat numele autorilor așa cum apar ele la strofele lor ș.a.). Reamintim doar că un kasen este un „poem înlănțuit”, aici în forma cu 36 de „strofe”.

Așadar, un volum de interes pentru creatorii de gen, în care poemele sînt semnate de autori cunoscuți, cu experiență în domeniu, premiați, iar colaboratorii (traducătorii, în ce ne interesează) sînt de asemenea autori cunoscuți pe plan național, în țările lor, și internațional; de exemplu: Ban'ya Natsuishi – președintele World Haiku Association, Japonia, Judith Vihat – președintele Asociației Ungare de Haiku, Vasile Moldovan – fost președinte al Societății de haiku București și un haijin apreciat ș.a. Toate acestea contribuie la realizarea unei cărți bine scrise, semnate de autori dintr-o școală recunoscută de haiku – cea croată, și un exemplu de interes pentru creatorii de gen (și) de la noi.

Mihaela Cojocaru, *Haz de necaz la malul mării*, senryu, ediție bilingvă română-engleză, versiunea engleză: Tiberiu Tizu, prefață de Dan Norea, cuvînt înainte: Vasile Moldovan, cuvinte pe coperta a patra: Dan Norea, Vasile Moldovan, Editura Ex Ponto, Constanța, 2025, 170 p.

Mihaela Cojocaru își exersează chemarea artistică în mai multe domenii, fotografia (ulterior și foto-haiku) și, evident, scrisul, avînd pînă acum publicate volume de poezii, proză (povestiri despre mare ș.a.). Din

2014 s-a apropiat de lirica de sorginte niponă, activînd de atunci constant, avînd cinci volume de haiku, și, acum, unul de senryu.

Poemele din volum sînt așezate în diferite capitole, cele mai multe avînd că temă marea sau aspecte conexe (Vasile Moldovan o consideră, pe drept, de altfel, „poetă a mării”). Altele țin de aspecte din viața cotidiană: covidul, alegerile, altele de mitologie, zodiac, satul dobrogean sau „la ușa bisericii” sau lucruri mai noi, pătrunse în România: Halloween ș.a.

Pîna acum am scris aici despre volumele de haiku ale Mihaelei Cojocar. Acum însă descopăr și o altă latură a acesteia, ghimpul satirei, hazul de necaz, într-o gamă variată tematic, adesea mai puțin (sau nu foarte des întîlnit) la majoritatea autorilor de senryu.

Cîteva exemple cu modul în care abordează aceste teme: de exemplu, covid: „Măști contra covid –/ de duzină sau de firmă/ de te lasă rece”; grevele (un subiect, din păcate, „la modă” azi: „Siluetă de vis – / de la regimul de post/ sau de la greva foamei?”; „pensiile recalulate” (și, în subsidiar, politica incorectă a băncilor): „Coadă la ghișeu – / resuscitînd pensia/ de pe linia moartă”; „Job”: „Visul unui chefliu – / pentru munca on line/ un laptop cu robinet”.

Mihaela Cojocar e un autor perseverent, activ în diverse cenacluri, asociații de profil din Constanța. Îndrăgostită de mare, de peisajul marin, de Dobrogea, acest fapt se reflectă în toate laturile activității sale artistice. Și acum, dat fiind acest volum (de bun augur fiind și faptul că este „însoțit” de două nume cunoscute din domeniu: Dan Norea și Vasile Moldovan), să spunem și că Mihaelei Cojocar i se potrivește să scrie senryu.

Vasile Spinei, *Fuga de întomnare*, haiku & senryū, imagini: Iurie Foca, cuvînt pe coperta a patra: Itō Isao, Bons Offices, Chișinău, 2025, 190 p.

Vasile Spinei s-a născut în satul Bădiceni, județul Sorocea, în Moldova de peste Prut, a lucrat mulți ani în presa de acolo, apoi a fost și deputat în Parlamentul Moldovei ș.a., și a găsit timp și să publice și 12 volume de poezie, dintre care 9 de haiku și senryū, în ediții bilingve, română-engleză. Poeme ale sale au apărut în numeroase antologii de peste granițe. Este membru al Societății de Haiku din Constanța. În timp, despre unele din creațiile sale cititorii revistei noastre au aflat și citind „Biblioteca haiku”. Așadar, ne vom referi succint, fără a ne repeta, strict la poemele din acest volum.

Și cu altă ocazie am spus că Vasile Spinei are un fel al său de a îmbina, fără însă a face din asta o preocupare/ o constrîngere, neapărat, clasicul (în ideea unor „reguli” ale acestui tip de poem) cu viziune sa personală, cu amprenta, puternică, a locului din care provine, însă fără ostentație. Astfel, citim despre magiun, bulbuci, sârbe („la nunta din sat/

sârbă după sârbă - / în contrapunct, greierii”), sau care duc cititorul cu gândul spre sat, spre acel „acasă, al autorului: „dinspre pajiște,/ iluzorii, tălângile - / clopotul din deal”), ori tradițiile noastre, ale românilor („costișa de ghiociei -/zburdalnică/ Baba Dochia”). Ori din avatarurile epocii moderne în care ne aflăm, dar cu iz... specific nouă: „din era digitală/ în cea primitivă -/ pană de curent”. Ori care își au sursa de inspirație în cele care se petrec acum, din nefericire, în Ucraina: „copilul sub vesta/ anti-glont, alături/ ostașul rănit”; „născuți sub bombe,/ înregistrați în refugiu - gemenii”. Sau hâtre, amintind de Creangă: „la târg -/ pentru a nu-și vinde calul,/ țăranul îl critică”.

De altfel, și poemele sînt grupate, în consonanță, în ciclurile: *Covorul de zestre, Pălăria cu greieri, Dor de derdeluș, Licurici la poartă, Valul din umbră, Ucraina, Visîndu-l pe Einstein*.

Așadar, Vasile Spinei este un autor care are stilul său, puternic impregnat de spațiul spiritual și fizic din care provine și în care trăiește, natura și lumea din jur (parcă preponderent a satului, dar nu numai - de pildă: „la semafor/ mai disciplinat ca alții,/ maidanezul”) cu aspecte din cotidian, într-o manieră mai curînd directă, clară, fără ambiguități de sens.

Ca de fiecare dată la Vasile Spinei (un autor care îmi pare, stilistic vorbind, mai aproape de poeții japonezi decît de cei occidentali printr-un anume tip de sobrietate, caracterizată și prin puținătatea figurilor de stil, dar și prin alte elemente), această „fugă de întomnare” (deși... „surpriza toamnei -/ întăia oară/ numit *moșnege*”) este și un volum îngrijit realizat și editorial/ tipografic.

Dan Doman, *Păsări în înaltul cerului/ Birds in the sky*, fotohaiku și alte poeme vizuale, versiunea engleză: Vasile Moldovan, Pim, Iași, 2025, 164 p.

Dan Doman este de ceva vreme, putem spune, o prezență constantă la „Biblioteca haiku”, unde am prezentat cititorilor noștri mai multe cărți ale sale de gen, unele fiind cu poeme „descoperite” în operele unor scriitori (ca Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu).

Și de data aceasta, în acest volum (plasat sub un moto din Petru Creția: „Noi sîntem păsările care ajungem din urmă tinerețea, în zborul ei către luceafărul de seară”), mai regăsim, dar mai puține, poeme de acest tip (ex: „vreme tare - / «vă întîlniți la moara noastră/ cu zăbavă»” - „haiku descoperit în romanul *Frații Jderi*).

Ca de fiecare dată este o preocupare evidentă la Dan Doman pentru potrivirea cât mai clară a fotografiilor cu poemul, spectaculozitatea sau detaliile/ culoarea imaginii îmbinându-se cu expresivitatea frazării din poeme. Ca fel de a scrie, Dan Doman pendulează între maniera cunoscută

la noi, de la 5-7-5 cum se pune cezura ori, uneori (aici nefiind neapărat o regulă la el) păstrînd („zori de zi – / țcălia țapului/ albită de brumă”) sau nu kigo („Capul Caliacra – / fotografiu pierdute/ de mulți ani” – aici putem vorbi și despre o simbolistică și o trimitere la istorie) ș.a.

Nu de puține ori se întrevede și profesia autorului (geolog), dar nu în mod ostentativ, ci mai curînd prin alegeri și felul în care sînt îmbinate și prin faptul că simte altfel apropierea de natură, „atmosfera” (exemplu: se pune gerul – / la cabană aburul cald/ al ceaiului”).

Volumul cuprinde (după cuvîntul înainte al autorului), ciclurile: Anul Nou, Primăvara, Vara, Toamna, Iarna și, în final, *Depărtări goale* de Dan Doman, scurtă prezentare de Iulia Matei, Notă bio-bibliografică, De același autor. Fotografiile aparțin lui Dan Doman, în majoritatea lor; cele care nu, sînt evidențiate, cu numele autorilor sau sursa.

Un autor cunoscut și în țară și peste hotare, care înțelege ce înseamnă, cum se compune un fotohaiku, are viziunea sa despre cum se îmbină imaginea cu textul, și asta se vede în fiecare volum al său.

John Nathan, *Japonia descătușată*, traducere de Mălina-Andreea Vlad, Editura Bic All, București, 2006, 270 p.

Cîteva cuvinte (pe larg am scris în „Convorbiri literare”) despre un volum interesant, care oferă și o altă perspectivă asupra Japoniei. Una care, încă din primul capitol, *Monștrii din casă: copiii teribili ai Japoniei*, vorbește despre un incident din 1997, cînd, în curtea unei școli din Kobe, fusese găsit capul unui elev dispărut de ceva zile și un bilet care spunea „Jocul a început./ Către toți polițistii idioți: să văd dacă puteți să mă opriți/ Cea mai mare plăcere a mea e să ucid. Îmi place să văd oamenii murind...” etc. Asasinul, care scrisese biletul, a fost destul de repede identificat (în cadrul unei anchete legată de alte două incidente, cu două eleve ucise cu lovituri de ciocan, cînd „mergeau să cumpere ciocolate pentru Sfîntul Valentin”) – era un elev de 14 ani, care abandonase recent școala.

J. Nathan scrie despre o Japonie „descătușată” (cu subtitlul „Drumul unei națiuni către redescoperirea respectului de sine și a idealurilor sale”), despre care nu prea vezi citești în cărțile care vorbesc despre frumusețea (reală) și mirajul Arhipelagului. Autorul a ajuns în Japonia prima dată în toamna lui 1961. La începutul celor șapte ani cît a stat, atunci, acolo i-a fost greu să se „adapteze”, să fie primit, privit mereu ca un străin. Pe de altă parte, în drumul său spre înțelegerea acestei țări fascinante, scrie autorul, „ceea ce nu puteam să înțeleg era că nevoia de a-și exprima unicitatea reprezenta cealaltă latură a profunde nesiguranțe a identității lor într-o lume modernă.” (într-o carte apărută în 1985, *Creierul Japoniei*, autorul, Tadanobu Tsunoda, considera că limba e și dovada unicității

japonezilor, dar și sursa acestei unicități). Întorcând-ne la cartea noastră, pas cu pas (pornind de la literatură, istorie dar și de la ce trăia personal, autorul – a tradus din Mishima, Kenzaburo Oe ș.a. –, de la *Genji monogatari* la Soseki, de la MacArthur care, în 9 septembrie 1945 era citat în „Chicago Tribune” cu afirmația „Japonia a ajuns o națiune inferioară. Nu va fi posibil să renască drept o mare putere mondială”, de la faptul că, spune Nathan, „sentimentul recurent de nesiguranță care a afectat Japonia postbelică își are o sursă recentă în constituția bazată pe principii, precum democrația, care erau apanajul Occidentului și se aflau în opoziție cu ideea de grup care stă la baza societății nipone tradiționale”, până la, de pildă, expoziția de la Osaka, din 1977, „care l-a determinat pe futuristul Herman Kahn să prezică faptul că *secolul XXI va fi un secol japonez*”, ori anii 70-80, în care „incertitudinea cu privire la identitate și scop a fost dată uitării”, „în euforia succeselor economice spectaculoase” sau anul 1989, când Sony a cumpărat „Columbia Pictures” ș.a.), își conturează o imagine proprie a felului în care e Japonia, și de ce este astfel.

*

Domnul Le Van Tryuen, președintele Clubului Vitenamez de Haiku, ne spune că în publicații de gen din țara sa a fost semnalată revista „Poezia”, cu „Biblioteca haiku” a numărului nostru anterior, cel de toamnă, în care am prezentat cititorilor noștri activitatea haijinilor vientamezi. Titlul articolului (care reproduce în întregime textul din „Biblioteca haiku”): *HAIKU Ớ VIỆT NAM – Marius Chelaru – Tổng Biên tập Tạp chí POEZIA Số 3, 2025 (Số 113, Năm thứ XXIX)*.

În articol au fost reproduse și versiunile în română ale poemelor, așa cum au apărut în revista noastră.

POEZIE STRĂINĂ ÎN TRADUCERE ROMÂNEASCĂ

POEZIE CHINEZĂ CLASICĂ

LI BAI

UN POEM DE LI BAI, (701~762), cel mai autentic reprezentant al culturii chineze și cel mai mare poet romantic, un moștenitor de geniu al lui Qu Yuan (339 – 27 iunie 278 î.Hr.), atingând apogeul artei poetice în China și în lume.

上之回 ÎNTOARCEREA

Familia imperială are treizeci și șase de palate
Cu pavilioane și turnuri înalte până la cer.
Mă simt în Palatul Lunii, pe alei. Sunt stingher,
Vai, prea frumoasa Chang E tremură-n singurătate!
Cum favoarea-mpărătească nu le cuprinde pe toate,
Doamnele palatului presimt tristețea primăverii.
Nici Fiul Cerului nu simte chemarea plăcerii,
Cu trăsura aurită la Palatul din Centru se-ntoarce.
Cortegiul august părăsește Calea Imperială,
Se-ntoarce la Palat, în frunte cu mii de bidivii și flamuri.
Când avangarda ajunge la Tabăra cu Ramuri,
Ariergarda abia iese din Palatul Izvoare, cu migală.
Va cere Împăratul oare sfatul înțeleptului din Weichuan,
Cum să-și guverneze țara? Sau păstorului de cai?
Nu. A mers la ospăț, la fel cum regele Mu din Zhou
Cu Regina Mamă a petrecut, cu mare alai
Se-ntoarce și el, bucuros, în urechi cu sunete zumbalai.

Note:

Poezia a fost scrisă în scurta perioadă când poetul a fost invitat de către împărat să lucreze la Academia Pensulelor – o instituție cărturărească de mare fală. Este socotită o satiră la adresa admirației împăratului față de zei și ființe supranaturale. El se folosește de Împăratul Wu, pentru a-l satiriza pe împăratul timpului său, Minghuang, Dinastia Tang. Li Bai descrie decăderea. Frigul este neînțelegerea și singurătatea pe care o simte el față de viața de petreceri a împăratului și a celor din preajma sa. Grația împăratului este distantă, favoarea sa este insuficientă. Briza de primăvară

își pierde strălucirea. În continuare, este descrisă grandoarea imperială. Banchetul, este aluzie la Împăratul Han, care construise un bazin enorm, lângă care organiza petreceri, unde slujitorii înotau goi, spre desfătare sa. Acest împărat nu avea pe lângă sine înțelepți, dădea el ordine inclusiv în construirea palatelor. Legenda spune că, în timpul călătoriei, împăratul Wu din Han a compus un cântec care se lauda pe sine: „Vizitând Shiguan și privind peste alte principate, barbarii *yuezhi* au devenit vasali, iar hunii *xiongnu* s-au supus.” Într-adevăr, deplasarea Împăratului Wu în ținuturile nomade a fost o demonstrație eroică a puterii imperiale Han. Totuși, același împărat a rămas în istorie drept aspirant la nemurire, care savura plăcerea vulgară.

Titlul poeziei, 上之回, *shanzhahui*, este un vechi titlu poetic yuefu, laudă a Împăratului Wu al Dinastiei Han, care s-a deplasat personal în nordul țării, pentru a-i pacifica pe huni. Împărații Han dețineau treizeci și șase de palate în vecinătatea capitalei Changan, Tihna Veșnică. Din cronicari: „Primul Împărat Qin” a cerut ca mai întâi să se construiască Sala den Față, încât să găzduiască zece mii de oameni, cu cinci sute de trepte de la răsărit la apus și cincizeci de la nord la sud.

În *Shijing*, Cartea Poemelor, prima selecție de poezie chineză, întocmită de Confucius, sunt versurile: „Ce primăvară minunată, ca florile de piersic și de prun.” Ulterior, florile de piersic și de prun au ajuns să denumească sosirea primăverii.

Înțeleptul este Lü Shang, eminent strateg, comandat și literat din vechime, cu păstorul de cai se zice că s-a sfătuit Huangdi, Împăratul Galben, conducător legendar, care a trăit și domnit, aproximativ, între 2.700 î.Hr. și 2.600 î.Hr. El a urcat pe un munte, în căutarea înțelepciunii. Când a ajuns în câmpia Xiangcheng, a întâlnit un tânăr păstor de cai și l-a întrebat despre cum să conducă lumea. Băiatul a răspuns: „Cum ar fi a conduce lumea diferit de a mâna caii? E vorba doar de a scăpa de cei răi.”

Traducere din limba chineză și comentarii: **Constantin LUPEANU**

POEZIE LATINĂ

Marcus MANILIUS

Astronomica

Marcus Manilius este autorul unui poem didactic despre astronomie și astrologie, *Astronomica* sau *Astronomicon libri V*, scris, cel mai probabil, între anii 14 și 27 p. Chr., se pare neterminat la moartea poetului, din care au rămas cinci cărți, versificate în 4000 de hexametri. În descendența poetului Lucretius, el susține ideea guvernării providențiale a universului de către rațiunea divină, afirmând că el poate fi cunoscut de rațiunea umană, nu doar empiric, ci și științific. Este cel dintâi dintre poeții latini care a abordat acest subiect interesant, dar dificil, supunându-l rigorilor metrice, într-un stil clar și energic, specific literaturii din epoca lui Augustus.

În onoarea lui Manilius a fost botezat cu numele lui un crater de pe lună, localizat în *Mare Vaporum* („Marea aburilor”)

Redăm în continuare fragmentul introductiv din cartea întâi a poemului, în traducere proprie, prima de acest fel în cultura română.

Încerc, pe calea poeziei, să cobor din înalt divinele arte
și astrele, părtașele destinului, ce produc în schimbare
omenești pătămiri de tot felul, lucrarea rațiunii cerești,
și cel dintâi să fac să vibreze de cânturi noi Heliconul¹
și pădurile lui cu creștetetel verde, mereu clătinându,

5

prin osuri sacre purtând, de niciun strămoș amintite.²
Tu, Cezar,³ împărat și părinte al patriei, care, prin sacrele-ți legi,
conduci lumea supusă și, însuși fiind zeu, ești demn de locul celest
hărăzit părintelui tău⁴, îmi dai ăst curaj și mă faci

¹ Heliconul, e muntele din Beoția (Grecia centrală), considerat în mitologie lăcașul muzelor.

² Manilius își afirmă aici întâietatea în tratarea acestui subiect, deși pot fi identificate în cuprinsul poemului idei ale înaintașilor, filosofi și poeți, precum Heraclit, Thales, Empedocle, Aristotel, Hesiod, Lucretius.

³ Cezar este Caesar Octavianus Augustus, căruia Manilius i-a dedicat acest poem, început, se pare, după moartea principelui.

⁴ E vorba de Caius Iulius Caesar, părintele adoptiv al lui Octavianus, care a fost divinizat *post mortem* de senatul roman (1 ianuarie 42 a. Chr.), sub numele de *Divus Iulius* („Divinul/Zeul Iulius). După zeificarea lui Caesar, Octavianus și-a asumat câțiva ani mai târziu (38 a.Chr.) titlul *Divi filius* („fiul celui divin/zeului”). După moarte, și Augustus a fost divinizat, sub numele de *Divus Augustus* și i-a fost

să capăt puteri pentru-a slăvi atâtea lucruri mărețe în vers. **10**
 Acum și universul e mai prielnic celor care-l scrutează
 și dornic e cunoscute să facă-n poeme comori din înalt.
 Numai în vreme de pace¹ ai atâta răgaz. E plăcut să cutreeri
 văzduhul, să viețuiești străbătând necuprinsa boltă cerească,
 să știi constelații și-ale planetelor contrarii orbite. **15**
 Dar numai asta să știi e lucru puțin. E de folos mai stăruitor
 să cunoști însuși străfundul mărețului spațiu celest,
 să vezi cum pretutindeni cu astrele-i conduce și zămislește ființe
 și să transpui <acestea> în vers, când Phoebus² ritmu-ți potrivește. **20**
 Două altare în fața mea strălucesc, cu focuri acolo aprinse,
 la două temple mă rog, cuprins de-o dublă ardoare:
 a poeziei și a subiectului; pe poetul ce versifică după o strictă măsură
 spațiul celest îl împresoară cu vuiet în nemăsurata-i rotire
 și anevoie-i îngăduie slobode vorbe pentru alcătuirile sale.
 Cui mai întâi pe pământ i-a fost permis mai profund să-l cunoască, **25**
 printr-o favoare a zeilor. Căci de l-ar fi ținut ei ascuns, cine-ar fi sustras
 pe furis <tainele> spațiului celest, de care toate-s cârmuite?
 Cine ar fi cutezat, doar cu inteligența-i umană
 să dorească-a părea el însuși zeu, în pofida zeilor,
 să dezvăluie traiectoriile din înaltul până-n josul lumii **30**
 și astrele ce-s dependente prin neant de orbitele proprii?
 Tu, zeu din Cyllene³, întemeietor și creator al atât de sacrei <științe>,
 datorită ție sunt acum mai îndeaproape cunoscute cerul, stelele,
 denumirile și mișcările constelațiilor, importanța, puterile lor,

dedicat un templu între colinele Palatin și Capitoliu, i-au fost desemnați preoți (*flamines*) și au fost instituite ritualuri sacre în onoarea lui.

¹ Manilius face referire la pacea instituită de principele Octavianus Augustus, după anul 27 a. Chr., cunoscută ca *pax Augusta* sau *pax Romana*, o perioadă de stabilitate și de benefice reforme legislative, prielnică literaturii și artelor. Ea a durat până în anul 180 p. Chr., fiind cea mai îndelungată perioadă de pace din istoria Romei.

² Phoebus (gr. *Phoibos* „luminosul, strălucitorul”) era una dintre epiclezele (supranume onorifice) zeului Apollo, ca zeu al luminii, considerat conducătorul muzelor și protectorul artelor.

³ Cyllene, munte din Arcadia, în peninsula Peloponez, unde, după legendă, s-a născut și a fost crescut zeul Hermes de către nimfa omonimă, Cyllene. E posibil ca acest zeu să fi fost perceput la început ca divinitate cu atribute ținând de inițierea în alte planuri ale existenței, un fel de mediator între lumea vizibilă și cea invizibilă. În ipostaza de Hermes Trismegistus (gr. *Hermes Trismégistos* „Hermes cel întreit măreț”) era considerat zeul cunoașterii tainelor divine, autor al unor cărți sacre, astronom și astrolog, autor și protector al cosmologiei.

spre-a deveni mai măreț chipul boltii cerești și mai demne **35**
 de venerat nu doar înfățișarea, ci însăși forța lucrurilor
 și pentru ca națiile să-l perceapă pe zeu în deplina-i măreție.
 Și natura a venit în ajutor și s-a deschis ea însăși,
 binevoind a-mboldi mai întâi spiritele regești
 să ajungă foarte aproape de cer pe-ale faptelor culmi, **40**
 ei, ce-au supus sălbaticele neamuri din răsărit,
 [pe care le desparte Eufratul și la care se revarsă Nilul],
 pe unde soarele răsare și-și ia zborul peste întunecate orașe. ¹
 Apoi, preoții ce s-au îngrijit toată viața de temple, prin sacre ritualuri,
 și-au fost desemnați să facă zeilor juruințe obștești **45**
 l-au făcut prielnic pe zeu prin această slujire; însăși prezența
 atotputernicei divinități le-a-nflăcărat neprihănită minte
 și zeul însuși s-a manifestat ca atare și s-a arătat slujitorilor săi.
 Ei și-au asumat o atât de mare cinstire și cei dintâi, prin știința lor,
 au observat că destinele sunt dependente de astrele rătăcitoare. **50**
 Căci au marcat fiecare perioadă de timp în funcție de-un anume prilej,
 cuprinzând cu mintea, prin cercetări asidue, un lung șir de secole:
 <au observat> ce zi de naștere a avut fiecare, ce parcurs al vieții,
 ce importanță are fiecare ceas asupra legiuirilor sorții
 și ce mari deosebiri produc mutațiile oricât de mici<ale timpului>. **55**
 După ce a fost observat fiecare aspect al cerului, când aștrii se-ntorc
 la propriile poziții, și fiecărei configurații i-a fost stabilită
 influența asupra anumitor cicluri ale destinelor,
 experiența căpătată de-a lungul diverselor practici a dus la-ntemeierea
 științei,
 exemplul indicând calea <de urmat>, și, după o-ndelungă observare, **60**
 ea a descoperit că astrele stăpânesc prin legi tainice,
 că întreagul univers e pus în mișcare de-o rațiune nepieritoare
 și că, după anumite semne, se pot observa prefacerile destinelor.
 Căci, înainte de ei, viața <omului>, ignorantă, fără discernământ,
 întoarsă spre aparență, era lipsită de înțelegerea lucrurilor **65**
 și- ncremenea de uimire la orice nouă lumină din cer,
 ba mâhnită când dispărea, ba veselă când renăștea,
 și, nefiind sigură de ce *stelele sunt de atâtea ori puse pe fugă de Soarele*
răsărit,

¹ Manilius se referă aici la cuceririle romane din Orient, sub domnia lui Augustus, prin anexarea unor teritorii precum Egiptul, transformat în provincie romană, după înfrângerea Cleopatrei și a lui Marcus Antonius în bătălia navală de la Actium (31 a.Chr.).

de ce zilele sunt diferite <ca durată> și perioadele nopții nesigure,
 de ce umbrele nu sunt aceleași, când soarele e ba mai departe, ba mai aproape, **70**
 putea să înțeleagă <acestea> prin prisma propriilor motivații.
 Agerimea minții umane încă nu inventase și iscusitele meșteșuguri,
 iar pământul întins stătea inert sub picioarele unor nepricepuți cultivatori
 și aurul sălășluia pe atunci în munți necălcați de picior omenesc,
 iar marea neumblată ascunsese privirii lumi necunoscute; **75**
 nici să-și încredințeze mării viața, nici vânturilor speranțele
 <oamenii> nu cutezau; fiecare era de părere că știe-ndejuns.
 Dar, îndată ce timpul prelung a ascuțit spiritele umane
 și truda le-a procurat iscusință bieților <oameni>, iar propria soartă
 i-a impus fiecăruia să-și poarte de grijă, silindu-l, **80**
 cugetele s-au întrecut, fiecare în parte, în felurite-ocupații
 și orice-a descoperit experiența, dibace prin încercare,
 ele și-au oferit bucuroase invenția spre binele obștesc.
 Mai apoi, și limba neșlefuită și-a primit legile
 și ogoarele nelucrate au fost cultivate cu felurite roade, **85**
 iar corăbierul rătăcitor a pătruns într-o mare necunoscută
 și a croit drum pentru negustorie printre tărâmurii neștiute.
 Apoi, trecând timpul, s-au inventat artele războiului și ale păcii,
 Căci experiența creează mereu o artă din alta.
 Dar să nu versific lucruri atotcunoscute: <oamenii> au deprins limbile
 păsărilor, **90**
 au învățat să cerceteze măruntaiele și să scoată la iveală șerpilor prin
 incantații,
 să evoce umbrele <morților> și să agite adâncurile Acheronului¹,
 să preschimbe zilele-n noapte și nopțile-n zi.
 Agerimea minții, dornică să cunoască totul, biruitoare a fost prin efort.
 Și nu a impus un termen și o măsură faptelor, mai-nainte ca **95**
 rațiunea să urce până la cer, să înțeleagă lăuntrica natură
 a lucrurilor prin cauzele lor și să-și dea seama cese întâmplă.
 De ce norii, când se lovesc, produc atât de mult zgomot
 de ce neaua iernii e mai pufoasă ca grindina verii,
 de ce din pământuri scapără flăcări și globul lumii compact
 se cutremură; **100**
 și-a dat seama de ce cad ploile, ce cauză pune-n mișcare vânturile

¹ Acheronul (gr. *Achéron*), râu din Epir, în nord-vestul Greciei, era în mitologia greacă un afluent al Styxului, cu ape negre și tulburi, pe care-l treceau morții în luntrea lui Charon, spre tărâmul Infernului.

și alungat-a din suflete <credița-n> miracolele din natură,
i-a răpit lui Iuppiter fulgerul și a pus pe seama vânturilor
tăria și zgomotul tunetelor, pe seama norilor, fulgerul.
După ce a relaționat fiecare lucru cu propriile cauze, **105**
<rațiunea> a năzuit să cunoască vecina vastitate din înaltul cerului
și să cuprindă cu mintea întreaga boltă celestă,
a atribuit constelațiilor formele și denumirile proprii,
a observat ce schimbări se produc după o anume predestinare
și că toate sunt puse-n mișcare după bunul plac și aspect al cerului, **110**
că destinele sunt într-o ordine felurită, conform cu mutațiile astrelor.
Astă lucrare, de nimeni-nainte-n versuri nemurită, mie-mi revine,
numai de-ar fi prielnică și soarta unei sforțări atât de mari,
și-n ani bogata-mi viață cu-o blândă bătrânețe să se-ncheie,
spre a putea aduce-n lumină atâta-ncărcătură de subiecte **115**
și cu aceeași grijă prin cele mari și cele mici să pot cutreiera!
Și, întrucât din ceru-nalt poemul meu se coboară
și-nspre pământuri vine prestabilita ordine-a sorții,
de mine frumusețea firii cuvine-se întâi în vers cântată
și-ntregul univers descris conform cu-a sa înfățișare. **120**

Prezentare și traducere: **Mihaela PARASCHIV**

POEZIE CONTEMPORANĂ FRANCEZĂ

Sylvestre CLANCIER

SYLVESTRE CLANCIER (Franța) a publicat poezii mai întâi în reviste, la vârsta de douăzeci de ani, apoi în volum. Prima sa carte, *Saisons et rivages*, apărea la editura „La Tour de feu”, în 1967. În timp ce urma studiile universitare de filozofie și estetică, era pasionat de Charles Cros, Alfred Jarry și Raymond Roussel, precum și de fondatorii „Marelui Joc” și de suprarealiști. A participat la avangarda poetică la începutul anilor '70 (*Génération / TXT*). După ce a fost mult timp editor, în special director general al editurilor Clancier-Guénau și unul dintre fondatorii editurii Erès, a predat literatura franceză la Universitățile Paris I și Paris XIII. În prezent, este președinte de onoare al *P.E.N. Clubului francez*, prezidează *La Nouvelle Pléiade* și *Amis de Gaston Miron* și îndeplinește funcția de secretar general al „Académiei Mallarmé”, al cărei membru este. Este administrator la *Société des Gens de Lettres de France*, unde prezidează comisia de poezie.

Volume publicate: Poezie: *Un regard infini, Tombeau de Georges-Emmanuelle Clancier*, La rumeur libre, 2021, *Les Cordes le la vie*, Antologie bilingvă română-franceză, Știința (Chișinău) et Cronedit (Iași), 2020, *Le Discobole du futur*, L'herbe qui tremble, 2019, *Treize poèmes de la quête*, La Porte, 2018, *OEuvres poétiques*, tome II, La rumeur libre, 2018, *Par ces voix de fougères qui te sont familières*, La rumeur libre, 2017, *Le Poète à sa fenêtre*, La Porte, 2017, *La Source et le Royaume*, La rumeur libre, 2016, *OEuvres poétiques*, tome I, La rumeur libre, 2016, *Le Témoin incertain*, L'herbe qui tremble, 2016, *Corps à corps*, Les Écrits du Nord / éditions Henry, 2015, *Dans le noir & À travers les âges*, 2 Rives, Les Lieux Dits éditions, 2014, *Anima mia*, éditions Tensing, Paris, 2014, *D'un feu secret*, La Porte, 2014, *Le Temps fait corps avec la terre*, Éditions de La Lune bleue, 2013, *Dans l'incendie du temps*, éditions l'Amandier, Paris, 2013, *Un souffle ancien*, La Porte, 2012, *La Mémoire improbable*, Éditions Henry / Écrits des Forges, 2010, *Expansion du domaine de la bulle*, Le Grand Incendie, 2010. A publicat și volume de **eseuri, ficțiune**, este prezent în diverse antologii ș.a.

*

Să fim acest sînge care nu ar ști să mintă
 Această stirpe încă mîndră
 care crede în carte
 și care se străduiește să scrie
 despre ceea ce îi este drag,
 nimic mai mult, nimic mai puțin
 decît trecerea timpului,
 decît viața, această enigmă.

*

Zarurile au fost anulate, scrii
fără hazardul numerelor vechi,
fără ajutorul strămoșilor tăi.

Te îndoiești de fericirea cuvintelor tale,
a întrebărilor tale, a viziunilor tale trecătoare.

O dată cu poezia apare verbul,
tu înviezi cărbunii unui foc de demult,
știind că timpul îți este măsurat.

*

Te întrebi dacă spațiul este infinit,
la fel de curbat ca această dună
pe care te plimbi noaptea

Dacă visele tale sunt absurde
sau promițătoare

Și dacă viața și aleile ei
sunt căile
pe care poeții își așază cuvintele obscure,
care sunt acolo ca tot atâtea capcane
pentru a captura adevărul
mereu insesizabil.

*

Sensul este ca un nor,
trece și se risipește
fără să lase urme

Și tu vezi în el ceea ce crezi,
într-o zi, una, într-o zi, alta

Când vei pleca, va rămîne doar prezentul
cea care îți va închide pleoapele
își va aminti întrebarea ta:
de ce?

*

Acest poem este al tău
și îl scrii fără să știi.

Ești un fel de scrib antic,
chipul tău va rămîne necunoscut,
ceea ce îți convine.

Și îți continui căutarea
adevărului care te arde

ca zăpada pe mîinile tale.

*

Morții tăi fac o figură ciudată
în întuneric, în fiecare seară
mai docili, mai puțin îndepărtați.

Le strigi spaima, necazul tău
că trebuie să-i pierzi dimineața.

Unde se duc?

Te întrebi, îi auzi uneori
pe căi ocolite,
nu mai încetează să treacă.

*

Decembrie va trece cu primele zăpezi,
cu zgomotele sale înăbușite.
Deja nu-l regret.

Ilexul și vîscul vor rămîne agățați
în serile de iarnă lângă șemineu.

Tu și sora ta veți asculta pe cei dragi
povestind lîngă vatră istorii de veghe,
cuvintele lor vor fi prețioase pentru viață.

*

Asta s-a spus într-o joi,
în fundul grădinii

Jocul consta în a tăcea
ca broasca țestoasă care se tîrăște
cît timp este nevoie pentru a satisface curiozitatea

Un secret este greu de purtat,
trebuia să-l dezvălui
pentru ca jocul să poată începe din nou.

*

Un nor urma să treacă în curînd,
un cîine ar fi început să latre
și ar fi trebuit să petrecem noaptea

Numărînd orele după ceasul din turla bisericii,
șușotind în penumbră.

Cînd tăcerea este impusă,
ție, copilul care nu ai fost niciodată cuminte,
ți-ar fi plăcut să provoci o furtună.

*

Prin asceza cîntecului pur,
ea și-a schimbat viața
într-o lume care-i deschide

Accesul la cunoașterea
rămasă pînă în ziua de azi ascunsă.

Tu, la rîndul tău, o cauți pe zeiță
în țara cu o mie de izvoare,
mergi spre acest albastru pe care noaptea îl multiplică.

*

Tu vegheai,
căutarea ta ar avea fervearea,
răbdarea, puritatea

Care dau timpului care trece
sensul care îi lipsește

Tu vegheai,
la momentul nepotrivit pentru o lume a prezenței
către cealaltă
Căutarea ta ar putea alunga nenorocirea,
născută din nonsens și din indiferență?

*

S-a făcut ziuă, se impune la fereastră,
capătă volum și prezență, atrage atenția
fără ostentație, dă semne de recunoaștere.

Iar timpul căruia îi ești măsură
se strânge și mai mult trecînd.

Cel care va citi povestea ta într-una din zilele ce vin
se va strecura între rîndurile pe care le-ai trasat
în noapte.
Pierrot lunar bîntuit de fantasme negre.

Prezentare și traduceri **Valeriu STANCU**

POEZIE GERMANĂ

Thomas MANN

(1875-1955)

Noapte

Acum ai plâns destul,
acum te-ai plâns destul,
și superdestul ai tăcut
în durerea-ți mare...
Deci fii odată complet liniștită.
Așa-așa. Complet liniștită.
Vezi, erai răsfățată de lumină
și acum ți-e groază de întuneric...
Dar acum închide ochii
Complet închiși.
Acum nu te surprinde
și nu te îngrozește
că e întuneric...
Nu, nu, tu nu poți dormi –
Dar gândește-te acum la nimic.
Sau la șampanie.
Sau la un bal.
Vezi – așa.
Și atunci ai devenit complet liniștită,
acum privește o dată în jur.
Complet liniștită.
În întunericul,
care așa teamă îți face...
Negru și rece mereu.
Rece ca respirarea morții-
și totuși- totuși-
Nu stă nimic în întunericul nopții
ca presimțire a purpuriului zorilor?...

Traducere din limba germană: **Mircea M. POP**

POEZIE ANGLOFONĂ

Edna SAINT VINCENT MILLAY

„A fost cea mai pricepută autoare de sonete a secolului XX, alături de contemporanul ei Robert Frost, capabilă să îmbine atitudinile moderniste cu formele tradiționale creând o poezie americană unică” – spune 'Poetry magazine', despre Edna St. Vincent Millay (1892-1950), poetă care „a compus unele dintre cele mai frumoase sonete ale secolului” – Thomas Hardy. Nonconformistă, feministă și bisexuală fără scrupule, „fata rea” a poeziei nord-americane a fost prima femeie care a câștigat Premiul Pulitzer, în 1923. A murit la vârsta de 58 de ani din cauza rănilor suferite în urma unui accident casnic. „Asemenea poeziei sale, moartea sa va fi caracterizată de o lejeritate tragic-ironică: va aluneca pe scări în noaptea de 18 octombrie 1950, cu un pahar de vin roșu în mână, după multe ore dedicate recitirii uneia dintre traducerile sale din *Eneida*”, spune Silvio Raffo.

*Știu că – pentru inima ta – eu sunt doar vara, nu cele patru anotimpuri.
Copilăria-i regatul în care nimeni nu moare.*

Edna Saint Vincent Millay

Nu într-un cufăr rece de-argint cu perle

Eu dragostea mea nu ți-o dau cum fac
celelalte fete, în vre un cufăr rece
de-argint și de perle, nici plin de rubine roșii
ori de turcoaze albastre, și încuiat, fără cheie;
nici într-o legătură, și nici într-un inel
executat după modă, și cu înscrisul
semper fidelis, unde se ascunde-o
capcană care să întunece creierul.
Iubirea din toată inima, și numai asta,
curată, limpede, și care să nu rănească:
de parcă trebuind să-ți aducă în pălărie
primule unduitoare, ori niște mere în fustă,
strigând cum o fac copiii:
„Uite ce am aici! – Și toate pentru tine.”

Își amintește de tine pământul umed

Își amintește de tine pământul umed
de primăvară, și toate florile primăverii,
toate cărările prăfuite, ciulinii și creșterea
înceată a lunii rotunde, și toate gurile
care cântat-au vara vreodată, aripa care
zboară, cuibarele arătate de crengile goale,

vântul care bătuse tot timpul anului,
furtunile aduse de cele patru anotimpuri.
Tu nu mai umbli cu acei glorioși pași ai tăi
pe care doar ceața și zorii îi cunoșteau,
tu nu mai privești în vânt, tu nu mai ascuți
zvâcnetul de nevăzut al aripii văzduhului.
Erai mult mai mult decât iubitoare și diafană,
astfel încât de tine își amintește tot anul.

Recuerdo

Eram așa obosiți, eram așa de voioși –
Umblasem înainte – înapoi toată noaptea cu un feribot;
Era luminos și pustiu și mirosea puternic a grajd –
Dar ne-am uitat la un foc, ne-am aplecat peste-o masă,
Pe-un vârf de deal ne-am întins sub o lună firavă;
Necentenit fluieraseră șlepuri, curând veniseră zorii.
Eram așa obosiți, eram așa de voioși –
Umblasem-nainte – înapoi noaptea întreagă cu feribotul;
Și tu ai mâncat un măr, iar eu am mâncat o pară,
Ne cumpărasem pe-aiurea câte o pungă întreagă;
Cerul s-a stins obosit, mai apoi, venise rece un vânt,
Dintr-o găleată de aur, un soare apărea picurând.
Eram așa obosiți, eram așa de voioși –
Umblasem până în zori noaptea întreagă cu un feribot;
„Bună ziua, măicuță!”, spusese unei bătrâne cu șal,
Am cumpărat și-un ziar, nu l-a citit niciunul din noi;
Ea tânguitor ne-a răspuns: „Să aibă Domnul milă de voi!”
I-am dat toți banii, păstrasem doar pentru metrou.

Ce buze mi-au sărutat buzele și unde, de ce

Ce buze mi-au sărutat buzele, și unde, de ce –
Am uitat – și ce brațe sub capul meu
Până în zori s-au aflat; dar ploaia e-n noaptea
Cu-atâtea fantome, care suspină și bat
În geam și vor un răspuns să le dau,
În inima mea dă freamăt durerea tăcută
De băiețandri uituci care n-au să vrea
Să revină iar cu un strigăt în miez de noapte.
La fel ca mine stă-n iarnă singur copacul,

Nu știe că – treptat – l-au părăsit toate păsările,
Doar crengile și le știe mult mai tăcute ca înainte:
N-aș putea spune de ce-au venit și de ce-au plecat;
Știu doar că în mine vara o vreme, cândva
A cântat, dar că acum nu mai cântă.

Timpul n-aduce vreo ușurare

Timpul nu ne alină; toți care spuneți
Că timpul alină durerea, voi toți mințiți!
Mi-e dor de el în lacrima ploii;
Îl vreau pe el când valul se sparge;
Neaua bătrână se trece pe creasta muntelui,
Frunza din anul trecut devine pe-alee fum;
Însă iubirea amară de anul trecut
Și vechile mele gânduri vor trebui să rămână
Îngrămădite în inima mea.
Sunt o sută de locuri pe unde mi-e frică
Să umblu, – fiindcă-s pline de amintirea lui.
Iar când ușurată intru în vreun loc liniștit
Unde n-a pus piciorul, nici chipu-i n-a strălucit,
Atunci îmi spun: „Nu-s amintiri despre el aici!”,
Și-așa rămân de trăsniță, că-mi amintesc de el.

Eu știu cum gândesc și-am ales

Eu știu cum gândesc și-am ales;
Nu destinul tău îmi decide moartea;
Că mă iubești ori nu – nu contează:
Răspund eu de asta, până la capăt.
Prezență, favoruri, tot ce mi-ai dat,
Ce tu puteai a-mi da, poți acum lua:
Între splendoarea ta și inima mea
E ceva ce nici tu n-ai putea confunda
Ori trăda. Și o știu bine – până în miezul inimii
Îți voi sărutul pe gura mea; Însă
Nu-l vreau mai mult decât vor un strop
De apă acei care tânjesc în pustie;
Îmi poți dori tot binele; dar ce nu poți
Este să mă îndoi după ce m-ai iubit.

POEZIE din PERU

ELÍ URBINA

ELÍ URBINA (Chimbote, Peru, 1989). În numărul 112 al revistei noastre am publicat un alt grupaj al acestui tânăr autor peruan, fondator al editurii „Santa Rabia Poesía”, drept pentru care numai reamintim acum, din prezentarea mai amplă semnată de Valeriu Stancu, că „traduse din antologia cronologică *Un hombre solo, un solo infierno*, poemele incluse în acest grupaj sunt inedite pentru spațiul cultural românesc”.

ILUZIE

Dimineța devreme, sub lumina felinarelor,
cu privirea pe strada pustie,
gîndesc la coridorul
lui Borromini din Palazzo Spada.

Cum un asemenea coridor, o, biet suflet respingător,
care te seduce cu lungimea lui
printr-un fel perspectivă vicleană ingenios concepută,
lumina ecranului te vrăjește
fără pauză sau odihnă, sădește în tine doar uitare.

Toată istoria ta în mod iremediabil
este acest simulacru dezolant,
dominația absolută a ochiului asupra imaginii.

SPECTRUL SARDINIEI

Deodată mă străbate,
ca un tremur orb.
Sub extazul otrăvii sale,
simt aerul arzînd.
Privirea mea străpunge
zidul angoasei.
Pe chip îmi apare
grimasa ei demonică.

Cu umorul său delirant,
mă încurajează să mă expun,
să mă bucur deschis

în contact cu ceilalți.
Nimic nu-mi provoacă durere
nici rușine.
Beat de bucurie,
cobor fără odihnă
în bîrlogul roșu
al nopții.

Până dimineața,
din nou dimineața,
mă prinde punctual în ambuscadă,
cu prima sa sclipire
de lumină pe stradă.

THE NIGHTMARE (COȘMARUL)

Ca și cum aș fi îngropat de viu
trezit brusc,
fără mobilitate sau glas,
atât de izolat, atât de neajutorat,
sub greutatea zdrobitoare
a unei neguri hidoase.

Este această umbră
domeniul pervers
al unei entități întunecate
flămîndă după viața mea,
sau este doar propriul corp
paralizat
de toată otrava josnică
a urii mele?

Complet țeapăn,
ascult cu neliniște
zgomotul din jurul
patului meu sinistru.

Fiecare punct al visului
este un prezent neîncetat.

FOCUL DEZGUSTULUI

O explozie violentă
mă trezește deodată.
Afară, orașul arde;
fumul negru îl sufocă.
Singur în întuneric,
caut înspăimântat ușa.

Dar deodată totul
se cutremură din nou:
hoarda, blestemata hoardă,
dă buzna în această casă.
Ca o turmă, se grăbește
pe scări.
Fierbințeala focului
intră prin fereastră.
Un portret se uită la mine,
trist din uitare.
Deja tumultul de ură
se năpustește spre mine.
Înaintează pe coridor
cu o grabă demonică.
Duhoarea sa dezastruoasă
tulbură tot aerul.
Timpul se consumă
fără nici o ieșire.
Paralizat, aștept
moartea cu dispreț.

RUGĂCIUNE

Acum
că zumzetul urii
se înmulțește
ca un strigăt de sânge
sub greutatea cerului.

Acum
că, sfărîmat,
îngenunchez, cu fața la pământ,
în fața ruinei vaste, negre.

Acum
că nu mai am nimic,
nimic în afară de această scabie
murdărindu-mi tot corpul.

Acum
să se deschidă
zidul morții,
care, cu lăcomie maternă,
mă adăpostește brusc
în întuneric,
în mijlocul Deșertului.

Traduceri din limba spaniolă de **Mariana și Valeriu STANCU**

POEZIE ARGENTINIANĂ

Hugo MUJICA

Hugo Mujica s-a născut la Buenos Aires în 1942. A studiat Arte Plastice, Filosofie, Antropologie Filosofică și Teologie. Această gamă de studii se reflectă în varietatea operei sale – care cuprinde atât filozofie, cât și antropologie, narațiune – precum și în mistică și în special în poezie. Creația sa, începută în 1983, a fost publicată în Argentina, Spania, Italia și Franța. Viața și călătoriile sale au fost materialul principal al operei sale, între care și faptul că a trăit și a participat în anii 1960 la Greenwich Village din New York, ca artist plastic, sau că a rămas tăcut timp de șapte ani în liniștea vieții monahale a Ordinului Trappist, unde a început să scrie... A publicat peste douăzeci de cărți. Cele mai recente eseuri ale sale sunt: „La palabra inicial: La mitología del poeta en la obra de Heidegger”, „Flecha en la niebla”, „Poéticas del vacío”, „Lo naciente: Pensando el actor creador”, „La pasión según Georg Trakl: Poesía y expiación”, „El saber del no saberse” și „Dioniso: Eros pagana creador y mística”. „Solemne y mesurado” și „Bajo toda la lluvia del mundo” sunt cele două volume ale sale de nuvele. Poezia sa completă: 1983-2011, care include cele zece culegeri de versuri pe care le publicase până la acea dată, a fost publicată de Editorial Vaso Roto împreună cu alte două volume care includ aproape toate eseurile sale. De asemenea, a publicat culegerile de versuri „Y siempre después del viento”, „Cuando todo calla” (XIII Premio Casa de América de Poesía Americana) și „Barro desnudo”.

Scriitorul Hugo Mujica este una dintre cele mai interesante voci din poezia contemporană. Nu numai din Argentina, țara sa natală, ci și din poezia hispano-americană. Opera sa a fost răspândită pe scară largă. În În 2013 a primit Premiul Casa de América în Spania pentru lucrarea sa „Când totul tace.”

Aerul

E noapte, e frig
și departe
cântarea unei femei
pare să legene viața.
Vocea, și nu tăcerea,
e nuditatea cuvintelor.

Uneori viața

uneori
ne privim în tăcere
viața și eu.
uneori doare, doare
albă,

înceată
se afundă în carne
cum o sticlă goală
se cufundă în
cada care se umple.
uneori, în tăcere, plânge
și ceva sfânt strălucește în lume,
reverberând liniștit în cuvinte.

Povestea tăcerii e în Cuvinte

Povestea tăcerii e în cuvinte
a asculta tăcerea e poezie.
Se-aprinde ziua
deasupra
golicionii câmpiei
ceața își pierde
voalul
sălciiile
prind vioiciune.
Tot se deschide, și, la vederea-i,
se deschide și inima,
inima – adică – acea deschidere.
(N-a fost pierdut Paradisul,
pierderea e uimirea.)

Nu orice rădăcină

Nu orice rădăcină
își întâlnește
destinul său de lumină
nu orice crăpătură
deschide promisiunea
abisului;
nu orice
pas
ajunge să simtă pământul:
ci numai unul ori altul
intră desculț în moarte.

Cade-n tăcere

Cade-n tăcere
cade tăcută,
ca neaua
dar e cenușă.
cade peste-o femeie
care aleargă
cu rochia-n
flăcări
gândind c-o să scape de foc,
cade peste un orb
pentru care
fiece zid e-o cărare,
fiece ușă
e o prăpastie.
cade
peste oamenii care merg
ca oamenii
dar sunt fâșiile
care acoperă golurile,
cade-n tăcere
cade tăcută,
cade precum cenușa, cum cad
și pașii acei
spre nicăieri
și nici măcar spre infern.

Semnul lăsat de apă

Semnul lăsat de apă
este dintotdeauna
ori e de niciodată,
plouă
și se reflectă viața
în fiecare strop
ce cade
pe mâna care așteaptă.
apoi
nu mai e nimic, ori va rămâne numai
căderea:
nervurile unui strop

rătăcit pe o sticlă,
un semn de apă lăsat
o limpezire-n
pierduta pădure
a copilăriei memoriei.

Noapte deschisă

uneori
ne privim în tăcere
viața și eu.
uneori doare, doare
albă,
lentă
se afundă în carne
cum o sticlă goală
se cufundă în
cada care se umple.
uneori, în tăcere, plânge
și ceva sfânt strălucește în lume,
tăcut, reverberând în cuvinte.

Depărtarea

Îndepărtatul,
mai îndepărtat decât orice-ar veni,
e înăuntrul a tot ce-i afară,
e-un pas, o uimire.

Năuntru

Năuntru
sunt zile în care lumina ocupă totul
zile în care totul e alb
ca viața
în ochii orbului
ca neaua
pe-un mugur nainte
de-a-și deschide culorile.
alb pe alb: și nimic, doar
oglină în fata oglinzii:

și nimeni.
lumina nu e nici ziuă, nu e nici albă.
E înăuntru
unde noaptea aprinde ce umbrele ei salvează.

Abia

Nu orice rădăcină
își împlinește
destinul ei de lumină,
nu orice fisură
își deschide promisiunea
ei de prăpastie;
și nici nu
toate
ajung să atingă pământul:
abia de unul sau altul
intră desculț în moarte.

Există un suflet

Doar setea
dezvăluie fără să afle, doar apa
mângâie marginea
fără să-ntindă rana,
e mai absent cu cât
se arată,
și e uitare cu cât
nădăjduiești mai mult.
există un suflet
o spun și setea
iar apa
îl face să tacă uitarea, rana
deschisă-ntre somn
și veghere
epava oricărei reflecții
în claritatea uitată.

Ce cuprinde îmbrățișarea

șipotul picură

ceva din piatră pătrunde în apă,
Cade
de parc-ar fi om.
ne străduim să oprim
ce piere
în altul,
ce se năruie uneori – –
îmbrățișarea însă cuprinde
doar rămas bun.

Traducere și prezentare de **Cătălina FRÂNCU**

POEZIE ITALIANĂ

Tiziana MARINI

Tiziana Marini este poetă, scriitoare și fotograf. Născută la Montalccino, trăiește la Roma. După studiile în limbi și literaturi străine s-a dedicat predării și traducerilor. A publicat cinci volume de poezie iar textele ei de poezie și de critică sunt prezente în antologii, pe site-uri de literatură și în reviste. Poezia ei a primit diverse recunoașteri din partea criticii.

Trecut

Memoria mea
adună
ghemotoace de iarbă,
picături se strecoară,
și mări se revarsă.
Recompun
într-o sticlă
bule ale copilăriei.

Închid ochii ochilor

Ramurilor ce mângâie
pajiștile
florilor ce cresc
grăbite noaptea
mirosului de vară
în iarnă
zidului transparent
ce desparte sufletele
dincolo de care trăiesc
gesturile
și luminii unui fulger
simt că-i aparțin
și totuși sunt oaspete oriunde
acestei vieți și celeilalte
și nu există loc care să-mi semene.
Închid ochii ochilor
unui chip de nor
ce trece
pe traiectoria mea de navă
sau de stea.

Călătoria unei stele

Unde se sfârșește călătoria unei stele?
 Poate e ea femeia ce se întoarce la opt
 cere sfat frigiderului
 se încălzește la focul supei
 și pregătește seara în fața televizorului.
 Ea e supernova ce se prăbușește pe pat
 sfârșitul ei lent.
 Mă emoționează bătrânețea
 când primește somnul nopții
 fără teamă, gândindu-se la vântul prevăzut
 pentru mâine, la palmierul încă nemișcat
 la posibila greșeală.
 Dă-mi satisfacția
 de a suferi blând pentru timpul trecut
 și pentru cel viitor
 de a atinge stelele când se nasc
 și când mor, pentru a călători până la noi
 invitate la ceremonia singurătății.

Danila di CROCE

Danila Di Croce trăiește la Atessa (Chieti) și predă materii literare și latină la liceu. A publicat volumele de poezie *Punto coronato* (Carabba, 2011), *Ciò che vedo è la luce* (peQuod, 2023) și *Dove ancora non siamo nati* (puntoacapo, 2024). Poezia ei a primit numeroase recunoașteri.

**

Va fi vreodată nouă această alegere
 de copii și piețe
 de exterminare și de frumusețe
 ecou de valuri ce se topesc
 în liniștea mobilă a vieții

dacă adevărul

adevărul e înălțime goală
 ce se profilează imens de tăcere
 în fața ochilor și a cerului

**

Ceea ce nu știu
e să mă depășesc,
să știu momentul potrivit și să mă las
în urmă,
ștersă acolo în oglinda retrovizoare,
cu ochiul grăbit ce mă părăsește.
Pentru că mai urgentă
este strada
și strada ajunge acolo unde e liberă
de această figură a mea.

**

Trădezi mai mult uitând,
alergând până la epuizare – vântul în față
și iarba înaltă ascunzând poteca.
Desigur, aerul e o mângâiere, soarele
un cârlig ce te agață,

dar pașii,

pașii obosiți și lenți
pe piatră știu mai bine să adere
la timpul căderii, al umbrei
nesigure și fragile a imperfecțiunii.

Alfonso GRAZIANO

Alfonso Graziano s-a născut la Foggia în 1962. A publicat volumele *Nelle meditate attese*, *Rupe Mutevole* (2012), *Il carnevale degli uomini*, *Divinafollia* (2015), *Ti dico ora come ho smesso di morire*, *Di Felice* (2017), *Paglia di grano*, *Rplibro* (2020) și *Nella ruota del criceto*, *Macabor* (2024). Poezia lui a avut mereu atenția criticii literare și a primit numeroase recunoașteri.

Va veni timpul
acela care nu are
nimic de dat
și nimic de cerut...

Va veni timpul
fără timp
fără spațiu
ca adiere...
Va veni să potolească
foamea de vise
să stingă setea
speranțelor drepte...
Să redea sens
formelor
și substanță lacrimilor...
Va fi prieten
iubit și fiu
va fi o îmbrățișare
care te cuprinde...
Va fi suflare
ce răsună
și ecou puternic
ce încurajează.

Va veni acel timp
iar eu nu voi fi.

**

M-am născut palestinian în ziua durerii.
Mort și renăscut în aceeași zi.

Am murit ca israelian adevărat
într-o zi de durere cu pini care plângeau.

Acum nu mai este nimic.

Nimic nu mai trăiește.

Nici măcar nimicul nu mai există.

Și a fi fost israelian sau palestinian
nu mai contează prea mult...

**

Ultima dată am murit de tristețe.

O tristețe profundă care mi-a marcat
restul vieții retrăite.
Îmi lipsea ceva ce nu reușeam să înțeleg.
Mi-a luat vieți înainte să reușesc.
Mi-am folosit toate puterile ca să rup ezitățile,
să mă dezleg de lanțuri, să distrug toate măștile,
până la sfârșit, ultimul sfârșit posibil.
Acum că am murit vesel
totul pare atât de frumos și straniu aproape de necrezut.

Monica MESSA

Monica Messa s-a născut în 1974 la Monopoli. A debutat în 2018 cu *Poesiole*, un volum de poezii pe teme variate, scrise în treizeci de ani, Au urmat volumele *Seppie Ripiene – Poesie per poche lire* (2018), *Il Logorio della vita moderna* (2021) și *Una pistola al Luna Park* (2024). Poezia ei a fost publicată în reviste, antologii, bloguri literare și tradusă în albaneză și spaniolă. A primit diverse recunoașteri.

MAMA MEA

Mama mea poartă numele unui munte.
S-a născut pe o insulă
de vânt și cărbune.
Ochi de culoarea fundului mării
când e agitată,
mâini mici,
zâmbet cam stins.
Mama mea e o barcă.
Ne-a dus în larg
dar a rămas singură,
singură legănându-se
și întrebându-se
ce sens are
să mai navigheze.
Mama mea e o fetiță.
Își ascunde lacrimile,
pregătește cafeaua,
ține socotelile cu creionul,
aranjează fotografiile prin casă,
luptă să fie,
măcar pe jumătate.

SPECIALITATEA MEA

Să las să se ofilească relațiile
sunt foarte pricepută, eu.
Să nu le cultiv,
să le privesc cum se veștejesc
cu ostentativă inerție
e specialitatea mea,
pentru a mă întoarce
la nimicurile mele,
închisă între a da și a primi
cu întâmplarea și cu Dumnezeu,
la singurătatea mea
pe care cu timpul
am numit-o libertate.

AȘA SUNTEM FĂCUȚI

Ne vom încrede în miracolul următor,
în următoarea lună nouă,
în zațul de cafea următor,
învârtit de trei ori
și vărsat în farfurioară.

Vom arde alte tămâi,
vom citi cărțile din pachetul nou,
vom întreba un oracol uitat,
vom aprinde lumânări de ani mulți,
vom muta Mecca și piatra ei neagră,
vom schimba cuvintele din rugăciuni.

Vom studia noi descânțete,
vom repeta toate botezurile,
vom reîncepe ca ucenici noi,
vom pune bujori în cristelnițe,
vom înăspri penitențele,
vom electrifica reclinerile.
Dar, și de-ar cădea cerul,
nu vom pierde speranța!

Antonella CORNA

Antonella Corna este poetă, autoare și cântăreață. A publicat volumele de versuri Harmattan parole fuoricampo (Artology Editora, tradus integral în portugheză, 2021), Cadrà l'inverno (Raffaelli Editore, 2019), Bagagli al seguito (Oceano Edizioni, 2017), Voci da un cielo anteriore (Sentieri Meridiani Edizioni, 2013), Il sole non ricorda le foreste (RPLibri – 2023). Opera ei poetică a primit numeroase recunoașteri din partea criticii și a publicului.

Poate m-am născut la Lisabona /
îmi amintesc avea taxiuri rapide și piețe largi /
spațiu / vânt printre case / și un soare cald /
ieftin.

Isteria occidentală slăbea strânsoarea /
pe pajiști iarba scria tandreți potrivnice
afiliației obișnuite / și simțeam al meu
un aer nou / o dulceață-lumină /
ca o rochie de dantelă care tocește
picioare bronzate.

Am început să mă iubesc în tramvaiul numărul 15
spre Belem / Mănăstirea dos Jeronimos /
un pumn de piatră împotriva cerului.

Dincolo de grația sacră / m-au posedat
plajele albe / pulberea ocră a falezelor /
orografia zilelor aburinde / imensitatea.

Și cuie / de scos. Până la tine
care într-o zi ai plecat / ca să renaști /
acolo / în acea vagă broderie a ochiului / care scrutează viitorul
și așteaptă / gânditor / în fața mării.

**

Șoptite
cuvintele au
un alt sunet la ureche

iar mâinile care mângâie ceafa
știu să aducă ploaie de frisoane
să tune săruturi.

Săruturi
 acele fluvii languroase de piele
 plouată
 pe piele

Lino ANGIULI

Lino Angiuli (1946) s-a născut și trăiește în Terra di Bari. Opera sa poetică a făcut obiectul unor teze de licență și cursuri academice. A publicat, de asemenea, cărți de povestiri și critică literară și a editat volume dedicate conservării patrimoniului demologic. Colaborarea al emisiunilor culturale ale Rai și al unor cotidiene, a contribuit la fondarea unor reviste literare, printre care revista semestrială „incroci”. Printre lucrările sale de editor se numără trei antologii de poezie europeană și una de poezie din țările riverane Mediteranei.

Salutări din Ailano

Când vântul însetat
 se amestecă în treburile colinelor
 risipind fraze galbene printre
 spicele plecate spre vale
 atunci memoria se agață de clopotniță
 și zăbovește până la înserare
 cu o bătrână clopotniță bună la toate
 Care
 se leagănă nepăsătoare
 de la prima până la ultima treaptă mare
 de la scoruș la turn de la lup
 la izvorul vrăjilor copilărești
 Acum
 o clipă cântărește cât un secol
 un secol cât o clipă
 după măsura rândunelilor
 care trec prin urechile albastrului
 fără să-și târască după ele
 coada grea a umbrei
 dintr-un punct în altul al orizontului lor.

[Țin un post cum zic eu]

Țin un post cum zic eu
 un post mai alb decât albul

arunc tablouri postere pereți falși din camera în care
stă sufletul de când a scăpat de glaciațiuni
mulțumită lecțiilor înflorite din grădina de acasă
mă gândesc la postul care spală vorbele și-apoi
le usucă precum vântul rufele atârinate
postul care se oglindește în fața lunii
când ea răzbește printr-un neam de măslini
și unge cu bicarbonat cercul cupolelor
înainte de-a adormi într-o scorbură
postul care golește burți pline de tv
ca să adăpostească un butaș de rai.

Dar

Dar unde merg să moară păsările
nu ne spun buletinele de știri
care nu zic nimic despre ele
și despre cum își folosesc aripile
ca să ajungă-n paradisurile lor
unde să fie iarăși la fel
și unde se prefac în zâmbete
de dăruit lumii creștinilor
sau celor ce știu să vadă semnele
plantate pe străzile lui mâine
când chipurile noastre vor fi păsări.

Selecție și traducere de **Eliza MACADAN**

Gesualdo BUFALINO

Gesualdo Bufalino (1920–1996), scriitor, poet și aforist italian. Licențiat în Litere al Universității din Palermo. Profesor, el a apărut târziu – la 61 de ani – în literatură, publicând *Diceria dell'untore*, cu care a câștigat Premiul Campiello. Cu romanul *Le menzogne della notte* a câștigat Premiul Strega. Stilul său rafinat, bogat și „anticizant” derivă din abilitățile sale lingvistice și dintr-o cultură vastă. Dintre numeroasele sale opere: *Museo d'ombre*, *L'amore miele*, *Argo il cieco*, *Cere perse*, *L'uomo invaso*, *Il malpensante*, *La luce e il lutto*, *Saldi d'autunno*, *Qui pro quo*, *Calende greche*, *Il Guerrin Meschino*, *Bluff di parole*, *Il fiele ibleo*, *Tommaso e il fotografo cieco*. Operele sale au fost traduse în franceză, engleză, germană, spaniolă, portugheză, olandeză, daneză, suedeză, greacă, slovenă, bulgară, ebraică, japoneză, coreeană. Nu și în limba română, pînă acum.

Compensare

Viața nu doare întotdeauna,
 poate să-ți sfășie pânzele, poate să-ți fure cărma,
 poate să-ți ia rând pe rând camarazii,
 cu pluta ta să se joace pe toate mările,
 să-ți pună sare pe rană, inima să ți-o sece
 ca pe o biată plăcintă uscată,
 singura ce ți-a rămas –
 spre-a-ți dărui în ceasul
 celui din urmă al tău naufragiu,
 pentru sfiala ta de bătrân,
 în ochii mari și senini,
 strălucitoarea
 îndrăgostita uimire
 a Nausicăi

O întâlnire la buncărul abandonat

Îți spun cuvinte învățate ca pe de rost:
 tu însă abia le asculți, năucită de ploaia
 ce cade pe buncărul Punta Scalambra
 și care de multă vreme anunță un alt bun-rămas.

Cât de departe e marea, privită de-aici,
 dintre scoicile sfărâmate și neputincioase,
 cât de departe ești tu, și cât te-ai schimbat de ieri...
 Ca să te văd din nou va trebui să-nchid ochii.

Va trebui să-i închid, ca să-i văd iarăși pe-ai tăi,
 îndrăgostiți și răsând, și ca să pot simți
 menuetul înnebunit al părului tău,
 și frământarea ascunsă a inimii.

Astfel se joacă timpul și ne convinge:
 deajuns un ziar care zboară, ori o rafală piezișă,
 un pescăruș ostenit peste creasta valului;
 o cârpă de alge marine scurgându-se printre degete...

e prea deajuns să ne spună că vara,
 acea tinerețe vicleană a anului, deja e moartă
 vara aceea a noastră care din noi păstrează
 doar un pumn orb de pulbere și de ploaie.

Iar, eu, precum vremea rea, peste zilele
tale de aur, am devenit doar diforme
epave, vestigii ale sfârșitului,
vreo compătimire fugară.

Un dar al morții pe care mâine ai să-l arunci,
asta-ți rămâne din mine – mă iartă – nimic mai mult:
mai bine eu nu am putut, eu știu să merg
doar la brațul unei fantasme, ori poate singur.

Acum o știi, o vezi: mâinile la ce bun
să le frângem, ori să ne plângem, să tipărim în vreo carte
că am fi fost fericiți, că poate peste un an,
întâlnindu-ne aici, ne vom surăde iar?

Fie, atunci, ca eu să mă duc să întâmpin noaptea.
Rămâi și te uită la cum se întoarce așchia soarelui,
la stârcul cenușiu pe beton
care-și usucă bătrâna-i aripă.

Mierea amară

O, inima mea, inutil
episod, ce spaimă te cuprinde
acum că un vânt se oprește
deasupra leprei frunzelor...
Precum un musafir suportat de nimeni
mă duc, obosit, către semeni,
spre a-mi primi milostenia morții.
De-aș fi măcar fiara care mușcă
solemnă și răbdătoare pământul,
un istm de carne în beznă,
vreo superbie zidită și înțeleaptă!
Dar eu sunt pescarul fără bârlog,
un leneș păcătos, eu sunt un om greșit,
eu sunt numai coasta Evei.

Răscrucea

Să vină toamna și să ne spună că suntem vii,
astfel așezați pe roșul terasament
privind cum dispăre apa.
Și să se întoarcă la porți peticelele albastre,
zeitățile caste din ipsos, și rozele zdrențuite,

hainele fericite ale logodnicilor,
 vremea să-și reînnoiască blânda-i aparatură.
 Deoarece în vreme ce aerul ia
 în somnu-i frunzele sângelui,
 și-atât de ușor mă atinge
 pe frunte un soare-n exil
 frumos ar fi să m-opresc spre a-ți spune adio,
 o, tinerețe, o, tinerețea mea.

Iubirea dintre noi am închipuit-o

Iubirea dintre noi am închipuit-o
 cum într-o închisoare
 doi deținuți inventează
 un telegraf de semne
 care să bată-n perete
 mici strofe fredonate
 de la o fereastră la alta,
 mesaje sibilinice scrise
 pe suluri de hârtie.
 Așa am căutat, așa am aflat alfabetul
 sintaxa și morfologia
 acelei limbi care nu există.

Traducere și prezentare de **Cătălina FRÂNCU**

Luca CIPOLLA

Noapte de vară

Cimbalele
 evocă o altă vară
 în timp ce aureola luminii
 îi desenează conturul
 și iubirea tinerilor mândri
 extremele..
 sub dorița cea amară
 a teiului se arată intactă iarba
 călcată de o mie de ființe
 nocturne,
 cicada se oprește din țârâit
 așteptând trezirea lui Helios

sau a unui curcubeu smerit
și eu,
eu te aștept și sunt liniștit,
totul e deja scris
deasupra bolții cerești
destinul n-are secrete
pentru cine, dincolo de vâl,
ne privește de sus.

Nepăsătorii

Ascunși prin trandafirul galben
pe care pântecul mamei pământ îl născu,
greșeli ale unui trecut de neuitat,
uite-i plutind
ca furnici mici
pe o băltoacă
ale căror riduri albe culegeau
palide,
primite din liniștea divină
acum accente de leme abulice
ațintite spre cer,
ignare de potențialul lor,
artiști fricoși
care se disting de masă
și pescuiesc dintr-o trezire subțire
căutând un ecou
pentru a se reflecta,
uneori cu succes nesperat
tresar
și explică de ce ei rămân pe linia de plutire.

Anestezică

Nemiloasă,
dezavuează fiecare simț,
și nu mai sunt nici tată nici fiu..
din pământ florile răsar
dar nu simt mireasma lor.
Intangibilă este emoția
precum un soare la asfințit
lipsit de poezie.
Silențioasă

Nu se aprinde lumânarea
 care anunță sosirea ei,
 vibrează șinele
 la trecerea unui tren fantomă
 și umbra insistă
 la marginea balastului.
 Înconjoară-te de suflete
 oarecare
 în ceața evenimentelor
 care limfă cenușie dezlănțuie.

Anita

Pe șoptite
 freamătă arțarii
 la fiecare scânteie
 care se face carne,
 printre snopi
 conștiința transpare,
 intarsie a
 motivelor pe fâșie aud
 jonglerul vieții,
 roata aceasta
 care uneori apare și dispare
 și cucuveaua strigă
 unde Anita râde
 în penumbra slabă
 care ne însoțește
 în șoaptă..

Eroul nopții

Eroul nopții
 în pas cu timpul,
 lumină tremurătoare
 vibrează pe prezența
 lăptoasă și senină
 care lucește și se deapănă
 ca un ghem
 de stele
 și restitui eternul.

Traducerile aparțin **autorului**.

POEZIE BRAZILIANĂ CONTEMPORANĂ

Vinicius de MORAES

Vinicius de Moraes, supranumit O Poetinha (19 octombrie 1913–9 iulie 1980, Rio de Janeiro, Brazilia), este considerat unul dintre principalii poeți de limbă portugheză, cu peste 20 de volume publicate, unele traduse și în alte limbi. A absolvit Facultatea de Drept din Rio de Janeiro și din Oxford și a fost diplomat brazilian cu o carieră de succes. A fost și textier, eseist, critic de film, muzician, cântăreț și dramaturg. Împreună cu partenerii săi muzicali, printre care faimosul Antônio Carlos Jobim, a contribuit, prin versurile și compozițiile sale, la nașterea și introducerea în lume a genului muzical *bossa nova*. A înregistrat numeroase albume, multe dintre ele în colaborare cu artiști de renume. (Informații din www.viniciusdemoraes.com.br – @ 2024 VM Cultural)

Poem de Crăciun

De aceea am fost făcuți:
Pentru a ne aminti și a fi amintiți
Pentru a plânge și a face să plângă
Pentru a ne îngropa morții –
De aceea avem brațe lungi pentru adio
Mâini pentru a culege ce ne-a fost dat
Degete pentru a săpa pământul.

Așa va fi viața noastră:
O amiază care totdeauna va fi uitată
O stea ce se va stinge în ierburi
Un drum între două morminte –
De aceea trebuie să ascundem
Să vorbim încet, să pășim ușor, să vedem
Noaptea să dormim în liniște

Nu sunt multe de spus:
Un cântec despre un leagăn
Un vers, poate, de iubire
O rugăciune pentru cine pleacă –
Dar să nu se uite această oră
Și pentru aceasta, inimile noastre
Să rămână grave și simple.

Căci pentru asta am fost făcuți:
Pentru speranța în miracol
Pentru participarea poeziei

Pentru a vedea fața morții –
Brusc, nu vom mai spera niciodată...
Azi, noaptea e tânără; din moarte, doar
Ne naștem, imens.

Bătrânul și floarea

Am umblat prin ceruri și pe mări
Am văzut un poet și am văzut un rege
În speranța de a înțelege
Ce e iubirea

Nimeni nu știa să-mi spună
Iar mie îmi venea să mor
Când un bătrânel
Cu o floare așa mi-a vorbit:

Iubirea e tandrețe
E spinul din orice floare ce nu se vede
E viața când
Ajunge sângerând deschis
În petale de iubire

Poem pentru ochii iubitei

O iubita mea
Ce ochi ai tu

Sunt cheiuri nocturne
Pline de adio
Sunt docuri blânde
Brăzdate de lumini
Ce sclipesc departe
Departe în întuneric...

O iubita mea
Ce ochi ai tu

Cât mister
În ochii tăi
Câte bărci
Câte nave

Câte naufragii
În ochii tăi

O iubita mea
Ce ochi ai tu

Dacă s-ar fi aflat Dumnezeu
I-ar fi făcut Dumnezeu
Dar nu i-ar fi făcut
Cine nu ar fi știut
Că sunt multe secole
În ochii tăi

Ah, iubita mea
Cu ochii atei

Crește speranța
În ochii mei
De a vedea într-o zi
Privirea cerșind
Poezia
În ochii tăi

Poate că...

Poate
Că ai să te întorci repede
Că n-ai să te mai desprinzi
Niciodată din mângâierea mea
Și că ai să plângi, că ai să regreti
Și că ai să te gândești mult
Că e mai bine a suferi împreună
Decât a trăi fericit singur

Poate
Să te convingă tristețea
Că dorul nu compensează
Și că absența nu aduce pace
Și că iubirea adevărată a celor ce se iubesc
Țese aceeași veche tramă
Ce nu se mai desface

Iar lucrul cel mai divin
Ce există în lume
Este să trăiești fiecare secundă
ca niciodată

Sonetul prietenului

În sfârșit, după atâtea greșeli din trecut
Atâtea represalii, atâta pericol
Iată că reapare în altul vechiul prieten
Niciodată pierdut, nereu reîntâlnit.

E bine să-l așezi din nou alături
Cu ochii ce au privirea veche
Mereu puțin necăjit pe mine
Și ca totdeauna special cu mine.
O ființă la fel ca mine, simplă și umană
Știind să se poarte și să impresioneze
Și să simuleze spre păcălirea mea.

Prietenul: o ființă pe care viața n-o explică
Ce pleacă doar ca să vedem că apare altul
Iar oglinda sufletului meu se multiplică...

Poeziile sunt alese din:

https://www.pensador.com/melhores_poemas_de_...vinicius_de_moraes/ 2025

Traducere din limba portugheză: **Ana VRĂJITORU**

POEZIE din VIETNAM

Le Van TRUYEN

În orice vis
o petală de adevăr
zboară foarte sus
(WHA 11, 2015)

Aici două inimi
împart aceleași bățai
undeva, o inimă e frântă
(WHA 12, 2016)

Forțată într-un furnal nuclear
răcită într-un tsunami
o binecuvântată sabie de samurai
(WHA 13, 2017)

Orașul plin de hogeacuri
un coș cu flori de pomelo
aduce mirosul meleagurilor natale
(WHA 14, 2018)

În colțul peretelui
o ramă goală
așteptînd o fotografie

În sertar
ticăie încet
un ceas abandonat
(WHA 15, 2019)

Mama de o sută de ani bolnavă în pat
hrănită ca un bebeluș
zilnic cu lingurița cu supă de orez
(WHA 16, 2020)

Case și păduri sălbatice
locuite
de cerbi și fiare

Frumosul Pământ
un imens talcioc
politicienii fac profit
(WHA 17, 2021)

Zile de distanțare socială
cărți vechi
prieteni vechi
(WHA 18, 2022)

Măștile acoperă
Un zâmbet pe buze
Contact doar cu ochii

Noapte târzie în sezonul epidemiei
Sirenele ambulanțelor
Peste sunetul al cicadelor
(WHA 19, 2023)

Poeme în memoria maestrului zen vietnamez Thich Nhat Hanh¹

Maestrul zen din Hue²
dintr-un templu cu acoperiș de stuf
iese în lume însoțindu-l pe Dalai Lama³

Sărmanul bodhisattva
meditează cu atenția conștientă⁴
semănând compasiune în lume

Sala de meditație Lună Plină
călugărul a plecat spre ceruri
a mai rămas ceva caligrafiat
(WHA 20, 2024)

¹ Thích Nhất Hạnh (numele la naștere: Nguyễn Xuân Bảo) (1926 –2022) călugăr budist zen (vientameză: Thiền), autor cu rol notabil în budismul din Vietnam.

² Oraș din Vietnam.

³ În vietnameză: Đạt Lai Lạt Ma.

⁴ Thich Nhat Hanh este considerat „părintele” acestui tip de meditație (după unele tratate bazată pe ânăpānasati tibetană; sati – atenție conștientă, ânăpāna definind inspirația și expirația) în Vietnam.

Anul Nou 2023
lumea e plină de artificii
Ucraina și Rusia lansează rachete

Zi nouă, an vechi
Papa Benedict și Pele, regele fotbalului
Mână în mână spre regatul lui Dumnezeu

Ziua Anului Nou
Purtînd o cămașă nouă
Mă simt mai bătrîn
(WHA 20, 2025)

(Poeme selectate din World Haiku Anthology, 2016-2025)
Traducere din limba engleză: **Marius CHELARU**

O casă veche devastată
abandonată de stăpîn
Pânze de păianjen în cadrul ușii

Bătrîn pescar întinzînd plasa
să prindă
strălucirea zorilor

Pe frunz muribundă de lotus
o perlă de rouă
în vîntul rece de iarnă

Prima dimineață a noului an
mama bătrînă refăcîndu-se după boala gravă
floare albă de piersic înforind pe verandă

(din Horizon. Hhaiku Anthology, ed. Santosh Kumar, Cyberwit.Net, 2018)
traducere: **Marius CHELARU**, după versiunea engleză a lui **Tran Huu HIEN**

POEZIE ISRAELIANĂ

Menachem M. FALEK

Alzheimer

El era un tip musculos.
Astăzi se sprijină în baston
memorie selectivă,
încearcă să educe lumea prin cunoștințe zdrențuite
și se așteaptă să fie aplaudat.

Mi-am adus aminte de omul
care căuta o evaluare
Șapte coți deasupra poporului său.
Și trăiește amintirea tatălui său cărând în spate
calul căzut în șanț
Seara își ascultă mama fredonând un vers apoi încă unul,
Într-o limbă apoi în alta.

Trecea printre smerenie și dorința de publicitate:
Blugi albi, buzunare pline de cuvinte certându-se între ele
Șapcă întoarsă spre spate.

Astăzi cuvintele îl trădează, fugind în foaier
De la ne-acasă
ascunzându-se într-un colț întunecat.

Răsfățat,
Mulțumit cu Alzheimer
fără să știe
asta

Cuvinte în mișcare

am chemat cuvintele căzute pe podea
toate s-au ridicat
o parte în două labe o parte în patru

le-am pus cureaua de gât
am luat o pungă de cules treburi
și am ieșit.

Cîteodată ele trăgeau la stînga
Cîteodată eu spre dreapta.
Cînd se apropia un prieten, mergeau mai încet
În timp ce se miroseau unul pe altul
Până ne-am despărțit
Până s-au despărțit

Am revenit fiecare la coliba lui
Ne-am atîrnat hainele în cuier
Ne-am repezit la masă
Să umplu foi întregi cu multe cuvinte
Cu gusturi necunoscute
Condimente diferite.

Ceasul a bătut
Semn pentru a merge la culcare
Unul îmbrățișat în mîinile celuilalt.

Cuierul agățat departe
Visuri venite din alte țări
Ale căror granițe sunt străvezii

O să mai țin minte ceva până la dimineața următoare?

În locurile întunecate

În locurile întunecate la porunca lunii
Și cele care cooperează cu umbra soarelui
Am încercat să cobor în genunchi pe marginea trotuarului
Să simt colțul ei care îmi împunge carnea
Până la o șuviță de sânge.

În beciurile amintirii aflate acolo
Și aranjate fișii-fișii
Într-o ordine nereușită.
Poate odată o să-mi amintesc ordinea originală.

La ce să-mi amintesc?

Cel mult pot să-mi construiesc din cărămizile amintirilor
Un zid al meu – să pun printre cărămizi bilete
Murdare, da, rupturi de cuvinte și litere amestecate.

După aceea să construiesc încă un etaj
care conține versete profetice
Pentru a face plăcerea temnițelor din trecut.

Dă-mi și ia

dacă îți voi cere whisky
dă-mi un pahar de apă
poate și o cafea amară.
Dacă voi cere prăjitură
Dă-mi o jumătate de felie de pâine
Învelită și într-o foaie goală.
Dacă voi cere o carte
Dă-mi un stilou
Și lasă-mă în fața foii goale, singur.

Ia-ți un pahar de vin roșu
Nu apă rece
Ia-ți o felie de prăjitură
Învelită în marțipan.

Obține un instrument inteligent.
Care mă va anunța dacă mai ești împrejur.
ia o carte
pe care ți-am scris-o cu ani în urmă.

dă-mi cuvântul tău
în schimbul propoziției mele
dă-mi zâmbetul tău
dacă vei vedea o lacrimă pe obrazul meu.
Dacă voi vrea să țin minte culorile
Unui film alb/negru
Învață-mă
Cum să vopsesc lumea în culori,
Din nou.

POEZIE CIPRIOTĂ CONTEMPORANĂ

Ailiki TELESCU

Ailiki Telesku MIHAILIDIS – Născută în 1956 în Kruševo, Macedonia. A studiat ingineria electrică și psihologia. Locuiește și lucrează în Cipru. Până azi, a publicat 15 cărți, a tradus 37 de volume în mai multe limbi. Se ocupă cu lexicografie, poezie, eseuri, cercetare, literatură pentru copii etc. A pregătit o Antologie de Poezie Cipriotă Contemporană, pe care a tradus-o în sârbă, o Antologie Cipriotă-Croată cu 60 de autori, o Antologie Româno-Cipriotă, în colaborare cu poetul român Ion Baba, cu 24 de autori, pentru care a fost distinsă cu premiul GEORGE COȘBUC. În prezent e în curs de publicare o carte despre obiceiurile din Balcani și Cipru. Lucrările i-au fost incluse în aproximativ o duzină de antologii în mai multe țări, traduse în mai multe limbi și publicate în reviste literare din Europa. A primit un număr mare de premii semnificative, inclusiv Orpheus Sulk-2020 la Kostolac, Serbia, precum și Placheta pentru Expresie Poetică Puternică și Înțelegere Autentică a Poeticii Iubirii în 2021, premiile I și III la Požarevac 2021, Premiul I la Festivalul MARE ÎN MÂNĂ din Rovinj – 2022; în 2023 a primit premiul special pentru limba română GEORGE COȘBUC; a fost distinsă cu mai multe premii I în Mexic, Honduras, Chile, Argentina, Columbia și Venezuela. În 2022, a primit Premiul Pablo Neruda în Paraguay. Cercetează haiku; a primit o recunoaștere specială din partea Ambasadei Japoniei la Atena. A publicat o carte de haiku tipărită în alfabet obișnuit și în Braille, concepută pentru persoanele cu deficiențe de vedere. A fost tradusă în română de Ion Baba; se așteaptă să fie acceptată în România. (autoarea donează drepturile de autor pentru carte Asociației Nevăzătorilor din România; alte țări și-au exprimat interesul pentru publicarea acesteia.) În 2023, a primit titlul de Cetățean de Onoare al orașului Sremska Mitrovica (Siirmium), Serbia și o diplomă pentru înalt profesionalism și originalitate în poezie. La Uzdin: Hrisov de excelență: Carmen Păunescu (Craiova), Ion Teca (Lugoj) și Ailiki Telescu – Mihailidis (Cipru). – 2023. Acum câțiva ani, în casa familiei din Crusevo, a găsit un caiet cu manuscrisul bunicului ei, Costica Telescu. În volumul intitulat LUPTELE DE LA MĂRĂȘESTI, sunt, în limba română, 11 poezii despre acea bătălie importantă; le-a tradus în macedoneană. Cartea, în ediție bilingvă, a apărut în 2023, la editura Castrum de Thimes, Giroc-Timișoara.

FRICI

Nu te-ai născut cu frici,
 ele au venit mai târziu,
 și a trebuit să le dai nume,
 ai încercat să le cucerești,
 să te autodepășești,
 dar – nu ai reușit.
 Uneori le-ai cucerit,
 dar niciodată nu le-ai învins.

Se întorceau brusc,
 când le așteptai mai puțin,
 căpătau dimensiuni mai mari decât apărarea ta,
 ți-ai închis ochii,
 ele ți-au alunecat printre gene.
 Ți-ai închis urechile,
 răsunau în gândurile tale.
 Nu era iarnă,
 dar totuși, te făceau să te strâmbi...
 Frici,
 cum să le ștergi?

URME PUTREZITE

Adevărul poate răni,
 dar nu și profilul fals,
 când ai vrut să devii invizibil,
 și totuși vocea ta putea fi auzită.
 Adevărul tău are un dezavantaj,
 înaintea lui turnurile false se prăbușesc,
 norii roz care ascundeau acea altă lumină
 se estompează.
 Promisiunile au putrezit,
 moliile și șoarecii
 au ros grinzile de susținere ale păcii tale,
 ceea ce părea de oțel
 se prăbușește acum sub ochii noștri
 ca niște cadavre mâncate de viermi
 a căror memorie umezeala și timpul au jurat
 să o șteargă,
 să ne facă să uităm când și de ce au venit
 în subsolul mucegăit.

O FĂRĂMĂ DE VIAȚĂ

Numai în vise
 fericirea colora cerul,
 abundența se întorcea în leagănul său de odinioară,
 iar umbrele încetau să se întristeze
 în casa care păstra căldura
 în pereții săi crăpați.
 Și-a păstrat demnitatea
 și nu a încetat niciodată să fie un cămin

pentru toate generațiile născute în ea.
Tăcerea a prins rădăcini
în fiecare colț al casei umbrelor,
tu, cu cuvinte numărate, exprimi nenumărate lucruri.
Tot ce spui
te duce înapoi prin vremuri cunoscute
și chiar mai profunde decât atât.
Nu observi limita a ceea ce ai trăit,
a bucății tale de viață,
iar călătoria ta continuă.
-Lasă!
„Fie aceasta
bucata mea netrăită din viață,
sunt și în ea!” – spui tu.

WISE NEVISATE

Cerul se trezește peste peisajul necunoscut,
tufişuri endemice ciudate
mângâie rădăcinile copacilor cocoşați,
ochii albaştri strălucesc
sub gene cu şnururi aurii,
o solemnitate neobişnuită curge prin
cărările şerpuitoare ale caprelor,
îl plimba pe peisajul,
târât prin pălăvrăgeala copiilor,
turnat din butoi în butoi
ca vinul din mure prea coapte.
Cântecul de dimineață al privighetorilor curge
înainte de a se amuți în căldura amiezii.
O mireasă într-o rochie de pene
coboară pantele ierboase,
fără să se gândească vreodată că aceasta va fi ziua
în care se va întoarce
la visele ei neîmplinite din copilărie.

Traducere din limba greacă și prezentare
de **autoare** și **Ada D. CRUCEANU**

POEZIE MAGHIARĂ CONTEMPORANĂ

Dániel Levente PÁL

Pál Dániel Levente (n.1982) este unul dintre autorii importanți ai literaturii maghiare contemporane. Absolvent al Universității Eotvos Lorand din Budapesta și poliglot rasat, deținător al titlului de doctor în științele literaturii (obținut în anul 2014), a debutat ca traducător literar în anul 1999 (traduce cărți din engleză, franceză, portugheză, spaniolă și arabă), iar ca autor de scrieri originale în anul 2000. A publicat până în prezent patru volume de poezie, fiind prezent și în antologia *11 poeți maghiari contemporani* apărută la Editura Paralela 45 (2011). Aceștia li se adaugă două volume de proză scurtă, cel de față, apărut în 2017, și *Egy ember nyolcadik kerulete (Sectorul 8 al unui om, 2019)*. Până în prezent, au fost traduse în limbile engleză, germană, portugheză, spaniolă, română, rusă, bulgară, polonă, turcă, chineză, arabă și thailandeză. (prezentare Tracus Arte)

ERAM COPII, AVEAM NEVOIE DE UN CĂMIN

(Gyerekek voltunk, kellett egy haza)

eram copii, aveam nevoie de un cămin,
la ușa căruia bătaia ușoară
era
ca bătaia reținută a inimii

tu cât timp îți poți reține
bătăile inimii scufundat
în apa mărilor străine?

tu cât timp poți
să te scufunzi
în liniște?

eram copii, căminul nostru nu-l sufla
vântul orb după noi,
degeaba ardeam cuișoare,
dulcea noastră limbă maternă
nu se carameliza la flacăra ei

doar așteptam, doar speram,
să ne prindă un permis de ședere
cu aripi ușoare,
sau să ne prindă un birou de imigrare
cu ochi zâmbitori
am pornit să înotăm, că doar eram copii,

să căutăm scoici și să călărim pe valuri,
să dansăm în siajul unor țări mai fericite
credeam că oricând scoatem capul să respirăm,
simțim mirosul bucatelor gătite de mama.

eram copii, și eram nerăbdători,
dar ori de câte ori chemarea acasă
se propaga deasupra apelor întinse
ne întreceam călcându-ne pe picioare,
să vedem cine ajunge primul la recif,
la țarm, pe prundiș, pe insulă

eram copii și aveam nevoie de un cămin,
în poala căruia să ne putem așeza uneori,
care să ne usuce pielea cu căldura inimii ale
și să ne șteargă din ochi sarea
lacrimilor noastre nevărsate.

**O POVESTE INVERSĂ DESPRE FIICA ORFANĂ A ORICĂTOR MĂRI
(*Fordított mese akárhány tenger árva lányáról*)**

Din ce mare te-ai ivit –
degeaba netezesc nisipul din părul tău,
se revarsă neîncetat.
Ce mare te-a aruncat la mal,
de unde te-ai ales cu aceste răni sărate
pe care săruturile nu le pot obloji?
În ce ape ai fost îmbăiată
de s-a adunat atâta murdărie
pe vecele pielii tale?
Ce reflux ți-a împlânzit inima?
Și ce val te-a scos în larg
din golfurile cu lumini nevinovate ale copilăriei tale,
ce nu se văd nici cu binoclul?
Și ce te-a alungat din poala de prundiș a mamei tale
în apele puțin adânci
să cauți scoici cântătoare?
Și câte mări s-au ramificat
deasupra pătuțului tău
pretinzând dreptul de a-ți fi tată?
Și câte corăbii pline de întrebări
eșuează pe bancurile ce s-au depus

în ochii tăi ce promit profunzimi
 în timp ce îți pieptăn din păr
 nisipul ce nu se mai termină odată?

PICNIC

(Piknik)

Ședem pe o creangă,
 picioarele nici nu ne-ating pământul,
 tu ești ulciorul,
 iar eu sunt cana,
 lumea este plată,
 o farfurie nesfârșită;
 mă năpădește mierea de castane
 a multor cuvinte frumoase,
 și apoi într-o picătură,
 topor înfipt lemn,
 rămân lipit locului
 și mă rostogolesc
 pe o plajă nisipoasă,
 peștii mă urmăresc
 cum îmi lipesc
 urechile
 de bătaile inimii tale
 ce nu mă lasă
 să mă desprind din
 îmbrățișarea-ți
 ce mă cuprinde.

Un pescăruș obosit
 își saltă privirea,
 un măr se prăbușește
 pierzându-și mințile
 din frunzișul
 ochilor tăi larg deschiși,
 și albinele se înalță
 de sub scoarța pielii tale,
 din stupul pieptului tău
 rotund și maroniu
 spre teaca mea
 ivită din și întoarsă în țărână
 și te mângâie

cu trompele lor,
te pipăie
cu visele lor,
încât toate uită
drumul înapoi,
și, în loc de regină,
văd o nobilă domnișoară
înainte să cadă
la pământ.

VULPIȚA

(Kisrówka)

sub pielea ta jilave stârvuri de vulpi
peisaj urban după ploaie

eu te învelesc în mătase
– într-un sac pentru cadavre

șuieri
te bucuri
îți împingi
în fața mea
blana ta pufoasă
de vulpe

ai scotocit
asemenea vulpilor
prin pubelele scoase-n drum

te-am otrăvit
așa cum coaliția cetățenilor
dintr-un orașel
a otrăvit gunoiul

Poemele au fost traduse de studenții care participă la programul de masterat
al Universității Sapientia, coordonat de **Ingrid TOMONICKA**.

POEZIE și IDEE

Radu ȘERBAN

Haiku și noemă

„Obiectivul haikuului este să scrie nu despre idee, care înseamnă o abstracție, ci despre ceea ce a provocat ideea, pentru a reînvia în cititor o experiență senzorială sau emoțională¹.”

Scânteia creației în haiku

Motor al creației și sursă de inspirație pentru artiști, ideea în sine reprezintă scânteia de start în haiku, la fel ca în orice poezie de altfel, așa cum recunoaște și Camil Petrescu:

*„De dincolo de lucruri am văzut ideea,
Cum vezi, când se despică norii gri
Și negri
Zigzagul de argint al fulgerului viu”².*

Autorul de haiku procesează în trei versuri scurte acel fulger inițial, producând, la rândul său, idei în mintea cititorului.

De regulă, ideea receptorului poate să difere sensibil de cea a poetului. Iată un exemplu, din clasicul japonez Kobayashi Issa:

*Vino să te joci cu mine,
pui de vrabie
orfan!³*

Se presupune că acest haiku a fost compus când autorul avea doar 6 ani, ideea lui venind dintr-un simplu fapt juvenil de viață. În mintea cititorului matur, ideea sugerată poate fi mai profundă, mai meditativă.

Se știe că bună parte dintr-un haiku o constituie subtextul, interpretarea cititorului putându-i conferi un sens propriu, uneori subliminal, multiplicând ramificațiile ideii inițiale.

¹ Michael Dylan Welch (n. 1962) – editor englez, publicist, traducător, critic, autor de haiku

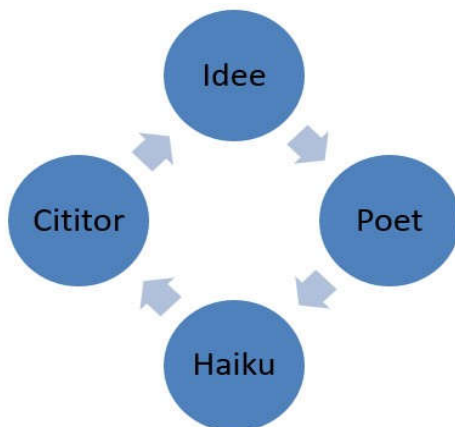
² Camil Petrescu, „Ideia”, din volumul „Versuri”, Ed. Cultura Națională, 1923

³ Traducere de Ioanichie Olteanu, antologia „Țara cireșilor în floare”, Ed. Grai și suflet, 1995

În plus, deliberat artistic, îmbrăcând ideea într-o haină de sărbătoare, limbajul haikuului îi adaugă nuanțe originale.

Rombul haikuului a cucerit lumea

Grafic, ideea haikuului se poate reprezenta printr-un romb: în vârf – ideea inițială, în colțul din dreapta – poetul, jos – haikuul creat, iar în stânga – cititorul, de unde urcăm din nou în colțul de sus, la idee.

Față în față, într-o comuniune bazată pe gloseme, în acest romb al ideii de haiku, poetul și cititorul, fiecare cu interpretarea lui, se întâlnesc în spațiul comun al umanului și al vibrației sufletești.

Picată în mintea poetului ca mărul pe Newton, ideea inițială provoacă revelația, nu sub forma unei teoreme, ci a unui poem.

Ca denumire generică a cunoașterii logice, ideea, când se asociază cu haiku-ul, poate sugera un oximoron, deoarece alătură emoția cu logica. Fără exagerare, ca mod de gândire, haikuul poate fi un mijloc original de abordare a ideii, individualizat, folosind limbajul și sentimentele proprii autorului, într-o matrice fixă.

Simbiotic, haikuul și ideea se potențează, se substituie sau se armonizează, după împrejurări. Ideea poate reprezenta esența, în timp ce poemul poate reprezenta mijlocul de exprimare a esenței.

Prin simplitate și concizie, ideea de haiku a cucerit lumea. În construcția sa logică fundamentală, un haiku bun trebuie să conțină două idei, cea de a doua venind în contrast, sau ca surpriză în raport cu prima...

Totul despre nimic

Un haiku nu poate fi nici filosofie, nici studiu științific, ci transmite emoții și experiențe sumare din lumea autorului, atât exterioară, cât și interioară, sau efecte ale interacțiunii sale cu terții și cu natura.

Mai recent, haikuul abordează chiar și concepte abstracte, precum timpul, infinitul, natura umană, memoria... etc.

Ideea de haiku ne încurajează să spunem cât mai multe lucruri despre cât mai puține, printr-un minim de cuvinte, tinzând asimptotic să spunem totul despre nimic.

Poetul argentinian Antonio Porcia (1885-1968) sugera că haikuul ar putea fi un „poem despre nimic”, abordând potențial ideea de neant în același mod în care abordează simplitatea prezentului, semnificativă pentru contemporani și totuși ne semnificativă în raport cu infinitul.

Printre exemplele de haikuuri pe tema neantului, el a dat unul tipic:

Aceste dealuri

n-au nimic de spus, dar o spun

în continuare.¹

Un clasic al haikuului, Kobayashi Issa, se definește prin ideile sale de efemeritate, empatie, interconectare, compasiune și moralitate, dar și prin abilitatea de a descoperi frumusețea în mundan, ca lotusul în mlaștină.

Cunoscut pentru stilul său direct și personal, poetul se concentra adesea pe zbaterile și bucuriile oamenilor și creaturilor banale, inclusiv insecte și animale. Opera sa degajă căldură, umor și compasiune profundă, reflectându-i propriile experiențe de viață pline de dificultăți și pierderi.

Ideogramă, ideocrație, ideofobie

În limba originară a haikuului, scrierea folosește uneori ideograme. În limba română, termenul „ideogramă”, aglutinând cuvintele grecești idea (idee) și grapho (a scrie), definește comunicarea unei idei, ceea ce reprezintă una din funcțiile haikuului.

În mod metaforic, haikuul poate fi considerat el însuși o ideogramă, deoarece „scrie o idee”. Prin definiția Dex, ideograma este un semn grafic care transmite o idee sau un concept abstract, nu doar un sunet sau un cuvânt. În cele trei sisteme de scriere folosite în limba japoneză, kanji, katakana și hiragana, „kanji” folosește ideogramele, provenite din limba chineză. În plus, sistemul nipon „kanji” include și caractere create în Japonia, numite „kokuji”, inexistente în limba chineză.

¹ (Ken H. Jones, Blithe Spirit 9:1, martie 1999)

Un haiku tradițional japonez nu folosește multe kanji, deoarece se bazează pe 17 morae (unități fonetice) împărțite în acea matrice de 5-7-5. Utilizarea kanji față de kana (scrierea fonetică japoneză, folosind hiragana și katakana, silabare cu sunete distincte) a fost o alegere făcută de poeți, iar haikuul clasic folosea adesea un număr minim de kanji.

De la ideocrație (puterea ideologiei) la ideofobie (teama patologică de idei), haikuul ne poate oferi un întreg instrumentar personal de abordare a ideilor. Cunoscut fiind și efectul său terapeutic, în final el poartă și riscul ideofreniei (boală caracterizată printr-o anomalie a ideilor).

Idei noi

Pentru cei ce doar cochetează cu haikuul, abordarea acestei forme specifice de exprimare poetică poate conduce la descoperirea unor idei noi sau forme de exprimare originale, mai ales din nevoia brevității. Haikuul oferă, în esență, un cadru de exprimare limitat, dar capabil să schimbe idei cu alții și să surprindă nuanțat experiențele umane esențiale.

Compunerea unui haiku nu e un proces magic, iar autorul nu este o ființă supranaturală, abandonată scrisului. Autorul e încercat și el de îndoieli, incertitudini și uneori chiar de remușcări. Pe de o parte, este o persoană obișnuită, dar, pe de altă parte, inspirația și munca îl diferențiază de cei ce nu scriu. Dacă un autor se refugiază în haiku doar pentru a evita munca anevoioasă impusă de literatura amplă, nu va produce niciodată un poem veritabil.

Inspirația este doar începutul procesului creativ. E nevoie de o ușoară detașare de lume și, chiar mai mult, o detașare de sine, însă fără ca autorul să fie atins de vraja creației. Uneori muncește zile întregi la finalizarea celor trei versuri, sau revine asupra lor după un an de zile, cu îndoieli și incertitudini, din diverse unghiuri. Sigur că inspirația are importanța ei capitală, dar finisarea unui haiku implică întotdeauna un efort.

Dincolo de noi înșine

Mark Strand (1934-2014), în poemul „Ideea”, caută ceva dincolo de lumea pe care o cunoaștem. În fiecare din noi există dorința să posedăm ceva dincolo de noi înșine, ceva dincolo de puterea noastră imaginativă, dar în care, totuși, să ne regăsim. Poezia sa, „Ideea”, privită prin prisma unui haiku dezvoltat, în care cuvântul „kigo” ar fi însăși iarna, produce o juxtapunere între gerul năprasnic de afară și cabina din zare în care s-ar putea încălzi, dar rămasă distantă, intangibilă.

Îndepărtându-ne de sinele obosit, putem să ne apropiem de alții prin empatie. De regulă haikuul se referă la natură, însă când conține idei abstracte și sentimente, el poate deveni chiar o declarație de dragoste:

*De-aș avea o liră,
În fiecă clipă când gândesc la tine,
Aș fi un om bogat¹.*

Departate de stres și de eul cotidian, călătoriile prin natură ale asociațiilor de haiku (așa numitele „ginko” pentru compunerea haikuurilor) generează noi idei prin dialogul și comentariile finale, la un păhărel de sake, când se compară notițele și impresiile participanților. Observarea lumii macro și micro prin atenția acordată mediului înconjurător, fizic sau emoțional, poate declanșa ideea unui haiku, la fel ca și reflecțiile personale exprimate în dialogul cu colegii.

Ideea creștină și poezia

La început a fost Cuvântul, apoi au venit cuvintele, cărora intuiția, revelația, inspirația și visarea le dau farmec prin poezie, inclusiv prin haiku.

Cuvintele poetice afirmă și confirmă Cuvântul inițial, drept logos și arhetip al tuturor celor văzute și nevăzute. Fie ea religioasă ori seculară, poezia reprezintă în sine o visare spre o lume ideală, sau cel puțin una mai bună și mai armonioasă.

În limba greacă, cuvântul “poiesis”, însemnând "facere" sau "creație", are sensul de producere a unui obiect, a unei lucrări de artă sau a unei idei. Așadar, conform acestui termen, poezia produce idei. Din perspectivă ontologică, poezia producătoare de idei conține un embrion religios, prin mister și prin trimitere la esențele vieții, abordând deopotrivă bucuria și suferința lumii.

Memoria latentă despre Cuvânt, sădită în noi de la naștere, se trezește treptat, prin conștientizarea propriei existențe, imaginativ și sentimental, fără structuri logice rigide. În acest sens, pe bună dreptate, poezia e limba copilăriei lumii.

Frământarea sufletească și trăirea religioasă denotă o stare mentală creativă, care poate genera un spațiu poetic. Aceasta nu înseamnă că opțiunea pentru o idee religioasă dă garanția valorii estetice a unei poezii și nici că inspirația poetică ar avea nevoie neapărată de religie. Încrederea în puterea imaginației de a ne revela frumosul, binele și adevărul,

¹ Jayne Louise Davies Sunday, January 22, 2023, poemhunter.com

armonizând inima, rațiunea și conștiința prin poezie, poate veni din credința religioasă. Căutând distanțarea de realitate și poziționarea sinelui în univers, contemplația poetică se apropie de rugăciune.

Energile spirituale și iluminarea sufletească irump în poezie.

Mintile raționale, fie ele chiar și geniale, au nevoie de sensibilitate și imaginație ca să se apropie de poezie, a cărei natură spirituală are tangență cu Duhul Sfânt, etern și infinit, simbol al gloriei divine, al iubirii și frumuseții.

Mulți autori creștini folosesc mijloacele specifice poeziei pentru a-și exprima trăirile spirituale, apelând în mod deosebit la simboluri și metafore. Poetul religios folosește lucrarea divină a spiritului pentru a-I răspunde lui Dumnezeu prin imnuri de slavă și preamărire. Realitatea poetului creștin se estompează în spatele supranaturalului.

Ideile psalmilor, în metrică de haiku

Haikuul impune un efort maxim de concentrare a mesajului sau ideii. Citind și recitind cu multă atenție fiecare psalm în parte, m-am străduit, cu smerenie, să-i înțeleg esența și să o transpun într-un haiku, respectând riguros regula celor 5-7-5 silabe. Dacă Nicolae Iorga afirma că „neamul românesc s-a născut în tinda Bisericii”, atunci cred că merită efortul exprimării, în cuvinte proprii, a celei mai citite părți a Bibliei, fără riscul de interpretare eronată a literaturii sacre. După puterile mele, mi-am disciplinat mintea să extrag ideea principală a fiecărui psalm, într-o matrice fixă. În plus, comparația cu natura, apropiere versificarea specifică tristihului de un element al haikuului, ca în această încercare de esențializare a Psalmului 1:

*Cel fără păcat
Ca pomul lângă izvor
Rodi-va mereu.*

Psalmii au fost deja transcriși, în limba engleză, sub formă de haiku¹.

Ca să nu mă las influențat, nu am citit acești psalmi, dar redau mai jos traducerea textului de pe ultima copertă, care subliniază rostul unui asemenea demers:

„Psalmii din Biblie au inspirat oamenii vreme de secole în momente de glorie ori de nevoie. Sunt 150 de cântece pentru apărare, încredere,

¹ Marisa Marinac, „Holy Haiku: Psalms of the Bible in Simplified Haiku Form”, 2023

Îndrumare și ne amintesc de credințioșia lui Dumnezeu și de dependența noastră de El. Aceste poezii frumoase au fost rafinate în forma clasică de haiku, unde mesajul este condensat în trei versuri simple cu șaptesprezece silabe, asupra cărora se poate medita și se pot face rugăciuni cu ușurință pe tot parcursul zilei.”.

În ton cu poezia japoneză, ca mugurii de cireș, mintea și inima mi se deschid la lectura psalmilor.

*

Încercat de îndoieli și neîncredere în fața avalanșei de informații, caut să simplific lucrurile și rămân la convingerea că, fără scânteia inițială originală care surprinde cititorul, haikuul rămâne o noemă fără noimă.

— ❖ ❖ ❖ —

Diana Dobrița BÎLEA

Ideea, un miracol al spiritului

Ce este o idee? Pentru Platon, ideea este forma pură, imuabilă, esența ascunsă a lucrurilor, singura realitate autentică, pe când lumea sensibilă, cea pe care o atingem și o vedem, nu este decât o umbră, o imitație imperfectă a universului ideilor. În viziunea sa, corpurile materiale nu au realitate decât dacă participă la manifestarea ideilor. În schimb, pentru Descartes, ideile sunt structuri interioare ale gândirii, evidente prin ele însele, pietre de temelie ale rațiunii. Gândirea carteziană demonstrează existența, viața însăși: „Gîndesc, deci exist”.

Idee (în greacă: *ιδέα*, de la *eidon*: am văzut) înseamnă, generic, gând, concept, judecată, adică o formă a cunoașterii logice. Mai uzitată este semnificația de noutate conceptuală. În esență, istoria ideilor se suprapune cu istoria evoluției ființei umane, fiecare idee surprinzînd și exprimînd fie un aspect al realității, fie o latură a individualității, fie legătura dintre individualitate și realitate. Se poate spune că ideea este sămînța creației, începutul unei lumi întregi, dar și motorul schimbării. Ideea creează realități, fiind rodul unei nevoi interioare de a înțelege, de a construi, de a transforma. Pentru John Steinbeck, nevoia este îndemn către idee, iar ideea, îndemnul către acțiune.

Istoria omenirii s-a clădit pe idei. Marile descoperiri științifice, operele de artă, invențiile tehnice, dar și mișcările sociale s-au născut dintr-o întrebare, dintr-o sclipire de geniu, dintr-o revelație sau dintr-o viziune. Ideea lui Newton despre gravitație, visul lui Edison de a aduce lumina în casele oamenilor sau gândul lui Brâncuși că simplitatea ascunde infinitul sunt doar câteva exemple care arată că progresul este imposibil fără idei. Gândul lui Aristotel că omul este o „ființă politică” a pus bazele reflecției asupra cetății. Ideea de libertate a luminat drumul revoluțiilor moderne. În viața personală, simplele idei – de a dărui, de a ierta, de a apăra, de a ajuta, de a crea etc. – pot răsturna întunericul interior și pot reordona astfel existența. Dar nu orice idee este rodnică. Unele se pierd în neantul gândirii, al uitării, altele devin primejdioase dacă nu sunt filtrate de etică și de responsabilitate. Istoria arată că ideile pot ridica civilizații, dar pot, de asemenea, să conducă la războaie și să distrugă milioane de vieți. Arhiepiscopul Calinic Argeșeanul relevă acest contrast dintre „ideile ziditoare” și „ideile distrugătoare”: „Mare bucurie ne cuprinde inima, și sufletul saltă de veselie atunci când spunem, după o întâlnire de dialog, cu sine și cu alții, că am avut o idee bună! Am putea spune că ideea are ca rudenie gândirea, din care răsar, ca florile pline de parfum, ideile ziditoare, inspirate dintr-o minte sănătoasă și adumbrate de puterea Duhului Sfânt! (...) Dacă se întâmplă să ne vină în «vizită» idei care străfulgeră de răutate, urâciune, răzbunare alunecătoare, neiertarea oamenilor care ne-au greșit, atunci ideea nu mai este hrănită din harurile Duhului Sfânt! Este un mare pericol să ne stăpânească idei distrugătoare!”¹ Tocmai de aceea este nevoie de discernământ în toate contextele: ce idei merită urmate și ce idei trebuie lăsate să piară.

În cartea ei *Big Magic/ Creative Living Beyond Fear*², autoarea americană Elizabeth Gilbert afirmă că ideile ar fi niște entități vii, inteligente, care ar avea unica menire de a se manifesta: „Cred că planeta noastră este locuită nu doar de animale, de plante, de bacterii și de virusuri, ci și de idei. Ideile sunt o formă de viață energetică, fără corp. Ideile își petrec eternitatea roind în jurul nostru, căutând parteneri umani disponibili și dornici... Când o idee crede că a găsit pe cineva – să zicem, pe tine – care ar putea să o aducă în lume, îți va face o vizită. Va încerca să-ți atragă atenția. Ideea va încerca să-ți facă semne (poate pentru câteva momente; poate pentru câteva luni; poate chiar pentru câțiva ani), dar când își dă seama că ești nereceptiv la mesajul ei, va trece la altcineva”. Această perspectivă ne invită să privim lumea inspirației dincolo de ceea ce definim noi ca fiind un produs al minții și să reconsiderăm existența ideilor. Plecând de la viziunea americancei Elizabeth Gilbert – aceea că ideile sunt entități energetice care se manifestă prin gazdele lor –, rezultă

că omul n-ar fi autorul absolut al creației, ci un partener de dialog al muzelor inspiratoare și un intermediar între concret și nevăzut.

Literatura universală abundă în mărturii ale scriitorilor și poeților care au simțit ideea ca pe o revelație, ca pe o prezență venită din afara lor. Platon, în scurtul dialog *Ion* (*Ἴων* în greaca veche)³, descrie poetul ca pe un vas al inspirației divine, posedat de muza care îl conduce spre vers: „Într-adevăr, nu în virtutea unui meșteșug poeziei epici, toți cei buni, dau glas tuturor acestor frumoase poeme, ci fiind pătrunși și de harul divin (...). Într-adevăr, nu ne spun oare poezii că își sorb cântările din unda izvoarelor de miere care curg în anume grădini și vilcele ale Muzelor și ni le aduc nouă întocmai ca albinele, plutind și ei la fel în zbor?” Goethe spunea că artistul poate dovedi originea noastră divină prin unirea ideii cu materia: „Capacitatea de a înălța orice senzorial și chiar de a învia cel mai inert material prin căsătoria cu ideea este cea mai sigură garanție a originii noastre suprasenzoriale.”⁴. Eminescu, în *Scrisoarea I*, subliniază legătura profundă și inevitabilă dintre om și gândurile sale fundamentale: „Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l.../ Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?/ Nemurire, se va zice. Este drept că viața-ntreagă,/ Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă”. Și tot Eminescu, în poemul *Memento mori*, relevă imaginea unui sistem de gândire unde fiecare idee se adaugă alteia, pentru a crea un întreg palpabil și revelator: „Ca s-explic a ta ființă, de gândiri am pus popoare,/ Ca idee pe idee să clădească pân-în soare,/ Cum popoarele antice în al Asiei pământ/ Au unit stâncă pe stâncă, mur pe mur s-ajungă-n ceruri”. În *Elegia oului, a noua*, Nichita Stănescu vede în idee o forță vitală, creatoare, în stare să-l nască și să-l renască pe poet: „S-a așezat pe mine o idee/ și mă clocește maternă”. Astfel, poetul devine materie vie pe care ideea însăși o transformă. Aceasta îl „clocește”, adică îl maturizează, îl obligă să treacă printr-o gestație a spiritului. Ideea are aici o dimensiune organică, maternă, iar poetul se simte născut din idei.

În poezia *Ideea*, Camil Petrescu pune în opoziție ideile moarte, conservate în cărți și în tratate, cu ideile vii, trăite ca revelații. El critică știința, ce reduce gândirea la formule și la clasificări, transformând-o în „cadavre de idei”. Spre deosebire de erudiții preocupați doar de acumulări sterile, actantul liric caută să surprindă ideea în starea ei pură, ca iluminare. Viziunea sa are o dimensiune mistică: ideile se văd, se trăiesc și se contemplează direct în natură, ca pe niște realități determinate, de sine stătătoare: „Dar eu,/ Eu am văzut idei.// Întâia oară, brusc, fără să știu,/ De dincolo de lucruri am văzut ideea,/ (...) Că ideile-s de mult/ Alătura de mine, culmi/ Imense și nebănuite, sosite-n noapte...// De-atâtea ori/ Ca niște munți, coloși de ghiață/ Plutind sub apă, venind prin palele de

ceață./ Eu sunt dintre acei/ Cu ochi halucinați și mistuiți lăuntric,/ Cu sufletul mărit/ Căci am văzut idei”. Lucian Blaga, în *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, refuză să reducă ideea la o explicație rațională. Pentru el, ideile se hrănesc din mister și devin ființe luminoase atunci când sunt păstrate vii: „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii/ și nu ucid/ cu mintea tainele, ce le-n tâlnesc/ în calea mea/ în flori, în ochi, pe buze ori morminte/ (...)/ așa îmbogățesc și eu întunecata zare/ cu largi fiori de sfânt mister/ și tot ce-i neînțeles/ se schimbă-n neînțelesuri și mai mari/ sub ochii mei”.

Totuși, o idee nu are valoare dacă rămîne doar în minte. Ea trebuie cultivată, hrănită cu perseverență și pusă în aplicare la momentul oportun cu tot curajul de care este nevoie. Mulți oameni au idei, dar puțini îndrăznesc să le dea viață. Aici intervine diferența dintre visători și creatori: primii își păstrează ideea ca pe un vis frumos, pe cîtă vreme ceilalți o transformă în faptă. În acest sens, autorul celebrului roman *Pescărușul Jonathan Livingston*, americanul Richard Bach, susține că ideea, în absența acelei gazde dispuse s-o valorizeze, nu poate avea decît o viață latentă și nefolositoare: „Orice idee bună/ este absolut fascinantă/ și complet inutilă/ până te decizi să o pui în practică” (*Orice idee bună*).⁵

Ideea este, așadar, un miracol al spiritului, o formă invizibilă a realității care se cere descoperită. Ea este atît temelia cunoașterii, cît și începutul oricărei transformări. A gîndi o idee înseamnă a deschide ușa către o lume nouă; a trăi după o idee înseamnă a deveni parte din arhitectura acestei noi lumi.

Bibliografie:

<https://arhiepiscopiaargesuluiimuscelului.ro/cate-ceva-despre-idee-aveti-idei/>
Elizabeth Gilbert, *Big Magic/ Creative Living Beyond Fear* (Ed. Bloomsbury, 2016, în limba engleză);

Platon, *Ion*, în *Opere*, vol. II, traducere în limba română de Dan Slușanschi și Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976;

Nachgelassene Maximen und Reflexionen, selecție de aforisme și gânduri extrase din caietele, scrisorile și notele lui Goethe, publicată pentru prima dată la Cotta'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart und Tübingen, în 1833;

<https://poetii-nostri.ro/richard-bach-orice-idee-buna-poezie-id-52907/>

Liturghia ideii: Dimensiuni metafizice în poezia lui Cassian Maria Spiridon

Privind în succesiune cronologică volumele de versuri ale lui Cassian Maria Spiridon – *Pornind de la zero, Zodia nopții, Piatră de încercare, De dragoste și moarte, Întotdeauna ploaia spală eșafodul, Arta nostalgiei, Intrarea în apocalipsă, Clipa zboară c-un zîmbet ironic, Într-o două lumi, Dintr-o haltă părăsită, Peste pădure, Nimic nu tulbură ca viața, Aries, Noduri pe linia vieții, Cu o bufniță pe umăr* – întrezărim faptul că aceste titluri nu alcătuiesc doar un traseu editorial, ci construiesc, împreună, o veritabilă diagramă poetico-ontologică, o hartă simbolică a devenirii Ființei, a căutării de sine prin metaforă.

Volumul de debut, *Pornind de la zero* (1985), deschide un parcurs încă neexplorat, marcat de afirmarea unui potențial în care promisiunea creativității se împletește cu hazardul propriei regăsiri. Iar volumul *Cu o bufniță pe umăr* (2025) închide cercul devenirii cu o imagine a înțelepciunii și a lucidității dobândite: bufnița nu semnifică doar singurătatea, melancolia și elementele thanatice, dar mai e și un simbol antic al cunoașterii nocturne, sugerează că poetul a traversat toate etapele inițiatice și a ajuns la o seninătate reflexivă, nu lipsită de ambiguitate.

Acești 40 de ani care se așează între volumul apărut în 1985 și cel din 2025 nu sunt o simplă unitate cronologică, ci capătă o valoare simbolică majoră – cifra 40, asociată tradițional cu perioadele de inițiere, purificare sau transformare intensă (precum cele 40 de zile din mitologiile și textele sacre), devine aici o măsură a timpului necesar pentru metamorfoza poeziei și a poetului însuși. Traversarea acestui interval echivalează cu un pelerinaj liric, o coborâre și o înălțare prin cuvânt, unde scrisul devine formă de cunoaștere și reconstituire a sinelui.

Astfel, această succesiune menționată de titluri se configurează ca o diagramă a ființei în căutare, o poezie a transformării și a conștiinței, unde fiecare apariție devine o treaptă, un prag sau o rană pe harta adâncă a identității. Sesizăm nu doar o cronologie, ci o cosmogonie lirică, în care timpul nu curge, ci se adâncește.

Poezia lui Cassian Maria Spiridon se conturează ca un spațiu al meditației asupra interogației ontologice, unde cuvântul devine o mostră de sapiență și cuminecare. Versul se transformă într-un act de inițiere, într-un univers în care ideea nu se consumă în abstract, ci se întrupează într-un ceremonial al limbajului. Transfigurarea gândului într-un angajament poetic cu profunde rezonanțe metafizice sugerează o liturghie a ideii, un act de comuniune între spirit, cuvânt și Absolut. În acest sens,

Emanuela Ilie (în *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane. Autori. Cărți. Teme*) subliniază complexitatea și unicitatea demersului liric al poetului ieșean, observând că: „În «arsenalul pietros de cuvinte» al poeziei actuale, Cassian Maria Spiridon pătrunde cu un gen de scriitură propriu, în care coexistă limbajul apodictic și cel discursiv, miniesul sprintar, jucăuș și formula sobră, similitudințifică, notele metafizice și extazele religioase, referințele livrești și exprimările apoftegmatice originale.” [1, p. 16]. Observația dată relevă nu doar polifonia discursivă a liricii lui Cassian Maria Spiridon, ci și capacitatea sa de a construi un palimpsest ideatic în care trăirile „viețiste” și intuirea metafizică se conglutinează într-o arhitectonie poetică riguroasă. O asemenea perspectivă este întregită de Adrian Dinu Rachieru, care îl definește pe poet drept „autor total, prolific, om de acțiune, un vital melancolizat, fragilizat, chestionând «anima întrebătoare», un însingurat în context generaționist”, evidențiind, în aceeași notă: „Cassian Maria Spiridon își/ ne comunică supliciu existențial: «nu voi scăpa niciodată de mine.»” [5]. Aceste observări ne amintesc, într-un mod subtil, de versul eminescian „Pe mine mie redă-mă”. Ambele texte au în comun problema identității și a raportării la sine, cu un eu aflat în conflict/ căutare, dar tratează această temă din perspective diferite: Eminescu vedea lupta dată ca pe o nevoie de regăsire și salvare, iar Cassian Maria Spiridon – ca pe ceva inevitabil și apăsător.

Pentru a aprofunda această reflecție asupra condiției umane și a transformărilor interioare, vom analiza în continuare câteva poeme din volumul *Cu o bufniță pe umăr* al lui Cassian Maria Spiridon, urmărind modul în care acestea exprimă trecerea timpului, disoluția sinelui și încercarea de a găsi sens într-o lume aflată în continuă schimbare.

În poezia *sunt tot mai scurte* evidențiem tonul meditativ și identitatea ce pare să se dizolve treptat în fluxul timpului și în ritmul natural al transformării: „zilele lungi ale verii sunt amintire/ pline peste tot de frunze obosite/ de ofilite plantații/ sunt tot mai scurte/ părăsite de soarele/ tot mai grăbit să apună// zilele lungi ale verii/ din vremea când iarba/ încă își păstra semeția/ s-au piticit/ semne că schimbarea la față/ își intră în drepturi// zilele lungi ale verii/ s-au dus însoțite de viețile noastre/ pe toboganul lustruit/ strălucitor/ ce ne cuprinde trupul/ ca-ntr-un cocon/ pînă sufletul își află o altă cămașă/ spre încercare [...]” [6, p. 9]. În text remarcăm o cugetare adâncă asupra efemerității și metamorfozei existențiale, folosind imagini din natură – ofilirea plantelor, retragerea luminii, alunecarea pe „toboganul lustruit” – pentru a sugera accelerarea ireversibilă a uzării trupesti, dar și o posibilă renaștere spirituală, exprimată prin simbolul „cămașei” sufletului, ce poate trimite la ideea unui ciclu de vieți și încercări succesive.

O asemenea perspectivă asupra zbuciumului interior și a singurătății existențiale își găsește o expresie veridică și în poezia *Îți spun*, unde discursul liric capătă o notă meditativă, încărcată de o gravitate asumantă: „îți spun/ vom sta culcați întreaga veșnicie sub glia primitoare/ osîndă c-am călcat printre cei vii/ ne-om odihni cu împăcare/ bucuroși că am privit/ răsăritul tot pîn-la apus/ și-n noapte Luna/ am ascultat cum bate frunza/ la fel la păsări trilul/ am străbătut cîmpii și creste/ am fost loviți/ și nu o dată/ ne-am ridicat/ sub stele/ ce calea luminează/ în căderea lor” [6, p. 11]. Meditația asupra morții și a trecerii obține aici o formă a împăcării cu destinul: „vom sta culcați întreaga veșnicie sub glia primitoare”, nu ca o renunțare, ci ca o recunoaștere limpede a sensului profund al vieții, traversate cu luciditate și demnitate. Poetul nu evită suferința („am fost loviți/ și nu o dată”), dar subliniază forța de a merge mai departe, de a „ne ridica”, găsim în parcursul vieții – cu luminile și umbrele ei – o formă de împăcare și chiar de grațitudine. Această recunoștință pare îndreptată nu doar spre viața trăită, ci și către Cerul care veghează, dăruind sprijin și speranță. Stelele „luminează calea/ în căderea lor” și astfel devin simboluri ale unei jertfe cosmice pentru ca omul, în momentele de cădere, să-și poată regăsi forța de a se ridica. Căderea lor nu e doar spectacolul unui sfârșit, ci o lumină menită să-i ghideze pe cei care, asemenea poetului, își duc destinul cu vrednicie și conștiință.

În mod consecutiv, în poemul *prin fereastră*, dimensiunea postumă a ființei este privită cu seninătate și profunzime, sugerând că măreția lumii rămâne neschimbată chiar și după ce sufletul, purtător al unei bogate experiențe senzoriale, va pătrunde în sfera transcendenței, simbolizată de „cercurile dantești”: „[...] toate vor fi la fel de mărețe/ și după ce sufletul/ îmbogățit cu mulțimi de imagini/ va fi între cercuri dantești” [6, p. 12]. În acest context, *fereastra* devine un simbol al receptivității și al contemplației lucide, deschizându-se către *primum mobile* – ideea originară, adică motorul imuabil care generează întreaga complexitate a metamorfozelor Ființei, păstrând echilibrul între efemer și etern, dar și menținând vie speranța unei înaintări spre absolut, spre o veșnicie care transcende limitele existenței materiale.

Această deschidere spre absolut, susținută de contemplarea lumii și de intuiția unei ordini tainice, capătă o tonalitate profund emoțională în poemul *acuma*: „[...] și mă cutremur/ precum frunza/ cînd vîntul prin ea călătorește/ la gîndul că inimi sunt/ cu o cadență/ de metronom/ ce numără metanii/ și celor vii/ și celor adormiți în țintirime// acolo iarba se înalță/ iar tu de pe acuma ești culcat/ în pajiștea bogată” [6, p. 20]. Versurile exprimă cu sobrietate înspăimîntarea în fața trecerii și a morții, dar și o formă de înțelegere tainică a continuității dintre viață și moarte,

sugerată prin imaginea unei naturi care primește și ocrotește, transfigurând sfârșitul în liniște și comuniune.

Aceeași tensiune între vremelnicesc și veșnic, între sensibil și cosmic, se menține și în poemul *ne îndrumă*: „[...] aud clopotele în caldarîmul zilei/ precum o ploaie/ se revarsă în nepăsare/ doar stele fixe mai știi calea/ ne îndrumă/ cu țintele lor de lumină/ spre locul unde/ drumurile au sfârșit” [6, p. 22]. Aici, sunetul clopotelor, revărsat peste cotidianul indiferent, devine un semn ritualic al trecerii, o chemare discretă spre sens; așa cum se precizează și în *Dicționarul de simboluri*, „prin poziția limbii care lovește în pereții săi, clopotul evocă poziția a tot ceea ce este suspendat între cer și pământ, stabilind astfel o comunicare între ele” [2, p. 256], fapt ce întărește ideea că această reverberație sonoră marchează un spațiu intermediar, o poartă simbolică între lume și transcendență, între temporal și etern. În timp ce stelele fixe – simboluri ordinii cosmice – funcționează ca repere transcendente, indicând direcția ideală a ființei către acel „loc” final al teluricului și către acel punct apropiat de etern.

Pendularea între real și transcendent continuă în poemul *nu-i greu beția*, unde eul liric resimte acut fragilitatea temporală a existenței: „[...] clipele nu vor să mă-nsoțească/ sunt pieritoare/ secătuiesc/ scurtează drumul/ calea o fac tot mai pustie/ renunț la trecătoarea adunare/ de suflet și de trup” [6, p. 27]. În aceste versuri, timpul devine o forță devoratoare, golind de consistență drumul vieții și accentuând senzația unei izolări ontologice. Renunțarea la „trecătoarea adunare/ de suflet și de trup” indică o desprindere conștientă de condiția umană perisabilă, o aspirație către o stare de purificare a Ființei în fața Absolutului.

Aceeași tensiune între prezență și disoluție se regăsește și în poemul *cu degetele lungi*: „[...] calc pietrele sfărîmate de-nghet/ însoțit de aripa fierbinte/ ce ziua mătură nisipul/ printre roci/ printre lemne și frunze/ sunt doar decorul” [6, p. 29]. Versurile conturează un peisaj al fragilității și al provizoriului, în care ființa umană, deși pătrunsă de forțe vitale („aripa fierbinte”), se percepe pe sine ca pe un element inactiv, absorbit de dinamica naturii, reducându-se la statutul de „decor” – o prezență tăcută într-un univers în care materia și timpul lucrează neconștient la scindarea formelor.

În poemul *va veni un moment*, ciclicitatea naturii devine fundalul unei meditații senine asupra efemerului: „[...] pomii vor înflori/ la fel/ cînd primăvara va cotropi cîmpia/ și munții trecători// precum pe-ngălbenita frunză/ vîntul va spulbera/ filă după filă/ viață după vieți// să ne lăsăm/ sub mîngîierea razelor tîrzii” [6, p. 32]. Revenirea primăverii și înflorirea

pomilor simbolizează continuitatea vieții, în contrast cu nestatornicia existenței umane, versurile finale invitând la o acceptare pașnică a trecerii.

Textul *mantră* propune o reflecție lucidă asupra morții, anticipată nu cu teamă, ci cu o seninătate resemnată, în care privirea spre cer dispare, iar ființa se așază definitiv în nemișcare, alături de „adormiți” odinioară „copleșiți de vanități” – o sugestie a nudității ambițiilor lumesti în fața sfârșitului inevitabil: „va veni și ziua/ când culcat/ cu fața în sus/ noi mai privi în albăstrime/ nourii și păsările-n zbor// mă voi afla pe vecie/ în nemișcare/ cu adormiți în jur/ cândva/ atât de copleșiți de vanități” [6, p. 42].

Aceeași asumare senină a sfârșitului, purificată de vanități și zbucium, se regăsește condensată simbolic în finalul poeziei *golit de poveri*: „Golgota/ pregătită printre paraclise/ așteaptă” [6, p. 43] – o imagine în care suferința capătă valoare spirituală, de mântuire a sufletului prin chin, iar drumul interior al ființei atinge punctul său culminant, într-un spațiu sacru aflat prin răbdare și sacrificiu.

Această meditație asupra sfârșitului omenesc apare cu o nuanță ușor ironică și lipsită de farmecul naivității în poemul *doar o clipire*, unde eul liric remarcă neputința forțelor considerate odinioară ajutoare: „sunt zei/ îndrumători vicleni/ precum se-arată Eros/ neîndurătorul/ și nerecunoscătoarea/ Muză Caliope [...]” [6, p. 46]. Nici iubirea, simbolizată de capriciosul Eros, nici talentul sau inspirația poetică, reprezentată de muza Caliope, nu pot opri sau amâna sfârșitul iminent al ființei, care rămâne suspendată între iluziile sensului și realitatea implacabilă a morții, unde „în șoaptă/ se citesc epitafuri”.

În continuitatea reflecției asupra limitelor existenței, poemul *tu icoană* aduce o deschidere spre dimensiunea sacră a descendenței și a credinței transmise: „tu icoană/ primită din părinții/ ce-au moștenit-o din bunici/ ce nouă stai de veghe/ în zi și în noapte/ în lungimea de clipe/ îngăduite de ceasornicul divin/ lasă-ne nouă bucuria de-a fi” [6, p. 66]. Icoana devine aici simbolul unei protecții spirituale care veghează tainic peste succesiunea generațiilor, iar rugăciunea finală – „lasă-ne nouă bucuria de-a fi” – exprimă dorința de a trăi în pace cu efemeritatea, în lumina unui timp îngăduit de „ceasornicul divin”.

Încheind într-o notă profund spirituală, poemul *vine cel din ceruri* este structurat ca o veritabilă rugăciune, în care se exprimă atât smerenia, cât și încrederea într-o iubire divină necondiționată: „vine cel din ceruri/ ne privește cu îngăduință/ ne dăruie cuiele și lemnul/ lasă pământului să vină/ cheamă și pe cel care lovește/ floarea piroanelor spre răstignire/ vine cu iubire// am genunchii pregătiți/ spre-nchinare/ Fii Doamne plin de-ngăduință/ Tu l-ai iertat și pe tîlhar” [p. 67]. Este prezentă aici acea

smerenie călugărească despre care vorbește Ion Papuc în articolul *Sub semnul bufniței* [4], o atitudine de adâncă tihnă sufletească în fața misterului răscumpărării. În același timp, versurile lasă să transpară o credință sinceră și proeminentă în putința și necesitatea mântuirii, întărită prin invocația finală: „Fii Doamne plin de-ngăduință/ Tu l-ai iertat și pe tîlhar”.

Într-o continuitate firească a tonalității de molitvă, poemul *rugă* aduce în prim-plan o atitudine de smerenie și aspirație către o luminare interioară: „învață-mă părinte/ cum să calc iarba/ cum să deschid poarta luminii/ întru mulțumire// învață-mă pașii/ la intrarea în templu/ și învață-mă să-ntîmpin/ dimineța/ luminează-mi întreaga neștiință/ cu îngăduința ta” [6, p. 72]. Versurile exprimă nu doar o cerere de inițiere spirituală, ci și o acută conștiință a propriei mărginiri, a nevoii de călăuzire blândă de către Cel căruia i se rostește rugăciunea.

Reflecția asupra nevoii de sens și de transcendere continuă în poemul *pîna unde*, în care se întrevede o puternică neliniște spirituală: „[...] cine să ne-nvețe rugăciuni/ cine să asculte/ vorbele durerii/ oare cînd și unde/ vom afla timpanul zugrăvit cu cer” [6, p. 77]. Această invocație exprimă dorința unei comunicări autentice cu sacrul, în care durerea omului să fie ascultată și cuvântul să capete sens mântuitor.

În continuarea meditației asupra raportului dintre efemer și etern, poemul *prin viața cea adevărată* afirmă: „[...] e trupul încrezător/ că sufletul și-l poartă/ doar cu măsura candelii/ prin viața cea adevărată” [6, p. 91], exprimând convingerea că sensul existenței nu se măsoară în date materiale, ci în lumina interioară a sufletului – „candela” devenind aici un simbol al discernământului spiritual și al trecerii luminate prin lumea vremelnică, înspre o viață veșnică.

Într-o amplificare solemnă a temelor recurente din volumul *Cu bufnița pe umăr* – transcendența, judecata, călătoria sufletului –, poemul *păzitor al cărții* propune o viziune metafizică asupra destinului postum, în care figura „păzitorului” devine călăuză a sufletului în „transmigrația” sa: „păzitor al cărții destinului/ deschid la pagina unde/ morții și viii se încunună/ pe tărîmurile veșniciei/ întru marea lor transmigrare// tu/ cunoscătorule/ care le știi căile/ desferecă porțile/ nu tăia punțile/ altfel/ cum vom intra/ în cetățile cerului/ cînd peste glie/ s-or ridica albele omături/ iar copleșitoarele flăcări/ vor cuprinde planeta/ prin portalul păzit de arhangheli/ doar tu îndrumi sufletul/ în corabia ta de lumină/ printre numeroasele cercuri/ pe care el le întîmpină/ sub astrele reci/ ai ochii adumbriți/ de sprîncenele arcuite/ ca două brațe de balanță/ cu privirea ta numeri/ pui în talere/ pene din aripi și inimi/ te strecuri/ străbați singurătățile cosmice/ împreună cu mulțimea de vieți” [6, p. 88].

Poemul se construiește pe articularea unei cosmologii poetice în care viața și moartea nu sunt opuse, ci complementare într-un proces de continuă trecere și purificare.

În poemul *nu poartă veșminte*, versurile „[...] vai! carnea nu se desparte de suflet/ în vremea când zeul întunecă ziua/ iar inima îți este un pumn/ ce își mișcă falangele/ în ritmul dictat de poem” [6, p. 106] exprimă o unire indestructibilă între trup și suflet înaintea unei stări de criză existențială, unde ritmul poetic devine forța ce coordonează această tensiune interioară și nu o lasă să se agraveze.

În cadrul reflecției lirice *păcatele nu iartă*, versurile „păcatele nu iartă/ nici suflete nici oase/ se rostogolesc peste întreaga ființă/ din carne supusă putrezirii [...]” [6, p. 133] relevă inevitabilitatea consecințelor păcatului, care afectează atât dimensiunea spirituală, cât și pe cea trupească, subliniind astfel inseparabilitatea sufletului de condiția sa materială și neputința umană în fața ispitelor.

Finalul poemului *o uimire stă* „[...] în zori/ când voi fi treaz/ a câta oară!/ voi renunța la trup/ ca la păcat/ iar sufletul va bate/ în poarta zidită între nouri” [6, p. 164] exprimă o aspirație spre eliberarea spirituală, în care trupul, văzut ca o piedică, este abandonat, iar sufletul se pregătește să treacă printr-un prag simbolic al transcendenței, marcat de o poartă „zidită între nouri”, imagine ce sugerează o trecere misterioasă și solemnă către o altă dimensiune.

Versurile „stau liniștit/ sunt pregătit/ mi-am ascuțit coasa/ sunt pajiști iluzorii/ ce m-așteaptă/ să culc ierbele-mpreună/ să urmăresc buburuza/ cum pleacă// stau cățarat pe scara vieții/ sunt condamnat s-o urc/ pînă la ultimul fuștei// scriu răbdător pe răboj/ și piedici și salturi/ și albe căderi/ pe copleșitoare covoare de frunze// scriu viața/ acolo în cer/ e deja povestită/ pînă la capăt” (*stau liniștit*) [6, p. 175] exprimă o conștientizare a condiției umane, în care pregătirea pentru sfârșit („mi-am ascuțit coasa”) și acceptarea inevitabilității vieții („condamnat s-o urc”) coexistă cu prevederea momentelor efemere și iluzorii, în timp ce destinul personal este recunoscut ca fiind deja scris într-o condiție metafizică.

În poemul *cu ochii la cer*, „o pasăre cuprinsă de foc/ nu renunță la zbor/ toată/ cu aripi cu cioc/ se înalță/ însoțită de flăcări/ nu se lasă nicicum/ mistuită/ are ciocul larg deschis/ ca în copilărie/ când își aștepta hrana/ iar haina ei e tot mai fierbinte// cu picioarele îngropate-n jăratec/ rămâne cu ochii la cer” [6, p. 200], imaginea păsării mistuite, dar neînfrânate reprezintă un simbol al renașterii și speranței. Academicianul Mihai Cimpoi, în articolul *Poetul „cu o bufniță pe umăr”*, evidențiază: „Cu ochii „bufniței pe umăr” poetul vede, lucid, „lacrimile și durerile dureros de reale” ale acestei lumi aflate în derivă, dar și iluminările, deși vagi, ale

lunii virtuale, scriind și o parabolă despre o pasăre cuprinsă de foc, dar ațintindu-și ochii la cer, înrudită cu mitica Pasăre Phoenix” [3].

În textul *prin labirint*, versurile „poți minți moartea/ dar ea nu te va minți/ niciodată/ poți minți nourii/ dar ei tot vor ploua/ acolo în cer/ poți minți lumina/ dar soarele o va însoți/ totdeauna/ și pe tine poți să te minți/ dar inima va continua/ să-ți pulseze/ poți minți eternitatea/ să-i spui că nici nu există/ nu-ți pasă/ dar ea știe/ te-nțelege și crede/ e suficient să deschizi/ doar fereastra/ pe care sufletul/ prea bine o cunoaște/ pe acolo adevărul se strecoară/ sfios/ prin labirintul din Creta/ al posterității hazlii” [6, p. 225] propun o meditație puțin ironică asupra relației dintre om și adevăr, sugerând că, în ciuda autoamăgirii, realitățile esențiale – moartea, timpul, eternitatea – rămân certe, iar adevărul, oricât de vag, își găsește întotdeauna drumul spre conștiință, strecurându-se „sfios” prin labirintul derutant și ambiguu al posterității.

Deși plasat în prima parte a volumului *Cu o bufniță pe umăr*, poemul *mantră (hărăzite sunt toate)* a fost păstrat în mod deliberat pentru finalul acestui studiu, întrucât este perceput ca o veritabilă *ars poetica*, cristalizând viziunea autorului asupra existenței și a transfigurării – o viziune de sorginte profund metafizică, în care viața este percepută ca parte a unei ordini cosmice pregnante și ciclice: „hărăzite sunt toate/ sub razele apusului/ plante arbori suflete/ îmbogățite împreună de lumină/ așternute peste ierburi/ strălucesc de bucuria vieții/ fără de sfârșit// aici încerci să-ți afli/ un ultim adăpost” [6, p. 21].

Parcursul poetic al lui Cassian Maria Spiridon, care continuă peste patru decenii și este ilustrat de titlurile volumelor sale, constituie o veritabilă diagramă poetico-ontologică ce trasează metamorfoza sinelui în căutarea sensului și a autenticității existențiale; această evoluție lirică, de la debutul *Pornind de la zero* până la înțelepciunea reflexivă din *Cu o bufniță pe umăr*, proiectează un proces de purificare, inițiere și reînnoire spirituală, în care cuvântul poetic devine o liturghie a ideii, o comuniune între spirit și Absolut. Poezia lui Cassian Maria Spiridon se situează în zona unui demers poetic, unde suferința identitară și zbciumul interior nu se consumă în sine, nu devin factori distructivi, ci se modifică, ajungând un ritual al cuvântului și o posibilitate de mântuire prin poezie.

Bibliografie:

Cassian Maria Spiridon. *Referințe critice în volume*. În revista *Hyperion*, nr. 4-5-6/ 2020.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain. *Dicționar de simboluri*. Iași: Polirom, 2009.

CIMPOI, Mihai. *Poetul „cu bufnița pe umăr”*. În *Literatura și arta* din 17 aprilie 2025.

PAPUC, Ion. *Sub semnul bufniței*, În *Contemporanul*, nr. 7/ iulie 2025.

RACHIERU, Adrian Dinu. *Cassian Maria Spiridon – un poet metafizic*. În revista *Contemporanul*, nr. 10/ octombrie 2022.

SPIRIDON, Cassian Maria. *Cu o bufniță pe umăr*. Iași: Editura Junimea, 2025.

Daniela ANDRONACHE

Esența transcendentă a ideilor poetice

Termenul de *idee* a fost definit pentru prima oară în antichitate de către Platon. Conform acestui filosof, ideea indică „obiectul unei viziuni sau intuiții intelectuale.”¹ Mai tarziu, Platon și-a nuanțat definiția, făcând o distincție clară între autorul unei idei și existența obiectivă a acesteia pe care o concepe „ca o esență separabilă de lucrul sensibil, o realitate suprasensibilă independentă și de spiritul care o gândește. Astfel, în *Banchetul*, ideea de Frumos în sine este o realitate eternă, perfectă, necorporală, străină de evenimentul nașterii și de degradare, care afectează, în schimb, realitățile sensibile.”²

În epoca modernă, Descartes definește termenul de idee ca fiind „forma fiecăruia dintre gândurile noastre, prin a căror percepție nemijlocită ele sunt cunoscute.”³ John Locke însă introduce pentru idee termenul de reprezentare – „ceea ce omul găsește în sufletul său când gândește”⁴ – reușind să impună acest termen în gândirea filosofică a secolului al XVIII-lea: „conceptul de idee includea orice conținut prezent în minte, indiferent de proveniența sa (senzație sau reflecție), de obiect (material sau spiritual), de modalitatea temporală și chiar imaginară a referinței.”⁵ Filosoful german Hegel gândește în termeni absoluți și concepe ideea ca „adevărul în sine și prin sine, unitatea absolută a conceptului și a obiectivității.”⁶ Ideile absolute, așa cum apar în concepția lui Hegel, se regăsesc în domenii umaniste aflate în zona artelor și a reflecțiilor spirituale- religie, filosofie.

¹ *Enciclopedia de filosofie și științe umane*, Editura All Educational, București, 2004, p.467

² Ibidem

³ Ibidem, p. 468

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

Dar realitatea ontologică este deosebit de vastă, așadar nu numai ideile absolute au dreptul la o reprezentare corespunzătoare, ci și ideile generate de mințile ascuțite, exploratoare și analitice din domeniul științelor exacte – fapt sesizat atât de Platon cât și de Descartes. Acesta din urmă descrie ideile științifice „ca fiind independente de senzație și de imaginație.”¹ Însă nu este exclusă apropierea dintre domeniul spiritualității și cel al științelor exacte: un matematician poate, de exemplu, asocia o ecuație cu un gând al lui Dumnezeu, un biolog poate ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu studiind natura și toate formele de viață existente în natură, un fizician poate intui dimensiunile inteligenței divine absolute studiind universul și fenomenele fizice ale lumii văzute.

Revenind la domeniile umaniste din care face parte și poezia ca artă a cuvântului, afirmăm cu convingere că realitatea ideilor este una stimulativă, provocatoare și incitantă. Ideile reprezentate în poeme sunt originale sau reinterpretate într-o manieră artistică originală. Pentru orice poet, sursa generatoare a ideilor este inspirația poetică care nu este un dat al umanității, ci aparține transcendentului. Lipsa inspirației este devastatoare, determinându-l pe poet să se confrunte cu o temută criză a creației.

Uneori ideea poetică apare ca o străfulgerare în mintea creatorului. E de ajuns un cuvânt, un gest, o imagine sau un sunet care să dea naștere unui vers, pentru ca apoi un întreg proces ideatic să se deruleze în jurul lui. Existența numeroaselor specii literare, cu preponderență ale genului liric – satiră, odă, imn, baladă, psalm, dar și ale genului epic – epopee, fabulă în versuri și ale genului dramatic – tragedii și drame în versuri – asigură diversitatea ideilor poetice.

Un adevărat maestru al satirei se dovedește a fi poetul romantic englez George Gordon Byron în poemul *Don Juan*, în timp ce confrății săi, Shelley și Keats se întrec în a scrie ode memorabile (*Odă vântului de apus* – Percy Bysshe Shelley și *Odă unei urne grecești* – John Keats). Trebuie amintit faptul că primele ode au fost scrise în antichitate de poetul grec Pindar care obișnuia să compună ode în onoarea învingătorilor de la jocurile elenice (*Prima odă pythică*).

Elemente de satiră se întâlnesc și în fabulă, care are un caracter moralizator și care, prin intermediul personificării, relatează povești cu tâlc din lumea animalelor și a păsărilor, cu scopul de a îndrepta anumite vicii, defecte sau mentalități greșite. Esop, poet grec ce a trăit în secolul VI î.Hr., este considerat a fi părintele fabulei, însă mulți poeți din antichitatea latină și greacă au scris fabule – Hesiod (*Privighetoarea și eretele*), Horațiu

¹ Ibidem

(*Șobolanul de câmp și șobolanul de oraș*), Fedru, Avianus. Fabula a devenit o specie prolifică și în secolele următoare, cunoscând un succes considerabil atât în Europa, cât și în India. Jean de la Fontaine, unul din marii poeți ai clasicismului francez, rămâne un reper universal în lumea autorilor de fabule. Prin personajele creațiilor sale, La Fontaine aduce la viață toate categoriile ce alcătuiesc societatea franceză a secolului al XVII-lea, ridiculizând nedreptatea, falsitatea, egoismul și absolutismul regal.¹ Dar indiferent de epocă și de autor, fabula conține în esența ei ideea de critică, fapt ce reprezintă o caracteristică a acestei specii literare.

Ideea de critică socială este ilustrată elocvent în creația poezilor afro-americani care au fondat, în a doua decadă a secolului XX, mișcarea literară intitulată *Renașterea din Harlem*: Langston Hughes, Maya Angelou, Jean Toomer

Revenind la literatura engleză, ideea relației dintre individul obișnuit și destinul atotputernic este prezentată magistral de către Samuel Taylor Coleridge în *Balada bătrânului marinar*, iar ideea raportării individului la propria libertate prinde viață în *Balada închisorii din Reading* sub pana lui Oscar Wilde.

Literatura spaniolă a creat o specie lirică proprie numită *romance* (romanță), operă în versuri „cu fondul cel mai eroic și mai cavaleresc» – cum le-a numit criticul Menéndez Pidal – care ar corespunde, într-un anume sens, unora dintre baladele noastre.”² Federico García Lorca, cel mai important poet spaniol al secolului al XX-lea, a scris un volum intitulat *Romancero gitano* (*Romancero țigan*) care cuprinde poeme înrudite tematic. Temele fundamentale ale liricii și ale dramaturgiei lui Lorca sunt exprimate de ideea iubirii și a morții.

Rig-Veda (*Veda imnurilor de laudă adresate zeilor*) este cea mai veche operă din literatura indiană compusă în limba sanscrită între anii 2000-1500 î.d.Hr și cuprinde atât imnuri de laudă dedicate învingătorilor în luptele cu populațiile invadatoare, cât și imnuri filosofice și religioase.³ Imnul, oda și satira sunt cele trei specii lirice intens cultivate de poeții din antichitatea greacă și latină. Alături de Pindar, ode și satire au mai fost scrise și de Anacreon, Catullus, Horatius și Juvenal, în timp ce poeta greacă Sapho este renumită pentru imnurile închinat iubirii, naturii și zeilor (*Imn către Afrodita*). Un fermecător imn închinat iubirii îl constituie și

¹ Ovidiu Drîmba, *Istoria literaturii universale*, vol. I, Editura Saeculum I.O., București, 1997, p. 329

² *Crestomație de literatură universală*, Editura Diacon Coresi, București, 1993, p.314

³ *Ibidem*, p.63

Cântarea cântărilor inclusă în Vechiul Testament care, alături de Noul Testament, constituie o capodoperă a literaturii ebraice, dar și cartea de căpătâi a creștinătății cu o neprețuită valoare istorică.

O altă creație a literaturii ebraice, de asemenea inclusă în Vechiul Testament, este o culegere de 151 de psalmi, imnuri religioase atribuite regelui David care le-a scris cu scopul de a slăvi măreția lui Dumnezeu și de a-I mulțumi pentru ajutor în necazuri: „Bine voi cuvînta pe Domnul în toată vremea, pururea lauda Lui în gura mea./ În domnul se va lăuda sufletul meu; să audă cei blînzi și să se veselească./ Slăviți pe Domnul împreună cu mine, și să înălțăm numele Lui împreună./ Căutat-am pe Domnul și m-a auzit, și din toate necazurile mele m-a izbăvit./ Apropiati-vă de El și vă luminați, și fețele voastre să nu se rușineze./ Săracul acesta a strigat și Domnul l-a auzit pe el, și din toate necazurile lui l-a izbăvit./ Străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El, și-i va izbăvi pe El./ Bogații au sărăcit și au flămînzit, iar cei ce-L caută pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele./ Veniți fiilor, ascultați-mă pe mine, frica Domnului vă voi învăța pe voi;/ Cine este omul cel ce voiește viața, care iubește să vadă zile bune? Oprește-ți limba de la rău și buzele tale să nu grăiască vicleșug./ Ferește-te de rău și fă bine, caută pacea și o urmează pe ea./ Ochii Domnului spre cei drepti și urechile Lui spre rugăciunea lor./ Iar fața Domnului spre cei ce fac rele, ca să piară de pe pămînt pomenirea lor./ Strigat-au dreptii și Domnul i-a auzit, și din toate necazurile lor i-a izbăvit./ Aproape este Domnul de cei umiliți la inimă, și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui./ Multe sînt necazurile dreptilor, și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul./ Domnul păzește oasele lor, nici unul din ele nu se va zdrobi./ Moartea păcătoșilor este cumplită, și cei ce urăsc pe cel drept vor greși./ Mîntui-va Domnul sufletele robilor Săi și nu vor greși toți cei ce nădăjduiesc în El.”¹ (Psalmul 33) Vechii evrei cântau acești psalmi cu acompaniament de harpă. Psalmii au pătruns și în cultul ortodox, culegerea de psalmi fiind cunoscută sub denumirea de Psaltire.

Pornind de la modelul psalmului biblic, în literatura română poetul cunoscut pentru seria de psalmi pe a scris-o este Tudor Arghezi: *Psalmul de taină, Psalm (Tare sînt singur, Doamne, și pieziș, Ruga mea e fără cuvinte, Nu-ți cer un lucru prea cu neputință, Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere, Ca să te-ating, tîrîș pe rădăcină, Pribeag în șes, în munte și pe ape, Pentru că n-a putut să te-nțeleagă.)* O precizare se impune a fi făcută: Arghezi nu își dedică psalmii doar divinității, ci și femeii iubite, iar sentimentele exprimate în aceste creații nu sunt de slavă a lui Dumnezeu, ci de voalat

¹ *Psaltirea proorocului și împăratului David*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 67-68.

reproș, jelanie și chiar revoltă. În timp ce psalmii biblici au fost scriși sub inspirația Duhului Sfânt, psalmii arghezieni, deși valoroși ca formă artistică și forță de expresie, par a fi fost scriși sub inspirația duhului lumesc al îndoielii, al insatisfacției, al incertitudinii și al revoltei.

Ideea conflictului dintre autoritatea sacerdotală și puterea politică ia forma unei impresionante drame în versuri în opera *Omor în catedrală* de T.S. Elliot. O bună parte a tragediilor lui William Shakespeare aduc în prim plan ideea relației dintre regalitate și moralitate, iar maniera în care autorul reprezintă această relație rămâne unică în literatura universală. Enumerăm în acest sens piesele: *Hamlet*, *Macbeth*, *Henry al VIII-lea*, *Richard al III-lea*, *Regele Lear*.

Și literatura franceză se află la rang de cinste în ceea ce privește drama în versuri: *Cidul*, piesă ce aparține unuia dintre marii dramaturgi ai clasicismului francez, Pierre Corneille, este construită pe ideea iubirii și a onoarei. Opera lui Corneille impresionează nu numai prin teribilele drame și lupte prin care trec personajele principale, Don Rodrigo și Ximena, cât și prin iubirea puternică dintre cei doi care este pusă la grea încercare.

La mult timp de la încheierea lecturii unei opere literare, cea care rămâne în mintea cititorului este ideea primordială de la care a luat naștere acea operă. Acțiunea, detaliile, numele unor personaje, referințele temporale sau spațiale se estompează cu trecerea timpului, nu însă și ideea primordială. Creațiile fundamentale ale literaturii universale au întotdeauna la bază o idee mare care poate inspira și influența generații de scriitori și de cititori, care poate fi ecranizată sau transpusă în cântece, reușind uneori să dobândească un impact social imens și să schimbe mentalități, concepte, viziuni sau destine.

Cristina RUSU

Dumnezeu ca idee, lumină, frumusețe și sens în inmografie

„Este greu să spui ce este Dumnezeu și este și mai greu să-L înțelegi... Este o lumină cu totul curată, o infinitate de ființă, o comoară a bunătății”; așa îl descrie Sf. Grigorie de Nazianz pe Dumnezeu, în omiliile sale. În teologia apofatică, Dumnezeu nu poate fi înțeles în esența Sa, iar orice cuvânt despre El este mai degrabă o simțire, o tăcere teologică. Sf. Grigorie pune accent pe sfințenia, misterul, ideea de Dumnezeu, decât pe

definiția Sa în sine, înțelegînd că în fața omului apare o ființă ca o infinitate, absolută și mai presus de înțelegerea umană.

Imnografia ortodoxă reprezintă una dintre cele mai rafinate expresii ale teologiei și spiritualității răsăritene. În limbajul poetic și mistic, ideea de Dumnezeu nu este afirmată dogmatic ci trăită, contemplată și cîntată, iar imurile nu sînt simple creații literare ci versuri inspirate, menite să deschidă sufletul spre o comunicare cu Dumnezeu cel viu. Astfel, poezia imnografică are o viziune complexă, profundă asupra lui Dumnezeu – transcendent dar și omniprezent, de nepătruns și totuși cunoscut prin har, judecător drept și Tată milostiv. Omul, în rugăciunile sale, percepe, simte această iubire personală, lumină neapropiată dar caldă, în sufletul său. În cîntările Vecerniei și Utreniei, ideea de Dumnezeu apare cîntată în versuri ca: „Cel mai presus de ființă”, „Cel necuprins”, fără o descriere explicită. Sf Ioan Damaschin, în *Dogmatica*, are aceeași abordare: „Dumnezeu este ființă infinită și necuprinsă, mai presus de orice gînd și nume”. Între transcendența teologică și intimitatea liturgică, Dumnezeu se relevă prin energiile Sale necreate, prin lucrările Sale în lume și mai ales prin întruparea Fiului Său. Imnurile pun în lumină această taină paradoxală: Dumnezeu nevăzut devine văzut în Hristos. Cel necuprins se face cuprins în pîntecele Fecioarei. Exemplul fiind troparul nașterii Domnului: „Nașterea ta Hristoase, Dumnezeul nostru,/ răsărit-a lumii lumina cunoștinței”, în care se revelează ideea divinității, în actul întrupării.

Omul, creștinul simplu își creează propria sa idee, viziune despre divinitate și pune accent pe Dumnezeu ca Persoană care iubește, ascultă și răspunde rugăciunilor. Ideea despre Dumnezeu prinde viață și omul se apropie personal de Dumnezeu. Și în imnurile către Maica Domnului, în care ea este mijlocitoare între oameni și Fiul ei, presupun implicit o viziune despre Dumnezeu ca Tată iubitor, sensibil la durerea omului. Psalmii, care sînt de asemenea parte integrală a imnografiei zilnice, exprimă această relație apropiată cu Dumnezeu. „Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi” (Ps. 23,1), „Doamne, auzi rugăciunea mea/ ascultă cererea mea” (Ps.142,1). Toate acestea sînt rugăciuni care arată o încredere adîncă în apropierea personală și iubitoare a lui Dumnezeu.

În imnografie găsim ideea de Dumnezeu comparată cu lumina, căci există și o lumină nevăzută. În acea lumină văzută și relevantă omul conștientizează că: „Dumnezeu este lumină și în El nu este întuneric” (1Ioan 1, 2). Frumusețea dumnezeiască este văzută prin lumină. Frumusețea, bunătatea, lumina – toate aceste atribuții ale lui Dumnezeu îl fac pe om să-L cristalizeze în sufletul lui, pe Dumnezeu. Icoanele, cîntările, tămîia și întreaga atmosferă a cultului ortodox nu sînt simple simboluri, ci

realități sacramentale, care conduc spre contemplarea Celui nevăzut. Și în toate poeziile religioase, Dumnezeu este deopotrivă transcendent și imanent, drept și milostiv, neînțeles în ființă, dar accesibil în iubirea Sa. Această idee transformată în sentiment, îl face pe om să recunoască sieși, să vorbească despre Dumnezeu, adică „Îl face prezent”. Așa, printr-o astfel de înțelegere, Dumnezeu nu mai este o idee abstractă, ci devine o prezență vie, o persoană cu care omul intră în dialog și comuniune. Poezia și iconografia se prezintă ca o teofanie continuă, o manifestare liturgică a Dumnezeu Celui viu.

În omiliile Sfinților Părinți, ideea de Dumnezeu este profundă, echilibrată, dinamică. E mister infinit și lumină revelată, iubire și dreptate, jertfă prin Hristos și mîngîiere prin Duhul Sfînt, frumusețe de nepătruns, dar trăită prin rugăciune. Totul este viu și nimic abstract. Imnele accentuează că nici mințea, nici cuvintele nu Îl pot exprima pe Dumnezeu:

„Pe Cel necuprins cu mințea și nevăzut cu ochii, pe Dumnezeu să-L mărim!”

Această formulare subliniază din nou starea apofatică. Dumnezeu este mai presus de orice formă creată. Dumnezeu ca Cel necuprins dar și ca ființă supremă personală se relevă prin teologia cataphatică. „Că Tatăl ești, Preabunule, și ne miluiești pe noi.” Dumnezeu este „Cel ce este”, dar și „Cel ce vine”, o prezență ce viază prin faptele Sale.

Există și diferențe între gîndirea patristică și filosofia greacă. În iconografia ortodoxă, ideea de Dumnezeu este stihuită în cîntări. Acestea nu doar rezumă dogma bisericii, ci o relevă diferit de concepțiile filosofiei grecești, acolo unde acestea contrazic revelația.

La Platon și Aristotel, Dumnezeu este un principiu metafizic care nu se implică personal, pe cînd în iconografia ortodoxă, El este un Tatăl iubitor care iubește, miluiește și ascultă. Dumnezeul lui Aristotel este „gîndire care se gîndește pe sine”. Nu are relație cu lumea. În cîntările ortodoxe, Dumnezeu este mereu în comuniune cu omul. „Treime de o ființă, nedespărțită, credincioșii Te slăvim.” Pr. Dumitru Stăniloae spune că: „Ființele nu există prin ele însele, ci ca obiect al iubirii divine de creație.” Lumea nu este o simplă idee manifestată, ci dialogul dintre Creator și creația Sa. Dumnezeu ca idee în cosmogonia ortodoxă nu este o abstracție filosofică, ci o Persoană iubitoare, liberă și creatoare. Cosmogonia devine astfel nu doar o teorie despre început, ci prima pagină a unei istorii de mîntuire.

Dumnezeu este și frumusețe. Omul privește cu uimire creația și se gîndește la măreție, căci Dumnezeu a dat aceste frumuseți omului. Ideea de Dumnezeu poate fi văzută de om în tot ce a creat. Sfinții Părinți scriu despre toate frumusețile acestui pămînt și omul rămîne mut de uimire

cînd vede în jurul său atîta frumusețe. Sfîntul Vasile cel Mare, scrie în *Homilii Hexaemeron*; „Uitați-vă la o piatră și observați că pîna și ea poartă un semn distinctiv al Creatorului. Tot așa și furnica, albinda sau fîntarul.” Observăm natura în simplitatea ei; o piatră, o insectă – izvorul și lucrarea Lui Dumnezeu, recunoscînd Creatorul. „Să-l rugăm pe Cel ce ne-a dat nouă gîndul să recunoaștem în cele mai mici obiecte ale creației înțelepciunea marelui Arhitect; cu toate acestea, față de Autorul lor, soarele și luna sunt ca o furnică.” Această imagine puternică ne aduce aminte că, indiferent cît de grandioasă poate părea creația – soarele, luna, universul – Creatorul este cu mult „mai mare”, iar tot ceea ce există este semn al Lui. În Omilii, Sfîntul Ioan Gură de Aur scrie că tot ce înseamnă creație e bun lucru înfăptuit de Dumnezeu; „Creația nu este rea. Ea este atît bună, cît și un model al înțelepciunii, puterii și iubirii lui Dumnezeu față de oameni. Creația ne conduce spre cunoașterea lui Dumnezeu și ne face să cunoaștem mai bine Stăpînul.” Aici, natura nu este doar un „decor” al vieții noastre, ci, pentru Sfinții Părinți, o revelație ca vestitoare a lui Dumnezeu. Și în Psaltire, psalmii lui David prin lirismul lor plin de metafore ne arată frumusețea revelată a lui Dumnezeu. „Cerurile spun slava lui Dumnezeu, și întinderea lor vestește lucrarea mâinilor Lui.” (Psalmii 19,1), „Al Domnului este pămîntul cu tot ce este pe el, lumea și cei ce o locuiesc!” (Psalmii 24,1), „Lăudați-L, soare și lună, lăudați-L, toate stelele luminoase!” (Psalmii 148,3), „Tu cercetezi pămîntul și i dai belșug, îl umpli de bogății, și de râuri dumnezeiești, pline cu apă. Tu le dai grâu, pe care iată-cum îl faci să rodească.” (Psalmii 65,9-10), „Încununezi anul cu bunătățile Tale, și pașii Tăi varsă belșugul.” (Psalmii 65,11). „O zi istorisește alteia acest lucru, o noapte dă de știre alteia despre el. Și aceasta, fără vorbe, fără cuvinte, al căror sunet să fie auzit, dar răsunsetul lor străbate tot pămîntul și glasul lor merge pînă la marginile lumii.” — Psalmul (19,2-4). „Al Domnului este pămîntul și plinirea lui; lumea și toți cei ce o locuiesc în ea.” (Psalmul 24). „Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut! Umplutu-s-a pămîntul de zidirea Ta. Marea aceasta este mare și largă; acolo se găsesc tărîtoare fără număr, vietăți mici și mari” (Psalmul 104, 24-26).

De aceea, omul a încercat dintotdeauna să înțeleagă divinitatea, iar felul în care vede ideea de Dumnezeu depinde mult de experiența sa personală, de cultura, de rațiunea sa și de felul în care privește lumea. Pentru unii, Dumnezeu este o prezență vie și caldă, o sursă de sprijin și sens, un reper moral care îi ajută să depășească obstacolele vieții. Alții îl înțeleg prin tradiția religioasă transmisă din familie, unde Dumnezeu poate fi Tată iubitor, forță universală sau realitate supremă. Filosofia L-a descris ca Primă Căuză a tuturor lucrurilor, ca idee morală sau ca

Absolutul din care totul se naște. Psihologia vede uneori credința ca expresie a nevoii de protecție sau ca simbol al împlinirii interioare, o încercare umană de a da sens necunoscutului. Pentru unii oameni, Dumnezeu este arhitectul universului, originea ordinii și a legilor naturii, în timp ce alții aleg o perspectivă rațională, fără dimensiune divină. În esență, modul în care omul vede și înțelege necuprinsul numit Dumnezeu este un amestec între ceea ce i s-a spus, ceea ce poate demonstra și ceea ce simte în profunzimea sufletului său: pentru unii o ființă personală, pentru alții o energie universală, pentru unii mister de nepătruns, iar pentru alții o idee respinsă. Astfel, ideea de Dumnezeu rămâne una dintre cele mai profunde și variate reflecții ale conștiinței umane, pentru că, omul nu îl vede pe Dumnezeu doar cu mintea sau cu ochii, ci mai ales cu inima — acolo unde se întâmplă lucruri ce nu pot fi pe deplin explicate.

Repere bibliografice

Comentariul la Evanghelia după Ioan (Omilia la Ioan), Editura Pelerinul Român, Oradea, 2005

Dogmatica, Sf. Ioan Damaschin, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991

Teologia mistică a Bisericii de Răsărit, Vladimir Lossky, Editura Anastasia, Sibiu, 2000

Imnele iubirii dumnezeiești, vol. VII (traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae), Sfântul Simeon Noul Teolog, Editura Basilica, București, 2022

Cuvinte ascetice. Volumul I – Cuvintele I-XXX, Isaac Sirul, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2022

Imnografia – teologie în cântare, Cristina-Maria Pătrașcu, Editura Doxologia, Iași

N. Berdiaev — *Sensul creației*, Editura Humanitas, București, 1992

Imnuri către Dumnezeu. Cuvântări, rugăciuni și poeme înălțătoare, Grigorie de Nazianz, Editura Herald, 2023

Maria TRANDAFIR

Surprinzătoare întâlnire a ideilor poetice cu filozofia

Se știe că rațiunea (gândirea) declanșează cunoașterea, iar aceasta, indiferent de genul ei, se realizează prin idee (definită în dicționar ca părere, opinie, convingere, concept, gând, fără ca acestea să fie sinonime perfecte). Există o lume a ideilor, care favorizează cunoașterea realității lor care este considerată de Platon „lume a sufletelor înaintea vieții lor

pământene, cât și după aceasta”, iar Johann Fichte precizează că prin idei „se dezvăluie, ca act de cunoaștere, realul durabil”. Filozoful român C. Noica a scris o admirabilă și originală carte: „Jurnal de idei”, în care urmărește și enunță, în diferite contexte, idei legate de cele mai neașteptate domenii. Acesta definește Ideile prin elemente precum aerul, apa, prietenia, dragostea, creația (creativitatea), adevărul, bucuria, viața (cu antagonismele ei), eternitatea, lumea (oamenii). Dintre cele aproape 1400 de idei comentate de filozof, am selectat doar pe cele care se regăsesc și în poezie, între acestea fiind posibilă o legătură în planul ideilor (să ne amintim de versurile celebre ale lui Eminescu: „Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate/ Voluptuos joc de icoane și de glasuri tremurate/Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea/ Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită unor lucruri nexistente; carte tristă și încălțită, ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra”/.

Nu mă voi referi la poezii noștri care au scris poezie de idei, ci la una dintre câștigătoarele Premiului Nobel pentru poezie, poloneza Wislawa Szymborska. Universul liric al poeziilor sale (unele apropiate de eseul filozofic), în care poeta își creează apoi își dezvoltă o conștiință particulară, se caracterizează prin autenticitate, fiind axată pe prezent, trecutul fiind actualizat, iar devenirea (temporalitatea) situându-se într-o ordine atemporală. Ideile desprinse din creațiile sale sunt identice cu multe dintre ideile filozofului nostru, dintre care am selectat: viața (cu realitatea ei uneori confuză, aflată sub semnul binelui și al răului) și moartea, adevărul și minciuna, singurătatea și speranța, timpul, sufletul și sinele, creația (cuvântul), iubirea și bucuria, lumea și oamenii. Rațiunea va asigura o deplină desfășurare a „irațiunii” poetice, în care logica este cu totul particulară, supunându-se unei cronologii discontinue sau suspendate. Criticul și teoreticianul polonez M. Glowinski (în „Wislawa Szymborska – Nobel 96”) susține că poezia poetei nu e scrisă cu limba sentimentelor, ci cu una a ideilor, a intelectului și a imaginației și, de aceea, „ideile din dialogul permanent al poetei cu lumea și viața subliniază ce-i oferă poetei limba cu posibilitățile și restricțiile ei”. Acesta îl contrazice pe Stephan Mallarmé care afirma că „poeziile nu sunt scrise cu idei, ci prin cuvinte, prin imagini, sunete și ritmuri”

Pentru filozoful C. Noica, viața este „un complex, o structură, o combinație, un agregat”; aceasta nu se învață, ci se trăiește; sensul vieții e să-ți pui problema sensului vieții; a crede că viața nu are sens e o prostie. Viața presupune să faci ce-ți place, plus ce place altora, iar ca să ai o viață pozitivă trebuie să pierzi ceva. Poeta consideră că viața oamenilor nu poate intra într-o fantezie creatoare, pentru că este într-o continuă mișcare datorită indivizilor captivi în realitate. În viziune sa poetică, viața

presupune neorânduială pe toate continentele și curgere printre granițele neermetice, precum norii care curg nepedeșiți. Autoarea crede că „Viața este un spectacol fără repetiție,/ trup fără probă/ și cap fără gânduri./; este o piesă de teatru/în care rolul ce-l joacă i se va dezvălui doar pe scenă, dar definitiv”/. Este insinuată și ideea că viața este imprezibilă și că orice e posibil, că este fără înțeles, deși utopia încearcă să dea un sens lucrurilor și elementelor naturii (Viața în așteptare). De viața ta n-ai cum scăpa, pentru că „e prezentă în toate/ nu-i un loc undeva/ în lunga călătorie/ unde ea să nu aștepte,/ unde ea să nu fie”/. (Veghea) Interesantă este credința originală a poetei în ideea că viața nu este o întâmplare, ci o versiune a întâmplărilor trăite în lumină sau întuneric, legate de naștere, de viață și de moarte. Emblematică rămâne poezia Descoperire, un credo emoționant, dezvăluind o mulțime de elemente în care crede: „Cred în omul care face descoperiri./ Cred în spaima omului care descoperă./ Cred în paloarea fizionomie lui”/. Crede în arderea notițelor, crede în risipirea numerelor, crede în graba omului, crede în perfecțiunea mișcărilor sale, crede în mâna tămăduitoare, în cariera frântă și în munca irosită de mai mulți ani; crede în tot ce este legat de viață. Spiritul treaz o face să mărturisească, cu orgoliu, riscul asumat de : „Credința mea e puternică, oarbă și fără teme”. Viața este un întreg, ale cărui multiple detalii se mișcă, iar din toate trăirile cuminți sau deșănțate ale oamenilor se desprinde, uneori, și gândul morții. Întrebările neliniștite, târzii, rămân fără răspuns: „Ceva se întâmplă, dar unde?/ cineva ne va ieși în întâmpinare. Dar când?”/.

Multe idei originale formulează C. Noica în legătură cu lumea și cu oamenii. El consideră că oamenii trăiesc într-o ecuație pe care o rezolvă în clipa în care și-au aflat cuibul. Aceștia, fără spirit, fără societate și rațiune, fără destin și probleme sufletești, rămân închiși ca serafimii care se acoperă cu propriile aripi. Când simte un moment de însingurare umană, omul se retrage, cât mai adânc, în ascunzișul lui, nivelul acestuia însemnând ceva de ordinul calculului infinitezimal. Pe lângă lumea umană, există și cea a faunei, a florei, a cosmosului. Pentru Wislawa Szymborska contează mult lumea oamenilor aflați între a fi și a nu fi, între a iubi și a nu iubi, între tot și nimic, între afirmație și negație, subliniind caracterul antagonic al acestei lumi: „Un meteor a căzut/ n-a fost un meteor/ Un vulcan a erupt/ nu a fost un vulcan./ Cineva a strigat ceva,/ nimeni n-a strigat nimic”/. (Atlantida) Meditând asupra sorții omenirii, formulează idei despre „tot ce e în jur” fără ca cineva să observe „totul” definit. Implicându-se în realitate, poeta își pune întrebări și, încercând să răspundă la acestea, constată cu mirare și neputință că: „Pentru cei ce gândesc/ sfânt nu mai e nimic/, gândirea devenind o sursă a tuturor

relelor”/, o imagine apocaliptică fiind sugestivă: „obraznica spunere pe nume a lucrurilor,/slobode analize,/ sinteze desfrânate,/ goana sălbatică și frivolă după fapte nude./ E un imens desfrâu,/ nimic nu-i mai încântă pe oamenii ce refuză cultura, ahtiați fiind după pornografie”/. (O voce în problema pornografiei). Tonul sarcastic, acuzator e zadarnic.

Și ideea timpului îl preocupă pe filozoful nostru, care disociază timpul (conform lui Hegel), în Timp real, Timp spațial și Timp total, în aceste timpuri contopite ascunzându-se timpul devorator. Omul numește ceva- Dumnezeu, denumește altceva Timpul, după care se întreabă: „ce-am vrut să spun prin Dumnezeu? Dar prin timp?/ Nu știu ce e asta, dar fac un lucru și-l știu. Fac un timp- timpul logic”/. Timpul logic a rămas o problemă pentru filozofia de azi, timpul real fiind al tuturor. Poeta Wislawa Szymborska numără timpul prin filele calendarului, prin nopți și zile, prin fapte și așteptări, prin acumulare de visuri; acesta se scurge între ieri și azi, între zile măsurate prin ore și nopți. Crede că timpul „are dreptul să se vâre/ în tot ce e rău sau bine”/, binele și răul fiind considerate coordonate esențiale în desfășurarea vieții. Timpul „zdrobește munții/ mută oceanele/ este părtaș la roata stelelor fără număr”/. (Regândesc lumea); este atotputernic, controlând piatra, cosmosul, apa, viața oamenilor și conservându-se în exponate de muzeu. Se simte neglijat și ofensat când nimeni nu vorbește despre rolul lui în mersul întâmplărilor, căci el stăpânește clipa „una dintre acele clipe ale pământului/ implorate să rămână”/. (Clipa)

Ideea filozofică de adevăr în concepția lui C. Noica este condiționată de cunoaștere, „apetență filozofie”, cuprinzând problemele vieții, greu descifrabile, fiind „înscrise într-un câmp logic, într-un cerc logic, într-o întrebare”. Adevărul nu e ceva ce se învață, e ceva care se trezește, nu are margini și există fără trecere și fără trimitere. Cunoașterea adevărului îți dă posibilitatea „să faci ce vrei”. Poeta poloneză consideră că adevărul e o necesitate atunci când poate controla contradicțiile; se află în tot ce ne înconjoară, dar trebuie descoperit. Crede că nu toate lucrurile constituie adevăruri. Un tablou e un lucru palpabil, real, dar nu e adevăr; adevărul se găsește în ceea ce exprimă tabloul: „foșnetul viu al ploii/ stropi reci pe ceafă și pe spate/ podul și oamenii/ care par a se vedea/ pe ei înșiși”/. (Oameni pe pod) Poeziile ce se sprijină pe adevăruri (iarba, roua, pădurile, zăpada și nisipurile) sunt dovada unei minți preocupate de meditație asupra elementelor ce definesc viața, într-o încercare, uneori disperată, de a afla adevărul.

Filozoful crede că o idee filozofică nelipsită în realitate este dragostea, care se plimbă peste tot și care nu se poate vedea în nicio oglindă. A iubi o ființă înseamnă că vrei să vezi și să înțelegi lumea prin ea

sau reacția ființei iubite în fața frumosului, a adevărului, a unui film, a unui peisaj, a unei catastrofe. Al. Paleologu crede că marea iubire este o superioară perversitate, o însoțire absolut inseparabilă, amintind de mitul androgenului. Iubirea presupune mutualitate erotică, prin care sentimentul se adâncește, crește, devine irevocabil, marea iubire fiind unică și definitivă. Despre o asemenea dragoste scrie și Wislawa Szymborska, pentru care iubirea este „suflet de rândunea”: „se drăgosteau sub rouă,/ ascunși în aluniș/ în păr, podoabă nouă,/ țărână și frunziș/ Suflet de rândunea, de ei te-i îndura./ Cu fumegoase creste/ priveau copacii-n unde/ tu, pasăre-i vrăjește/ nicicând, nicicum să uite”/. (De neuitat) Și poeta e convinsă că dragostea adevărată nu poate fi zdrobită de Timpul care nu are putere „asupra iubiților goi și fără nimic/ prea îmbrățișați/ cu sufletul ghemuit ca vrabia pe umăr”/. (Regândesc lumea) Pasionată, trăiește intens acest sentiment: când iubitul îi admiră insistent frumusețea, ea mărturisește: „am simțit-o și eu a mea/ Fericită, am înghițit o stea/ Mi-am permis să mă închipui/ asemenea reflectării din ochii lui/ Dănțuiesc, dănțuiesc/în cutremurul aripilor/ ce mi-au crescut deodată”/. (La un pahar de vin) Este romantică și sensibilă, încercând să refacă paradisul pierdut.

Filozofii au fost preocupați, în cel mai înalt grad, de ideea- suflet, care apare și în meditațiile lui C. Noica. Pentru acesta, sufletul e o problemă a principiului prim sau a divinului și de aceea consideră că despre suflet nu putem vorbi (așa cum nu se poate vorbi despre taina universului sau a timpului); avem suflet, însă „nimeni nu-l are mereu/ și pentru totdeauna, deși „zi după zi,/ an după an”/ sufletul e alături de noi în toate încercările vieții. Ca toți marii poeți și Wislawa Szymborska coboară în suflet pentru a-și afla sinele, fiind ajutată de gând și constată că sufletul e pretențios, că bucuria și tristețea sunt pentru el sentimente diferite care se îmbină într-unul singur, acesta fiind prezent în noi. Cu o empatie sinceră, încearcă să ne convingă: „așa cum sufletul ne este nouă necesar/și noi îi suntem de folos lui”/. Coborând în sine, poeta e surprinsă de ceea ce descoperă, iar discutând cu sine își dă seama că viața este o împlinire de neînțeles.

În sfârșit, o altă idee susținută cu argumente filozofice este legată de cuvânt și de creație, filozoful Petre Țuțea (în *Tratat de antropologie creștină. Eros*), care crede în cuvânt, pe care îl consideră punct de plecare pentru Logos, prin cuvânt săvârșindu-se un act logic, care generează totul. Citându-l pe Heidegger, care consideră că poezia are la bază cuvântul, precizează „Poeziei îi este dat atât de mult să păstreze prin cuvânt adâncimile ființei”. Cuvintele adunate în poezie au stat și în atenția Wislawei Szymborska, poeta care a identificat mai multe graiuri în natură,

unul dintre acestea fiind al poeziei ce apare din veghea cuvintelor care provin din foc, din apă, din cer, din pământ, elementele primordiale ale existenței. Singurul lucru constant sunt formele exprimate prin limbajul atemporal al matematicii, crede poeta. Aceasta trăiește bucuria de a scrie poezie, „ciută scrisă, care privește, aude, este atentă, se mișcă în liniște”/. Cuvintele sunt alcătuite dintr-un lanț de litere ce trebuie să capete înțeles: „Deasupra colii albe pândesc să se răsfire/ literele care se pot îmbina prost/ frazele care te împresoară,/ în fața cărora nu-i nicio ieșire/ E deci o altfel de lume/ în care dispun de o soartă liberă?/ Un timp pe care-l leg cu lanțul secundelor?/. Într-o manieră personală, creionează condiția poetului, care trăiește bucuria de a scrie și curajul de a trăi în veșnicie. În concepția ei, poezia este „fereastră fără parapet și fără ramuri/ un orificiu și nimic mai mult/ ușă deschisă lejer”; poeta capătă puteri deosebite, când este înfășurată de cerul care o saltă sau de norul prăbușit în cer: „cerul e tot ce vezi și nu vezi/chiar și întunericul de sub piele./ Cu cer mă hrănesc/ cer lepăd/ sunt capcană în capcană”/. (Cerul) Poezia este un „tot” purtat de cuvinte ce foșnesc, lucesc, zboară, curg, împrumutând glasurile acestora, dar și neschimbare. Un dialog cu ideea (O idee) despre poezia nescrisă, o ridică pe poetă la înțelegerea superioară a creației sale, care ocupă un loc distinct prin particularitățile sale, dincolo de limbajul poetic obișnuit; se conturează topica atipică, incoerența, ambiguitatea, jocurile de cuvinte, contradicția, paradoxul și abstracțiunea. Ideea îi șoptește că lucrurile care-i stau pe suflet și sentimentele pot fi schimbate în poezie, iar la o altă sugestie a ideii își analizează forțele și capacitatea de a crea, fiind convinsă că esențial este talentul. Limbajul poetic are particularități care nu țin de sugestivitatea datorată figurilor de stil obișnuite „frumoase”. În slujba ideilor exprimate apar: echivocul, nonsensul, ambiguitatea, opoziția, jocurile de cuvinte, repetiția obsedantă. Poezia Wislawei Szymborska are uneori aspect de proză artistică, aceasta mărturisind: „nu stiu să spun ce e poezia și prin ce se deosebește de proza artistică. Printr-un număr mai mic de cuvinte folosite, da. Dar nici rima nu e condiția ei, nici ritmul – proprietate inseparabilă, nici subiectivismul declarat – privilegiu absolut (...). Criticii polonezi au considerat-o postmodernistă „datorită paradoxului, răsturnărilor spectaculoase de cauzalitate și datorită impulsului ludic neistovit de a inventa universuri alternative”.

TEXTUL POETIC – INSTITUTIV SAU REPREZENTAȚIONAL?

1. Preambul

Poezia, ca gen literar, este o invenție a omului, la limita inferioară a utilității praxiologice, așa cum sunt și alte invenții artistice. Psihologii și antropologii au, încă, mari dificultăți de teoretizare, adică de cuprindere coerentă într-o meta-explicație, a cauzalității (finale sau eficiente) care a dus la acest fapt istoric, devenit, în timp, *certum signum* al umanității în concertul ființării. Un poet ar putea să-l contrazică pe iubitorul de cercuri vicioase (pe care le transformă în metodologie de cunoaștere) Heidegger, și să spună că ființa capătă ființare (adică este aruncată în lume) nu pentru a avea *grijă să trăiască*, adică să se integreze în lumea vieții, ci pentru a avea *grijă să poetizeze* lumea.

De ce ar avea lumea nevoie de poezie mai este de cercetat, dar de ce ar avea omul nevoie să poetizeze lumea pare mai comprehensibil – cred că pentru a realiza un acord cât mai fin între aspirațiile sale privind lumea și realitatea lumii sau, în alte cuvinte, pentru a armoniza¹ lumea aspirațională cu lumea reală. Poetizând lumea vieții, poetul (artistul, mai general) aruncă asupra lumii vieții un filtru prin care aceasta se vede la fel ca aceea din sinele poetului.

Cum poetul face toate astea prin intermediul cuvintelor, devine evident că o reflecție (ne-poetică) asupra relației dintre cuvânt și poezie, sau dintre limbă și poezie, sau dintre limbaj și poezie devine atrăgătoare pentru necurmata, structurala nevoie de inteligibilizare a lumii și a sinelui (cum spuneam, într-un mod armonios), care împovărează atât de plăcut tragica existență a omului.

În cele ce urmează, prezint o opinie, în fața comunității de profil, privind această relație dintre poezie și cuvânt.

2. Semn, text, context

Cel mai general concept, în economia discuției pe care o construim aici, este cel de comunicare. A comunica, cu privire la un agent ca sursă a

¹ Conceptul de armonie (cu derivatele sale: armonios, a armoniza, armonizare, armonicitate, armonizând etc.) merită o atenție semiotică și hermeneutică (poate și metafizică) dedicată.

comunicării, înseamnă a se deschide observării din partea mediului (de la lat. *communis* – *communicare*) adică a împărtăși sau a pune în comun cu ceilalți (mediul) ceva, de regulă o semnificație de un fel oarecare. Aceasta este o accepțiune oarecum pasivă, neintenționată, a comunicării, existând (cu o pondere relativ egală în ansamblul comunicării) și o comunicare activă, în care o anumită semnificație este transmisă, cu intenție, către mediu (de regulă, către un alt agent). În ultimul caz este nevoie, așadar, de un agent inițiator, de un agent receptor și de un canal de comunicare, de un fel compatibil (și operabil) cu (de) cei doi agenți implicați.

Fiind vorba de semnificație, ajungem la conceptul de semn, ca o entitate reală (de o natură oarecare) care stă sau este expus observării sau înregistrării nu pentru sine, ca entitate, ci pentru altul, adică pentru altă entitate. Aceasta este, de fapt, problema centrală a lingvisticii (ulterior, a semioticii), plecând de la Saussure (cu modelul diadic al comunicării), trecând pe la Peirce (cu modelul triadic al comunicării) și ajungând până la Derrida (cu deconstructivismul semnificației) sau la Foucault (cu discontinuitatea formării semnificației). Nu vom dezvolta aici, din punct de vedere fenomenologic, evoluția „speciei” numite semiotică, ci vom utiliza, din corpusul ei conceptual, doar ceea ce servește scopului prezentei... comunicări (active). Semnul are drept constantă forma, nu și conținutul (pentru a apela la distincția fundamentală aristoteliană). Aceasta înseamnă că pentru un același semn, care stă pentru aceeași entitate diferită de sine însuși, pot exista „substanțe” diferite – sunete, semne grafice, culori, mirosuri, profiluri spațiale, forme (deci poate exista și o formă a... formei, de ex., dansul) etc. Amintim că entitatea pentru care (în locul căreia) stă un semn se numește referențial sau denotație și este sursa a ceea ce numim semnificația semnului, precum și faptul că modul idiosincratic în care este receptat un semn dat constituie i-referențialul sau conotația semnului. În timp ce semnificația este comună terților față de inițiatorul comunicării (de regulă, unei comunități bine definite de asemenea terți), având o anumită stabilitate și inerție, conotația este, cum am spus, idiosincratică, fiind foarte volatilă chiar din perspectiva aceluiași receptor al semnului.¹

De aici înainte, vom avea în vedere o restrângere a discuției la semnul pe care-l numim cuvânt și care constituie, cum vom vedea, sursa constituirii textului (ne vom referi, evident, exclusiv la textul literar, adică la acel text care are literaritate,² deși postmodernismul a încercat o

¹ Amintim că Wittgenstein considera că mintea poate fi definită ca o activitate care operează cu semne.

² Vezi eseul nostru, Emil Dinga, „Aforismul (partea I) – Aforismul ca gen literar”, Poezia toamna 2024, pag. 240-248.

unificare a conceptului de text, dându-i semnificația de discurs – am avea, astfel, un text muzical, un text arhitectural, un text gastronomic etc.¹). Așadar, un text este un ansamblu de semne textuale, adică de cuvinte, organizate spațial, temporal și formal (sintaxă) în așa fel încât să poată genera semnificație, de regulă, o semnificație intenționată, deși nu se întâmplă întotdeauna așa, ca urmare a rolului constructiv (sau reconstitativ) al receptorului, în cazul acesta, al cititorului. Textul care are literaritate va fi numit text literar, iar textul literar este „eroul” acestui paragraf.

Literaritatea are, ca pe unul dintre predicatele ei fundamentale, proprietatea de închidere estetică. Pentru a fixa termenii (cum cerea Voltaire), voi spune că esteticul (având originea denotativă în estezic gr. αεστέζ(ι)α) vizează armonia,² adică un fel de adecvare totală, prezentă și persistentă în lumea accesibilă în vecinătatea apropiată, între entitățile implicate în receptare: obiectul literar (opera literară, cu textul literar în cauză), mediu, receptor etc. Așadar, închiderea estetică înseamnă procurarea, pentru receptor, a unei stări de armonie³ la nivelul percepției – percepția fiind efectul, în intelect, al senzației.⁴

¹ De observat că această „inițiativă” este, pur și simplu, contradictorie cu postmodernismul însuși, care pledează pentru desființarea marii narațiuni, pentru fragmentarism, pentru diferență – or, pledoaria pentru diferență este, evident, inconsistentă cu cea pentru unificare/unitarizare, fie ea și simplu terminologică. Poate ar fi de interes o revistă a auto-contradicțiilor conținute de teoria postmodernistă – evident, aici îl urmăim pe postmodernistul Rorty, folosind ironia, deoarece nu există o teorie postmodernistă, ci doar „contribuții” postmoderniste fragmentare ale auto-intitulațiilor postmoderniști, iar dacă postmoderniștii sunt consecvenți, nici nu vor elabora o teorie, căci ea ar fi o... metanarațiune, adică ar fi modernistă.

² Cum spuneam la nota 1, conceptul de armonie este atât de complex și folosit în atâtea moduri wittgenstein-iene (adică în accepțiune comună) încât merită o atenție separată – dar, evident, voi amâna această sarcină.

³ Este important de precizat, aici, următoarele: esteticul nu este echivalent cu frumosul, ci cu armonia, adică cu un sentiment (încă neconceptualizat) de plenitudine, de adecvare, de bine a ființării ființei (sau de bine-ființare) în lume în procesul receptării textului literar – *Nota bene*: iată încă unul dintre punctele de convergență dintre bine și frumos –, de aceea și urâtul (oricum l-am defini) este categorie estetică, urâtul fiind, și el, „capabil” de generare a armoniei..

⁴ Așadar, percepția nu ajunge (încă) să fie prelucrată de intelect pentru a se extrage din ea abstractul, generalul, adică pentru a accede la concept. Sigur că asta se poate întâmpla (și, deși poate nu atât de des, și nu în cazul tuturor receptorilor de text literar, ea se și întâmplă, desigur) dar după ce se întâmplă avem de-a face nu cu

Nota bene: voi discuta, cu alt prilej, poziția postmodernismului (sau a unor preinși postmoderni) în literatură prin care este absolutizat textul, în sensul că nimic nu există dincolo de și în afara textului (desigur, nici autorul – vezi Barthes – și nici subiectul, inclusiv receptorul – vezi Foucault). Moartea autorului și dispariția subiectului (în care s-au implicat, la început, după cum se știe, și Derrida, și Foucault, și Lacan, și în care paradigmă se complăce, azi, mai ales postmodernismul post-structuralist¹) din textul literar merită o analiză detaliată și sistematică, pe care o promit.²

Textul literar³ cu greu poate fi distins de ceea ce se numește context (text-împreună). În principiu, contextul este ceea ce coexistă, înconjoară și, uneori, determină sau pre-determină textul. Dar, în acest caz, trebuie să știm cum delimităm textul ca atare. Deși conceptul de text poate fi definit (mai sus este dată chiar o asemenea definiție) textul, ca distinct și opus, într-o oarecare măsură, contextului, nu este definit. Mai exact, nu știm cum putem delimita textul sau, de fapt, unitățile de text. Concluzia este că este la latitudinea noastră, a cititorilor, să delimităm aceste unități de text, după propriul interes de receptare, analiză critică, hermeneutică teoretică etc. – o propoziție, o frază, un paragraf sau, la limită, întregul text al operei literare. Contextul, la rândul său, are propriile ambiguități. Astfel, dacă extragem ca text un anumit paragraf dintr-o operă literară, tot restul operei literare trebuie considerat a fi contextul aceluși text. Aceasta este o delimitare de tip cantitativ (spațial, de contiguitate). Există, însă, și o delimitare mai interesantă (și mai productivă, din punct de vedere hermeneutic): intertextul. Conceptul de intertext⁴ vizează referirile (de regulă, din cadrul contextului) la texte externe (de exemplu, alte opere literare), fie în mod direct, fie în mod indirect (cum ar fi aluzia, metafora etc.). Dincolo de rolul/funcția imediat/ă, aceea de a crește semnificația

receptarea textului literar, ci cu hermeneutica lui, fie din perspectiva criticii literare, fie din cea a teoriei literare.

¹ Vezi, de exemplu, Hans Bertens, „*The Idea of Postmodernism. A History*”, Routledge, 1995.

² Indiferența textului în raport cu autorul său este clamată de însuși Heidegger (vezi *Originea operei de artă*, Editura Humanitas, 2011, pag. 47: „artistul rămâne, în raport cu opera, un element indiferent”).

³ Evident, nu avem, aici, un pleonasm, deoarece există texte, adică structuri verbale, care nu au proprietatea de literaritate, deci sunt texte... non-literare (de pildă, un text științific, sau un text politic, sau unul filosofic).

⁴ Introdus în teoria literară de Julia Kristeva, care a activat exact în perioada zbaterilor structuralismului francez inițial.

estetică sau de altă natură a textului, apelul la intertext poate reprezenta și o exhibiție a autorului cu privire la bagajul său de cultură literară, de aceea intertextul trebuie analizat cu multă atenție de criticul literar sau, după caz, de teoreticianul literar, pentru a separa un anumit exhibiționism inutil din punct de vedere estetic de o augmentare reală a semnificației estetice obținute prin intertextualitatea respectivă.¹

3. Limbaj și limbă

Un text literar este exprimat, obiectivat,² prin intermediul cuvintelor. Cuvintele sunt constituite, din punct de vedere istoric și empiric, din rațiuni de comunicare. Teoria limbajului (și, desigur, filosofia limbajului sau, cum se mai numește, filosofia analitică) și, mai ales, lingvistica iar, ulterior, semiotica oferă fundamentele logice, istorice, psihologice și antropologice ale limbajului. Un limbaj este un set de reguli, cu caracter normativ (fie formal, fie informal) de utilizare a cuvintelor, acestea din urmă constituite într-un depozit de cuvinte numit fond lexical. În sens abstract, orice set de reguli de concatenare a unor semne constituie un limbaj – astfel, avem limbaj matematic, limbaj logic, limbaj contabil, limbaj pictural, limbaj muzical, limbaj al dansului etc. Atunci când semnele unui limbaj sunt constituite din cuvinte, adică atunci când avem semne de tip verbal (din lat. *verba* care înseamnă cuvânt), avem de-a face cu un limbaj verbal. Din rațiuni istorice și geografice, limbajul verbal, ca gen, are specii care se numesc limbi, cum este, de ex., limba română. Diferite limbi au fonduri lexicale diferite (atât din punct de vedere fonetic, cât și din punct de vedere grafic) și, desigur, seturi diferite de reguli de concatenare a cuvintelor (sintaxă), iar un anumit autor de opere literare va scrie, în mod inevitabil, într-o anumită limbă (nativă sau nu).

4. Textul poetic

Așa cum s-a arătat, semnul, deci limbajul, respectiv limba, sunt (fizic) transmise/comunicate prin intermediul substanței specifice a aceluși sistem de semne. Prin substanța unui sistem de semne înțelegem componenta ontologică de obiectivare (adică de comunicare) a

¹ Se poate glosa, desigur, și pe conceptul de intratext, referitor la reluări ale autorului din aceeași operă literară (motive, fraze, scene etc.). *Nota bene*: dacă autorul face trimiteri la alte opere literare care sunt tot ale sale, atunci avem de-a face tot cu intertext, evident.

² Un text literar publicat într-o carte sau o publicație oarecare în așa fel încât el devine accesibil terților, adică cel puțin unei alte persoane, diferite de autor, persoană care poate înțelege acel text, intră în realitatea care se numește lumea a 3-a a lui Popper – lumea formată din obiectivarea inter-subiectivităților.

ipostazierilor/ocurențelor respectivului sistem de semne – o ipostaziere, sau o ocurență (cum spune semiotica) a unui sistem de semne este o combinație particulară a semnelor în cauză, în scopul și cu intenția de a transmite (a comunica) o informație¹ terților, într-o anumită modalitate și într-un anumit context istoric și cultural. Din perspectiva textuală sau a textualității, substanța este fie urma grafică (*Nota bene*: desigur, nu are relevanță natura exactă a unei asemenea urme grafice: scrijelitura mecanică în piatră sau lut, urma cărbunelui pe hârtie, urma razei laser pe un material înregistrator, urma evidențiată prin culoare pe un ecran de calculator) a ipostazierii respective, fie urma sonoră a acelei ipostazieri.² Din punct de vedere al conducerii mai departe a discuției, propun să considerăm, în locul semnelor, macrosemne – adică, în loc de sunete, respectiv litere, să considerăm cuvinte, fie rostite, fie scrise.

Am văzut mai sus ce înseamnă text literar. Se pune, acum problema: ce înseamnă un text literar poetic (sau, folosind elipsa, un text poetic)? În cele ce urmează, vom examina această problemă prin formularea unui sistem de aserțiuni care reprezintă opinii (conjecturi) pe care le propun în materia discutată.

- (a) un text (literar) poetic este un text literar (adică o ipostaziere/ocurență a limbii textuale) caracterizat(ă) de *simetrie*. Există cercetători care consideră că textul poetic e suficient să aibă o metrică oarecare (metrica fiind, desigur, o specie de simetrie) dar pot exista mult mai multe simetrii decât metrica textului. Desigur, va trebui să spunem ce se înțelege prin simetrie. În acord cu accepțiunea comună, simetria este o proprietate, de o natură oarecare (spațială, temporală, de culoare, de intensitate, de accent etc.), care caracterizează o ocurență verbală în sensul că pot fi

¹ Distincțiile între semnal, semn, dată, informație, cunoștință, cunoaștere este importantă și subtilă dar, pentru necesitățile textului de față, nu prezintă relevanță prea mare.

² Primatul urmei grafice sau a urmei sonore este încă disputat – majoritatea cercetătorilor consideră că urma sonoră este mai primitivă decât urma grafică, dar sunt și opinii contrare (de exemplu, Jacques Derrida, care susține, destul de speculativ, în opinia mea – vezi cartea sa *Despre gramatologie*, Editura Tact, 2009 – că urma grafică/scrierea este mai primitivă decât urma sonoră). *Nota bene*: un proces similar de „răsturnare” explicativă s-a întâmplat și în domeniul economiei – anume: deși se crede, îndeobște, că moneda a apărut înaintea datoriei/creditului, se pare că, de fapt, datoria/creditul a apărut înaintea monedei.

identificate, în acea ocurență, repetări ale acelei proprietăți,¹ repetări făcute din cele mai diverse perspective. De exemplu, două propoziții care rimează prin ultima silabă accentuată prezintă o simetrie; la fel, două propoziții care au același ritm (sau același picior metric – de exemplu, amfibrahul). Mai nou, atotprezentul postmodernism prezintă simetrii spațiale (inclusiv în cazul prozei) prin diferite aranjamente ale textului în pagină;²

- (b) conform celor de spus la pct. (a), un text literar este poetic indiferent de modul în care este organizat textul în cauză (*Nota bene*: să observăm că se vorbește, de multă vreme și în mod absolut natural, despre proză... poetică³). Totuși, trebuie făcută o observație importantă aici: poeticitatea rezidă (în opinia mea) exclusiv în proprietatea de simetrie – desigur, simetriile pot fi inventate la infinit – și nu în cuvintele folosite (de exemplu, cuvinte care trimit la sensibilitate, sau la reverie etc.). În acest sens, multe texte considerate poetice în virtutea lexicului utilizat, eventual un text foarte... feminizat, nu sunt, în realitate texte poetice, ci texte prozastice (*Nota bene*: unele pot fi, desigur, de-a dreptul prozaice). Aș lua următorul exemplu: (1) un text ne-poetic, dar care se străduiește să treacă drept poetic – *ce boare imponderabilă pătrunde, asemenea unei sugestii suave, în toată ființa ei tremurătoare de așteptare!* (2) un text poetic, dar care nu se străduiește deloc să treacă drept poetic – *sfârșește ziua apocaliptic, apocaliptic sfârșește ziua.*⁴ Cred că lucrurile sunt destul de clare deși, desigur, rămân polemice⁵ – în timp ce primul text nu prezintă simetrii de nici

¹ Cineva (probabil, un poet) ar putea inventa o ocurență textuală de tip fractal – amintim că fractalitatea este o proprietate (fie spațială, fie temporală) de tipul auto-similarității, adică proprietatea în cauză este scalabilă, proces în care simetria ar fi mai mult decât evidentă, deci poeticitatea textului ar fi asigurată sau, posibil, augmentată.

² Într-un mod mai subtil, pot fi construite anti-simetrii, la fel cum în epistemologie sunt construite contra-factualități.

³ În schimb, sintagma „poem în proză” este eronată, fiind, de fapt, *contradictio in adjecto*.

⁴ Avem, aici, un exemplu de palindrom (adică text identic în oglindă) la nivel de cuvinte, nu la nivel de sunete, cum este îndeobște considerat conceptul în cauză.

⁵ Un reputat critic și istoric literar mi-a dat de înțeles, într-o zi, destul de „contondent”, deși amical, că poezia mea este excesiv de discursivă (frizând așa-numita poezie cognitivă) și că, astfel, se pierde din estezia obligatorie unui text

un fel, cel de-al doilea text prezintă o simetrie spațială, mai exact o simetrie de parcurgere reversibilă a textului (o imagine care este invariantă la oglindire, adică la schimbarea părții stângi cu partea dreaptă);

- (c) în sfârșit, se (poate) pune întrebarea legitimă și, eventual, nedumerită: dacă nici cuvintele folosite, nici ideile formulate, nici imaginile sugerate/purtate de poezie, nici ansamblul sonor al textului (atunci când este rostit – *Nota bene*: în realitate, chiar atunci când citim „în gând” un text literar, auzim sonoritatea printr-un mod psihologic subtil de pronunțare, tot „în gând”, a cuvintelor din text) nu sunt îndreptățite, ca atare, să confere caracter poetic unui text literar, atunci ce se întâmplă cu percepția estezică, considerată *conditio sine qua non* a poezității? Un răspuns „la cald” ar fi următorul:

(c1) nimic nu împiedică autorul (în acest caz, poetul) să facă în așa fel, din perspectiva poeziciei (cu „ie”, adică la nivelul scriiturii), încât cuvintele, ideile, imaginile, sunetele etc. să capete proprietăți de simetrie;

(c2) simetria nu trebuie văzută în mod local, ea se poate manifesta pe intervale prozodice (sau temporale, după caz) mari. De observat, *en passant*, că postmodernismul în literatură, cu ale sale invenții prozodice destul de năstrușnice, reușește, probabil involuntar, să asigure celor mai multe proze (intenționate ca atare, deci ca texte prozastice) calități poetice, prin reluarea unor scene (de exemplu, odată din perspectiva autorului, apoi din cea a naratorului, apoi din cea a personajului etc.) care conferă, astfel, proprietăți de simetrie textului în cauză, sau prin așa-numitul amestec de ontologii aparent nemiscibile. Tot din această perspectivă postmodernistă, amintesc procedeul *mise en abyme*, care este evident creator de simetrie textuală (mai exact, diegetică) sau sfârșitul textului care coincide cu începutul său etc. De altfel, o intertextualitate inteligent condusă este, și ea, capabilă de creare de simetrii textuale (vezi, aici, *Ulysses* – ciudata, chinuita dar provocatoare carte a lui James Joyce).

poetic – a dat ca exemplu de poezie discursivă *De rerum natura* a lui Lucrețiu (aș fi putut da și eu pe Kipling cu al lui *If*). Evident, o discuție analitică despre conceptul de text poetic ar fi lămurit lucrurile.

5. Instituire vs. reprezentare

Dacă acesta este textul poetic (în orice caz, în cele ce urmează, așa va fi considerat a fi) se pune problema, care face obiectul punctual al prezentei intervenții în numărul de primăvară al revistei *Poezia*, care apare sub tema/tematica/themata „*Poezie și limbă*”): textul poetic, adică poezia, instituie lumea sau o reprezintă doar. În alte cuvinte, poezia are funcție institutivă sau funcție reprezentatională prin receptarea ei?

5.1. Considerații generale

În relația dintre creator și receptor în privința operei de artă (în cazul nostru, a unei poezii, adică a unui text poetic¹) două aspecte trebuie să rămână netransparente (imperceptibile) pentru receptor: (a) generalitatea sau universalitatea, din perspectiva semnificației și sensului, conținută de cazul particular/concret evocat nemijlocit în textul poetic; (b) emoția creatorului/poetului în evocarea conținută în textul poetic.² Aceste două „condiții” nu sunt de natura suficienței, ci de natura necesității, adică, odată textul poetic finalizat, el va trebui să exhibe aceste două proprietăți (evident, de la caz la caz, gradul/măsura acestei exhibări va fi diferit).

Să încercăm o mică sinteză: textul poetic are grade diferite de poeticitate în funcție de poeticitatea utilizată în producerea sa. Astfel, din perspectiva condițiilor de suficiență (care acționează înainte de elaborarea textului poetic) gradul de poeticitate este direct proporțional, desigur, nu

¹ Operarea unei distincții între poezie și text poetic mi se pare destul de pedantă și neaducătoare de prea multă valoare adăugată în chestiunea supusă atenției dar, desigur, o asemenea distincție este posibilă (n-o voi opera aici, însă).

² Într-o altă comunicare, voi vorbi despre necesitatea (în sensul său logic, adică despre obligativitatea) cerebralității în actul de creație poetică – „ascunderea” propriei emoții este efectul acestei cerebralități în producerea obiectului de artă în cauză, deoarece ceea ce contează este emoția generată în receptor (care poate fi sau nu de aceeași natură sau intensitate sau durată sau cu aceleași consecințe etc. cu cea simțită de poet). *Affective turn*, faza în care se află, astăzi, postmodernismul (cel puțin cel din literatură), ca reacție, destul de întârziată, la semnalul de alarmă tras de Fredric Jameson (referitor la dispariția afectivității din opera literară), se înscrie în marja acestor considerații teoretice. *Nota bene*: probabil alt semnal de alarmă privind tendința scriiturii postmoderniste (cel a lui Baudrillard – *semiurgia*, engl. *semiurgy*, fr. *semiurgie* –, cu prefixul derivat din *semă*, adică „sinistra producție de semne”) a condus spre aceeași concluzie: nevoia unui *affective turn* care, pentru moment, nu a găsit prea mulți adepți în literatura poetică autohtonă și nici în rândul criticilor sau teoreticienilor literari autohtoni care se entuziasmează de faimosul stindard al „limbajului străzii” în care scriu aproape toți poeții contemporani – sigur, toate acestea pe riscul cititorului de a avea impresia că toate cărțile sunt scrise de același poet care semnează, însă, în mod curios, cu nume diferite pe diferite cărți.

neapărat în mod liniar, cu „cantitatea” de simetrii, de diferite naturi, forme, persistențe etc. pe care poetitul (scriitura) le intenționează și reușește să le obiectiveze¹ în procesul de creație. Am putea numi acest grad de poeticitate drept *poeticitate ex ante*. În schimb, după ce textul poetic este definitivat (de exemplu, este încredințat spre tipărire sau, în general, spre publicare, în orice mod accesibil terților) el prezintă și o *poeticitate*, să-i spunem *ex post*, adică văzută din perspectiva condițiilor de necesitate, menționate în aliniatul anterior al acestui paragraf – rezultă că poeticitatea „globală” a unui text poetic (a unei poezii) este o combinație *sui generis* a celor două poeticități menționate.²

5.2. O propunere

Din punct de vedere diegetic, ne aflăm acum, în situația în care avem în față o poezie (un text poetic), considerat de autorul său ca fiind definitivat. Ne interesează să deducem impactul generic pe care poezia îl are asupra receptorului, din perspectiva alegerii între două impacte posibile și discutate polemic în teoria literară, atât autohtonă cât și, mai ales, străină: poezia instituie, pentru receptor, lumea sau o reprezintă pe aceasta? Voi spune, de la început, care este alegerea mea în această chestiune și apoi voi încerca s-o argumentez/legitimizez/raționalizez: eu cred că poezia (textul poetic) *pro-instituie* lumea – prin pro-instituire înțeleg, de fapt, un impact intermediar (dacă nu, cumva, o interconținere, relativ abstrusă) între instituie sau re-instituie, pe de o parte, și reprezentare, pe de altă parte. În „apărarea” poziționării mele, voi spune următoarele:

- instituirea înseamnă o ontologizare primală (de ordin primitiv), dar lumea deja există, poezia se naște în lumea vieții (*Lebenswelt*) care există în fața poetului, instituită deja. Ca urmare, poetul nu poate institui lumea, nici n-o poate re-institui, adică nu poate nici face, nici reface facerea, el poate să facă doar o pro-instituie;

¹ Cunosc poeți autentici (care au fibră poetică, nu mimează poeticitatea) care nu citesc, sau nu mai citesc sau nu pot să citească sau refuză să (mai) citească poezie cu formă fixă. Or, forma fixă conține, în mod necesar mai multă simetrie (sau simetricitate) decât o poezie cu formă liberă (*vers alb*), deci are, principial, un grad de poeticitate mai mare decât forma liberă. *Nota bene*: despre constrângerile forme libere (care, de fapt, nu este sau nu ar trebui să fie deloc liberă) voi vorbi într-o altă comunicare.

² Nu ar fi lipsită de interes (din perspectiva... măsurabilității textului poetic) elaborarea unei formalizări, inclusiv cuantificări, atât a poeticității *ex ante*, cât și a poeticității *ex post* (și desigur, a unei poeticități globale), așa încât două texte poetice să poată deveni comensurabile din perspectiva poeticității lor – și această sugestie rămâne, pentru moment, o promisiune.

- așadar, pro-instituirea lumii înseamnă o instituire (sau re-instituire) din perspectiva propriei subiectivități a poetului (ceea ce mai numim idiosincrazie), deși elementele substanțiale (păsări, pietre, simțiri) sunt ale lumii deja instituite, ale lumii vieții. Prefixul *pro-* exact asta sugerează, o reconstrucție din perspectiva poetului, și cu mijloacele poeticii;
- din punct de vedere ontologic, pro-instituirea pare a fi o ontologizare de ordin secund (secundar), comparativ cu instituirea (sau re-instituirea) care trebuie considerată o ontologizare de ordin primal (primitiv);
- din punct de vedere epistemologic, se pune problema distincției care trebuie (sau poate fi) operată între termenul (și conceptul) de pro-instituire și cel de deconstrucție – mă refer, desigur, la conceptul introdus de Derrida (pe urmele lui Heidegger, de altfel, acesta din urmă vorbind despre destrucție). Aș spune următoarele în această materie:
 - deconstrucția înseamnă o analiticizare justificativ/ explicativ/ legitimantă a unui dat; pro-instituirea nu face asta, ea ia act de lumea instituită și-i dă o expresie/ imagine în acord cu idiosincrazia poetului (*Nota bene*: de aici și termenul de *pro-instituire*, adică o instituire sau re-instituire *pro*, în acord cu). Adică poetul ia lumea, așa cum este, *in sine*, și o re-construiește *pentru sine*, această ultimă formă a lumii fiind cea care este pusă în textul poetic (poezie);
 - chiar dacă deconstrucția nu este urmată întotdeauna de reconstrucție, în cazul pro-instituirii, de fapt nu mai avem faza/etapa deconstrucției, ci direct pe cea a re-construcției, mai exact a... pro-construcției, dacă se poate spune așa, ținând cont de termenul de pro-instituire;
- reprezentarea, la rândul său, înseamnă livrarea unui izomorfism, de un fel oarecare (de exemplu, prin intermediul sugestiei) între lumea reală (lumea vieții) și lumea care rezultă din substanța poeziei în cauză. Dar, așa cum a fost definit textul (literar) poetic, reprezentarea, în *eidós*-ul ei, nu este posibil să subziste în textul poetic, deoarece:
 - deși lumea vieții poate avea (și, desigur, are) numeroase simetrii – vezi, de exemplu, timpul circular din mituri și chiar din cosmologie, sau eterna reîntoarcere nietzscheeană – ele nu sunt „vizibile” local (atât ca spațialitate, cât și ca temporalitate), unde trăiește și scrie poetul, de aceea acesta din urmă, pur și simplu introduce, prin invenție poetică

(prozodică), aceste simetrii, de diferite naturi și intensități, în economia textului poetic.¹ Dar asta înseamnă o deviere (engl. *bias*) de la „adevărul” lumii vieții și construirea unei alte lumi, în care simetriile introduse au, *eo ipso*, drept de existență – adică înseamnă ocolirea (mai exact, evitarea) reprezentăționalității și adjudecarea pro-instituirii lumii;

- *Nota bene*: este de acceptat, așa cum îmi pare, ca posibilitatea (și, desigur, probabilitatea) reprezentăționalității într-un text literar să fie invers proporțională cu gradul global de poeticitate al aceluși text – în acest sens, așa spune că un text literar prozastic este mai „apt” să fie reprezentățional decât un text literar poetic care ar viza același motiv literar.²

În concluzie, eu cred că textul poetic (poezia) are o funcție pro-instituitivă, așa cum pro-instituirea a fost descrisă în cele de mai sus. Așa cum anticipam, pro-instituirea se află, din punct de vedere conceptual (adică din perspectivă semantică) între instituire sau re-instituire, pe de o parte, și reprezentăționalitate, pe de altă parte. Un cercetător deosebit de analitic ar putea pune, pe o axă care are ca limită la stânga reprezentăționalitatea iar ca limită la dreapta instituirea (sau re-instituirea), toate genurile literare – așa cum sugeram mai sus, romanul ar fi la stânga poeziei.

5.3. *Adițional, despre simetria textuală*

Pentru a decela simetriile într-un text poetic – ceea ce constituie „sarcina” criticului literar sau, după caz, a teoreticianului literar – este nevoie, desigur, de considerarea *axelor de simetrie* care vor fi avute în vedere. În fapt, vor fi identificate atâtea simetrii (sau clase de simetrii) câte asemenea axe de simetrie vor fi avute în vedere.³ Despre problema axelor de simetrie în textul literar (îndeosebi în cel poetic) voi vorbi cu alt prilej, dar aici așa dori să adaug următoarele considerații cu caracter general:

¹ Nu este exclusă, totuși, preluarea, în textul poetic, a unor simetrii din lumea vieții. Cu alte cuvinte, nu toate simetriile din textul poetic sunt inventate, adică pro-construite sau pro-instituite, ci unele pot fi „împrumutate” din lumea vieții.

² Aici sintagma motiv literar are aceeași semnificație ca sintagma, mult mai cunoscută, motiv muzical.

³ Situația este analogă celei din știință: odată ce a fost stabilită o teorie despre un obiect al cunoașterii, acel obiect al cunoașterii va fi cunoscut exclusiv în extensiunea și intensiunea pe care le permite teoria în cauză. De ex., teoria mecanicii newtoniene nu putea să „vadă” curbarea spațiu-timpului, deoarece nu conținea această „axă de simetrie” în bazele ei conceptuale și metodologice, în timp ce teoria mecanicii relativiste (este vorba despre relativitatea generală) a avut această posibilitate.

- din perspectivă textuală, ar trebui acceptate trei clase de axe de simetrie: (i) axe de simetrie *textuale* – care vizează economia textului literar/poetic în cauză: de exemplu, rimele (verticale, orizontale, oblice), metrica, spațialitatea etc.; (ii) axe de simetrie *inter-textuale* – care vizează trimiteri, ancorări în, detașări de textualități exterioare textului vizat; (iii) axe de simetrie *intra-textuale* – care vizează trimiteri, ancorări în, detașări de însăși textualitatea vizată;
- din perspectivă categorială, ar trebui acceptate trei clase de axe de simetrie: (i) axe de simetrie *simple* – vizează simetrii elementare: de natură verbală, de natură sonoră, de natură imagistică etc.; (ii) axe de simetrie *compuse directe* – vizează complexe de simetrii ale simetriilor (simetrii de ordin 2); (iii) axe de simetrie *compuse inverse* – vizează simetrii ale asimetriilor.¹

Comentariu: oare care este semnificația existenței asimetriilor? (*Nota bene:* desigur, asimetriile trebuie, și ele, depistate tot pe baza unor axe de... asimetrie – nu insistăm aici pe definirea conceptului de axă de asimetrie). Considerăm că existența, dovedită, a unor asimetrii intenționate/intenționale ar trebui să conteze ca o specie de simetrie *sui generis*. Intenționalitatea² are, în opinia mea, un rol și o semnificație la fel de mare în economia textului poetic ca și performativitatea. Desigur, poate exista și o performativitate neintenționată – de exemplu, poezii naivi, pentru a rămâne în teritoriul poeziei, dar sunt mai cunoscuți, de exemplu, pictorii naivi –, în acest caz fiind exclusiv sarcina criticului literar sau a teoreticianului literar, după caz, pentru identificarea ei. În acest din urmă caz, există posibilitatea, destul de comună în critica și teoria literară, de a-l credita pe autor (pe poet, în cazul discutat aici) cu mai multă capacitate creativă decât are, pur și simplu, prin adăugarea, din partea criticului sau teoreticianului literar, a unor intenții inexistente sau chiar inaccesibile din punct de vedere fie cognitiv, fie poetic (al scriiturii) poetului în cauză.

5.4. Poate inteligența artificială să scrie poezie?

Așa cum a fost descris și definit conceptul de text poetic – text literar care exhibă simetrii de diferite naturi, intensități și semnificații – ar

¹ Un analogon (din punct de vedere logic) al acestei categorii de axe de simetrie a fost propus și descris de autor în discutarea conceptului de exemplaritate a unei opere de artă (din perspectiva posibilității canonizării ei) în publicația *Tecuciul literar-artistic* nr. 74/trim. 4 2024: „Despre canon în literatură (II) – Exemplaritatea”.

² Aici nu în sensul din fenomenologie, desigur.

părea, *prima facie*, că răspunsul la întrebarea din subtitlu ar trebui să fie afirmativ. În ciuda acestei aparențe, și, desigur, în ciuda atâtor „poezii” scrise de dispozitivele de inteligență artificială (gășibile pe internet sau experimentabile pe faimoasele dispozitive de tip ChatGPT) voi aduce câteva argumente în favoarea unui răspuns negativ:

- spre deosebire de un text științific, care are doar denotații, fără conotații (adică semnificația termenilor/cuvintelor folosiți/folosite este invariantă relativ la utilizatorii aceluși text), textul poetic (de fapt, mai general, textul literar) are atât denotații, cât și (mai ales) conotații. Conotația este dependentă de idiosincrazia (luată în sensul cel mai larg) al autorului – vezi cadrul conceptual și hermeneutic în care a fost introdus rolul pro-instituitiv de lume al poeziei. Dispozitivul de inteligență artificială nu „consumă” conotații. Explicația este următoarea:
 - semnificația (adică denotația, care trimite la referențial, adică la entitatea pentru care stă sau în locul căreia stă semnul/cuvântul) este generată pe bază de explicație, adică în mod cauzal (o cauzalitate logică, silogistică), în timp ce conotația este generată pe bază de intuiție, care implică, desigur, și emoția;
 - intuiția implică conștiința (și, desigur, și subconștientul, cum s-a demonstrat cu asupra de măsură) – or, este de natura evidenței că creierul mecanic¹ nu are și nu poate avea conștiință;²
 - absența conștiinței implică incapacitatea înțelegerii, adică imposibilitatea de a opera cu intuiția; dispozitivul de inteligență artificială știe dar nu înțelege nici că știe, nici ce știe;
 - absența înțelegerii/intuiției va împiedica dispozitivul de inteligență artificială să construiască simetriile cerute de textul poetic, deoarece simetriile nu sunt rezultate inferențiale, ci sunt invenții, adică se produc sub egida

¹ Folosesc sintagma *creier mecanic* pentru a desemna orice dispozitiv de inferență non-biologic, chiar dacă este electronic, cuantic etc.

² Chiar dacă încă nu știm ce este conștiința (dar dacă presupunem că am ști ce este conștiința, știm foarte bine ce este... conștiința!), suntem aproape siguri că ea implică funcționarea analogică a dispozitivului inferențial (adică a creierului, biologic sau tehnologic, după caz) – or, dispozitivul de inteligență artificială funcționează digital, nu analogic (chiar și dispozitivele cuantice funcționează tot digital, starea de incertitudine, adică superpoziția liniară a procesului cuantic, colapsează în una din două alternative).

libertății, mai exact a liberului arbitru ceea ce, în absența conștiinței, dispozitivele de inteligență artificială nu pot avea.

- în concluzie, folosind imensa memorie, precum și neverosimila putere de calcul,¹ dispozitivele de inteligență artificială vor produce texte (e greu de spus dacă au literaritate, deci dacă pot fi numite texte literare, deoarece închiderea estetică a textului este problematică din motive evidente) similare, asemănătoare cu unele poezii pe care le au în memorie și pe care le imită în mod mecanic dar, din cele spuse anterior, ele nu pot fi, nicidecum, texte poetice.²

5.5. *Un (posibil) experiment mintal*

Putem, să propunem un test (analog testului Turing sau celui al camerei chinezești, ambele bine-cunoscute) pentru a stabili dacă o poezie (generică) instituie, re-instituie, pro-instituie o lume inexistentă sau oferă reprezentarea unei lumi existente – desigur, va fi un experiment mintal.

Să admitem că avem o poezie, scrisă după „regulile” propuse aici, adică cu suficiente simetrii de tipuri diferite, adecvate, desigur, subiectului poeziei în cauză, precum și un receptor. Vom presupune, în plus, că receptorul este un adult cu un background cultural mediu, grad de inteligență medie și capacitate rațională,³ de asemenea, medie. Receptorul este orb, dar orbirea s-a produs târziu, în adolescență, ceea ce implică faptul că în amintirea de lungă durată a receptorului imaginea lumii reale (lumea vieții) persistă, sub forma reprezentărilor de care este capabilă conștiința în contextul memoriei. Întrucât autorul poeziei insistă să participe la experiment, acesta este rugat să citească propria poezie, pe care s-o asculte receptorul descris mai sus. Presupunem că avem de-a face

¹ Ambele „calități” sunt, de fapt,... cantități, evident.

² Testele de identificare a „poeziilor” formulate de dispozitivele de inteligență artificială sunt, de aceea, cu atât mai necesare, iar teoria literară (și critica literară, desigur) ar trebui să dezbătă cu seriozitate această problemă și să găsească soluții – calea pe care o sugerez se desprinde din cele discutate la acest paragraf: testul trebuie să aibă capacitate de a identifica gradul de libertate cu care s-a formulat textul în cauză, peste o anumită valoare a acestui grad de libertate (de liber arbitru), pe care-l putem numi prag de semnificație a poeticității, se va „decreta” că avem de-a face cu o poezie, deci, implicit, cu un poet uman (sau încă insuficient de transumanizat!!!).

³ Inteligența este pur instrumentală, rațiunea este conjuncția logică între inteligență (generată la nivelul conștientului), intuiție (generată la nivelul subconștientului) și reprezentăționalitate sau capacitate de reprezentare (generată de gradul de instrucție/cultură sau de background-ul general).

cu un scriitor autentic, adică cu cineva care a știut destulă teorie și metodologie literară înainte de a se apuca de scris (*Nota bene*: făcând, în felul acesta, notă discordantă față de atâția confrăți care consideră că s-au născut direct cu menirea de a scrie poezie fără a mai fi nevoie de vreo reflecție teoretică sau tehnică¹ sau filosofică asupra chestiunii) care, în consecință, va citi cu punerea în evidență a tuturor calităților poetice ale textului respectiv, pe care, evident, le știe foarte bine, și, în primul rând, desigur, cu accentuarea simetriilor textuale sau categoriale, după caz. Să încercăm să ne imaginăm, după toate prezumpțiile derivate din cele de mai sus, ce anume se petrece cu receptorul la ascultarea poeziei în lectura autorului ei:

- deși receptorul ar putea recunoaște, printre imaginile (sonore) create de poet, imagini remanente în memoria sa de lungă durată, ele vor fi relativ vagi, deci opinez că reprezentăționalitatea textului poetic, deși nenulă, este nesemnificativă pentru receptorul în cauză;
- simetriile, receptate în mod sonor, care au fost introduse de autor, sunt mult mai percutante pentru receptor, dintr-un motiv foarte simplu: fiind introduse în mod deliberat (și, în funcție de talentul poetului, constituite în simetrii de simetrii sau simetrii de asimetrii etc.), ele au o evidență ridicată, uneori una ostentativă – poate chiar raveliană² –, de aceea probabilitatea ca ele să fie receptate ca atare este una ridicată. Dar acele simetrii sau asimetrii nu sunt proprii lumii reale (lumii vieții), ele sunt inventate de poet din rațiuni interne prozodice de poeticitate, așadar receptorul va „vedea” o lume pro-instituită, nu o lume reprezentată;
- desigur, experimentul trebuie încheiat cu rugămintea, adresată receptorului, de a face o descriere cât mai fidelă a lumii descrise de poezie. Opinez că descrierea făcută de receptor va valida conjectura, avansată mai sus, că el va percepe (pe cale sonoră) o lume pro-instituită, nu una reprezentățională.

¹ La Aristotel (dar și ulterior) poezia cere meșteșug (gr. *techne*) care meșteșug (adică dexteritate, aptitudine) cere, desigur, în prealabil, cunoaștere (adică fundamente, atitudine). Pentru a-l parafraza pe Stagirit, se poate spune: *a scrie poezie înseamnă atât a căuta să afli dacă trebuie sau nu să scrii poezie, cât și a te dedica contemplației* (n.n. – ED – reflecției) *asupra poeziei* – Protrepticul, B6, Ediția Humanitas (parafrazarea a constat în înlocuirea termenului filosofie cu termenul poezie, adică în ceea ce se numește operație paradigmatică).

² Vezi, de ex., procedeul/tehnica ingambamentelor.

Nota bene 1: iată că putem avea o testabilitate empirică (factuală) a unor ipoteze/conjecturi chiar și în domeniul inefabil al poeziei, așa cum avem, de altfel, în știință (faimoasa falsificabilitate Popper), ceea ce confirmă că, la nivel de substrat,¹ cunoașterea științifică și cunoașterea poetică sunt indiscernabile.

Nota bene 2: ar fi interesant de folosit acest experiment (pe care-l putem numi *experimentul cititorului orb*), în mod analog cu testul Turing sau cu testul camerei chinezești, pentru a afla dacă un anumit cititor este de tip uman sau de tipul inteligenței artificiale. În acest caz, poezia ar fi un instrument mult mai puternic și mult mai credibil (convingător) decât o conversație, așa cum se procedează în cele două teste bine-cunoscute. De observat că punctul critic, în cele două teste „clasice”, este punctul în care se apelează la... emoție în cursul conversației – aceasta este echivalent, din punct de vedere logic, cu apelarea la descrierea lumii percepute din lectura/audierea unei poezii.

Teodor MUTESCU

TRĂIREA VIEȚII O seamă de cuvinte dintr-o perspectivă creștină (II)

Evoluționismul nu poate explica totul

Se știe că orice raționament ce se vrea a fi corect, pornește de la cauză și ajunge apoi la efect sau de la Principiu spre manifestarea lui și nu de la manifestare spre Principiu. Imaginați-vă că încercați să rezolvați o problemă raționând invers sau că încercați să găsiți Principiul studiind mărimea, forma, aspectul și construcția generală a unui ansamblu de lucruri. Cei² ce cred în evoluționism, în încercarea lor de a dezlega enigma vieții, exact asta fac. Prin acest procedeu, ei devin sclavii dovezilor științifice ce pot fi demonstrate, iar

¹ Conceptul de substrat, aici, are semnificația pe care i-o dă Husserl, în teoria sa fenomenologică.

² Adepții teoriei evoluționiste pun problema apariției vieții privind înapoi, și găsesc explicații convenabile pentru majoritatea problemelor care apar și care cer unele răspunsuri. Dar oare și-au pus ei problema unei abordări în sensul corect, adică, de la începuturile apariției vieții și până în prezent? Sigur nu și-au pus-o, pentru că nici nu poate fi pusă o asemenea problemă, deoarece etapele evoluției sunt deja consumate. E ușor, după ce ai ajuns într-un anumit punct, să privești înapoi și să apreciezi dificultățile drumului, dar oare ai ști la fel de multe înainte ca să începi călătoria? Desigur, este vorba de o călătorie pe care nimeni să nu o mai fi făcut.

după cum știm deja, cunoașterea lor intelectuală este permanent supusă revizuirii, căci ea nu se dovedește a fi absolută, deoarece conținutul a ceea ce ei descoperă prin acest fel de cunoaștere nu ajunge până la Dumnezeu. De aceea, unul dintre savanții noștri moderni a spus că toate lucrările științifice mai vechi de 10 ani ar trebui să fie arse. Desigur, este o exagerare, dar este subliniată totuși, în felul acesta, o problemă adevărată, și-anume, aceea că multe lucruri descoperite de știință (acele lucruri care îl exclud pe Dumnezeu) trebuie mereu ajustate de-a lungul timpului, pentru că nimic din ceea ce există în această lume și poate fi studiat de știință nu reprezintă perfecțiunea absolută, adevărul ultim.

Cei care cred în evoluționism sunt asemenea cu cei care, având tot felul de legume în bucătărie, fac o salată. Ei se minunează de cât de bună a ieșit acea salată, cât de gustoasă este ea, cât de pricepuți sunt ei, dar uită că, în mare măsură, ceea ce ei au reușit să facă se datorează calității legumelor pe care le-au putut folosi. Acestea sunt cele mai importante! Ei nu sunt altceva decât niște combinatori de lucruri deja create de Altcineva. Să facă acești oameni, mai întâi, ca legumele să existe (fără a avea la dispoziție semințe, evident), să le crească, să le dea gust și apoi, pot să se laude!

Adepții teoriei evoluționiste spun că viața a apărut în apă, la lumina și căldura soarelui. Dar să explice aceștia: cine a făcut apa și pământul care să țină apele, și cine a făcut soarele care să dea căldură și lumină, și cine a pus totul în așa fel încât orice lucru din univers să fie în locul cel mai potrivit și să fie exact cum trebuie!¹ pentru ca viața să poată apărea? Desigur, ei nu vor să-L

¹ Valorile multor constante fundamentale par stabilite exact pentru ca viața să poată exista. În 2000, astronomul de origine britanică, Martin Rees a scris cartea „Doar șase numere”, în care vorbește despre șase constante, care dacă ar fi avut valori doar un pic diferite, noi nu am fi existat. Aceste constante sunt: **Constanta N** - reprezintă raportul dintre tăria a două forțe fundamentale, forța electromagnetică și forța gravitațională, iar această valoare este de 1036. Această constantă determină dimensiunea minimă a unor stele de mărimea Soarelui. Ne spune cât de mare poate fi un obiect, înainte ca gravitația să învingă forțele electromagnetice care țin nucleeele atomice separate, inițiind fuziunea nucleară. O valoare mai mică ar fi dus la existența unor stele mai mici, care și-ar fi ars combustibilul mult mai repede, făcând evoluția vieții improbabilă. **Constanta ε** (epsilon) - reprezintă proporția din masa unui nucleu de hidrogen convertită în energie atunci când fuzionează, formând heliul în interiorul unei stele. Valoarea lui epsilon este 0,007. Fuziunea hidrogenului și transformarea în heliu este primul pas pentru formarea elementelor mai grele, făcând astfel chimia complexă și viața posibilă. Dacă epsilon ar fi fost un pic mai mic, fuziunea nucleară nu ar fi fost posibilă și Universul ar fi conținut numai hidrogen. Dacă ar fi fost un pic mai mare, hidrogenul s-ar fi consumat pe timpul Big-Bang-ului, iar stelele nu s-ar mai fi format, deci viața nu ar mai fi putut evolua. **Constanta Ω** (omega) - reprezintă raportul dintre densitatea materiei din Univers și de densitatea teoretică critică, ce

numească Dumnezeu pe Cel care coordonează totul. Ei preferă să-I spună Mama Natură. Prin urmare, într-un mod indirect, și cei ce susțin evoluționismul mărturisesc că există ceva caracterizat prin rațiune – prin aceea că numesc cu nume de ființă rațională (mamă) mediul înconjurător – ce face posibil ca lucrurile să existe.

Așezarea pe drumul cel bun a cuvintelor

Poți face oare ceva fără ajutorul lui Dumnezeu? Eu cred cu tărie că nu! Și-atunci, la temelia acestei scrieri, vreau să pun credința în Dumnezeu.

Să vorbești despre Dumnezeu ar putea dura o veșnicie și niciodată, oricât ai încerca, nu ai putea să-L descrii cu exactitate, deoarece când vorbim despre Dumnezeu trebuie să-L prezentăm folosind cuvinte care pot alcătui mesaje pe care mintea să le poată înțelege, iar mintea, pentru a descifra informația, folosește rațiunea, iar rațiunea vrea să cuprindă totul în „*concepte definite*”, cum spune părintele Stăniloae, iar pe Dumnezeu, este evident, nu-L poți cuprinde în niciun concept și, de aceea, nici nu-L putem înțelege pe deplin, din acest motiv, Dumnezeu i-a dăruit omului credința¹.

ar iniția implozia Universului sub acțiunea gravitației. Omega este unul dintre factorii care determină cât de repede se extinde Universul. Dacă ar fi fost mai mare, Universul ar fi colapsat deja, dacă ar fi fost mai mic, expansiunea ar fi fost prea rapidă și galaxiile și stelele nu s-ar fi putut forma. **Constanta λ** (lambda) - reprezintă constanta cosmologică, ori energia care apare în urma fluctuațiilor cuantice al vidului. Lambda are valoarea 0,7. Lambda este principalul candidat pentru misterioasa forță care accelerează expansiunea Universului. O valoare mai mică nu ar însemna o mare problemă, dar o valoare mai mare ar fi dus la o expansiune atât de accelerată a Universului, încât galaxiile și stelele nu ar fi avut timp să se formeze și, în consecință, nici viața nu ar fi putut apărea. **Constanta Q** - reprezintă cantitatea de energie necesară pentru „spargerea” unui super cluster galactic, ca proporție a energiei totale stocate în materia acestuia. Numărul Q are valoarea 10-5. Dacă ar fi fost mai mic, Universul ar fi fost inert și fără structură, dacă ar fi fost mai mare, Universul ar fi fost dominat de găuri negre. Niciunul dintre cele două cazuri nu ar fi fost în sprijinul apariției și evoluției vieții. **Constanta D** - reprezintă numărul de dimensiuni spațiale și, după cum știți, sunt în număr de trei. Dacă ar fi existat patru dimensiuni spațiale, orbitele planetelor ar fi fost instabile. Dacă, în schimb, numărul de dimensiuni spațiale ar fi fost mai mic, de exemplu dacă ar fi fost doar două, viața nu ar fi fost posibilă.

¹ Credința este „o relație a limitatului cu Absolutul” spune G. W. F. Hegel - filozof german, reprezentant al idealismului în filozofia secolului al XIX-lea. - citat de părintele Stăniloae în lucrarea *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, 2002, p. 338. Absolutul, și pentru Hegel, dar și pentru Dionisie Areopagitul - Părinte Apostolic, trăitor în secolele I-II și Sf. Maxim Mărturisitorul - 580-662, monah și mare teolog bizantin - nu poate fi un obiect, iar pentru Hegel, din păcate, nu poate fi nici subiect, lucru fals (din aceiași lucrare). Mai mult, Sf. Maxim Mărturisitorul zice că: „credința este o cunoștință adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca

Totuși, știm că Dumnezeu poate fi zugrăvit prin toate cuvintele ce exprimă iubirea și viața, bunătatea, mila, înțelepciunea, îndelunga-răbdare, iertarea, măreția și atotputernicia, sfințenia, dărnicia, blândețea, dreptatea și adevărul.

Aceste atribute îl caracterizează pe Dumnezeu, dar El este cu mult mai mult decât ceea ce spun aceste cuvinte despre El, pentru că este deasupra a tot și a toate.

Dumnezeu, Creatorul

Dumnezeu¹, pentru aceia ce nu cred în El, nu reprezintă nimic, dar pentru aceia ce cred, este Totul.

Oricât s-ar încerca, nu se poate da nici o explicație științifică, pe deplin convingătoare și care să-L excludă pe Dumnezeu, la modul cum apare viața.

Dumnezeu există, numai că unii nu vor să recunoască, ba chiar luptă din toate puterile să-i convingă și pe alții că ei au dreptate.

Cum arătăm că există Dumnezeu, când știm sigur că nimeni nu L-a văzut vreodată? Nimeni nu L-a văzut, dar noi zicem că El există. De ce?

Zicem că există, pentru că vedem ceea ce a făcut, vedem lumea care ne înconjoară și, nu în ultimul rând, ne vedem pe noi.

Un arheolog, atunci când descoperă niște ruine, le cercetează cu atenție pentru că el știe cu siguranță că a existat o civilizație care a trăit și a construit pe acel loc și care-i poate „spune” încă multe. El știe acest lucru fără să-i vadă pe cei care au construit acolo. Știe, pentru că vede ceea ce ei au construit și este convins că ceea ce vede nu a apărut prin contribuția Întâmplării.

Așa este și cu Dumnezeu; nu-L putem vedea, dar putem vedea ceea ce El a construit: Lumea aceasta.

Universul nu a apărut din ceva ce mai întâi era sub altă formă, ci prin Cuvântul lui Dumnezeu.

Dumnezeu este izvorul vieții și Dăruitorul ei. El este acea Sursă nepuizabilă de informații ce garantează o evoluție nesfârșită în bine și fără de care nimic nu poate exista.

Cine este și cum este Dumnezeu?

„Pentru a cunoaște pe Dumnezeu nu e nevoie nici de bani, nici de averi, ci numai de smerenie.” Sfântul Siluan Athonitul

Despre Dumnezeu nu putem vorbi cu oarecare folos dacă nu avem, alături de smerenie, așa cum ne înțeamnă Sf. Siluan Athonitul, și credință, iar

una ce este temelia lucrurilor mai presus de minte și de rațiune”. Filoc. rom., ediția 1947, vol. II, p. 127.

¹ Dumnezeu „este o entitate de viață făcătoare și supraființială”, este o „entitate făcătoare a toată ființa”. Sf. Maxim Mărturisitorul, Filoc. rom. Ediția 1947, vol. II, p. 125.

crediința ne spune că informații utile despre un asemenea subiect le vom găsi în Sfânta Scriptură, cea care ni-L dezvăluie pe Dumnezeu, într-o oarecare măsură, atât cât putem noi pricepe. Fără a accepta aceasta, toate cele scrise mai departe nu reprezintă nimic serios.

De ce este necesară credința?

Atunci când vorbim despre Dumnezeu¹, ne străduim să folosim cuvinte pe care mintea să le poată înțelege, dar de multe ori, descrierile pe care I le facem nu sunt acceptate de o minte necredincioasă, pentru că mesajul nostru nu poate fi interpretat² (mintea singură nu poate înțelege) și din acest motiv, Dumnezeu i-a dăruit omului credința – o putere necesară omului pentru a-i proiecta viața în veșnicie, iar omul se poate folosi de acest dar minunat, pentru a dobândi cunoașterea lui Dumnezeu.

Eu nu mi-am propus în acest capitol să-L prezint pe Dumnezeu așa cum este El, nici n-aș putea, pentru că Dumnezeu nu poate fi cunoscut în ceea ce este El însuși, zice Sf. Maxim Mărturisitorul, dar mi-am propus să fac o descriere a Lui³, folosindu-mă de ceea ce știu.

Spuneam la începutul lucrării că sunt oameni care cred că tot ceea ce există se bazează pe un lung șir de evoluții în care hazardul are rolul determinant; dar mai sunt și unii oameni - printre care mă număr și eu - care cred cu tărie că Întâmplarea nu poate avea nici un rol în apariția vieții și nu poate crea ordinea care domnește în tot universul. Logica, și bunul simț, ne spun că există un Coordonator, și acesta este Dumnezeu⁴.

Prezența lui Dumnezeu o putem sesiza din foarte multe lucruri, dar putem noi oare să-L descriem în vreun fel? Sigur, putem să-L prezentăm pe Dumnezeu așa cum ni-L descoperă Sf. Scriptură, căci: „*Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu*” (2 Timotei 3, 16) și știm că: „*Scriptura nu poate fi desființată*” (Ioan 10, 35) și cine ar putea mai bine să vorbească despre Dumnezeu decât... Dumnezeu, prin Duhul Sfânt, Cel care, așa cum spune Sf. Ap. Pavel, cercetează adâncurile lui Dumnezeu și pe toate cele ale Lui le cunoaște (1 Corinteni 2, 10 -11).

¹ „Numirile ce le dăm lui Dumnezeu se referă la energiile divine ce coboară la noi”, spune Sf. Vasile cel Mare, iar Dionisie Areopagitul zice că: „lui Dumnezeu, după ființă nu I se potrivește nici un nume”, cit. D. Stăniloae în *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, p. 284.

² Dumnezeu nu poate fi văzut, atins, gustat, mirosit și nu poate fi auzit, cu ajutorul simțurilor materiale. El interacționează doar cu inima din sufletul nostru.

³ Părintele Stăniloae spune că: „Dumnezeu nu e numai infinit, ci și absolut altfel decât lumea”, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, p. 283.

⁴ „Nu cunoaștem pe Dumnezeu din ființa Lui, ci din măreția faptelor și din purtarea de grijă ce-o are pentru cele ce sunt. Căci prin acestea înțelegem, ca prin niște oglinzi, nemărginita bunătate, înțelepciune și putere a Lui”. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filoc. rom. ediția 1947, vol. II, p. 53.*

Găsim scris în Sfânta Scriptură că o cale de a-L cunoaște pe Dumnezeu este să cunoaștem iubirea, iubindu-ne unii pe alții (1 Ioan 4, 12), pentru că: „*Dumnezeu este iubire*” (1 Ioan 4, 8). Aș îndrăzni să spun că Dumnezeu este și un „Culegător” de iubire.

Dumnezeu are și o măreție neasemănată și putem cunoaște, în parte, măreția Lui prin cugetarea la ceea ce ne înconjoară (Romani 1, 19-20) pentru că: „*Cerurile sunt lucrul mâinilor Lui*” (Ps. 8, 3), ele spun slava Lui (Ps. 18, 1).

Așa cum am mai spus, Dumnezeu este Cel ce dă viață, pentru că „*viața era într-Însul*” (Ioan 1, 4), este veșnic și fără de-nceput. Este Sfânt, locuiește întru cele sfinte și întru cele înalte.

Dumnezeu este Făcătorul tuturor legilor care guvernează întreaga Creație și pe care omul le studiază cu ajutorul științei.

Este „*Cel ce a făcut cerul și pământul*”.

Dumnezeu este Tatăl nostru.

Puterea și măreția Lui depășesc orice capacitate omenească de cunoaștere și înțelegere, pentru că, așa cum spune și psalmistul, știința Domnului este „*minunată*”, mai presus de noi și de neatins, iar de sub puterea Lui, nimeni „*nu poate să iasă*” (Isaia 43, 13).

Domnul este Cel ce veseleşte inima noastră, Cel ce înmulțește bogățiile pământului, „*Cel ce dă hrană la tot trupul*”, pentru că: „*toată darea cea bună și darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor*” (Sf. Ap. Iacob 1, 17). El știe mai dinainte toate căile noastre.

Dumnezeu este Cel pe care-L căutăm atunci când ne aflăm în necaz.

El este „*Dumnezeul mântuirii*” pentru cei drepecți, care nădăduiesc în El și pentru cei cu inima înfrântă și smerită, este Cel care ne acoperă păcatele noastre.

Este Judecător drept, tare, îndelung-răbdător, ce va judeca popoarele. Dumnezeu este bun și blând este îndurat și milostiv, dar este și răzbunător și nepedepsit nimic nu lasă¹ (Naum 1, 3).

Dumnezeu nu voiește fărădelegea, de asemenea, urăște minciuna, pe cei ucigași și pe cei vicleni, dar iubește dreptatea și pe cei fără prihană, iubește mila și adevărul. El este Cel care ne ajută să ne îndreptăm viața. Dumnezeu este întărirea, scăparea, ajutorul, apărătorul și izbăvitorul nostru.

„*El stăpânește cu puterea Sa veacul*” sau timpul. Dumnezeu este „*singurul care face minuni*”. Măreția Lui nu are sfârșit. El pe toate cu înțelepciune le-a făcut, pentru că priceperea Lui nu are hotar și înțelepciunea

¹ Mai înainte de toate, Dumnezeu este bun, iertător, iubitor și milostiv, dar dacă omul nu-L ia în seamă, Îl ignoră, atunci Dumnezeu este necruțător, pentru că nu poate lăsa nepedepsită o asemenea atitudine, deoarece El este și drept. Așadar, mai întâi Dumnezeu este părinte, El este bun cu noi și ne creează toate condițiile pentru a fi fericiți, dar dacă vede că nu I se răspunde cu dragoste, atunci dreptatea Îl face să fie judecător.

Sa este nemărginit de adâncă, de aceea, știind toate acestea, ne putem pune întrebarea: oare cine mai este ca Dumnezeu?

Prin urmare, dacă nu ești un ignorant, și dispui de capacitatea de a crede că există unele lucruri pe care nu le vezi cu ochii trupești (de fapt asta înseamnă să crezi, nu?), cum mai poți spune că nu există Dumnezeu¹?

Desigur, orice cuvinte am folosi pentru a-L descrie pe Dumnezeu tot nu am putea face o descriere completă, pentru că Dumnezeu este desăvârșit în toate, iar noi nu putem exprima, prin cuvinte, desăvârșirea. Nici măcar termenul de „este” sau „există” nu I se potrivește lui Dumnezeu pentru că „*El este în afara și deasupra existenței în general*”².

Omul a avut și va avea întotdeauna nevoie de Dumnezeu. El este lumina cea veșnică întru care vor umbla toți cei drekți (Isaia 60, 19). Scoaterea Lui din viața omului, are ca efect crearea unui gol pe care omul va încerca să-l umple cu ceva asemănător lui Dumnezeu. În aceste condiții, diavolul se furișează și îi ia locul lui Dumnezeu, iar omul dobândește astfel un dumnezeu fals. În această situație se ajunge din cauza necredinței.

Știm cu toții că pe Dumnezeu „*nimeni dintre oameni nu L-a văzut și nici nu poate să-L vadă*” (1 Timotei 6, 16) dar, așa cum spunea într-o lucrare Mircea Eliade, renumitul filozof și istoric al religiilor, nu aceasta este principala problemă a oamenilor, ci faptul că El este, pentru cei mai mulți, necunoscut, iar necunoașterea rezultă din lipsa credinței.

În final, să zicem și noi: „*Cât este de mare Dumnezeu! Dar noi nu putem să-L înțelegem*” (Iov 36, 26).

Minunat este Doamne că Tu, fiind necuprins de nicio minte, totuși i-ai dat omului posibilitatea să se bucure de Tine, făcându-Te lui cunoscut atât cât îi este lui cu putință să Te cunoască. ai permis omului accesul la bucuria care rezultă din iubirea pe care el o poate naște.

Dacă ceea ce am scris despre Dumnezeu până acum nu e suficient și dacă doriți altceva, atunci întrebați-vă numai: cine a scris toată informația pe baza căreia există tot ceea ce există și fără de care tot ceea ce există nu poate exista?

Dumnezeu nu este al nostru doar pentru că are grijă de noi. El este al nostru, pentru că se află înlăuntrul nostru. De aceea altul ca El nu este și nu poate fi.

Suferim mult atunci când ducem lipsă de hrană, căldură, apă etc. Chinul este mare; dar cât de mare va fi suferința, pentru acela care nu-L are pe Dumnezeu, care va duce lipsă de El? De la El avem totul, și fără El nu avem nimic

¹ Despre Dumnezeu se pot afla foarte multe lucruri și din multe alte locuri ale Sfintei Scripturi; Totul vorbește despre Dumnezeu, trebuie doar să învățăm să-L descoperim pentru ca să putem urma sfatul psalmistului, când spune: „*Luați învățătură, ca nu cumva să Se mânie Domnul și să pieriți din calea cea dreaptă*” (Ps. 2, 12).

² D. Stăniloae, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, p. 284.

- nu numai hrană, căldură sau apă. Pentru mine, este de neimaginat durerea unui astfel de suflet, deoarece ea îl cuprinde în totalitate (trupul și sufletul) și nu doar în parte, așa cum simțim când avem lipsă de un lucru oarecare, pentru că dacă nu există Dumnezeu, nici milă nu mai există.

Dumnezeu ne iubește și ne vrea lângă el

(Raționament fundamentat pe învățături din Vechiul Testament)

1. Cel mai important lucru pe care trebuie să-l știm este că Dumnezeu ne voiește lângă El. De această realitate trebuie să fim ferm convingși! Înțeleptul Solomon spunea că: „Dumnezeu a zidit toate lucrurile spre viață”, (Cartea Înțelepciunii lui Solomon 1, 14). Mai mult decât atât: „Dumnezeu a zidit pe om spre nestrăcătoreală și l-a făcut după chipul ființei Sale” (aceiași carte, 2, 23).

2. Dorința arzătoare a Domnului este ca noi să ascultăm de El tot timpul, pentru ca El să ne poată face numai bine (Deuteronomul 5, 29). Dumnezeu ne spune: „Oare voiesc Eu moartea păcătosului și nu mai degrabă să se întoarcă de la căile sale și să fie viu?” (Ezechiel 18, 23). Este limpede că Dumnezeu nu ne-a făcut, pentru ca mai apoi să ne piardă.

3. Pentru că ne-a iubit, Dumnezeu ne-a încununat cu mărire și cu cinste (Ps. 8, 5). Așadar, nu-l suntem indiferenți, și cum l-am putea fi, dacă l-a trimis, spre a pătimi pentru noi, pe Însuși Fiul Său. Acum că știm că Dumnezeu ne voiește lângă El, trebuie să mai ținem cont doar de un singur lucru, pentru ca să fim lângă El: trebuie ca noi să vrem.

4. La începutul călătoriei noastre pe acest pământ, Dumnezeu ne atrage atenția și ne avertizează pe fiecare: „viață și moarte ți-am pus Eu astăzi înaintea, și binecuvântare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi” (Deuteronomul 30, 19). Dar ce înseamnă să alegem viața? Răspunsul nu se află departe. Fiecare om trebuie să-L iubească pe Dumnezeu, să asculte de glasul Lui și să se lipească de El. În acestea constă viața (Deuteronomul 30, 30).

5. Omului i s-a arătat ceea ce cere Dumnezeu de la el, și-anume: să trăiască cu dreptate, cu iubire, cu milostivire, și cu smerenie să meargă înaintea Domnului Dumnezeului său (Miheia 6, 8).

6. E bine să ne încredem în Dumnezeu, pentru că El pe toate le face spre bucurie și desfătare (Isaia 65, 18). Chiar dacă am greșit, să ne întoarcem la El și să fim convingși că El va vindeca „neascultarea noastră” (Ieremia 3, 14 - 22). Odată șters păcatul făcut prin neascultare, ne putem apropia de El. Având pecetea neascultării, vom fi ținuți departe de El, pentru că neascultarea îl amărăște pe Domnul (Ieremia 8;18) și „nepedepsit nimic nu lasă” (Naum 1, 3), pentru că „nu lasă nepedepsit pe cel ce păcătuiește” (Ieșirea 34;7).

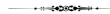
7. Știm că dragostea lui Dumnezeu față de noi, oamenii, acoperă toate defectele noastre, dar noi trebuie să-L rugăm ca să ne ierte. Când îl rugăm ca să ne ierte, ne exprimăm, de fapt, o opțiune pe care o facem, alegând să fim lângă El. Dacă nu ne cerem iertare, atunci arătăm că Dumnezeu ne este indiferent și în acest caz vine nimicirea noastră, pentru că e trimisă de

dreptatea lui Dumnezeu (Isaia 10, 22). Dacă ne vom întoarce către Dumnezeu și ne vom cere iertare, vom fi mântuiți (Isaia 45, 22). A ne întoarce și a-L căuta pe Dumnezeu, trebuie să reprezinte o alegere care să vină din inimă, pentru că numai așa îl vom găsi: „*Mă veți căuta și Mă veți găsi dacă Mă veți căuta cu toată inima voastră*” (Ieremia 29, 13). Prorocul Ioil spune: „*Sfâșiați inimile și nu hainele voastre și întoarceți-vă către Domnul Dumnezeul vostru*” (Ioil 2, 13). Din inimă trebuie să-L chemăm pe Dumnezeu, pentru că El la inimă se uită (1 Regi 16, 7). Așadar, dorința Domnului este să ne facă bine „*Eu aș vrea să-i răscumpăr*” zice Domnul (Osea 7, 13), pentru că El iubește îndurarea (Miheia 7, 18), dar și noi trebuie să căutăm dreptatea și smerenia (Sofonie 2, 3) și să ne purtăm cu bunătate și cu îndurare față de aproapele nostru (Zaharia 7, 9). Altfel, trăind în păcat, Îl facem pe Dumnezeu să-și întoarcă fața de la noi (Isaia 59, 2).

8. Dacă Dumnezeu ne îndeamnă să ne întoarcem la El, aceasta înseamnă că știe că am căzut, că ne-am îndepărtat de El, dar dovedește că nu ne-a abandonat, El încă mai speră să ne întoarcem și să ne pocăim.

9. Aproape este Domnul de toți acei ce-L cheamă pe El „*întru-adevăr*” (Ps. 144, 18) și El ne vrea binele și ne iubește, dar pentru că măreția și lucrarea Lui este fără de margini și pentru că El întru cele sfinte locuiește (Ps. 21, 3), noi trebuie să ne apropiem de El „*cu frică și cu cutremur*” (Ps. 2, 11). Pe Dumnezeu trebuie să-L tratăm cu respect, pentru că nu va îngădui ca numele Său să fie pângărit (Isaia 48, 11).

În concluzie, trebuie să-L căutăm pe Domnul cât îl putem găsi (Isaia 55, 6) și să-I cerem iertare „*Cel ce a lăsat răul și a ales binele va trăi*” (Ezechiel 18, 21-24), altfel vom rămâne singuri numai cu propriile fărădelegi și vom muri pentru că: „*fiecare va muri pentru fărădelegea sa*” (Ieremia 31, 30).

Nicolae Labiș – „poetul încă fără egal” al generației sale

*„A ars scurt și orbitor,
răscolind miresmele pământului,
și s-a prăbușit în genune”
(Tudor Vianu)*

S-a scris mult despre Nicolae Labiș. Și-am zice, numele său este purtat pe buze cu o doză maximă de emoție de către toate generațiile, de atunci, din 1956 și până în prezent. Fiecare an care trece ne-apasă neputința aceluia prezent. Mulți dintre noi ne ostoim fiorii tacitei revolte, gândind la timpurile acelea încorsetate. Și totuși, îmi vin în minte versurile unui înaintaș poet și mare senior Bertrand de Born (1140-1215), care, aflându-se în conflict, fie cu Richard I, dar și cu Filip al II-lea al Franței (1165-1223), reacționează dur: „Când Leul s-a zbrălit să-mi ieie prada/ M-am încleștat cu el în luptă cruntă: / Răpus de el, mai bine decât trăind mișel” (traducător, prof. Iulian Antonescu).

Demnitatea – înainte de toate! Decât trădător, precum unii din generația sa, mai bine moartea!

Deși se tot lăsa îmbiat de aromele din cupa lui Bachus, rebelul Nicolae Labiș gândea lucid. Conștientiza pericolul. O mărturisește sieși: „O durere estompată și surdă/ Bântuie inima mea”// „Plâns de neputință-n infinit” („Ceas greu”). Nu s-a temut nici de „aspidă” și de „vasilisc”, cu al lor venin. Intuia ce i se pregătește. Deși rămân câteva răspunsuri neelucidate. Să nu fi realizat că decizia de eliminare se cerea grabnic executată?! Aripile sale nu mai aveau forța unui zbor salvator – sau – s-a lăsat în voia sortii?! Poate, așa i-a fost data?!?

Durerea noastră nu s-a estompat. Ne mângâiem cu versurile sale și tot numărând anii „de la curmarea versului său” (Radu Cosașu)... din zece-n zece? Și-n 1966, și-n 1976, și-n 1986, și-n 1996, și-n 2006, și-n 2016... Și-n 2026?!? Absența lui „continuă să ne apese, să ne pese, să ne doară, să ne moară în brațe, ca o zi feerică de scris”¹. Tăcerea lui presează „gheață pe sira spinării” a aceluia care cunosc detalii și tac. Mulți cercetători care au migălit prin arhive, precum Stela Covaci sau profesorul Nicolae Cârlan de la Suceava și mulți alții, au adus la lumină detalii de substanță. Ca să numesc doar atât!

¹ Radu Cosașu – *Opere*, II, Polirom, 2009, p. 374

Pentru noi, Nicolae Labiș rămâne „poetul încă fără egal” al generației sale, „cel mai înalt în grad”. „Nimeni deasupra lui, totul de la el în jos”, notează scriitorul Marin Ioniță în volumul *Jocul de-a moartea*.

Pentru tinerii zilelor noastre – elevi, studenți, tineri profesori, iubitori de literatură – e bine să reținem că lui Nicolae Labiș îi plăcea mult să citească, să se instruiască. Lua și lecții de scrimă. Povestește Marin Ioniță: „Făcea partide în holul de sus” [al școlii] cu Atanasie (Athanasie) Toma (1929-2001) și cu Dumitru Carabăț (1932-2020) – viitorul scenarist, fondator al școlii românești de scenaristică.

La vremea când era elev, între zidurile de la Kiseleff 10, Nicolae Labiș era „cel mai echilibrat” dintre colegii săi. Părea a fi „optimistul incurabil”. Era un „vitalist”. Dar nu-i plăcea să fie dădăcit. Adesea, îl evita pe Marin Ioniță, cel care avea misie UTM de a-i struni imboldurile extrașcolare. Cum se suspectau unii pe alții, Labiș nu avea încredere nici în Marin Ioniță. Nu înțelegea că, în fapt, acesta îi vroia binele și că nu suporta ca prietenul său să-și „erodeze viața în excese”. Din nefericire, declinul se produce, nesperat de repede, brusc. *Căprioara* va cădea detunată de pușcă, iar *albatrosul* – doborât de furtună. „Pasărea cu clonț de rubin”/ „l-a strivit”.

A fost „o moarte inadmisibilă, acest copil genial, cu fața rotundă și buzele groase”¹. Prietenii au recunoscut în el o altfel de plămădă. Specială. „Sunt spiritul adâncurilor/ trăiesc în altă lume decât voi”.

Așa rămâne-n amintire!

Labiș, *demiurgul*, a trăit în „miezul unui ev fierbinte”, iar lava lui nefierbântă (revoltător) și astăzi. Lumea sa a fost aceea a „faptelor concrete”. Asemenea eroului lui Camil Petrescu – a văzut idei. Dar nu și himere. În toată poezia lui, precizează Marin Ioniță², „nu era interesat decât de ceea ce îi spuneau simțurile și îi confirma rațiunea”.

În juru-i au roit multe personaje care s-au vrut, cât au trăit, să fie considerați prieteni cu el. Și mai cu sânge, după..., să inventeze întâmplări, zice-se, memorabile. Ce sentimente l-au determinat pe Gheorghe Tomozei să pășească pe *Urmele poetului Labiș* (1985)? „Spre a-i mulțumi, peste mormânt, pentru tot ce mi-a dat întâlnirea cu el”, „Pentru a-i dovedi o altfel de prietenie decât cea de pahar, pentru a-i sluji memoria și altfel...”. Și-l credem! Despre ceilalți, prieteni și „prieteni”, la acest ceas, trilurile „păsării cu clonț de rubin” mângâiat-au rănilor zdrobitoarelor clipe. Au aflat Adevărul, marile Adevăruri, doar ei, prietenii care-l însoțesc *acolo*, în locul marilor Taine: Aurel Covaci, Stela Covaci, Portik Imré, Aurora Cornu, Marin Ioniță... Și cei care l-au iubit... Și cei care l-au trădat... *Acolo* unde a străbătut

¹ Nina Cassian – *Memoria ca zestre*, II, 2004, 25 martie 1965, p. 122

² Marin Ioniță – *Kiseleff. Fabrica de scriitori*, Corint Books, 2018, p. 148

„ecoul galopului pierdut”, *acolo* unde „apa străpunge stânci de fier” („Creion”):

Sfârșitul acesta, nemeritat, mi-amintește de finalul unui poem al prietenului George Mărgărit: „Poetul strălucind cu fruntea cioburi sfărâmată,/ Apuse pământean în dangănul indiferent: În somnul acelei lumi de dânsul blestemată/ Rotise Aurora un disc fosforescent”¹.

Prietenia cu George Mărgărit reprezintă un capitol important din viața lui Nicolae Labiș. Cu plusuri și minusuri. Negreșit, Mărgărit descoperise în prietenul său adolescent un real talent, un har înăscut, însă, putem crede că, fiind cu 12 ani mai mare, intuia greșita-i „cale”. Posibil, nu putea uita vorbele lui G. Călinescu, profesorul, care-l sfichiuiuse aspru: *Domnule Mărgărit, d-ta ai o inteligență periculoasă chiar și pentru mine!* E drept, Labiș simțea nevoia să fie înconjurat de prieteni, însă va realiza că tocmai atunci când avea nevoie de ei, era părăsit. Iar după apariția volumului *Primele iubiri* (conform mărturisirii lui Portik Imré), „prietenul” Mărgărit l-a dezamăgit profund!

*

Și pentru că l-am amintit pe George Mărgărit (27.01.1923 – 29.08.1961), ar merita să deschidem o mică paranteză, oferind câteva succinte detalii. George Mărgărit a fost supranumit „șlefuitorul de cuvinte”. Din nefericire, s-a scris prea puțin atunci când a plecat, surprinzător de repede, dintre noi. Prieteni adevărați i-au adunat versurile și așa le putem lectura astăzi, dacă dorim să-i surprindem trăirile și emoțiile din timpul vieții. Se întâmpla în 1970. Poeții Lucian Dumbravă și Horia Zilieru au îngrijit ediția *Vulturii amiezii*, la Editura Junimea din Iași. De pe coperta a patra ne privesc ochii tânărului aflat la vârsta primelor zboruri prin volbura deșartelor zidiri: „De-atâtea ori din veghea lor albastră și egală/ În dimineață își desfac corole două câte două/ Pe marmure în tremur – pe piatra în beteală,/ În patria de zmeuri cu creștetul de rouă” („Ochii”).

Au mai trecut destui ani, și în 2005, la Editura Princeps Edit, se va edita o altă antologie, intitulată, *Profeticul vis*, volum îngrijit și prefațat de poetul Daniel Corbu. Între timp, „Bădia” Aurel Leon, „tatăl” jurnaliștilor ieșeni, va reaminti, într-una dintre tabletele sale, „Cafeaua de dimineață”, despre „Uitatul mormânt de la Bârnova” (1995).

Este atât de dureros să cobori în adâncul uitării! „Aceasta dar îmi este fruntea la ceasul ei de fapte/ Trecută ea atent prin arderile toate/ Și

¹ George Mărgărit – „Aurora”, datat 1961, extras din antologia postumă *Vulturii amiezii*, Editura Junimea, 1970, p. 23

simplicu mângându-și undele, pe noapte,/ În calmele tăceri, afunde, cercetate” („Aceasta dar îmi este fruntea”).

*

Într-un volum-jar, intitulat, cu duritate, *Timpul asasinilor*, Cezar Ivănescu se erijează, deopotrivă, în „avocat” și în „judecător”. Dure fraze. Să ne întrebăm de ce un om, un intelectual, un om înzestrat cu talent, precum Cezar Ivănescu, devine atât de dur în exprimare și în judecățile sale?! Există o motivație. Principală. Propriile sale lovituri primite fățiș. În acest volum descoperim și alte detalii. În scurta lui perioadă de școlaritate ieșeană, Labiș avea un grup de prieteni „reacționari” (mulți au înfundat pușcăriile politice), se strângeau la gazda unuia dintre ei. Ni se amintește de „Caietul cu coperti verzi” care conținea poeme „reacționare, anticomuniste”. Posibil, „Labiș pierdea, sau i se furau caiete cu versuri”. Pe undeva, tot există ele! Important, spune poetul, „Fluviul vieții se scurge/ Încet, încărcat și deplin”.

Dar nu avem voie să oțim un superb poem satiric: „Confesiunile poetului descurgăreț”, compus încă din 1954, pe care merită să-l reproducem:

„Nu, poezia nu-i coșmar, nu-i vis:
 Eu am metode sigure de scris.
 De n-ai idei, le prinzi la vreo șuetă
 Ori din articolele din <Gazetă>.
 De pildă: <Să luptăm, tovarăși, just>,
 Ideea asta dacă ți-e pe just,
 O-mbraci în haina formei sclipitoare,
 Și scoți din ea ceva – <calibru mare>.
 Prezinți un păr. E bine să-l descrii
 Cum izbucnește-n flori ca de zăpadă
 Și strigă: <Să luptăm, tovarăși, just!>
 Plus și o rimă ce-o mai pui la coadă.
 Așa-i convingător. Dacă-ai striga
 Tu însuși, cine-ar crede vorba ta?
 Pe când un păr... E tare, –ntr-adevăr.
 Cum să nu crezi când vezi strigând un păr?
 E drept că și Baconsky-a mai făcut
 O poezie despre-un măr limbut...
 Eu, ca să fiu original, îmi pun
 Lozincile în zarzăr și în prun.
 Dacă am scris trei poezele-așa,
 Sunt liniștit. Nu mă vor ataca

Și nu-mi va spune nimeni verde-n față
Că-ncep să mă îndepărtez de viață.
Ci mă îndepărtez, n-ar fi nimic,
Dar nu-i plăcut când criticii ți-o zic.
Fiind asigurat încep și eu
Să-mi cânt fără lozincă oful mei:
Cum trece luna cu un chip de zână,
Cum greierii fac dragoste-n grădină,
Cum toarce o domniță fire lunge
Și cum cu fusul-uneori se-mpunge,
Cum pleacă seniorii din cetate
Cu chei de la centuri de castitate,
Cum, diafane, soațele din porți
Îi roagă să se-ntoarcă vii ori morți.
E foarte bine-mi zic în sinea mea.
Dar elegia nu-mi vor publica...
Atunci mai torn o strofă pe hârtie,
Cum unii critici ar dori să fie.
Că luna trece lin, nemuritoare,
Precum poporu-n veci de veci nu moare,
Ca fusul care-nțeapă nu-i un fus,
Ci-i șpanga cavalerului sus-pus.
Apoi că astăzi nu mai sunt lăcate
Și chei pentru centuri de castitate...
Femeile au azi egalitate...
Dilema-n acest fel e rezolvată:
Scriu <personal> și just – și iese... plată.
Dar n-o vor trece-n statele de plată
Chiar dacă-i zic eu cronică rimată¹.

Cezar Ivănescu pare fascinat de poetul Nicolae Labiș, afirmând că este „cel mai mare talent poetic apărut în literatura română de la Eminescu până azi, neîmplinit, e adevărat...” (*Timpul asasinilor*). „Un poet pe deplin exprimat, de la care au rămas câteva poeme încântătoare pe care istoria literaturii române nu le poate trece cu vederea”. „Setea sa de viață îl așază printre poeții vremurilor noi”. „Labiș aduce în literatura noastră ambiția unei supremații moldovene, ca urmaș direct al lui Alecsandri, Eminescu și

¹ Nicolae Labiș – *Confesiunile poetului descurcăreț*, „Tânărul scriitor”, 7/1955, p. 59-60

Bacovia". „Vehemența lui Labiș nu e altceva decât puritatea adevărilor elementare”¹. „Poezia de azi nu poate eluda cazul Labiș”.

Din notațiile lui Cezar Ivănescu, merită să reținem momentul special, în care, la cursul profesorului Tudor Vianu, studenți „inodori și incolori” îl ascultă pe Nicolae Labiș lecturând *Moartea căprioarei!*

Din nefericire, opera lui Labiș, atât cât ne este dezvăluită, merită cunoscută. Și mai puțin de ce s-a sinucis Maria Polevoi (dansatoarea, născută în Basarabia, la 1919) sau Zizi Munteanu sau Jenica Rotaru!...

Știm, nu sunt puțini... dintre acei... care au conștiința încărcată... și a aceluia care i-a desprins rănitului ceasul „Pobeda” de la mână! El ticăie, și-acum, dureros de trist! Ca să i se mângâie amintirea, ni se tot repetă cuvintele lui Sadoveanu („Iese scriitor de aici numai cel care a intrat scriitor”), în postura de profet. Și deși se spune că l-a protejat pe copilandru Nicolae Labiș, nu a făcut nimic pentru salvarea lui – la propriu.

Ba, mai există și câte o „voce” care (la respectabilă distanță de-atunci) neagă asasinatul Poetului, afirmând: „Se spune că a fost chiar ucis”. Dar tortura la care a fost supus nu este o formă deucidere?!

*

La vremea când lucra la volumul *Moartea unui poet* (1972), Gheorghe Tomozei a insistat ca și fostul director „politic” (în acte, „director de studii”), cu un nume care îți „zgâria timpanul” (Marin Ioniță), „temutul” „profesor de filosofie” Alexandru Hoaje, să scrie o „mărturie” despre Nicolae Labiș. Deși era expert în a se „strecura peste tot ca o umbră” (Marin Ioniță), „mărturia” sa se încadrează în „stilul” educației primite: „Mi-a rămas în memorie momentul în care Labiș a fost pus în discuția colectivului pentru <abateri grave> de la morala și disciplina școlii. Era în februarie 1953. Îmi amintesc că astfel de ședințe de analiză se țineau destul de des, uneori chiar și câteva zile în șir, transformându-se în adevărate purgatorii în care cei discutați se curățau de păcatele existente sau uneori imaginare. Motivul cel mai frecvent al ședințelor de analiză îl constituiau abaterile de la disciplina școlii, de la programul de internat destul de sever de altfel, cu care atât Labiș cât și alți studenți nu se puteau acomoda”².

Și pentru că „temutul” nu știa ceea ce este acela un omagiu (bietul de el!), să îmbrățișăm sfatul poetului: „Oameni, păziți de orori/ Viața și visele!”

Extras din volumul *Rostul și rostuirile unei școli de literatură* (sub tipar).

¹ Cezar Ivănescu, Stela Covaci – *Timpul asasinilor. Documente și mărturii despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș*, Libra, 1997, p.182-184, 192-197

² Gheorghe Tomozei – *Moartea unui poet*, Ed. Cartea Românească, 1972, p. 176

CRONICI ȘI RECENZII

Marius CHELARU

Biblioteca de poezie

Primum la redacție multe cărți de poezie de diverse facturi. Și, cum de multe ori fie timpul, fie spațiul alocat ori specificul rubricilor nu ne permite să facem acest lucru așa cum s-ar conveni nici în „Convorbiri literare”, nici în „Poezia”, ne dorim ca în *Biblioteca de poezie* să semnalăm, pe scurt, cât mai multe dintre acestea se va putea. La unele vom reveni, poate, fie aici, fie în „Convorbiri”. Pe unele le vom menționa doar, eventual cu o scurtă remarcă, din respect pentru autorii care le-au trimis, și pentru a sublinia că sunt în atenția noastră.

Vladimir Queiroz, *Kairos*, traducere de Ana Vrăjitoru, prefață: Marius Chelaru, Editura Timpul, Iași, 2025, 106 p.

Poetul brazilian Vladimir Queiroz nu este la primul său volum în limba română. *Nuances*, publicată în Brazilia în 2012 (cea mai tradusă carte a sa), a apărut, în versiunea română semnată tot de Ana Vrăjitoru, la aceeași editură ieșeană, Timpul, în 2015. Tot la Timpul, prin intermediul aceleiași traducătoare, i-a apărut și volumul *Muxarabis*, în 2021.

Ne-a vizitat țara, și orașul, de două ori, de atunci, prima dată la lansarea volumului *Nuanțe*, apoi la Festivalul Internațional „Poezia la Iași”.

Născut în Feira de Santana – Bahia, în Brazilia, Vladimir Queiroz este inginer petrolist (avînd realizări atît practice, cît și teoretice în domeniu), și a debutat cu poezie prin volumul *Seres & Dizeres*. A publicat apoi și alte cărți, și de versuri, dar și, de exemplu, de proverbe și expresii populare.

Pînă a-l întîlni și citi pe Vladimir Queiroz cunoscusem poezia braziliană mai cu seamă din antologii, dar și prin intermediul unor scriitori care au ajuns să trăiască, din varii motive, în Europa, mai ales la Paris, dar și alte mari orașe europene, ca Londra ș.a..

Fără a putea spune că nu există la noi traduceri din literatura braziliană, Vladimir Quieroz este, totuși, unul dintre nu prea numeroșii autori din țara sa cu volum(e) în limba română. Cel mai recent pe care l-am citit, spuneam în semnalarea din „Convorbiri literare” a volumului *Nuanțe*, e semnat de Ático Vilas-Boas, născut la București, *România: poeme telurice*, 2010, în traducerea Micaelei Ghițescu. De atunci au urmat și alții, dar tot foarte puțini, totuși.

Volumul *Kairos* are un titlu simbolic, un cuvînt din greacă de origine/ etimologie incertă (*καίρός*, care ar însemna momentul corect/

oportun/ al actului/ acțiunii oportune ș.a., iar în neogreacă/ greaca modernă – timp, vreme, nu în sens meteorologic), e unul în care autorul optează pentru un limbaj mai încărcat de simbolistică, de diverse facturi. Poemul care dă titlul (nu întâmplător ultimul din carte), poate, dacă nu oferi o „cheie”, atunci să deschidă o ușă spre felul în care și-a construit volumul. Poemul se referă și la cele două valențe mitologice, moduri de a privi timpul în mitologia greacă – kairos (ca apanaj al zeilor, fără a avea unități de măsură) și cronos (arată cum se scurg/ se măsoară viețile pământenilor, care poate fi măsurat).

Poetul e cel a cărui pană îl poate face să pășească, prin poem, dincolo de puterea lui Cronos, „spălând sufletul” său pînă ce ajunge să îi aparțină veșnicia, Soarele. Sigur, fiecare cititor îmbracă aceste simboluri, funcție de mentalitatea, de felul său de a gândi în propria haină de înțelesuri, după cum s-a spus deja (Todorov, Kristeva).

Autorul apelează, pentru a construi simboluri, căutînd să releve varietăți semantice, la un vocabular prin care își propune crearea unor sensuri care se întrepătrund, plecînd uneori de la „simplu”/ local (regăsim termeni care țin de spațiul geografic natal, fie el el cel brazilian sau latino-american – condorul, imbaúba, araponga, Tupã, Zumbi din Palmares, la altele din Mozambic – capulane etc.), ori din medii/ cu semnificații/ corolar diverse: Matisse, Massada, floarea de lotus, Buda, Zeus, derviși, șaman, Darius, Tezeu, minotaur, labirint, odara, Sagrada Familia ș.a. Dincolo de aparențe, de sensul „normal”/ aparent al cuvintelor, caută să le confere prin constructul poetic altul/ altele, cu altă încărcătură. În acest sens, poate, kairos înseamnă și acel moment prin care, prin poezie, pășește dincolo de cronos, dînd altă forță cuvintelor, prin care ilustrează un univers, o viziune despre viață.

În aceeași idee sînt și referirile sale la șamanism, budism, religii și mitologii diverse, dar și la alte forme de artă – pictură (Matisse) sau – și am în vedere poemul *Scînteii* – un ceramist, sculptor, pictor ș.a. celebru în America Latină, „Francisco Brennand la cei 90 de ani ai săi”.

Este o modalitate de a citi acest volum al lui Vladimir Queiroz, care a reușit să ofere în fiecare dintre aceste cărți traduse la noi alte chipuri, alte *nuanțe* ale felului său de a scrie.

Marcel Miron, *Semne contemporane*, ediție bilingvă română-engleză, traducere și prefață Theodor Damian, coperta: Dinu Virgil, ilustrații: Mădălin Țibichi, Editura Limes, Florești, 2025, 122 p.

Despre Marcel Miron, colaborator, de o vreme, la „Convorbiri literare” și „Poezia”, am scris de mai multe ori în rubrica noastră, analizînd

și felul său de a scrie, iar cititorii au putut regăsi în revistele amintite poeme ale sale.

Astfel că, fiind vorba și despre poeme atât inedite cât și din alt volum, semnalăm apariția acestui volum (a cărui versiune în germană, tradusă, semnată, Mircea M. Pop și Joachim Schweitzke, și prefațat de subsemnatul, l-am prezentat cititorilor, revistei „Poezia”), prefațat de un alt preot și cunoscut poet, Theodor Damian, remarcînd și faptul că autorul are, de acum poeme în volume apărute în câteva limbi străine, cel mai recent în germană și acum în engleză. Reamintim, Marcel Miron, preot, poet, a debutat în anul 2000 în revista condusă de Tehodor Damian, „Lumină lină”, care apare la New York, și în volum la editura Junimea, în 2015, cu *Versuri albastre și aurii*.

Încheiem cu poemul *Lumânare*: „Ard/ și nu mă sting/ ca tu să vezi
cărarea./ Iar când îmi voi sfârși combustia/ tu/ orbule/ vei avea ochi
buni/ și altora/ le vei lumina calea.”

Cristina Rusu, *Despre poezie, credință și înțelepciune*, Editura Timpul, Iași, 2025, 286 p

Din anul 2008 Cristina Rusu, care a mai publicat și alte volume, dar de versuri, semnează în revista ieșeană „Poezia” (din colegiul de redacție al căreia face parte de ani buni), în rubrica tematică a numerelor respective, eseuri de diverse facturi, conform cerințelor.

De-a lungul anilor, au fost diverse teme asupra cărora s-a oprit, dar toate au o caracteristică evidentă – îmbinarea dintre „poezie, înțelepciune și credință”, dintre spiritualitate sacră și metafora în haină de vers.

Deși au mai fost autori care au scris, uneori, eseuri în care se abordau aspecte care țineau și de credință și de poezie, cele semnate de Cristina Rusu sînt o constantă în acest sens.

De altfel, nu este la prima sa carte. În timp, a mai publicat volume de poezie, de lirică de sorginte niponă – domeniu în care s-a făcut cunoscută și prin aparițiile din diverse reviste de gen din țară (în special „Haiku”, revista Societății Române de Haiku, dar nu numai) și de peste hotare (Bulgaria, Serbia, Austria, Japonia ș.a.).

În țară a mai publicat poezie, eseuri, eseuri critice, critică și în alte reviste, dintre care amintim: „Convorbiri literare”, „Bucovina literară”, „Hyperion” ș.a.

În ceea ce privește aceste eseuri, am urmărit, număr de număr, an de an și modul în care și-a construit, pas cu pas, în timp, discursul. Astfel, vorbeam despre „constanta” din eseurile sale, dar asta nu înseamnă nicidecum monotonie. Apelînd la o bibliografie consistentă, a căutat în cărțile sfinte (Noul și Vechiul Testament, Talmud, scrierile Sfinților Părinți,

ale teologilor din diferite epoci diverse, alte scrieri de factură literară sau/ și teologică), și în cele de poezie, diverse aspecte care se potriveau cu varietatea temelor propuse de revista noastră, reușind să își adapteze discursul de fiecare dată. Astfel, a căutat sensuri noi în cuvintele *Mîntuitorului*, *Cîntarea cîntărilor*, *Cîntarea Chivotului*, *Cîntarea Fântâniei*, *Plîngerile lui Ieremia*, evanghelii, imnologie, psalmi (despre care spune, de exemplu: „rostirea poetică crește în trepte este ca un murmur de izvor ce freamătă într-un rîu, apoi vuietul clocotește într-un ocean, psalmistul respiră viața, suflul pur dat de la Dumnezeu, versul se deschide ca o lumină ce cuprinde totul”), pilde, Filocalie, diverse omilii ș.a., ș.a., oferind alte perspective, personale, conform cerințelor tematicii de număr. În același timp, a căutat să abordeze în eseurile sale și poezia marilor poeți ai noștri: Blaga, Arghezi ș.a., ș.a.

Această carte este rezultatul a aproape 18 ani de muncă, în ritmul aparițiilor „Poeziei”, și reflectă, dincolo de alte aspecte, evoluția în timp a felului de a scrie al Cristinei Rusu, a modalităților sale de a se documenta și de a folosi bibliografia, a felului în care a știut să își păstreze constanța tematică fără a fi monotonă aproape număr de număr, cum s-a adaptat la temele cerute (fapt pentru care acum face parte din colegiul de redacție al revistei).

Așadar, după mai multe volume de versuri, și altele de lirică de sorginte niponă de diverse facturi (haiku, haibun ș.a.), Cristina Rusu publică o nouă carte, care reflectă o altă latură a creației sale, dar și felul în care privește ce înseamnă a scrie pentru dînsa. Îi dorim un drum cel puțin la fel de bun ca al celorlalte volume ale sale.

Elí Urbina, *Un om singur, un singur infern*, antologie de poezie, traducere Valeriu și Maria Stancu, prefață (*Poezia – abisul secret al răni*) de Valeriu Stancu, Cronedit, Iași, 2025, 112 p.

Elí Urbina este un tînăr poet peruan („unul dintre cei mai remarcabili” „ai noilor generații”, scrie Valeriu Stancu în necesara sa prefață), născut la Chimote, în Peru, în 1989.

Este fondator al editurii „Santa Rabia Poesía”, conduce și o revistă cu acest nume (în care, pînă acum, au apărut și mai mulți autori români, mai mulți din Iași, începînd cu traducătorul acestei antologii), și a publicat pînă acum mai multe volume: *El abismo del Hombre*, 2020, *La patria del instante, 120 haiku*, 2023, *Exodus*, 2022, 2023, *La abiso dell uomo*, 2023, *La sal de las hienas*, 2017, *Fabula de los burros salvajes y otros poemas*, 2022, apărute în Peru dar și Mexic, Argentina, Spania ș.a. Această antologie de autor (care va apărea, în spaniolă, și în Spania în curînd), prima a autorului

peruan, scrie Valeriu Stancu, e o selecție de la rimele poeme apărute și nepublicate pînă la zi.

De altfel, cititorii revistei noastre au făcut deja cunoștință cu poeme ale sale, tot în traducerea lui Valeriu Stancu, apărute anterior în „Poezia”.

Succint, în tonul rubricii, fără a mai aminti de alte aspecte ale creației lui Elí Urbina ori de încadrarea sa într-un fel sau altul în peisajul literaturii din zona Americii Latine ori cel peruan, la o primă lectură, fără a căuta să trasez neapărat niște „paralele”, fiind vorba de o viziune particulară, a autorului, gândul m-a dus către Baudelaire și, oarecum Arghezi, prin maniera în care „vede” în împrejurul său, în înlăuntrul său, în lume (una în care „mizeria colcăie” și „zgomotul este exacerbat”), acele „pete”, sintetic spunînd „urîtul”.

Un „urît”, privit în „dezvoltarea”, în „nuanțele” lui, în „largul” său, care, totuși, poate avea, într-o viziune anume, o estetică, poate duce spre un tip de înțelegere a universului din care este și el parte exprimîndu-l într-un „limbaj al sordidului și al iubirii”, deși, ades, „totul e doar neputință, durere care nu se termină niciodată”.

Este un volum dens, în care fiecare poem ar putea fi subiectul unei analize de diferite tipuri. Iată, de exemplu, o strofă din *Intemperia*: „Un pumn lent de ură/ strînge cu brutalitate/ pieptul meu dezlănțuit./ Nimic nu-mi potolește furia./ Memoria mă bîntuie,/ monstru însîngerat,/ cu o vagă amintire./ fără armistițiu, fără milă./ În sufletul meu,/ turma angoase se revoltă, și finalul: „Copleșit de ură,/ contemplan exteriorul.”

Scriș în perioade diferite ale dezvoltării sale personale, ale existenței sale, volumul apare, cu unele nuanțe care ar comporta însă dezvoltare, ca unul unitar ideatic, tematic, și, în bună măsură și ca fel de a scrie. Este un volum nu neapărat despre urîtul din lume, despre „florile de mucigai” din viața noastră, cît mai ales despre un anume fel de a vedea omul, viața, condiția umană fără cosmetizare ori edulcorare, ci cu o privire tăioasă și în viziunea unui autor care a știut, a găsit în sine un titlu ca *Un singur om, un singur infern*.

Înceiem, salutînd și aducerea în limba română de către Valeriu și Maria Stancu, în stilul lor cunoscut deja, al încă unui poet (al cîtelea?) important de pe meridianele poetice ale lumii, cu un fragment din poemul *Singur înlăuntrul tău*: „Oh, oglindă de obsidian/ aprinsă în umbră,/ întunericul sufletului,/ uitare a uimirii,/ fereastră imperturbabilă,/ cristal de acuitate morocănoasă/ domeniu tentacular/ al timpului amorțit,/ voracitate ascunsă/ în anonim, exil periculos,/ scut îngrozitor,/ singur înlăuntrul tău”.

Vasile Larco, *Semnul de pe stâlpul porții*, Editura 24: Ore, Iași, 2025, 270 p.

Vasile Larco, de obicei, pune cărțile sale, majoritatea de epigrame sau poezie umoristică, zîmbete pentru cititori, chiar dacă, uneori, în haina versului său e țesut și vreun spinîșor sau vreo pulpană de satiră. Ori, de ce nu, ironie dar și autoironie, la care s pricepe la fel de bine.

Așa e și în acest volum de „epigrame tematice”. Pentru el, chiar că „epigrama poate fi privită și ca o soră mai șugubeață a poeziei”, fapt de care se străduie să ne (re)convingă prin fiecare carte a sa.

Deseori, de altfel, în epigramele sale „se aduce în discuție” în epigrame ca aceasta: *Epitaf*: „Pretențios ca alții nu-s,/ Am o dorință, doar, banală:/ Să pot dormi o noapte-n plus/ În casa mea memorială!”. Cît privește temele la care face referire din subtitlu este sînt multe și diverse, de la viața cotidiană, cu ale ei... surprize (electorale, economice, globalizare, reformă etc. etc.) la cele care țin de traiul lumesc, de curgerea timpului și de ce aducea aceasta fiecăruia dintre noi (vârsta a treia, viața la bloc, căsnicia, banii ș.a.) ori despre năbădăile iubirii, de tot felul.

O lectură tonică, în care fiecare poate găsi prilejul pentru un zîmbet, poate unul chiar mai larg, a cărei semnalare o încheiem cu o altă epigramă: *Starea umorului românesc*: „Românului să rădă-i place,/ Dar de-s schimbare este cazul,/ Căci mult haz de necaz el face,/ În loc să-nlăture necazul.”

Anna Santoliquido, *Peace and love*, versiune italiană-engleză, Bari, Italia, 2014, 26 p.

Anna Santoliquido s-a născut la Florența, locuiește a Bari, a publicat mai multe volume de poezie, a fondat și prezidează asociația „Donne e Poesia”. Creațiile sale au fost traduse în mai multe limbi. A promovat multe activități culturale. Versiunile engleze ale poemelor din placheta (selectate din diverse volume ale autoarei) sunt semnate de Janet Mary Wing, Mary W.C. Pragnell. Anna e o persoană deschisă, locvace, curioasă să vadă și să înțeleagă lumea, dar și să ofere din ceea ce știe, din inima sa („Ce poate un/ poet să dea altora/ afară de inima sa/ ochii săi/ dragostea sa”) celorlalți, și asta se vede și în poemele ei. Unele texte din plachetă sunt alcătuite din mini poeme de patru versuri, catrene cu temele lor; ex: „Mă voi întoarce/ în dorințele tuturor mamelor/ în patimile îndrăgostiților/ în norii dimineții”. Semnalăm, așadar, prin această plachetă, creația unei poete din Italia, din Bari, încheind cu un fragment din poezia sa: „Ce poate/ un poet să dea altora/ afară de inima sa/ ochii săi/ dragostea sa/ pentru zâmbete mai pure/ priviri mai sănătoase/ chipuri mai senine/ un loc sigur?”.

Matematica, poezia și taina

Platon spunea că omul este o masă de dorințe contradictorii. Faptul că dorințele sunt contradictorii complică și mai mult viața decât dacă ar fi vorba numai de dorințe. Pentru simplificare, pentru ieșirea din contradicții, dileme, confuzii este nevoie de ierarhizare, iar aceasta implică un scop, o țintă, o cale.

Dorințele, la rândul lor, presupun căutare. Și desigur, cauți ceea ce ai pus în vârful ierarhiei valorilor.

Mulți spun că cea mai mare căutare este căutarea de sine, altfel spus, cunoașterea de sine, idee promovată de Socrate prin preluarea imperativului „gnoti seavton – cunoaște-te pe tine însuși” înscris pe templul lui Apollo din Delphi.

Sfatul este bun, frumos, interesant, dar vag. Cum să te cunoști? Care este metoda? Ce trebuie să faci? Când știi că ai reușit? Căci oricine, în orice moment al vieții, indiferent de categorie socială sau intelectuală, poate susține că se cunoaște pe sine și în același timp că nu se cunoaște, și atunci vine marea întrebare: Cui prodest? La ce bun?

Imperativul delfic, precum orice alt sfat sau prezicere oraculară este „prin definiție” ambivalent astfel ca în caz de câștig să îți poată preciza: „Ți-am spus eu!”, iar în caz de pierdere să poată zice același lucru. În întregul context mai intervine și propria interpretare a căutătorului, interpretare ce poate fi de orice fel.

Ieșirea dintr-o astfel de situație o oferă Iisus Hristos în și prin învățătura Sa. Contra-maxima îndemnului „Cunoaște-te pe tine însuși” este „Împărăția lui Dumnezeu se află în voi înșivă” (Luca 17, 21), urmată de îndemnul „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și toate celelalte se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

Aici avem deja ierarhie de valori (căci Împărăția lui Dumnezeu sau a cerurilor, deci mântuirea sau echivalentele acestei realități metafizice din alte filosofii sau religii reprezintă țelul suprem al omului), avem deci țintă și direcție.

Așadar, dacă valoarea supremă, Împărăția lui Dumnezeu, este în noi înșine, și Dumnezeu, Împăratul este acolo, în Împărăție, ca atare căutarea lui Dumnezeu nu mai este un proces vag, abstract, exterior, ci unul legat de concretul existenței tale, deci aflarea lui Dumnezeu, comuniunea cu El, este mult mai la îndemână ta decât se poate imagina. Sigur că acest proces al căutării lui Dumnezeu înlăuntrul tău implică și cunoașterea de sine, dar în

acest caz procesul are coordonate precise: ierarhie de valori, scop, țintă, direcție.

Cum avansezi spre Împărăția lui Dumnezeu din tine însuși? Iisus Hristos este calea „Eu sunt calea, adevărul și viața” (Ioan 14, 6) și învățătura Lui este metoda. Cum procedezi? Ce trebuie să faci? Învățătura Lui o spune. Împlinind-o, urmându-L, e ca și cum intri în sufletul tău pe o ușă, cobori acolo cât mai adânc, înspre lumină, până ce în „fundul adâncului” dai de o ușă care se deschide spre alt tărâm, ca și cum sufletul se prelungește *ad extra*, drumul interior continuându-se, ca în două cercuri concentrice, din cercul mic în cel mare, din microcosmosul tău interior în macrocosmosul lui Dumnezeu.

Ideea cunoașterii de sine reprezintă leit-motivul volumului *Prin poezie spre noi înșine* de Elena Liliana Popescu (Eikon, București, 2024), profesor universitar, matematician, poetă cunoscută pe plan internațional prin traduceri pe care le-a făcut din creațiile multor poeți din Europa, Asia și America Latină în special, și publicate în reviste literare românești, cunoscută însă și prin traducerea poeziei sale în numeroase (zeci de) limbi și publicată în revistele literare din țările respective fiind, cel mai probabil, singurul autor român tradus și publicat în exterior într-o asemenea anvergură.

Din acest volum reiese cu claritate că leit-motivul cunoașterii de sine reprezintă în același timp și punctul central al creației sale poetice în general.

Volumul în cauză este format dintr-un șir de dialoguri, de interviuri despre sensurile și semnificațiile ideilor de factură existențială din cărțile autoarei publicate anterior.

Din majoritatea răspunsurilor oferite la întrebările puse, se descoperă din plin matematicianul. Răspunsuri scurte, precise, directe, iar când nu există posibilitatea de precizare, de a pune punctul pe i, Elena Liliana Popescu răspunde cu aceeași claritate, în sensul că fiecare cititor poate interpreta un anumit lucru, frază, idee în felul său.

Asta face ca în multe cazuri întrebările să fie mai elaborate decât răspunsurile. Dar întrebările sunt un mod de a iscodi și acest lucru poate implica o anumită îmbrăcare a lor în vederea provocării la o cât mai detaliată destăinuire, un fel de golire a sacului. Dar Elena Liliana Popescu își alege cu grijă răspunsurile, explicând atunci când ceva trebuie explicat și neexplicând atunci când consideră că nu este nevoie.

Multe din întrebările puse privesc legătura dintre matematică și poezie, altele sunt despre inspirație și experiența scrisului sau despre caracterul și sensul metafizic al conceptelor cheie aflate în poezia autoarei: cunoașterea de sine (un leit-motiv), raportul tăcere-gând-cuvânt,

Absolutul și tendința spre el, existență – esență, existență – aparență, clipă – veșnicie (Chronos – Kairos), iubire – cunoaștere, ființă – neființă, precum și mai multe tipuri de paradox, mai ales atunci când Elena Liliana Popescu trece de la catafatic la apofatic, de la descriptibil la indescriptibil, accentuând dimensiunile apofatice ale Absolutului prin termeni precum neauzitul, neștiutul, necunoscutul, neînțelesul, nemăsuratul, infinitul, nemărginirea ș.a.

Multe dintre noțiunile prezente în poezia autoarei stimulează în mod cu totul deosebit gândirea critică la nivel filosofic și teologic. Pentru a da doar două exemple, evocarea începutului și sfârșitului (vezi *Imn existenței*) duce gândul spre cele două tipuri de transcendență, când ne referim la existența creată și evoluția ei în timp linear, și anume la transcendența (sau infinitul) *ante* și transcendența (sau infinitul) *post*, dacă vrem, prima de tip meonic (Berdiaev) și a doua de tip eonic, în termeni nihilistici „nimicul te aduce, nimicul te reia” (Veronica Micle), însă duce gândul la (mai ales) Cel ce este înainte și după toate, începutul și sfârșitul, Alfa și Omega, Dumnezeu (Apocalipsa 1, 18).

Celălalt exemplu privește legătura dintre matematică și poezie. Aparent opuse una celeilalte, Elena Liliana Popescu vorbește de o matematică a poeziei și o poezie a matematicii, deci de o strânsă, invizibilă legătură între acestea. De acolo putem merge cu gândul la faptul că poezia pune întrebări esențiale iar matematica răspunde, atât cât se poate, sau la felul cum ambele au de a face cu taina și cu paradoxul: matematica deși lucrând cu cifre, cu gândirea rațională, cu ideea de descifrare, totuși studiind, între altele, timpul, spațiul, schimbarea, lucrând cu mulțimi infinite, iar poezia, la rândul ei, implicând inspirația, folosind metafora și indicând Absolutul.

Volumul Elenei Liliana Popescu poate reprezenta, fără îndoială, pentru cititorul neavizat o folositoare introducere în filosofia existențialistă de tip teologic, iar pentru cel avizat, o binevenită bază de plecare spre noi și complexe elaborări cu privire la rostul existenței în general, al ființei în special și al omului în peregrinarea, destinația și destinul său în condiția existențială prezentă.

Muzicalitate, sensibilitate și viziune socială

Cu volumul de versuri *Mărețele, măruntele făpturi* (Ed. Ex Ponto, 2025), doctorița-poetă Marga Catrinel își dovedește erudiția, dar și versatilitatea poetică, în sensul că explorează o mulțime de teme și subteme, precum: sacrul, miticul, istoria, suferința, meandrele existenței umane, micile acte ale vieții cotidiene etc., reușind astfel să confere o strălucire aparte mărunțului și simplității. Coerența volumului vine din armonia intersectării acestor teme, la final conturându-se o meditație asupra omului în scurta sa trecere pe pământ.

Cartea este structurată pe patru secțiuni, cărora autoarea a preferat să le spună capitole, sugerînd că întregul discurs liric se constituie într-o poveste: *O parte de adevăr; Mărețele, măruntele făpturi; Ritornel; Politically correct*. Poezia care dă titlul volumului se află în secțiunea cu același nume și este un adevărat imn închinat oamenilor simpli, marcînd un contrapunct cald al poetei față de cei care „nu sunt în piețe, aclamați/ nici nu au parte de ovații”, dar ale căror eforturi cotidiene și griji neștiute dobîndesc măreție prin trudă și prin contribuția la binele comun. Portretul colectiv al „măruntelor făpturi” este realizat din tușe clare, într-un registru qvasioral: „Ei se apleacă peste brazde/ mâinile lor frămîntă aluat,/ ei par mărunți în câmpurile vaste/ și neștiuți trăiesc în sat./ Au griji și frămîntări, au frici/ nu înțeleg mereu ce li se întîmplă/ căci nu demult scăpat-au de opinci”. Poezia, cu un mesaj moral și civic, valorizează viața simplă, iar titlul este un oximoron menit să evidențieze frumusețea și importanța celor aparent mici și neînsemnați. Faptul că același titlu a fost ales și pentru carte este un semn că tema umanității, a modestiei și a dragostei autoarei pentru acești oameni reprezintă nucleul în jurul căruia se configurează substanța volumului de față.

Gnosienne este poezia care deschide cartea. Titlul acesteia trimite direct la compozițiile pentru pian ale lui Erik Satie, piese enigmatice, care sună ca un ritual de explorare a sinelui. Pe de altă parte, termenul „gnoză” se referă la o formă de cunoaștere, prin intermediul rațiunii sau al unei experiențe spirituale, specifice doctrinei gnosticilor, care presupune o cunoaștere desăvîrșită, împărtășită inițiaților. Așadar, titlul sugerează că poemul va fi o muzică a introspecției sau o liturghie a sufletului. Într-adevăr, avem o poezie simbolică, unde sacrul și miticul se împletesc într-o meditație despre ciclicitatea vieții, despre inocența primordială și „uimirea”/„spaima” întîlnirii cu „nevăzutul”. Poemul este alcătuit din două secvențe distincte, marcate grafic de o steluță. Prima parte este solemnă,

ritualică, evocând victoria și decăderea, gloria și înmormântarea ei, cu trimiteri liturgice („Sanctus Benedictus, Agnus Dei”).

Este o scenă de apogeu urmat de prăbușire. A doua parte schimbă registrul: limbajul devine mai blând, elegiac, introduce imagini mitice („inorog”, „hippocamp”) și detalii naturale („pajiștea de păpădii”). Actantul liric trăiește „întâlnirea cu altcineva” „într-o mușenie absolută”, care este în fond o formă de gnoză.

Timpul este o temă importantă în lirica poetei, pe care o regăsim și în poezia *Răstimp*. Titlul sugerează o suspendare, o pauză în curgerea firească a timpului. Pare o stare de așteptare sau o încetinire care se resimte la nivelul interiorității: „Nu mai trec zilele în zbor/ pe ornic, minutarele trândave/ să le zoresc cu degetul, ușor./ aș vrea, dar ele sunt bolnave”. Imaginea minutarelor „bolnave” sugerează o percepție distorsionată a trecerii timpului, ca o așteptare prea lungă. Dorința de a controla timpul, de a putea opri sau grăbi curgerea vieții, apare la final: „Dacă în fluviu, timpul s-ar preface/ să îl străbat pe creasta unui val,/ m-aș preumbla încolo și încoace/ punând, luând un stăvilar”. Simplitatea expresiei se împletește aici cu profunzimea ideii: omul visează să fie stăpînul timpului său, dar nu poate rămîne decît martor.

Moartea este acceptată ca făcînd parte din destin: „secerat voi cădea când cosești/ cu un cosor din argint îngeresc”. În poezia *O coasă de aer*, instrumentele violenței, precum „coasa”, „sabia”, „cosorul”, se transfigurează în semne sacre. Are loc astfel o deschidere spre transcendență, moartea devenind un seceriș îngeresc și, poate, mîntuirea dorită de creștin.

Fără scut reinterpretează ethosul eroic spartan, pentru a respinge gloria sîngeroasă a războaielor, pe care le vedem și astăzi în lume, exact ca în vremurile barbare. Printr-un ton solemn și profetic, poeta demască deșertăciunea imperiilor clădite pe moarte, propunînd o viziune morală și pacifistă. Titlul trimite la tradiția spartană, unde soldații primeau îndemnul de a se întoarce „cu scutul sau pe scut”, adică învingător sau mort. Scutul era simbolul onoarei. Aici, titlul sugerează o renunțare la acel cod eroic, o detașare de glorificarea războiului. Poezia reia tonul biblic din *Ecclesiasticul*, subliniind caracterul zadarnic al victoriei: „Deșertăciune este gloria învingătorului/ și vînanare de vînt, de aceea/ nu-mi duceți trupul pe scut,/ nu mă plângeți, nu ridicați pumnii/ amenințător, înspre zei,/ imperiile ridicate pe sânge/ pe scutul meu se vor stinge...”.

O poezie care surprinde transformarea ființei sub povara singurătății și a păcatului, dar și speranța renașterii, este *Metamorfoză*. Aceasta e construită ca o confesiune adresată direct lui Dumnezeu. Are două secvențe, ca multe dintre poeziile acestui volum: prima prezintă

regresul spre o formă de viață primitivă, străină de uman (cu „solzi”, „colți”, „gheare”, „țepi”), iar a doua lasă loc speranței într-o posibilă renaștere: „pielea pe care am lepădat-o/ mocnind în cenușă”. Imaginea finală trimite la mitul păsării Phoenix, cea renăscută din propria cenușă.

Sunt și alte poezii interesante în această carte, iar una dintre ele este *Sunt eu, urmașul*, care aduce în prim-plan identitatea națională și personală, combinând reflecția istorică, melancolia socială și paradoxul existențial. Ideea principală este aceea a punerii în oglindă a două epoci românești: prezentul, devenit timp al suferinței sociale și al pierderii morale, definit prin expresii ca „țara mea de dor și de jale”, „nefericita mea țară” sau „regatul meu din câini vagabonzi”, și trecutul îndepărtat, luminos, când strămoșii noștri erau „pelasgii izvoditori de mituri/ Deceneu și Burebista/ daci cu ADN-uri curate”.

Prin muzicalitate, sensibilitate și viziune socială, Marga Catrinel reușește să construiască un univers poetic în care fiecare faptură capătă recunoaștere și admirație. Exact forma de stimulent cultural de care avem nevoie pentru a îmblânzi resorturile dintre „măreț” și „mărunt”, dintre efemer și etern, dintre pierdere și posibilitatea regenerării noastre.

Marius MANTA

Tatiana Ernuțeanu – „Sentimental Scara C”

Cred că scenariul unei toamne perfecte ar putea presupune o cameră în penumbră, în care să rostogolesc fumul vreunui pachet de țigări Gitanes Les annes 70 (cumpărat de pe ebay, cu mare noroc), alături de o pisică calico care să moțăie și să toarcă fără nicio opreliște. Dinăuntru cărui să se audă stins vocea lui Jacques Brel, o cameră și un apartament la scara C, scara aia unde preaplinul de sentimente e la el acasă, tărâm al viselor cu miros de angoasă și gutui – „caramelizate” îmi suflă o voce peste umăr, dar vocea nu simte că fructul la care fac eu trimitere nu are cum să cunoască în niciun fel jocurile de tip roller-coaster al transformărilor culinare convenționale. Căci gutuia mea nu e nici „măcar” din stirpea celor ivite de Juan Sanchez Cotan, nici din cele ale lui Paul Cezanne ori Van Gogh.

Ci mai mult, mult mai mult, ea întruchipează suita tuturor dorințelor și *fantasiilor* multiplicare în progresie geometrică, un punct de încredere în arhitectura viitorului, un ceva care știe că, lăsându-se

așteptat, practic începe să își depene existența. Iar – deși nu cred că interesează pe multă lume – la scara C se citește Tatiana Ernuțeanu, poate din simplul motiv că scara C e cumva de nișă. Nu din vreo rațiune exterioară ori dintr-un orgoliu fără măsură le afirm pe toate acestea, ci... pur și simplu: așa e ea de când am ajuns aici. Altfel. În atât de multe moduri altfel, încât ar fi cu neputință să mă opresc undeva cu etichetările, devoalările.

Ce rămâne totuși sub semnul paradoxului e faptul că aici, la scara C, toate se transformă în pocaluri de aur; până și vechile regrete, și rutina cea mai searbădă, toate suferă un proces alchimic și irizează. La aceeași scară C, timpul și-a pierdut sensul liniar, devenind o substanță moale, galbenaurie, modelabilă, care promite eternitatea în fiecare miros de gutuie.

Dar divagațiile nu fac bine unei conștiințe, realitate frustră în virtutea căreia consemnez abrupt

Proces-verbal, încheiat astăzi – deși au mai fost ședințe care s-au încheiat însă brusc, cu părăsirea sălii de lucru – în fine, încheiat astăzi, după cum ziceam, în urma dezbaterii volumului „Sentimental Scara C”, un fel de foaie-nfoiată-n’foi, gândită programatic de locatara Tatiana Ernuțeanu sub forma unei gazete de perete reprezentativă pentru felul de a simți ghearele unei lumi prea afundată în propriile clișee și neputințe.

Un fals tratat despre deziluzii și recurente acceptări, o rețetă în stare de a preschimba gratuitățile de peste zi – „admite că permanența e efemeră” în adevăruri cu strălucire de diamant, asta în timp ce „nu costă nimic să privești lumea pe / geam și să duci un război cu un șnițel / goală în fața oglinzii”. Poemul *se poartă unu la unu*, condiție din care rămâne doar unu, mereu același unu, fiind la rigoare o mini-epopee în cadrele căreia se văluresc cu maximă intensitate mai multe registre. „suntem urâți mizerabili / cuvinte de astea ca între noi nici / blândețe nici consimțământ fără / înjurături nu există iubire” – iar asta se întâmplă cu pedilecție când plouă, căci atunci „sunt magazin de dulciuri”, în timp ce celuilalt i se aduc smedenie de reproșuri: „ce știi tu despre ploii decât că e nevoie / de fulgarin și paff factum est / program de loialitate ești tu dincolo de / măsuța ta, de unghiera ta, dincolo de / aerul tău de tânăr marginalizat din / vremea lui mitterand, dincolo de / geamul ăsta uzat gri prin care you / shape me, dincolo de norii ăștia pe care / ți-am mai spus ia-i înapoi”... Imn al intimității – „it’s easier for me to talk about my / sexual preferences than about my / feelings and beliefs – that’s the true / intimacy...”, realitatea are întotdeauna tupeul de a-ți arăta că „trecutul e totdeauna loc sigur”.

De partea cealaltă e Frumusețea, e promisiunea: „port o / helancă neagră am părul prins în coc și / niște cercei rotunzi arămii ca niște /

dropsuri cu cafea” – și încă: „mi-am mirosit gulerul așa cum fac ori / de câte ori vreau să-mi amintesc prin / parfumurile folosite cotidian tot ce am / trăit în ultimele luni”.

Mărturisesc că nu mă așteptam să o facă cu atâta forță, însă autoarea găsește sens în a mitralia cu ironie un prezent fără idee, fad, locuit de oameni de cultură ce nu cunosc nonșalanța, prinși în comportamente sterile: „dacă aş scrie ce cred aş atenta la / condiția pseudo-intelectualului de dată / recentă”. Spuneam altădată că „în versul Tatianeii Ernuțeanu e o iubire sfâșietoare, cântată în post-armoniiile cântecului francez yé-yé care întâlnește neverosimil gravitatea sonorilor lui Beth Hart. Apoi, aspect deloc de neglijat, discursul este susținut de o cultură care „se simte”, care mediază posibilități de exprimare și registre stilistice complementare. Uneori, și cu ajutorul neologismelor, în special al anglicismelor, Tatiana Ernuțeanu dă sens intertextului însuși, punându-l la lucru”. Cele afirmate altădată „rămân în picioare” iar „Sentimental Scara C” face încă un pas, aducând între coperte texte în engleză care sună extraordinar de bine, având un caracter ludic-cinematic: „I found a small bistro / where I could have french fries and four / fingers of marsala / watching the birds in the marble light / but of course, it’s appropriate / to keep the mouth closed / if your heart is in”.

Multe ar mai fi de scos în evidență, poate și faptul că versurile sunt contrapunctate de „rezolvări grafice” inedite ce aparțin tot Tatianeii Ernuțeanu, rezolvări pline de gust, care vin precum în jocurile video ca niște gift-uri pentru cine reușește să străbată toate coridoarele de interior. Plus altele, un *must* și ele, care își așteaptă rândul!

Drept pentru care sunt nevoit să închid acest proces al unui univers ce mi-a intrat în sânge precum reumatismul în articulațiile unui cincantener *stop* (dar mai înainte e totuși musai să mărturisesc că în calitatea de pseudo-agent literar mi-am făcut pe-o foaie câteva însemnări odată cu lectura volumului în cauză, foaie pe care *am împăturit-o-n patru pentru a o redeschide-n opt*, zic opt, deoarece, ca la un număr ieftin de circ, a mai apărut de niciunde încă o foaie, perfect albă, ca o promisiune ce închide latențe tragice – ce-o fi cu ea?) și *continui...* închizând, închid așadar văzând cum dincolo de toate și de tot, de rău și de bine, purtând efluvii de gutuie, „potrivirea / împinge / peretele / rupe / cureaua / suprimă / gândirea / amestecul / îmbibă / damascul / pregătirea / mesei / reglează / distanța / mișcarea / clipitul / reîntâlnirea / e mereu un loc / unde se termină oceanul”.

Miteme orientale în poezia românească a secolului XX

Am descoperit un volum care m-a interesat, al autoarei Emilia Stajila, *Miteme orientale în poezia românească a secolului XX*.

Citind, am intrat de fapt într-o zonă a unui studiu de cercetare, nu atât de mult explorată în critica literară românească, cea al „mitemelor orientale”. Este o perspectivă novatoare asupra modernității poetice românești, această viziune a autoarei; unde, Orientul și mirajul lui nu rămân sub o formă de înțelegere exotică, ci deschide optica spre o creație lirică aparte într-un univers estetic și spiritual.

Volumul propune o analiză hermeneutică comparativă a mitemelor, în opera a trei poeți moderniști: Alexandru Macedonski, Ion Minulescu și Ion Barbu. Acești autori marchează etape distincte ale modernității poetice: simbolismul decadent la Macedonski, simbolismul ludic și urban la Minulescu și ermetismul intelectual la Barbu. Pe parcurs, autoarea evidențiază evoluția temei orientale, de la simplu exotism la structură filozofică și metafizică. Prin interpretarea succesivă a poeziei celor trei poeți, Emilia Stajila reconstituie viziunea asupra Orientului, ca pe un eu poetic reflectat în oglindă.

În terminologia din partea introductivă, autoarea ne explică sensul termenului „mitemă”, el fiind inspirat din semiotica lui Claude Lévi-Strauss și din teoriile despre mit ale lui Mircea Eliade. Mitema este înțeleasă ca o unitate de sens mitic, ce poate traversa și se poate regăsi în diverse culturi și epoci, adaptate la limbajul artistic. Tot aici sînt explicate și semnificațiile istorice ale noțiunii de Orient, de la spațiu cultural la proiecție imaginară. Orientul devine, în poezia românească, o metaforă, un întreg univers de reconstrucție simbolică, nu o realitate propriu-zisă.

În acest sens, autoarea urmărește felul în care poetul român „traduce” miturile și imaginile orientale într-un limbaj propriu, filtrîndu-le prin sensibilitatea modernă. Volumul este concentrat în trei direcții: analiza imaginarului, interpretarea simbolică și interpretarea poetică. Versurile poezilor sînt analizate, plecînd de la sursa mitică și ajungînd pînă la transformarea poetică.

Cartea pornește de la convingerea – inspirată de Mircea Eliade și de teoriile despre arhetipuri – că mitul nu este doar o relicvă culturală, ci o formă vie a cunoașterii poetice. În literatura secolului XX, mitul devine, după cum observă autoarea, un mecanism de regenerare a limbajului liric, iar Orientul apare ca un spațiu al mirajului și al spiritualității complementare Occidentului. Plecînd de la această perspectivă, *mitemele*

orientale sînt definite ca structuri mitice recunosibile, repere simbolice și imagini poetice ce derivă din imaginarul Orientului, fie el mitic, religios, filosofic sau pur estetic.

În primul capitol se subliniază modul în care Mircea Eliade și Lucian Blaga abordează ontologia arhaică ca fundament al înțelegerii lumii tradiționale. Autoarea notează că, pentru Eliade, structurile mitice și simbolice ale omului primordial reflectă o percepție sacră a realității, în care mitul și ritualul conferă sens existenței. În paralel, Blaga este prezentat ca un gînditor preocupat de „cenzura transcendentă” și de modul în care misterul și forțele invizibile modelează experiența umană, oferind culturii și poeziei românești o dimensiune profund metafizică. Astfel, ambii autori pun în prim-plan ideea că tradiția mitică nu este doar o rămășiță a trecutului, ci o înțelegere structurală și spirituală a lumii.

Primul poet supus cercetării este Alexandru Macedonski, poetul care deschide simbolismul românesc și care, totodată, introduce în poezie un rafinat gust al exoticii. Emilia Stajila evidențiază faptul că, la Macedonski, „mirajul Orientului” este în primul rînd estetic: versurile sînt expuse într-un mod rafinat ornamental. Poezii precum *Noapte de decembrie* sau *Rondelul rozelor ce mor*, conțin imagini orientale (califii, deșertul, caravana, giuvaerele, palatele din Bagdad) într-un limbaj ușor luxuriant, în care Orientul devine simbol al aspirației spre ideal, dar și al efemerității.

Autoarea interpretează aceste imagini drept miteme ale „călătoriei inițiatice” și ale „căutării absolute”. Cavalerul din *Noapte de decembrie* este, în lectura Emiliei Stajila, un personaj modern al ascetului oriental, al celui care caută „cetatea albă” – imagine mitică a perfecțiunii spirituale. De la decorul exotic la semnificația simbolică, Macedonski transformă Orientul într-un spațiu al idealului inaccesibil, al transcendenței poetice.

Astfel, Orientul lui Macedonski nu e un punct pe o hartă ci, deschidere a spiritului, un loc al visării. Autoarea subliniază și dimensiunea acestui spațiu, influențat de estetismul francez, de filozofia orientală, reușind să treacă cu ușurință la senzorial, apoi la spiritual într-o viziune proprie, unică.

Ludicul lui Ion Minulescu, aduce o schimbare de ton a cărții. Poetul vede Orientul fără solemnitatea metafizică a lui Macedonski, poate mai degrabă un univers al culorii, al ironiei și al teatrului vieții. Aici, poezia se deschide în „mitemele orientale” prin noi decoruri ce par de carnaval, în costume, în figuri ale iubirii și ale visului.

În *Romanța cheii* sau *În orașul cu trei sute de biserici*, apar sensuri exotice – perle, sclave, oglinzi, caravane, miresme, ce se transformă în semne ale seducției și ale spectacolului citadin. Pentru Minulescu, Orientul

este un spațiu simbolic al libertății imaginare și al evadării din cotidian, dar și o oglindă ironică a propriului Occident.

Autoarea remarcă și universul teatral al acestor poezii: „mitema oglinzii” sau „mitema măștii” devin la Minulescu instrumente ale autoironiei poetice. Spre deosebire de Macedonski, Minulescu nu caută iluminarea, ci percepe frumosul în aparență. Autoarea descrie cum vede ea Orientul transformat dintr-un spațiu sacru într-unul ludic și crede că aici se marchează o etapă esențială în modernizarea poeziei românești.

Capitolul despre Ion Barbu, este poate cel mai dens. Aici, mitemele orientale capătă valoare filozofică și matematică. Pentru Barbu, Orientul nu este nici decor, nici refugiu estetic, ci un cod al ordinii universale. Sînt analizate modul în care poetul a asimilat concepte și simboluri din filosofia și mistica orientală, în simbolismul persan. În poeme precum *Riga Crypto și Iapona Enigel* sau *Domnișoara Hus*, autoarea identifică miteme ale inițierii, ale luminii și ale cunoașterii interioare. „Soarele negru”, „fructul cunoașterii”, „călătoria spre centrul de foc” sînt imagini cu rezonanță orientală, cu rădăcini adînci în simbolistica sufistă și în mitul alchimic. Pentru Barbu, Orientul nu mai este un „dincolo”, ci chiar structura ascunsă a realității. Limbajul său atît de închis, chiar ermetic devine aici un sistem inițiativ, în care mitul, matematica și simbolul se întîlnesc.

Autoarea aduce argumente, că poetul transformă mitemele orientale într-un sistem de gîndire poetică, și nu doar o creație liberă depășind estetica celorlalți poeți și marcînd o poezie a intelectului pur. Barbu închide cerul deschis de Macedonski: de la vis la cunoaștere, de la visare la esență.

Emilia Stajila nu se oprește doar la cercetare și studiu ci interpretează versurile poezilor într-un mod aparte, prin aceste „miteme orientale”. „Spre albul oraș de vis, din depărtare,/ Pornit-a cavalerul cundrăzneață ,/ Prin neguri, prin furtuni, prin arșiță și jale/ Să afle, poate, raza ideală.” (*Noapte de decembrie*).

Versurile sînt interpretate de autoare ca „miteme orientale a inițierii”. Cavalerul pornește pe un drum simbolic spre o „cetate albă”, imagine care reia drumul spiritual întîlnit în mitologiile orientale, în tradițiile sufiste și budiste. „Orașul de vis” devine o metaforă a iluminării, a cunoașterii absolute, în timp ce traversarea „furtunilor” și „negurilor”, sînt probele spirituale ale celui care caută Absolutul. Macedonski nu exprimă doar exotismul decorativ al Orientului (palate, giuvaere, oaze), ci transformă acest spațiu într-o proiecție a sufletului însetat de absolut. În termenii autoarei, Orientul la Macedonski este „o geografie interioară”, în care mirajul devine o cale spre transcendență. La Ion Minulescu se deschide un univers ludic iar Orientul este văzut de autoare ca o „mitema a

oglinzii". Versurile: „În orașul cu trei sute de biserici,/ Toate clopotele bat la fel/ Numai ochii tăi, iubito, sunt altare/ În care se aprind făclii de miel.” (*În orașul cu trei sute de biserici*).

Pentru Minulescu, Orientul nu mai văzut ca un spațiu sacru, ci ca un decor teatral în care iubirea, masca și jocul definesc realitatea poetică. Autoarea observă că „mitema oglinzii” la Minulescu se definește în „Ochii iubitei” sau un „Orient al senzualității și spectacolului”. În poemele sale, apar frecvent oglinzi, sclave, perle, caravane, toate semne ale unui exotism citadin, versificat prin ludic și ironie.

Astfel, Orientul devine un loc al visului, dar și al distanței ironice, unde poetul joacă simultan rolul de inițiat și de actor. „mitema luminii” și simbolul transfigurării la Barbu are o dimensiune a cunoașterii: „Coboară soarele-ntr-un fruct,/ Cu miere grea de înțelesuri,/ Iar gândul urcă în adânc/ Spre-o boltă plină de eresuri.” (*Domnișoara Hus*). Ion Barbu transformă mitul oriental într-o formulă ermetică a cunoașterii. În acest fragment, Emilia Stajila identifică „mitema luminii coborâtoare”; o imagine centrală în simbolismul oriental, asociată iluminării interioare și unirii contrariilor. „Soarele care coboară în fruct” reprezintă un paradox al înțelepciunii, transcendentul devine immanent, spiritul se materializează în formă, iar cunoașterea (mierea) este rodul unei alchimii poetice. Această imagine amintește de simbolistica persană și sufită, unde lumina divină se reflectă în lucrurile sensibile, dar doar inițiatul poate înțelege sensurile „grele de înțelesuri”. Prin urmare, Barbu nu evocă un Orient exterior, ci unul interior, al gândirii esoterice. Autoarea consideră că, la Barbu, „mitemele orientale sunt intelectualizate și integrate într-o arhitectură poetică autonomă”. Ele nu mai oferă culoare decorativă, ci devin principii de construcție a realității poetice.

Ca o concluzie: mitema oglinzii la Macedonski arată că Orientul este vis și ideal, calea inițierii romantice spre Absolut, mitema orașului mitic la Minulescu descrie Orientul ca un joc și oglindă, o estetică a aparenței, a lumii ca spectacol, iar la Barbu, mitema luminii alchimice, vede Orientul transfigurat în idee și lumină, o sinteză ermetică, un sistem al cunoașterii. Autoarea vede cumva „felul în care mitul se deplasează de la decor la concept”, de la vizual la abstract, de la exterior la interior. Și, „mitemele orientale” nu par doar imagini poetice, ci structuri simbolice prin care poezia românească își exprimă modernitatea.

Analizând aceste trei miteme, Emilia Stajila demonstrează că „mirajul Orientului” nu se epuizează într-un simplu decor exotic, ci devine o metaforă a cunoașterii și a identității poetice.

De la reflexia narcisicistă (Macedonski), la spectacolul urban (Minulescu), și pînă la ordinea absolută (Barbu), Orientul se transformă

treptat într-o schemă a spiritului românesc modern — căutător, ironic și abstract.

Acest volum, un studiu de interes al autoarei Emiliei Stajila ne transpune într-o lume, în care mitul oriental nu este o simplă zonă literară, ci o altă înțelegere, o nouă viziune, unde poezia se transformă într-un spațiu ce îmbină perfect cultura orientală, occidentală și nu numai.

Otilia ARDELEANU

Pe propria răspundere...

Cronică la: **declarație de infidelitate** de **Anica Andrei-Fraschini**

Volumul **declarație de infidelitate** al scriitoarei și artistului plastic Anica Andrei-Fraschini, apărut în 2024 la editura Printhaus, Iași, prefațat de scriitorul Florin Dochia, este mai degrabă unul al nostalgiiilor, al efectelor unor neîmpliniri, al nedumeririlor și retrăirilor prin poezie.

Poeta se folosește de toate acele mici plăceri ale vieții care îi asigură aerul necesar pentru o respirație sănătoasă. Este interesant cum trece de la obiecte, entități, din natură, din univers, către sentimente care o tulbură, o bucură, o pun în stări sufletești foarte profunde și controversate. **Hibiscus** este un titlu care evidențiază tocmai această manieră: "*dacă e despre cine a câștigat/ nu mă întreba/ semințele în poala fetei haitiene/ vor da repede rod/ grădina mea va fi plină de hibiscus*".

Poeta nu vrea să fie prinsă între hotarele unei lumi în care orgoliile ocupă teritorii importante ca și cum oamenii se bat pentru supremația atingerii vârfului singurătății și al urii, mânați orbește de spasme psihologice care calcă în picioare, ca în orice luptă absurdă, prietenia, iubirea și pacea: "*de ce se bat oamenii/ n-am să știu niciodată/ până unde se întind orgoliile/ nu înțeleg.../ nici măcar urcatul pe umerii cuiva/ fără a cere permisiunea*". Trebuie să remarc acele **contrast**e între bine și rău, între negativ și pozitiv, adică exact dorința poetei de a scoate din mocirlă lumina de care e nevoie. Un exemplu contrastant cu întreg conținutul poeziei este titlul **flori** conferit versurilor dinainte.

Versurile din acest volum, înscris în colecția Alter Ego, trădează sensibilitățile autoarei care excelează și în desen și pictură, deși formațiunea de bază este cea de inginer. Calitățile sale sunt multiple și se observă câtă îndemânare are spre a îmbina sunetul, culoarea, cuvântul și vocația profesională într-un desăvârșit conglomerat poetic: "*să pun muzica*

preferată/ în bucla timpului/ în arcu tensionat al unei zile/ în maldărul de file/ marcate cu uitare”.

Cartea este ilustrată cu creațiile personale ale autoarei, în total zece, într-o cromatică vioaie, optimistă, cu accente luminoase, intense, surprinzând atât tablouri din natură cât și abstracțiuni.

Revenind la contraste, poetica autoarei se află în registru temperat, emoțional, și devine uneori grav, pentru că aceasta punctează incertitudinile, dezechilibrul uman, își pune întrebări la care nu se poate răspunde imediat, care te trimit la meditație, reliefează angoasele și perturbările mediului asupra sinelui: *“nu mai știi pe unde să trec/ să mă petrec încet și să bucur/ exteriorul ca tub de aer/ plin de îndoieli/ bifări întârziate/ deseori greșite/ interiorul ca acumulare de știință/ aflare-camuflare/ pentru că/ singularitatea pare a fi identificare/ cu un eu cercetat discret îndelung/ iar generalitatea ar trebui să fie/ iubire necondiționată de semenii”.*

Iubirea este văzută din unghiul maturității ca o senzație de liniște, relaxare, de libertate. Poeta descrie cadrul intim ca pe unul în care, de bună voie și nesilită de nimeni, se preocupă de viață și de micile plăceri care o încarcă spiritual și emoțional: *“Îngrijesc cu drag florile și pisicile/ Imprim documente și visez/ Creez compoziții de artă vizuală// Mă rog și mă închin/ Prestez pentru un job full time/ Fac croitorie și tricotez/ Ascult muzică și citesc/ Îmi selectez și înghesui/ Hainele și încălțările/ Toate într-un spațiu/ Numit birou-atelier-dressing/ În care mă învăluie iubirea/ Iar uneori mă trezesc sub aripi de vultur”.*

Iubirea este nucleul acestui volum de poezii și crește precum Făt-Frumos!

Pe fondul unor tulburări mondiale, al conflictelor de orice fel, poeta consideră că, tot din iubire, poezia va aduce pacea și tihna mult dorite de visătorii ca ea, de întreaga planetă: *“Insist să nu știu/ câte versuri să mai slobozim/ pentru pacea și frumusețea lumii”.*

Poeta se teme de scufundarea în prea multă și posesivă tăcere. Sună mai degrabă a singurătate decât a mister. Ce metaforă surprinzătoare pune aceasta în joc: *“încrederea s-a micșorat/ și s-a pitit în caliciul unei brândușe”* și prin care dovedește cât de importantă este comunicarea, cât de necesară puterea cuvântului într-o relație, în viață! Tehnologia reprezintă și ea o barieră între oameni, sentimentul distanțării, al indiferenței devine tot mai pregnant, iar iubirea are de suferit: *“un spațiu fără timp se aglomerase între noi,/ îl străpungeam pe rând,/ cu litere și emoticoane// existam ca jumătăți// problema e în grădina inimii mele,/ unde lipsește fundamental/ iubirea pe care o compun/ ca venind de la tine”.*

Singurătatea “mușcă din inerție”! Poeta nu crede în standarde de conviețuire, preferă resetările, schimbările care să aducă beneficii sentimentale.

Îmi plac **antagonismele** de felul “cascada mea – liniște curgătoare”! Consider că o caracterizează pe autoare. De fapt, cred că este unul din farmecele discursurilor sale. Șuvoaiele sunt de gânduri și fapte, acestea sunt adevărata cascadă care curge din inimoasa Anica Andrei-Fraschini!

În toată lamentarea aceasta între a iubi și a fi iubită, poeta insistă să creadă în poezie, în darul acesta al creației, singurul care poate rezolva problema singurătății, al închiderii în sine, al izolării: “*metafora continuă să ne salveze/ ca de cenzură și de înțelegerea greșită/ eliberăm fluxuri de energii benefice/ a mai căzut o rotație în neant/ și poezia explodează/ dă Doamne cuvinte/ mulțumim*”.

Relația dintre pictură și poezie este inclusă în versuri cu seninătate. Poeta simte că se apropie și mai mult de oameni prin manifestarea sa artistică duală: “*să fur cuvântul din fiecă culoare și formă/ poeme să curgă spre inimi/ în valuri de iubire și pace*”.

Anica trăiește cu poezia în vene: “*uite cum las viața să curgă/ prin venele gândului,/ făcând din nou, doar poezie pusă la macerat*”. Și cum obiectivul principal al volumului de față este iubirea, este vizibil că poeta pune poezia mai presus de toate! Nu că ar fi ultima sa declarație de infidelitate!

Christian W. SCHENK

„**TRACTOR. Catedrale de vânt**” de Viorel Surdoiu

Volumul „**TRACTOR. Catedrale de vânt**” semnat de Viorel Surdoiu și însoțit de un „Cuvânt înainte” semnat de *Eugen Dorcescu* reprezintă o lucrare poetică așezată la intersecția între meditația metafizică, expresionismul simbolic și o reflecție de tip sapiențial asupra omului contemporan, a cuvântului și a destinului.

Tema centrală a volumului este angoasa ontologică a eului într-un cosmos desacralizat, aflat sub semnul „agnosticului”, așa cum definește Eugen Dorcescu în prefața sa. Poemele dezvoltă un dialog tacit cu divinitatea, adesea în absență, și o reflecție asupra disoluției valorilor într-o epocă „fără urme, fără gări, fără penitență” – o lume în care libertatea ajunge să însemne „libertatea de a nu mai fi om”. Această resemnificare a libertății este simptomatică pentru starea de postumanitate spirituală, în

care omul se metamorfozează în „catedrale de vânt” – simboluri paradoxale ale sacralității pierdute și ale deșertificării interioare. O trăsătură remarcabilă a volumului este inserția discretă dar fermă într-o ontologie trinitară a ființei, inspirată de structuri de gândire biblice-heideggeriene. Poezia operează cu tripartiții existențiale: ființa întru mântuire (credinciosul), ființa întru moarte (ateul) și ființa întru ființare (agnosticul) – acestea fiind nu doar concepte filosofice, ci și „voci lirice” indirecte care traversează poemele. Textele devin astfel expresia unei strădanii de a recupera centrul, a unui drum în spirală de la haosul semantic al agnozei către sensul redescoperit al sacralității. Surdoiu utilizează o poezie plină de densitate semantică și sonoră. Metaforele sale sunt vizuale, acustice și tactile, fără a se pierde însă în decorativism, și e bine așa. De pildă:

*„cuvintele sunt nisip / nu mai numesc nimic”
 „valuri de vânt de tăcere”
 „trandafirii și vrăbiile nu / povestea lor e alta azi”*

Această fragmentare controlată a sensului și imaginea recurentă a tăcerii – ca liturghie inversă a Logosului – se constituie într-un discurs al literei abandonate, al unei „evangelii a sufletului” ce „nu mai anunță mântuiri”.

Unul dintre cele mai interesante aspecte ale volumului este alternanța de tonuri lirice: gravitatea versurilor vizionare („*sunt un atractor straniu*”) alternează cu infuzii ironice, autoreflexive sau ludice, vizibile în texte precum „Jazz”, „Memento” sau „*Surrealismo, ma non troppo*”. Poemul „Jazz”, de exemplu, utilizează un ritm sincopat, aproape muzical, evocând experiența existențială ca improvizație:

„mai jazz / ritm constant cu efuziuni arămii de bas”

De asemenea, poemele „LA VIZITIU” sau „RĂZBOI ȘI PACE” introduc o dimensiune social-istorică, filtrată liric, a memoriei colective și a golirii simbolurilor prin repetiție sacrilegă.

Volumul este impregnat de referințe biblice, filosofice și artistice, care nu funcționează ca simple ornamente, ci ca elemente de fundare ontologică. Trimiterile la Heidegger, Borges, Scriptură, Apocalipsa, Geneză, dar și la cultura europeană (Cioran, Nietzsche, Bach, Mahler, George R.R. Martin) configurează un text palimpsestic, în care modernitatea este resorbită într-un continuum metafizic.

„TRACTOR. Catedrale de vânt” este o lucrare matură, vizionară, polifonică, care îmbină reflecția filosofico-teologică cu expresia poetică rafinată. Viorel Surdoiu își asumă rolul de poet-„atractor” al unui univers dezaxat, oferindu-i cititorului șansa de a regăsi, printre ruinele contemporaneității, conturul fragil dar inconfundabil al sacrului.

„Catedralele de vânt” nu sunt ruine ale credinței, ci fragmente de duh, suspendate în tăcerea unei lumi care a uitat să se roage. Dar poezia lui Surdoiu o face din nou posibilă.

POEZIA DIASPOREI – Italia (XXXVII)

Rigoare și cochetărie pe fir urzit de poezie

„Cuplul fericit compune scrisori de dragoste și bucuria relației devine poezie” intitulă un ziar din Torino articolul prin care anunța un recital de poezie ce urma să se desfășoare în cea seară de august, concomitent cu spectacolul oferit în decorul astral de stelele căzătoare, la „Casa della Poesia” din oraș. Știrea era o invitație, rezumând în câteva cuvinte tema spectacolului intitulat „Sul far della sera, son versi d’amore” (În pragul serii, versuri de dragoste), prin creațiile originale prezentate sub forma unor „schimburi epistolare amoroase în versuri” de cei doi poeți protagoniști, Ramona Paraiala și Salvatore Sblando. Nu știu să fi apărut după aceea și o cronică literară/teatrală sau interesul stârnit s-a rezumat doar la relatarea ineditului acestui spectacol, aducător în luminile rampei a unei demonstrații vii a ceea ce poate fi puterea miraculoasă a poeziei de a uni și a face să rezoneze pe unde lirice două destine.

Ceea ce îmi atrăsese atenția în primul rând era, bineînțeles, participarea Ramonei, prezentată laconic în articol, ca autoare și pictoriță. Numele ei, chiar așa scris fără diacritice (o alterare plătită deseori ca tribut al incompatibilităților lingvistice), lăsa să se înțeleagă originea română. Nu știam prea multe despre ea atunci, dar îmi părea cunoscută de pe rețelele de socializare în legătură cu unele inițiative interculturale de recentă dată.

Din câte aveam să aflu mai apoi, cei doi tineri nu erau la prima performanță de acest fel, ei mai evoluând în această postură și în alte ocazii. Poetul Salvatore Sblando este nimeni altul decât președintele grupării „Periferia Letteraria” și fondatorul asociației „Casa della Poesia” din Torino. Referințele autobiografice o indică pe tânăra Ramona Paraiala ca fiind directoare artistică a festivalului „Fiumi di poesia” organizat de „Casa della Poesia” din Torino și ca făcând parte din consiliul de administrație al asociației culturale italiene „Periferia Letteraria” și, în acest context, de promovare a unor evenimente literare și dialoguri poetice. Iată ce putere are poezia, în aparenta ei fragilitate, de a deschide căi de afirmare, acolo unde găsește înțelegere și un sprijin nemijlocit!

Din aceleași surse – căci ce informații mai sigure decât acelea provenind da la însăși autoarea? – am aflat că debutul ei literar s-a produs cu un volum, scris inițial în română și tradus în italiană. Despre cum s-a

născut acest volum, intitulat „Sole” (Soare), publicat în 2021 de Robin Edizioni, pe care îl consideră „autentic, chiar dacă are unele imperfecțiuni”, autoarea scrie: „La un moment dat, scrisul a explodat în mine precum lava incandescentă. Scriam fără să știu unde m-ar fi purtat acea forță, ce se năștea. Cuvintele curgeau în limba mea maternă și apoi, după ce m-am transferat în Italia, am înfruntat imensa trudă de a le traduce. Mai întâi singură, apoi cu ajutorul unei prietene și în final cu cel al fostului soț. Era proză poetică. În limba italiană nu are aceeași melodicitate, dar asta e.”. Traducerea este un parcurs anevoios, dar care poate aduce și multe satisfacții, mai ales autorilor care se exprimă bilingv, în efortul de a găsi un echilibru, o evoluție coerentă, fără a pierde din autenticitate. Mi-ar fi plăcut să-l citesc în original. De ce n-ar fi fost valabil să fie publicat (și) în limba română rămâne un semn de întrebare. Nu este de condamnat preferința exprimării într-o limbă de adopție, ca exercițiu lingvistic de testare și demonstrare a gradului de asimilare sau drept consecință a unei atitudini conformiste impuse de conjunctură. Dar, în același timp, e păcat să fie negat dreptul la afirmare cu aceeași tărie a virtuților limbii dobândite prin naștere.

Drumul parcurs în procesul de creație literară pare să urmeze această tendință. Ambele volume de poezie publicate până acum de ea sunt în limba italiană: „Tra le tue braccia”, Editura Albatros il Filo, 2021 și „Torno radice”, Controluna Edizioni 2023. În prezentările editoriale însoțitoare, lirica Ramonei Paraiala este caracterizată ca fiind plină de sensibilitate și profunzime, abordând tematica iubirii, a pasiunii, dar și pe cea a suferinței și durerii umane, prin poezii ce sunt „adevărate oglinzi ale sufletului” (în „Tra le tue braccia”) și care dezvăluie cu sinceritate fragilitatea în fața dezamăgirilor, bucuriilor sau durerilor vieții într-un mod „nevoalat, uneori aspru, dar și dulce și pasional” (în „Torno radice”).

Pe când începusem să redactez aceste considerații, urmăream constant postările pe care le publica, din dorința de a afla mai multe informații care să-i contureze profilul. Astfel, pe pagina ei virtuală a apărut la un moment dat o scurtă poezie în limba română compusă spontan, însoțită de o explicație în limba italiană, în care motiva că o făcuse la sugestia surorii sale și că, deși nu scrisese decât vreo 4 sau 5 poezii în limba maternă, descoperirea acum că era în stare să compună, deși într-un mod diferit (cu referire la rimă și la o oarecare cadență, cred). Am considerat că era un moment oportun să intervin și să intru astfel în contact direct cu ea. Bineînțeles că am încurajat-o să continue pe această cale, pentru a vedea dacă în limba maternă gândul e mai spontan și versul se conturează mai melodios, adăugând și o sugestie privind prozodia. Profitând de ocazie, am strecurat și o notă referitoare la cei care își

reneagă limba maternă în scrierile lor, motivat probabil de reminiscențe ale unor suferințe trăite sau pur și simplu din dorința de a părea altceva decât sunt.

Reacția nu a întâziat, cum era de așteptat, într-o formulare care, inițial, mi s-a părut aleasă dar care s-a dovedit a fi doar malițioasă: „«Nu știu alții cum sunt», dar mie îmi vine natural să scriu în italiană. Acum îmi dau seama că e bine și în limba română. Decizia de a scrie doar în italiană am luat-o atunci când am decis definitiv că Italia este casa mea. Nu cred că e vorba de suferință este vorba de a ști ce dorim la un moment dat și să ne comportăm ca atare.”. Dacă s-ar fi stabilit la Londra, cum zicea că avea în plan la un moment dat, probabil că atașamentul s-ar fi îndreptat spre limba lui Shakespeare. Recitite în această lumină, versurile respective confirmă fermitatea unei emancipări deliberate, mai presus de orice sentimentalisme care ar putea-o împiedica să se manifeste: „printre străini/ am rămas fără rădăcini/ nu aveam nevoie de ele/ am învățat să zbor în nevăzut/ odată cu rândunelele – RP 09/25”. Ceea ce îmi păruse o zvâcnire de simțire românească pălea dintr-odată. Replica a fost completată peste câteva momente cu un comentariu, de această dată în italiană, în care se vorbea de deprinderea de a răspunde politicos unor persoane „stupide” (termenul are aceeași semnificație ca în română). Imaginile salvate de pe pagină la timp, înainte de a fi ascunse vederii intempestiv, cu poezie cu tot, îmi rămân în arhiva personală să-mi amintească de acest prim schimb direct de idei.

O prezentare și câteva poezii în limba română ale Ramonei Paraiala putem citi în numărul 1/2025 al revistei „Luceafărul de dimineată” la rubrica „Tineri poeți din diaspora”. Selecția și traducerea au fost realizate de Maria Grădinaru. Este prezentată acolo ca „poetă și prozatoare de limba italiană”. Din profilul publicat în revistă aflăm că s-a născut în anul 1980 la Iași și locuiește în Italia din anul 2007. Este absolventă a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și a unui master în coordonare pedagogică la Universitatea „Roma Tre” din Roma. Devine greu de înțeles cum și de ce un poet de origine română ar avea nevoie ca cineva să-i reinterpreteze gândurile în limba maternă. Deși nu ar fi singurul caz întâlnit. O dilemă care, n-am ce face, uneori nu-mi dă pace. Studiile care te ajută să te perfecționezi într-un domeniu, să te adaptezi la o realitate în continuă transformare pentru a descoperi noi oportunități, să te miști cu dexteritate printre noțiuni și națiuni, nu pot anihila într-atât bazele lingvistice temeinic puse încât transformarea să devină ireversibilă. Versurile din grupaj par să mă contrazică chiar de la primele rânduri: „ploaie torențială de cuvinte/ care se lipsesc și alunecă pe trup/ visele s-au murdărit/ rămân fiica unei țări/ îndepărtate”.

O altă serie de poezii în limba română și având aceeași traducătoare poate fi citită în revista „Neuma” Nr.5-6/2024, la rubrica „Poezia lumii”. O muncă remarcabilă de traducere și de promovare a poeziei internaționale în revistele literare, dublată, în acest caz, de o atenție deosebită, de soră mai mare. Aspirând la un mesaj universal, poezia se propagă cu o mai mare dificultate decât muzica sau artele plastice, datorită barierei lingvistice. Dar pare să fie destul de puternică încât să reușească a te catapultă dintr-o dată pe o scară de valori mondiale, prin traduceri de ocazie, ce transcend faima atinsă pe plan local. În orice caz, traducerea rămâne o traducere, adică o transpunere, o reinterpretare. Ca atare, este și greu de evaluat cât incide în compoziția finală contribuția traducătorului, de multe ori un adevărat artizan al cuvântului, mai ales când acesta este el însuși poet. De aceea, ori de câte ori e posibil, e preferabilă o confruntare cu originalul.

La dialogul poetic intercultural organizat în ianuarie trecut de „Periferia Letteraria” și desfășurat în direct online a participat și poeta și traducătoarea Maria Grădinaru, membră aUSR. În general, nu prea am văzut nume de români invitați la alte evenimente organizate, dar poate să nu am eu destule informații. Am remarcat că autorii și editorii italieni invitați, precum Silvia Rosa, Anna Ruotolo sau Mauro Ferrari, aveau tangențe directe cu limba română, având deja la activ plachete de poezii publicate la editura Eikon / Cosmopoli în traducerea Elizei Macadan și, respectiv, a lui Alexandru Macadan. S-a omagiat figura lui Eminescu și e bine că măcar așa mai află și italienii de poetul nostru național! Cu speranța că s-a vorbit într-un mod mai puțin zeflemitor decât cel în care era evocat într-o poezie scrisă altundeva de Ramona Paraiala: „Pe Eminescu l-am îndrăgit/ de-am crezut că toți bărbații/ pot iubi ca el/ Apoi am dat de un bou/ la poarta raiului/ și-am descoperit/ că femeile pun coarne/ oricărui individ care crede/ în dragoste”.

În ziua de azi, accesul la evenimentele publice e facilitat, îndeosebi la cele transmise în direct în streaming grație a mijloacelor moderne de comunicație. Dar la sindrofii exclusiviste dacă încerci să participi neinvitat riști să pari inadecvat. Chiar invitată fiind cândva la „Circolo dei Lettori” din Torino, ca urmare a participării la un concurs, unde nu cunoșteam pe nimeni, pe toată durata seratei nu am simțit vreun interes pentru prezența mea acolo, înafara schimbului formal de amabilități cu organizatorii. Sau, altădată, pe când asistam la una din întâlnirile cenaclului literar „La Casa della Poesia di Milano”, ce se desfășurau cu regularitate într-un decor somptuos din Palazzina Liberty, am simțit privirile insistente și nedumerite ale moderatorului îndreptate asupra mea, deși nu mă așteptam să-mi remarce prezența în marea sală. De fapt, acolo cunoșteam

pe una din poetele de văză ale grupării literare, pe care o întâlnisem în mai multe împrejurări, dar înafară de un salut nu a ținut să mă introducă în anturaj, o atenție cel puțin câtă i-am acordat eu, în schimb, la evenimentele organizate la Consulatul României din Milano. Astăzi accesul este mai îngreunat la ei, intrarea nu mai e liberă ca altădată, ci condiționată de o înregistrare prealabilă și „tesseramento”, adică obținerea unei legitimații pe baza unei „contribuții benevole pentru susținerea activității”. La fel de bine, o invitație poate fi formală, dar goală. Așa cum participarea mea, o vreme asiduă, la evenimentele de la standul României de la Salonul cărții de la Torino, nu a beneficiat vreodată de facilități la intrare.

Într-un interviu, mai demult, eram întrebată despre contactele cu mediile literare italiene și vizibilitatea pe care o au aici scrierile noastre. Atunci am ezitat să răspund, pentru că nu voiam să teoretizez experiențele personale drept generice. Într-un fel, completez acum răspunsul, profitând de ocazia de a putea pune în balanță și un contraexemplu, al cuiva care, iată, a reușit să emeargă chiar în condiții potrivnice, prin puterea poeziei. Care, chiar dacă s-ar putea să nu reprezinte ocupația de bază, în stare să asigure traiul zilnic, are menirea să-i umple existența de vitalitate creativă și s-o ajute în atingerea unui țel de frumos, pe firul ei subțire dar suficient de viguros, în chip miraculos.

În fereasta despre mare

În fereasta despre mare
Stă copila cea de crai –
Fundul mării, fundul mării
Fură chipul ei bălai.

Iar pescarul trece-n luntre
Și în ape vecinic cată –
Fundul mării, fundul mării
Ah! de mult un chip i-arată.

„Spre castel vrodată ochii
N-am întors și totuși plîng –
Fundul mării, fundul mării
Mă atrage în adînc”.

M. Eminescu, *Poezii*, Editura pentru literatură, 1965